

Λάρνακες Υστεροχαλκής III περιόδου στην Κρήτη
Αρχαιολογικές και κοινωνικές συνάψεις

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ, ΡΕΘΥΜΝΟ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ-ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ: ΑΡΧΑΙΟΣ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επιβλέπουσα: Κατερίνα Κόπακα

Μέλη: Τρις Τζαχίλη
Γιώργος Ρεθεμιοτάκης

Ρέθυμνο 2010

Στη μνήμη
του πατέρα μου Γρηγόρη,
της μητέρας μου Ειρήνης,
της αδερφής μου Κωνσταντίνας

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Περιεχόμενα.....	7
Κατάλογος εικόνων, γραφημάτων, χαρτών και πινάκων	9
Κατάλογος εικόνων, γραφημάτων, χαρτών και πινάκων	9
Εικόνες στο κείμενο.....	9
Γραφήματα.....	9
Χάρτες.....	9
Φωτογραφίες πινάκων	9
Συντομογραφίες	19
Πρόλογος	21
Εισαγωγή	23
Ετυμολογική ανάλυση λέξεων λάρνακα και σαρκοφάγος- Ορολογία	24
Μορφολογική και λειτουργική προσέγγιση των λαρνάκων	27
Η συμβολή των πρωτεργατών μελετητών	29
Μεθοδολογία της εργασίας- Η βάση δεδομένων.....	37
ΜΕΡΟΣ Α	45
Αναλυτική προσέγγιση	45
Περιγραφικός κατάλογος λαρνάκων.....	45
Νομός Χανίων.....	47
Επαρχία Αποκορώνου.....	47
Επαρχία Κυδωνίας	47
Νομός Ρεθύμνου	48
Επαρχία Ρεθύμνου	48
Επαρχία Αμαρίου.....	51
Επαρχία Μυλοποτάμου.....	54
Επαρχία Ρεθύμνου	55
Νομός Λασιθίου.....	59
Επαρχία Σητείας.....	59
Επαρχία Λασιθίου.....	65
Επαρχία Μεραμβέλλου	66
Επαρχία Αγίου Νικολάου	69
Επαρχία Σητείας.....	71
Επαρχία Μεραμβέλλου	74
Νομός Ηρακλείου	75
Επαρχία Μονοφατσίου	75
Επαρχία Μαλεβιζίου	76
Επαρχία Τεμένους.....	82
Επαρχία Πεδιάδας.....	102
Επαρχία Καινουργίου	108
Επαρχία Πυργιωτίσσης.....	109
ΜΕΡΟΣ Β	113
Σύνθεση των δεδομένων	113
I. Οι λάρνακες στο χώρο και το χρόνο	115
II. Οι τάφοι.....	119
III. Δομικά χαρακτηριστικά των λαρνάκων	123
1. Κιβωτιόσχημες λάρνακες.....	123
2. Λουθηροειδείς λάρνακες.....	129
IV. Διακόσμηση	131

1. Διακοσμημένες κιβωτιόσχημες και λουτηροειδείς λάρνακες- Εικονογραφία	131
2. Ακόσμητες κιβωτιόσχημες λάρνακες	133
V. Κτέριση	135
ΜΕΡΟΣ Γ	141
Συζήτηση-Συμπεράσματα	141
Βιβλιογραφία	151
Χάρτες	
Πίνακες	

Κατάλογος εικόνων, γραφημάτων, χαρτών και πινάκων

Εικόνες στο κείμενο

Εικόνα 1 Τρία κιβωτίδια από τον τάφο του Τουταγχαμών (Carter, Mace 1977) και <http://www.ancient-egypt.co.uk>

Γραφήματα

1. Κατανομή λαρνάκων ανά νομό, σελ. 115.
2. Κατανομή κιβωτιόσχημων και λουτηροειδών λαρνάκων ανά νομό, σελ. 115.
3. Κατανομή κιβωτιόσχημων και λουτηροειδών λαρνάκων ανά επαρχία, σελ. 116.
4. Τύποι τάφων με λάρνακες, σελ. 119.
5. Καλύμματα κιβωτιόσχημων λαρνάκων, σελ. 123.
6. Καλύμματα κιβωτιόσχημων λαρνάκων: κατανομή ανά νομό, σελ. 123.
7. Καλύμματα ακόσμητων λαρνάκων, σελ. 134.
8. Αριθμός κτερισμάτων εντός λαρνάκων, σελ. 135.
9. Τύποι αγγείων εντός λαρνάκων, σελ. 135.

Χάρτες

- 1 Κατανομή κιβωτιόσχημων και λουτηροειδών λαρνάκων στην Κρήτη
- 2 Καλύμματα κιβωτιόσχημων λαρνάκων
- 3 Ακόσμητες λάρνακες

Φωτογραφίες πινάκων¹

Πίνακας 1

2. Λάρνακα από Κουμπέ Χανίων. <http://www.chania.gr/sightPhotosShow>.
3. Λάρνακα από Νταμουρού Άδελε. Παπαποστόλου 1974.
4. Λάρνακα από Νταμουρού Άδελε. Παπαποστόλου 1974.
5. Λάρνακα από Μαρουλά, αγρός Ι. Παπαδάκη. Παπαποστόλου 1974.

¹ Οι αριθμοί στις λεζάντες ανταποκρίνονται στους αριθμούς καταλόγου της εργασίας.

6. Λάρνακα από Μαρουλά. Παπαποστόλου 1974.

Πίνακας 2

7. Λάρνακα από Μαρουλά. Παπαποστόλου 1974.

8. Λάρνακα από Μαρουλά. Kanta 1980.

9. Λάρνακα από Μαρουλά. Τουλούπα 1968.

10. Λάρνακα από Μαρουλά. Τουλούπα 1968.

Πίνακας 3

14. Λάρνακα από Μονή Αρσανίου. Watrous 1991.

16. Λάρνακα από Γραμβέλλα Πηγής, σχέδιο οπών στον πυθμένα, λεπτομέρειες της διακόσμησης. Baxevani 1995.

17. Λάρνακα από Σταυρωμένο. Godart, Tzedakis 1992.

Πίνακας 4

18. Λάρνακα από Σταυρωμένο. Kanta 1980.

20. Λάρνακα από Σωπατάκια Αποδούλου, σχεδιαστική αποτύπωση διακόσμησης. Πωλογιώργη 1990.

23. Λάρνακα από «στου Φράγκου το Λουρί» Αποδούλου. Δαβάρας 1979.

Πίνακας 5

24. Λάρνακα από «στου Φράγκου το Λουρί» Αποδούλου. Δαβάρας 1979.

25. Λάρνακα από Αγίους Αποστόλους. Gavrillakis 1994.

26. Λάρνακα από Βολιώνες, σχεδιαστική αποτύπωση διακόσμησης. Πωλογιώργη 1981.

27. Λάρνακα από Βολιώνες, σχεδιαστική αποτύπωση διακόσμησης. Πωλογιώργη 1981.

28. Λάρνακα από Σάτα και σχεδιαστική αποτύπωση διακόσμησης. Προκοπίου, Godart, Τζιγκουνάκη 1990.

29. Λάρνακα από Σάτα. Προκοπίου και σχεδιαστική αποτύπωση διακόσμησης. Godart, Τζιγκουνάκη 1990.

Πίνακας 6

41. Λάρνακα από τάφο 10 Αρμένων. Godart, Tzedakis 1992.

42. Λάρνακα από τάφο 10 Αρμένων. Godart, Tzedakis 1992 και

<http://travelingclassroom.org/tcf/> (έγχρωμη)

43. Λάρνακα από τάφο 11 Αρμένων. Watrous 1991 και

<http://www.culture.gr/2/21/211/21125m/00/lk25m013.jpg> (έγχρωμη)

Πίνακας 7

44. Λάρνακα από τάφο 11 Αρμένων. Godart, Tzedakis 1992 και Watrous 1991.

45. Λάρνακα από τάφο 24 Αρμένων. Godart, Tzedakis 1992.

46. Λάρνακα από τάφο 24 Αρμένων. Godart, Tzedakis 1992.

47. Λάρνακα από τάφο 55 Αρμένων. Godart, Tzedakis 1992.

Πίνακας 8

Εκτός καταλόγου. Λάρνακες από τάφους 108 και 118. Τζεδάκις 1978.

49. Λάρνακα από τάφο 139 Αρμένων. Τζεδάκις 1980.

Πίνακας 9

50. Λάρνακα από Τουρτούλους. Kanta 1980 και Tσιροπούλου, Vagnetti 1997.

57. Λάρνακα Α από Αχλάδια Σητείας, σχεδιαστική αποτύπωση. Tσιροπούλου, Vagnetti 1997.

58. Λάρνακα Β από Αχλάδια Σητείας, σχεδιαστική αποτύπωση. Tσιροπούλου, Vagnetti 1997.

61. Λάρνακα από Κιμουριώτη Χαμαιζίου. Tσιροπούλου, Vagnetti 1995.

63. Λάρνακα από Κουτσουλιανό Ζήρου. Δαβάρας 1976.

64. Λάρνακα από Μουλιανά, λεπτομέρεια από το εσωτερικό. Kanta 1980.

Πίνακας 10

67. Λάρνακα από Παλαίκαστρο. Watrous 1991 και Δημοπούλου 2005.

72. Λάρνακα από Παλαίκαστρο. Kanta 1980.

73. Λάρνακα από Πετρά Σητείας και σχεδιαστική αποτύπωση. Tσιροπούλου, Vagnetti 1995 και Kanta 1980.

75. Λάρνακα από Πετρά Σητείας και σχεδιαστική αποτύπωση. Tσιροπούλου, Vagnetti 1995.

Πίνακας 11

76. Λάρνακα από Παπούρες Πετρά, και σχεδιαστική αποτύπωση. Tσιροπούλου, Vagnetti 1997.

78. Λάρνακα από Πισκοκέφαλο και σχεδιαστική αποτύπωση. Kanta 1980 και Tσιροπούλου, Vagnetti 1997.

83. Λάρνακα από Σητεία και σχεδιαστική αποτύπωση. Tσιροπούλου, Vagnetti 1995.

Πίνακας 12

83. Λάρνακα από Σητεία. Δαβάρας 1976.

86. Λάρνακα από τάφο Ι Γρα Λυγιάς, σχέδιο. Αποστολάκου 1998.

87. Λάρνακα από τάφο Ι Γρα Λυγιάς, σχέδιο. Αποστολάκου 1998.

88. Λάρνακα από τάφο Ι Γρα Λυγιάς, σχέδιο. Αποστολάκου 1998.

Πίνακας 13

89. Λάρνακα από τάφο Π Γρα Λυγιάς, σχέδιο. Αποστολάκου 1998.

93. Λάρνακα από Επισκοπή. Ξανθουδίδης 1920-21.

94. Λάρνακα από Επισκοπή. Δημοπούλου 2005 και Kanta 1980.

95. Λάρνακα από Επισκοπή. Ξανθουδίδης 1920-21.

Πίνακας 14

98. Λάρνακα από Επισκοπή. Kanta 1980.

104. Λάρνακα από Κριτσά και σχεδιαστική αποτύπωση. Tsiropoulou- Vagnetti 1997.

105. Λάρνακα από Κριτσά και σχεδιαστική αποτύπωση. Tsiropoulou- Vagnetti 1997.

106. Λάρνακα από τάφο 1 Μιλάτου. Kanta 1980.

108. Λάρνακα από Μίλατο. Kanta 1980.

Πίνακας 15

109. Λάρνακα από τάφο 5 Μιλάτου. Ξανθουδίδης 1920-21.

110. Λάρνακα από τάφο 3 Μιλάτου. Ξανθουδίδης 1920-21.

118. Λάρνακα από τάφο 10 Μόχλου, σχεδιαστική αποτύπωση και λεπτομέρεια από το εσωτερικό. Soles, Davaras 1996.

122. Λάρνακα από Αλατσομούρι Παχυάμμου. Kanta 1980 και Δημοπούλου 2005.

123. Λάρνακα από Παχυάμμο. Kanta 1980.

124. Λάρνακα από Αλατσομούρι Παχυάμμου. Kanta 1980.

Πίνακας 16

125 Λάρνακα από Αλατσομούρι Παχυάμμου. Davaras 1976.

126 Λάρνακα από Αλατσομούρι Παχυάμμου. Kanta 1980.

Πίνακας 17

128. Λάρνακα από Άγιο Θωμά. Kanta 1980.

132. Λάρνακα από Λιγόρτυνο. Μαυριγιαννάκη 1975.

135. Λάρνακα από Πρεβελιανά. Watrous 1991.

138. Λάρνακα από Άγιο Μύρωνα. Λεπτομέρεια διακόσμησης. Kanta 1980.

139. Λάρνακα από Άγιο Μύρωνα. Kanta 1980.

Πίνακας 18

141. Λάρνακα από Αθανάτους. Βασιλάκης 1992.

143. Λάρνακα από Σκαφιδάρα Γαζίου. Kanta 1980.

144. Λάρνακα από Σκαφιδάρα Γαζίου. Αλεξίου 1972α.

145. Λάρνακα από Σκαφιδάρα Γαζίου. Αλεξίου 1972α.

146. Λάρνακα από Σκαφιδάρα Γαζίου. Δημοπούλου 2005.

Πίνακας 19

146. Λάρνακα από Σκαφιδαρά Γαζίου. Αλεξίου 1972^α.
147. Λάρνακα από Σκαφιδαρά Γαζίου. Αλεξίου 1972α και Δημοπούλου 2005.
148. Λάρνακα από Σκαφιδαρά Γαζίου. Watrous 1991.

Πίνακας 20

149. Λάρνακα από Σκαφιδαρά Γαζίου. Καρέτσου 1978.
151. Λάρνακα από Γιοφυράκια. Λεπτομέρεια διακόσμησης. Kanta 1980 και Watrous 1991.
153. Λάρνακα από Καβροχώρι. Ρεθεμιωτάκης 1979.
154. Λάρνακα από Καβροχώρι. Σχεδιαστική αποτύπωση. Ρεθεμιωτάκης 1979.

Πίνακας 21

- 154 Λάρνακα από Καβροχώρι. Ρεθεμιωτάκης 1979.
158. Λάρνακα από Τύλισο. Hatzidakis 1913.
159. Λάρνακα από Τύλισο. Hatzidakis 1913.
160. Λάρνακα από Τύλισο. Hatzidakis 1913.
161. Λάρνακα από Σταυράκια. Watrous 1991.

Πίνακας 22

162. Λάρνακα από Σταυράκια. Watrous 1991.
164. Λάρνακα από Άγιο Σύλλα. Καρέτσου 1978.
165. Λάρνακα από Άγιο Σύλλα-Άγιο Βλάση. Καρέτσου 1975.
166. Λάρνακα από Άγιο Σύλλα-Άγιο Βλάση. Καρέτσου 1975.
167. Λάρνακα από θολωτό τάφο Α Αρχανών, λεπτομέρεια της διακόσμησης. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.
168. Λάρνακα από πλευρικό δωμάτιο θολωτού τάφου Α Αρχανών, σχεδιαστική αποτύπωση. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.

Πίνακας 23

169. Λάρνακα από κτήριο Μπιμπάκη στο Φουρνί. Σακελλαράκης Γ., 1992.
172. Λάρνακα από λάκκο 3 μυκηναϊκού περιβόλου Αρχανών, σχέδιο. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.
173. Λάρνακα από λάκκο 4 μυκηναϊκού περιβόλου Αρχανών, σχέδιο. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.
174. Λάρνακα από λάκκο 5 μυκηναϊκού περιβόλου Αρχανών, σχέδιο. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.

175. Λάρνακα από λάκκο 6 μυκηναϊκού περιβόλου Αρχανών, σχεδιαστική αποτύπωση πυθμένα. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.

176. Λάρνακα από Καρνάρι Αρχανών, σχέδιο. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.

Πίνακας 24

177. Λάρνακα από Καρνάρι Αρχανών, σχεδιαστική αποτύπωση. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.

179. Λάρνακα από Οντάδες Αρχανών, σχεδιαστική αποτύπωση. Σακελλαράκης Γ., Ε. Σακελλαράκη 1997.

180. Λάρνακα από Κατσαμπά. Kanta 1980.

181. Λάρνακα από τάφο Η Κατσαμπά. Αλεξίου 1967.

182. Λάρνακα από τάφο Η Κατσαμπά. Αλεξίου 1967.

183. Λάρνακα από τάφους 107, 75, 294 Βόρειου Νεκροταφείου Κνωσού, σχέδιο. Morgan 1987.

Πίνακας 25

183. Λάρνακα από τάφους 107, 75, 294 Βόρειου Νεκροταφείου Κνωσού, σχέδιο. Morgan 1987.

185. Λάρνακα από τάφο Q Βόρειου Νεκροταφείου. Morgan 1987.

186. Λάρνακα από τάφο 85 Βόρειου Νεκροταφείου. Morgan 1987.

188. Λάρνακα I από Κάτω Γυψάδες, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

190. Λάρνακα III από Κάτω Γυψάδες, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

Πίνακας 26

191. Λάρνακα IV από Κάτω Γυψάδες, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

192. Λάρνακα V από Κάτω Γυψάδες, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

193. Λάρνακα από τάφο IV Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

194. Λάρνακα I από τάφο VI Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

195. Λάρνακα II από τάφο VI Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

196. Λάρνακα III από τάφο VI Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

Πίνακας 27

197. Λάρνακα IV από τάφο VI Άνω Γυψάδων. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

198. Λάρνακα από τάφο VII Άνω Γυψάδων και σχεδιαστική αποτύπωση. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

199. Λάρνακα από τάφο IX Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

200. Λάρνακα από τάφο X Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

Πίνακας 28

201. Λάρνακα I από τάφο XI Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

202. Λάρνακα II από τάφο XI Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

203. Λάρνακα I από τάφο XII Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

204. Λάρνακα II από τάφο XII Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

205. Λάρνακα από τάφο XIII Άνω Γυψάδων και σχεδιαστική αποτύπωση. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

Πίνακας 29

208. Λάρνακα από τάφο XVI Άνω Γυψάδων, σχέδιο. Hood S., G Huxley, N. Sandars 1958-59.

216. Λάρνακα από τάφο 34 Ζαφέρ Παπούρας, σχέδιο. Evans, Sir A. 1906.

234. Λάρνακα από Ζαφέρ Παπούρα, σχέδιο. Evans, Sir A., (IV) 1964.

238. Λάρνακα από τάφο XI, Μαύρο Σπήλιο. Forsdyke 1926-1927.

251. Λάρνακα από Μασταμπά. Kanta 1980.

255. Λάρνακα I4 από τάφο I Μετόχι Καλού. Ρεθεμιωτάκης 1978.

Πίνακας 30

259. Λάρνακα IV1 από τάφο IV Μετόχι Καλού. Ρεθεμιωτάκης 1978.

262. Λάρνακα IV4 από τάφο IV Μετόχι Καλού. Ρεθεμιωτάκης 1978.

264. Λάρνακα V1 από τάφο V Μετόχι Καλού. Ρεθεμιωτάκης 1978

Πίνακας 31

266. Λάρνακα V7 από τάφο V Μετόχι Καλού. Ρεθεμιωτάκης 1978
268. Λάρνακα V13 από τάφο V Μετόχι Καλού. Ρεθεμιωτάκης 1978.
269. Λάρνακα 1 από Φοινικιά. Τζεδάκις 1970.
270. Λάρνακα 2 από Φοινικιά. Τζεδάκις 1970.
271. Λάρνακα 3 από Φοινικιά. Τζεδάκις 1970.
273. Λάρνακα Β από Αρτσά, σχέδιο. Ξανθουδίδης Στ. 1904.

Πίνακας 32

274. Λάρνακα από Βαθειανό Κάμπο. Watrous 1991.
276. Λάρνακα από Συκιά Γουβών. Watrous 1991.
279. Λάρνακα 2 από τάφο 2 Γουρνών. Χατζηδάκις 1918.
280. Λάρνακα 3 από τάφο 2 Γουρνών. Χατζηδάκις 1918.
281. Λάρνακα από τάφο 3 Γουρνών. Χατζηδάκις 1918.
287. Λάρνακα από Άγιο Απόστολο Επισκοπής. Kanta 1980.
289. Λάρνακα από Κασανούς. Αλεξίου 1972β.

Πίνακας 33

290. Λάρνακα από Άζυμο Μαλίων. Van Effenterre H. 1963.
291. Λάρνακα από Άζυμο Μαλίων. Van Effenterre H. 1963.
292. Λάρνακα από Άζυμο Μαλίων. Van Effenterre H. 1963.
293. Λάρνακα από Αγία Πελαγία Μαλίων. Van Effenterre H. 1963.
294. Λάρνακα από Αγία Πελαγία Μαλίων. Van Effenterre H. 1963.
295. Λάρνακα από Άγιο Δημήτριο Μαλίων. Van Effenterre H. 1963.

Πίνακας 34

296. Λάρνακα από Κόκκινο Πύργο Μαλίων και λεπτομέρεια. Van Effenterre H. 1963.
297. Λάρνακα από Κόκκινο Πύργο Μαλίων. Van Effenterre H. 1963.
298. Λάρνακα από λάκκο 8 Νεκροταφείου Pierres Meulieres. Van Effenterre H. 1963.
300. Λάρνακα από Σκοτεινό. Kanta 1980.
301. Λάρνακα από Τζιγκούνα και σχεδιαστική αποτύπωση. Kanta 1980 και Watrous 1991.

Πίνακας 35

302. Λάρνακα 1 από Βασιλικά Ανώγεια. Δημοπούλου 2005.
305. Λάρνακα 1 από Γουδιές Μοιρών. Laviosa 1970.
306. Λάρνακα 2 από Γουδιές Μοιρών. Laviosa 1970.

316. Λάρνακα II από τάφο 2 Κλήματος και σχεδιαστική αποτύπωση. Ρεθεμιωτάκης 1995.

Πίνακας 36

317. Λάρνακα III από τάφο 2 Κλήματος. Ρεθεμιωτάκης 1995.

318. Λάρνακα IV από τάφο 2 Κλήματος. Ρεθεμιωτάκης 1995.

320. Λάρνακα από Φαιστό. Kanta 1980.

321. Λάρνακα από Καλύβια Φαιστού. Kanta 1980.

322. Λάρνακα από Καλύβια Φαιστού. Kanta 1980.

Πίνακας 37

Παράσταση προσφορών της σαρκοφάγου της Αγίας Τριάδας. Δημοπούλου 2005.

Συντομογραφίες

ΑΑΑ	Αρχαιολογικά Ανάλεκτα εξ Αθηνών
ΑΔ	Αρχαιολογικό Δελτίο
ΑΕ	Αρχαιολογική Εφημερίς
Έργον	Το Έργον της Αρχαιολογικής Εταιρείας εν Αθήναις
ΚΧ	Κρητικά Χρονικά
ΠΑΕ	Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας
Aegaeum	Annales d' archéologie égéenne de l' Université de Liège.
AJA	American Journal of Archaeology
ASAtene	Annuario della Scuola archeologica di Atene e delle missioni Italiani in Oriente
BABesch	Bulletin Antieke Beschaving
BCH	Bulletin de Correspondence Hellenique
BICS	Bulletin of the Institute of Classical Studies
BSA	Annual of the British School at Athens
JHS	Journal of Hellenistic Studies
MonAnt	Monumenti Antichi
SMEA	Studies in Mediterranean Archaeology
SIMA	Studi Micenei ed Egeo-Anatolici
ΑΣΙ	Αρχαιολογική Συλλογή Ιεράπετρας
ΜΗ	Μουσείο Ηρακλείου
ΜΡ	Μουσείο Ρεθύμνου
ΜΧ	Μουσείο Χανίων
ΜΑΝ	Μουσείο Αγίου Νικολάου
ΒρΜ	Βρετανικό Μουσείο
ΜΣ	Μουσείο Σητείας
ΜΠανΦιλ	Μουσείο Πανεπιστημίου Φιλαδέλφειας
ΜΛ	Μουσείο Λούβρου
ΜΦ	Μουσείο Φλωρεντίας

ΠΜ	Πρωτομινωικός
ΜΜ	Μεσομινωικός
ΥΜ	Υστερομινωικός
ΥΧ	Υστεροχαλκή

Πρόλογος

Η εξαετής θητεία μου στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ρεθύμνου ως ωρομίσθιας αρχαιολόγου του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Κρητολογικών Σπουδών ήταν μια περίοδος γνωριμίας με τα υλικά κατάλοιπα του λεγόμενου Μινωικού Πολιτισμού, σπουδής και αποκαλύψεων. Στις αποθήκες του Μουσείου, εκεί όπου οι ελληνιστικές αρχαιότητες συναντούν τις μινωικές και οι ταπεινές αγνύθες στοιβάζονται πλάι σε ογκώδη πιθάρια, η προσοχή μου στάθηκε στις στιβαρές, αλλά «περιφρονημένες» κάτω από τη σκόνη, λάρνακες.

Η ποικιλία στη διακόσμησή τους μου προκαλούσε προβληματισμούς και δημιουργούσε γόνιμο έδαφος για μεταξύ τους συγκρίσεις και συνακόλουθες επισκέψεις στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης. Αργότερα αντιλήφθηκα ότι οι περισσότερες μελέτες πάνω στις λάρνακες έχουν στηριχθεί στα εικονογραφικά τους στοιχεία και πιθανές ερμηνείες αυτών. Δεν υπάρχει, ωστόσο, μια πιο συνθετική μελέτη που να αγκαλιάζει όλα τα χαρακτηριστικά τους. Κάπως έτσι, προέκυψε το θέμα της διπλωματικής αυτής εργασίας, σε συνεννόηση με την καθηγήτρια Κατερίνα Κόπακα.

Στην τελική διαμόρφωση του θέματος της διπλωματικής μου εργασίας οδήγησε η πεποίθηση ότι η μελέτη των λαρνάκων σε σχέση με το αρχαιολογικό τους περιβάλλον μπορεί να οδηγήσει σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

Στο δρόμο για τη γνώση έγινε φανερό, στην αρχή με απογοήτευση, κατόπιν με συγκαταβατικότητα, ότι πολλά από τα ερωτήματά μου δε θα έβρισκαν απάντηση. Κάποτε σε παράδοσή του στο Πανεπιστήμιο Κρήτης ο καθηγητής Νικόλαος Φαράκλας μας είχε «καθησυχάσει» λέγοντας ότι «... ακόμη και αν πάρετε αρνητική απάντηση σε ένα ερώτημα που θα έχετε θέσει, ακόμη και αυτή η αρνητική ένδειξη είναι μια πολύτιμη αρχαιολογική πληροφορία». Μπορεί και εδώ να απάντησα ελλιπώς σε κάποιους προβληματισμούς σχετικά με τις μετανακτορικές λάρνακες, προέκυψαν όμως κάποιοι νέοι και ενδιαφέροντες. Όπως σε κάθε ταξίδι....

Σε αυτό το σημείο θέλω να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες κατά κύριο λόγο στην επιβλέπουσα, καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Κρήτης, Κατερίνα Κόπακα, και στα μέλη της τριμελούς επιτροπής της παρούσας εργασίας, την καθηγήτρια Πανεπιστημίου Κρήτης Ίριδα Τζαχίλη, και τον αρχαιολόγο του Αρχαιολογικού

Μουσείου Ηρακλείου, Γιώργο Ρεθεμιωτάκη, για την υπομονή, τις συμβουλές, τις διορθώσεις τους, αλλά κυρίως για την προθυμία με την οποία συζήτησαν μαζί μου τις απορίες μου. Ευχαριστώ ιδιαίτερα τους συναδέλφους Νεκταρία Μαυρουδή και Γιώργο Μπροκαλάκη για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις, αλλά και τους υπόλοιπους φίλους που μοιράστηκαν το βάρος της ψυχολογικής μου υποστήριξης. Ευχαριστώ, επίσης, την πρώην Διευθύντρια του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Κρητολογικών Σπουδών κα. Εύα Γραμματικάκη και την αρχαιολόγο κα. Αθανασία Κάντα, για την πολύτιμη βοήθεια, την οποία μου παρείχαν απλόχερα, η κάθε μία με τον δικό της τρόπο. Ευχαριστώ, τέλος, την αρχαιολόγο-γραφίστρια Δανάη Κοντοπόδη και τον προγραμματιστή Λευτέρη Μανασσάκη για την βοήθεια σε τεχνικά προβλήματα και για τις συμβουλές, την εκπαίδευση και τις υποδείξεις τους για το σχεδιασμό των πινάκων. Τη Δανάη ευχαριστώ επιπλέον για την καλλιτεχνική επιμέλεια του εξωφύλλου.

Εισαγωγή

Στην Κρήτη η πρακτική του ενταφιασμού σε σαρκοφάγο πρωτοεμφανίζεται στην ΠΜ ΙΙΙ περίοδο σε περιορισμένες περιοχές, με ποικιλία σχημάτων, που άλλοτε πρόκειται για μεγάλα αγγεία άλλοτε για μίμηση κορμών δέντρων. Στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού –συγκεκριμένα στο ξεκίνημα της ΥΜ ΙΙΙ περιόδου, κατά το χρονολογικό σύστημα του Sir Arthur Evans – εμφανίζονται στην Κρήτη οι κιβωτιόσχημες και οι λουθηροειδείς λάρνακες, όπως έχουν ονομαστεί στη βιβλιογραφία. Πρόκειται για σαρκοφάγους, δηλαδή σκεύη ενταφιασμού, που εντοπίζονται σε ταφικό περιβάλλον και διατηρούν κάποια ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά.

Οι λάρνακες εμφανίζονται στην ΥΜ ΙΙΑ1 σε περιορισμένους γεωγραφικά πυρήνες στην κεντρική και ανατολική Κρήτη, διαδίδονται ωστόσο ταχύτατα σε όλο το νησί εκτός από τη δυτική Κρήτη, υιοθετώντας ομοιογενή μορφολογικά χαρακτηριστικά. Κάποιοι μελετητές έχουν καταδείξει ως μορφολογικό πρότυπο των κιβωτιόσχημων λαρνάκων τα αιγυπτιακά ξύλινα κιβωτίδια που βρέθηκαν σε οικιακά και ταφικά περιβάλλοντα και κατά κύριο λόγο χρησίμευσαν ως λινοθήκες.

Οι μινωικές κιβωτιόσχημες λάρνακες είναι πλήρινα ορθογώνια σκεύη, μεγάλου συνήθως, αλλά και μικρού μεγέθους, με τέσσερα, έξι ή χωρίς πόδια, με ή χωρίς κάλυμμα. Δευτερεύοντα στοιχεία είναι τα περιχειλώματα, τα φατνώματα, οι παραστάδες, οι οριζόντιες, κάθετες ή διαγώνιες λαβές, οι οπές στερέωσης στο σώμα ή/και στο κάλυμμα, οπή ή οπές στον πυθμένα. Οι λάρνακες είναι άλλοτε κοσμημένες με γραπτή και σπανιότερα με ανάγλυφη ή εγχάρακτη διακόσμηση, και άλλοτε ακόσμητες.

Παράλληλα με τις ορθογώνιες λάρνακες, χρησιμοποιείται και ένας δεύτερος τύπος που μιμείται το σχήμα του λουτήρα, έχει λαβές, οπές, σπάνια κάλυμμα, και είναι κατά κανόνα κοσμημένος: στη βιβλιογραφία ονομάζεται λουθηροειδής λάρνακα.

Ο πηλός δεν είναι το μόνο υλικό που χρησιμοποιήθηκε για τις λάρνακες, αν και είναι σίγουρα το συνηθέστερο. Η γνωστή λίθινη επικονιαμένη λάρνακα από την Αγία Τριάδα είναι το μοναδικό πέτρινο παράδειγμα από το νησί. Ξύλινα ταφικά κιβώτια μαρτυρούνται επίσης σε τάφους της Κρήτης, και εμφανίζονται, όπως θα δούμε και πιο κάτω, λίγο νωρίτερα από τις πήλινες λάρνακες.

Κιβωτιόσχημες λάρνακες που χρονολογούνται στην Ύστερη Εποχή του Χαλκού και μάλιστα σχεδόν ταυτόχρονα με τις κρητικές βρέθηκαν στην Τανάγρα Βοιωτίας

από τον αρχαιολόγο Θ. Σπυρόπουλο, οι οποίες δεν έχουν δημοσιευτεί πλήρως. Παρουσιάζουν ακρετές ομοιότητες ως προς το σχήμα, ως προς κάποια διακοσμητικά στοιχεία, λιγότερο ως προς τη θεματική τους. Οι λάρνακες της Τανάγρας συνδέουν την ταφική παράδοση ενός χώρου που ανήκει στη σφαίρα επιρροής του μυκηναϊκού στοιχείου με αυτή της Κρήτης².

Ετυμολογική ανάλυση λέξεων λάρνακα και σαρκοφάγος- Ορολογία

Η σύγχρονη λέξη «λάρνακα» σημαίνει κιβώτιο, θήκη μέσα στην οποία τοποθετούνται αντικείμενα για οικιακή χρήση, ή σκάφη για πότισμα, ή κιβώτιο για τα «αρτιγενή νήπια», δηλαδή η κούνια. Ο όρος μπορεί ακόμα να παραπέμπει στην τεφροδόχο κάλπη, θήκη για εναπόθεση νεκρού, δηλ. φέρετρο, θήκη για εναπόθεση οστών, δηλ. οστεοφυλάκιο³. Ο Ξανθουδίδης υπενθυμίζει ότι σε λάρνακα εναποτέθηκαν τα οστά του Πατρόκλου, αλλά ότι λάρνακα είναι και το κιβώτιο στο οποίο φύλαξε ο Ήφαιστος τα εργαλεία του. Εκτός από τις οικιακές και ταφικές χρήσεις της λέξης, λάρνακα είναι η μεγάλη κιβωτός, όπως αυτή του Δευκαλίωνα⁴.

«Σαρκοφάγος» είναι, σύμφωνα με τον Ραγκαβή, «λίθος τιτανώδης όστις ανεσκάπτετο ή λιθοτομείτο κατά την Άσσαν εν Μυσία προς τη Τρωάδι και είχαν ιδιότητα καυστικήν, επιτυγχάνουσα την φθοράν των νεκρών σωμάτων δι' ό και αυτόν εξέλεγον προς κατασκευήν των ενταφίων λαρνάκων»⁵. Κατ' επέκταση πρόκειται για λίθινα, συνήθως μαρμάρινα, ή πήλινα φέρετρα στα οποία τοποθετούνται οι νεκροί.

Έλληνες αρχαιολόγοι, όπως οι Αλεξίου, Σακελλαράκης και Ξανθουδίδης, δε φαίνεται να κάνουν κάποια διάκριση ανάμεσα στις λέξεις λάρνακα και σαρκοφάγος, πολλές φορές μάλιστα τις χρησιμοποιούν εναλλάξ στο ίδιο κείμενο. Σε μια, μάλιστα, περίπτωση η λέξη σαρκοφάγος χρησιμοποιείται σαν επιθετικός προσδιορισμός: "η λάρνακα είναι σαρκοφάγος"⁶, για να γίνει η διάκριση ανάμεσα σε ένα οστεοφυλάκιο, δηλαδή έναν αποθέτη κρανίων και οστών από ανακομιδή, και την πρωτογενή ταφική χρήση της λάρνακας.

² Στην παρούσα διπλωματική εργασία δε θα επεκταθούμε περισσότερο στο ζήτημα την ελλαδικών συγκρίσεων και παραλλήλων, παρά τις σαφείς σχέσεις τους με τις κρητικές.

³ Δημητράκος, 4265.

⁴ Ξανθουδίδης 1904, 12.

⁵ Ραγκαβής 1996, 1180-82, 1330-1333.

⁶ Ξανθουδίδης 1904, 8.

Στη διπλωματική εργασία υιοθετείται ο όρος λάρνακα για τον κιβωτιόσχημο τύπο για να τονιστεί η ιδιαιτερότητα του σκεύους, η καταγωγή του από τα ξύλινα κιβωτίδια και η χρήση του όχι μόνο ως σαρκοφάγου, αλλά και ως οστεοθήκης. Στις λουτηροειδείς σαρκοφάγους ταιριάζει λιγότερο ετυμολογικά η λέξη λάρνακα. Επειδή, ωστόσο, είναι προϊόντα μιας ανάλογης και συγχρονικής πρακτικής, έχουν την ίδια και αντίστοιχη εικονογραφία, μπορούν για χάρη ευκολίας να χαρακτηριστούν και αυτές λάρνακες, ενώ και το σαρκοφάγος θα ήταν εξίσου ορθό.

Οι όροι που αποδίδουν τα επιμέρους δομικά στοιχεία των λαρνάκων αποτελούν δάνεια από την αρχιτεκτονική: *οι παραστάδες, τα φατνώματα, τα αετωματικά ή αμφικλινή ή δίρρηκτα καλύμματα, η κεντρική δοκός του καλύμματος*. Σαφής είναι και ο συσχετισμός των σχετικών όρων με την κεραμική, όπως *το χείλος, το περιχέλωμα, οι λαβές, τα πόδια, ο πυθμένας*. Συμπληρωματικοί όροι προέρχονται από το σχήμα και τη χρήση αντικειμένων του καθημερινού βίου, όπως *λουτηροειδής* για να περιγράψει τον τύπο σαρκοφάγου που μιμείται τα γνωστά σκεύη καθημερινής χρήσης και *σαμαρωτό* για τον τύπο του καλύμματος που θυμίζει τα σαμάρια που τοποθετούνται στη ράχη των ιπποειδών.

Στις πιο πρόσφατες δημοσιεύσεις τάφων και λαρνάκων τείνει να παγιωθεί η ορολογία που περιγράφει τα επιμέρους στοιχεία τους. *Κιβωτιόσχημος* και *λουτηροειδής* είναι οι δύο τύποι που επικρατούν την ΥΜ ΙΙΑ1-ΥΜ ΙΙΙΓ εποχή στην Κρήτη. Τα καλύμματά τους μπορεί να είναι *αετωματικά, σαμαρωτά* ή *επίπεδα*. Αέτωμα είναι το τριγωνικό κάλυμμα του κενού χώρου που σχηματίζουν τα δύο επικλινή μέρη της στέγης ενός κτηρίου. Τα περισσότερα καλύμματα των λαρνάκων ακολουθούν αυτή τη διάταξη, υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις. Το κάλυμμα της λάρνακας από τα Βασιλικά Ανώγεια είναι μεν δίρρηκτο αλλά η στενή του πλευρά είναι καμπύλη. Επίσης, το αέτωμα είχε εξέχουσα σημασία στην αρχιτεκτονική και αισθητική ενός ναού. Τοποθετούνταν πάνω από την είσοδό του και κοσμούσαν συνήθως με εντυπωσιακά γλυπτά. Η στενή πλευρά στο κάλυμμα μιας λάρνακας έχει ίση ή συχνότερα μικρότερη σημασία με τις μακρές πλευρές του όσον αφορά στην εικονογραφία. Για τους παραπάνω λόγους θα ήταν πιο ορθό να χρησιμοποιείται ο όρος *αμφικλινής* για τα καλύμματα που αναφέρονται στη βιβλιογραφία αετωματικά. *Πόδι* είναι ό,τι εξέχει από τη βάση της λάρνακας, ενώ η προέκταση του ποδιού στο σώμα χαρακτηρίζεται *παραστάδα* στην παρούσα εργασία. Στη βιβλιογραφία αναφέρονται και ως *ψευδοπεσσοί* ή *κανόνες*. Σε κάποιες κιβωτιόσχημες λάρνακες ο κατασκευαστής προσθέτει ταινίες πηλού για να σχηματίσει τις παραστάδες, με

αποτέλεσμα να σχηματίζονται «βυθισμένες» ορθογώνιες επιφάνειες, τα φατνώματα ή μετόπες. Σε πολλές περιπτώσεις τα φατνώματα αυτά ή κεντρικά πλαίσια δηλώνονται εγχάρακτα ή γραπτά.

Στις αγγλικές δημοσιεύσεις η λέξη *larnax* χρησιμοποιείται συχνότερα από τα *sarcophagus* ή *coffin*. Οι κιβωτιόσχημες αναφέρονται ως *chest type* και οι λουτηροειδείς ως *bath tubs*. Πολλοί αγγλικοί όροι είναι επίσης δανεισμένοι από την κεραμική, όπως *gabled lid* για το αμφικλινές κάλυμμα, *rim* για το περιχείλωμα, *handle* για τις λαβές, *legs* για τα πόδια, *base* για τη βάση της λάρνακας. Οι μετόπες ονομάζονται *panels* και το ψηλότερο σημείο του καλύμματος, δηλ η κεντρική δοκός, *top ridge of lid*. Στην αγγλική βιβλιογραφία φαίνεται να υπάρχει ευρύτερη αποδοχή μιας κοινής ορολογίας απ' ότι στην ελληνική βιβλιογραφία, όπου είναι φανερή μια «ανησυχία» ως προς τους χαρακτηρισμούς, ίσως λόγω του πλούτου της ελληνικής γλώσσας.

Μορφολογική και λειτουργική προσέγγιση των λαρνάκων

Οι σαρκοφάγοι δεν αποτελούν κάποια καινοτομία, αλλά εμφανίζονται στο νησί αρκετούς αιώνες πριν: στο σπήλαιο του Πύργου (20 σαρκοφάγοι), στο Σφουγγαρά και στην Παχιάμμο που χρονολογούνται στο τέλος της ΠΜ εποχής. Αυτές του Πύργου είναι επιμήκεις, με στρογγυλεμένες άκρες, σαν να μιμούνται κορμό δέντρου⁷. Εκείνες του νεκροταφείου στο Σφουγγαρά μοιάζουν με πιθάρια και έχουν ενίοτε γραπτή διακόσμηση. Ωστόσο, η χρήση των ΠΜ ΙΙΙ πήλινων ταφικών σκευών είναι περιορισμένη μόνο στις θέσεις που προαναφέρθηκαν και δε μοιάζει να έχει γενικευτεί σε όλο το νησί.

Αργότερα, στην αρχή της Μεσομινωικής εποχής, η χρήση τους διαδίδεται στην κεντρική και την ανατολική Κρήτη. Το σχήμα τους θυμίζει ακόμη οικιακά σκεύη, αν και έχουν αρχίσει να διαφοροποιούνται από αυτά. Διατηρούν κατασκευαστικά στοιχεία πίθων, όπως καλύμματα, πολλές λαβές και κομβία⁸, χωρίς να φαίνονται να μιμούνται ξύλινα πρότυπα. Στην Παχιάμμο οι ταφές γίνονται σε στάμνους και πιθίσκους (πιθοταφές).

Στην ΜΜ ΙΙΙ, με την εντατικοποίηση των επαφών και του εμπορίου με τις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, εισάγονται ξύλινα κιβώτια στην Κρήτη από περιοχές της Ανατολής, τα οποία αποτέλεσαν πρότυπα για την κατασκευή των λαρνάκων της ΥΜ ΙΙΙ⁹.

Στην ΜΜΙΙΙ-ΥΜ ΙΑ περίοδο κτίζονται μεγαλειώδεις τάφοι και ταφικά κτήρια. Ίσως ξεκίνησε τότε η συνήθεια της ταφής σε ξύλινα φέρετρα των σημαντικών προσώπων, αν και δε σώζεται κάποιο ίχνος τους λόγω της φθαρτότητας του υλικού. Αντίθετα, την ΥΜ ΙΒ-ΙΙ περίοδο πλούσιες ταφές γίνονται σε ξύλινες σαρκοφάγους με αμφικλινή καλύμματα, χρωματισμένα με κυανή και ίσως λευκή βαφή.

Ο Rutkowski θεωρεί ότι τα ξύλινα φέρετρα αποτέλεσαν εξέλιξη της μεσομινωικής πήλινης λάρνακας και έμπνευση για το νέο τύπο που εμφανίζεται στην ΥΜ ΙΙΑ1¹⁰. Μπορεί κανείς μάλιστα να αναγνωρίσει τα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά των ξύλινων κιβωτίων, όπως τα φατνώματα και τα πλαίσια. Όσο για τις λουπηροειδείς λάρνακες αυτές προήλθαν, κατά τον ίδιο, από μια απλή εξέλιξη ενός παλαιότερου σχήματος, του γνωστού ασάμινθου ή λουτήρα.

⁷ Rutkowski 1968, 220.

⁸ Ibid., 222.

⁹ Ibid., 222.

¹⁰ Ibid., 223.

Η συμβολή των πρωτεργατών μελετητών

Οι μινωικές λάρνακες είναι γνωστές στον επιστημονικό κόσμο ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Ο Μ. Orsi ασχολήθηκε με το θέμα και δημοσίευσε το 1890¹¹ ένα άρθρο με τίτλο “Urne funebri Cretesi dipinte su vasi allo stile di Micene”, στο οποίο μεταξύ των άλλων ερμηνεύει το σχήμα των λαρνάκων ως απομίμηση οικίας, της τελευταίας οικίας του νεκρού. Δύο χρόνια αργότερα, το 1892, ο Α. Joubin δημοσίευσε με άρθρο τα τυχαία ευρήματα άροσης στο χωριό Μέση του Ρεθύμνου, μία κιβωτιόσχημη λάρνακα με κάλυμμα και ένα δεύτερο κάλυμμα. Χρησιμοποιεί τη λέξη urne, δηλαδή δοχείο ή σκεύος και τον όρο σαρκοφάγος για να αποδώσει τη χρήση. Συμφωνεί με τον Orsi ότι στα σκεύη αυτά δεν παραγματοποιούνται πρωτογενείς, αλλά δευτερογενείς ταφές. Οι μικρές διαστάσεις πολλών λαρνάκων τον οδήγησαν στο λογικό συμπέρασμα ότι δε χωρούν μέσα ενήλικες και, επειδή δε μπορεί να είναι όλες οι λάρνακες για παιδιά, τότε πρόκειται για οστεοθήκες¹². Αξίζει σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι ο αριθμός των λαρνάκων που ήταν γνωστός την εποχή αυτή ήταν πολύ μικρός. Οι ελάχιστες λάρνακες από τάφους στο Πενταμόδι και τα Βασιλικά Ανώγεια ήταν το μόνο συγκρίσιμο υλικό για τους πρωτεργάτες μελετητές.

Με το θέμα ασχολήθηκε ιδιαίτερος ο Ξανθουδίδης, στη δημοσίευσή του στην Αρχαιολογική Εφημερίδα το 1904 με τίτλο «Εκ Κρήτης. Α. Ο τάφος Αρτσά και αι πήλινα λάρνακα. Β. Οι τάφοι των Μουλιανών»¹³. Η πληρότητα των περιγραφών, η ορολογία, τα ζητήματα που θίγει, τα ερωτήματα στα οποία προτείνει λύσεις και ερμηνείες, η επιστημονικότητα και η χρήση πρώιμης πειραματικής αρχαιολογίας, καθιστούν το άρθρο υποδειγματικό για την εποχή του, δεδομένου ότι το 1904 ελάχιστες λάρνακες είχαν έρθει στο φως¹⁴. Με υπερηφάνια για το εύρημά του υποστηρίζει πρώτος ότι στις λάρνακες γίνονταν πρωτογενείς ταφές, και προχωράει σε πείραμα για να αποδείξει το αληθές της θεωρίας του. Είναι ο πρώτος Έλληνας αρχαιολόγος που χρησιμοποιεί τη λέξη «λάρνακα» και παραθέτει τα συναφή χωρία από τον Όμηρο. Επισημαίνει τη σημασία των οπών του πυθμένα, αναφέρεται σε ανακομιδές οστών. Διακρίνει δύο τύπους λαρνάκων και προσπαθεί να ανιχνεύσει την καταγωγή τους χωρίς να αποφεύγει το σκόπελο του να αποδώσει το σχήμα των

¹¹ Orsi 1890.

¹² Joubin 1892, 295.

¹³ Ξανθουδίδης 1904, 1-18.

¹⁴ Ibid., 12 «... και αι τέσσαρες (λουτηροειδείς λάρνακες) τας οποίας κατέχει το Μουσείον Ηρακλείου...».

κιβωτιόσχημων στις ομηρικές λάρνακες και, άρα, να συσχετίσει τον τύπο με οικιακά σκεύη ηπειρωτικής προέλευσης. Καταρρίπτει συνεπακόλουθα την υπόθεση της μίμησης οικιών, εφόσον θεωρεί ότι οι λάρνακες μιμούνται σκεύη καθημερινής χρήσης. Αναφέρεται στα υλικά με τα οποία είναι κατασκευασμένες οι λάρνακες, θίγοντας και τη χρήση του ξύλου. Συσχετίζει, τέλος, την παρουσία τους με «μικρούς πενιχρούς τάφους μυκηναϊκής εποχής».

Στα μέσα της δεκαετίας του 1960 δημοσιεύτηκε μια μεθοδική και, φυσικά, πληρέστερη σχετική μελέτη. Ο Rutkowski στο “The origin of the Minoan coffin” ταξινόμησε τα σχήματα με βάση την εξέλιξη από την εμφάνισή τους στην ΠΜ εποχή μέχρι και την ΥΜ ΙΙΙ. Ο μελετητής πήρε στοιχεία από τις επικρατούσες θεωρίες σχετικά με την καταγωγή των λαρνάκων: τη θεωρία της διάχυσης (diffusion), που έβλεπε τη λάρνακα ως πολιτιστικό δάνειο, και θεωρία της εξέλιξης (evolution) που την έβλεπε ως μίμηση κρητικής οικίας και της τελευταίας κατοικίας του νεκρού¹⁵. Συγχρόνως, υπήρχε και η υπόθεση ότι στοιχεία, όπως είναι η κάτοψη, το σχήμα και η επίπλωση μιας οικίας και ενός τάφου, βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση. Ο Rutkowski δεν απέρριψε κάποια από αυτές τις θεωρίες, αλλά προσπάθησε να τις συνδυάσει πρεσβεύοντας ότι πρόκειται για ένα πολιτιστικό φαινόμενο που παγιώθηκε ως αποτέλεσμα πολλών διαδικασιών. Εξετάζει την αρχαία παρακτική της ταφής σε πλήρως σκεύη στην Ανατολή, την Κρήτη και το Αιγαίο, ταξινομεί τους τύπους των λαρνάκων με βάση τη χρονολογική τους εξέλιξη, και επιχειρεί να δώσει μια σφαιρική ερμηνεία της καταγωγής των ΥΜ ΙΙΙ λαρνάκων καταλήγοντας ότι λίγο πολύ έχουν ως σημείο αναφοράς τις αντίστοιχες της Μεσομινωικής εποχής και τις ξύλινες εκδοχές που έγιναν δημοφιλείς κατά τη Νεοανακτορική περίοδο¹⁶.

Το ερμηνευτικό πρότυπο του Rutkowski είχε κάποια τρωτά σημεία, όπως το ότι η ΥΜ ΙΙΙ λάρνακα εμφανίζεται ως καθαρά μινωική έμπνευση. Οι Haegg και Sieurin στη μελέτη τους “On the origin of the wooden coffin in Late Bronze Age Greece”, εξετάζουν την εμφάνιση ξύλινων φορείων στα μινωικά, όσο και στα μυκηναϊκά ταφικά περιβάλλοντα και συμπέραναν ότι ναι μεν οι ΥΜ ΙΙΙ λάρνακες αντιγράφουν ξύλινα κιβώτια, αλλά ότι τα πρότυπα αυτά έγιναν μάλλον γνωστά στο μινωικό κόσμο μέσω της εμπορικής-κοινωνικής τους επαφής με το μυκηναϊκό. Με μια χρονολογική σύγκριση, οι ίδιοι έδειξαν ότι τα φορεία εμφανίζονται στην ΥΕ Ι και ΙΙ Α στις Μυκήνες (Ταφικός Κύκλος Α΄) και στα Δενδρά, ενώ στην Κρήτη – με την εξαίρεση

¹⁵ Rutkowski 1968, 219.

¹⁶ Ibid., 219.

ενός φορείου στον Πόρο που χρονολογείται στην ΥΜ ΙΑ – ξύλινα φορεία παρουσιάζονται στην ΥΜ ΙΙ σε λεγόμενους «τάφους των πολεμιστών» στην Κνωσό και στους τάφους του Κατσαμπά¹⁷. Και στις δύο περιπτώσεις- του μυκηναϊκού και του μινωικού κόσμου- η παρουσία τους συνεχίζει στην ΥΜ /ΥΕ ΙΙΙ Α1 και φθίνει στην ΥΜ /ΥΕ ΙΙΙΑ2, ενώ περιορίζονται στην ΥΜ /ΥΕ ΙΙΙΒ¹⁸. Με τον τρόπο αυτό θέλησαν να δείξουν ότι τα ξύλινα φέρετρα και φορεία χρησιμοποιούνταν στο μυκηναϊκό κόσμο αρκετό καιρό πριν εισαχθούν στο νησί μέσα από την ταφική παράδοση που τους ακολούθησε με τους «τάφους των πολεμιστών» στην περιοχή γύρω από την Κνωσό. Θεωρούν ότι η χρήση αυτών των φερέτρων πυροδότησε την παλιά παράδοση του μινωικού κόσμου με τις πήλινες σαρκοφάγους, δίνοντας μια νέα φόρμα που έκανε μια δειλή εμφάνιση στην ΥΜ ΙΙΙΑ1 και άνθισε στην ΙΙΙΑ2 και ΙΙΙΒ εποχή¹⁹.

Εδώ τίθεται ένα ερώτημα: Τι ήταν αυτό που ανάγκασε τους Μινωίτες να αλλάξουν το υλικό και να κατασκευάσουν πήλινα ταφικά σκεύη; Η διαβρωτική επίδραση που έχει η υγρασία στο ξύλο, όπως είχε επισημανθεί στο παρελθόν²⁰ και η ανθεκτικότητα του πηλού, που επιτρέπει και νέες ταφές θα μπορούσε εν μέρει να απαντά στην ερώτηση.

Μια ακόμα συμβολή στη μελέτη της καταγωγής του τύπου της μινωικής λάρνακας είναι το άρθρο του Watrous “The origin and iconography of the Late Minoan painted larnax”²¹. Στην υπόθεση των Haegg – Sieurin περί δανείου της ξύλινης σαρκοφάγου από το μυκηναϊκό κόσμο, ο ίδιος αντιπαραθέτει ένα λογικό επιχείρημα για την αντίστροφη διαδικασία. Δηλαδή, ότι στην ΥΜ Ι-ΙΙ η Κρήτη έχει ίσως τις πιο έντονες επαφές με την Αίγυπτο απ’ ότι οι Μυκήνες, ότι οι Μυκηναίοι έμαθαν την ξύλινη σαρκοφάγο από τους Μινωίτες και ότι ο λόγος που δεν υπάρχουν άλλες ξύλινες σαρκοφάγοι στην Κρήτη οφείλεται στο γεγονός ότι είναι γνωστοί ελάχιστοι τάφοι αυτής της περιόδου²². Θυμίζει ότι ο Ξανθουδίδης και ο Evans είχαν αποδώσει την καταγωγή του τύπου της λάρνακας σε ξύλινα πρότυπα, και δη προς την Αίγυπτο²³.

¹⁷ Haegg-Sieurin 1982, 186.

¹⁸ Ibid., 186.

¹⁹ Ibid., 185.

²⁰ Μαυργιαννάκη 1973, 192.

²¹ Watrous 1991.

²² Ibid., 286.

²³ Ibid., 287, υποσημ. 12,13.

Εκεί υπάρχει η παράδοση ήδη της 4^{ης} Δυναστείας²⁴, ανάμεσα στα κτερίσματα και τα συνοδευτικά ταφικά αντικείμενα να τοποθετούνται και μικρά ξύλινα κιβώτια, τα οποία δεν προορίζονται για ταφές, αλλά χρησιμεύουν ως λινόθηκες ή σκεύη για γενικότερες αποθηκευτικές χρήσεις. Η μορφή που ενδεχομένως λειτούργησε ως πρότυπο για τις μινωικές λάρνακες εντοπίζεται στην 18^η Δυναστεία (1567-1320 π.Χ.) και στη 19^η Δυναστεία (1320-1200 π.Χ.) που ξεκινάει με τον Τουταγχαμών. Μερικά παραδείγματα που ενισχύουν τη μορφολογική αυτή ομοιότητα παραθέτει ο Watrous²⁵. Σε τάφο στο Sedment (1500-1450 π.Χ.) βρέθηκε ξύλινο κιβωτίδιο με τέσσερα πόδια και αμφικλινές κάλυμμα, που δεν αποσπάται από το κιβώτιο, αλλά ανοίγει ένα από τα δύο επικλινή στοιχεία του²⁶. Είναι ακόσμητο, αλλά έχει μια επιγραφή. Έχει χρησιμοποιηθεί ως φέρετρο, ενώ οι διαστάσεις του (1,5μ X 0,56μ) είναι όμοιες με αυτές των κρητικών πήλινων λαρνάκων. Στον ίδιο τάφο βρέθηκε άλλο ένα ξύλινο κιβωτίδιο, με ενθέματα από έβενο και ελεφαντοστό²⁷. Το διακοσμητικό θέμα είναι το γνωστό αβακωτό που αποτελεί ένα από τα πιο προσφιλή μοτίβα και στις κρητικές λάρνακες. Σημειώνουμε εδώ ότι στις μακρές πλευρές σχηματίζονται δύο πλαίσια με αβακωτά, διάταξη που είναι ιδιαίτερα συχνή και στις ΥΜ ΙΙΙ λάρνακες. Γνωρίζουμε ότι οι Αιγύπτιοι χρησιμοποίησαν πολλούς τρόπους για να στερεώσουν το κάλυμμα στο κιβώτιο. Στην περίπτωση αυτή το αμφικλινές κάλυμμα έχει προσαρμοσμένο κομβίο στην κορυφή του, στο οποίο ανταποκρίνεται αντίστοιχο κομβίο στο μέσο της στενής πλευράς και προφανώς σφάλιζε με τη βοήθεια σκοινιού ή ιμάντα, στοιχείο που αν και δεν έχει σωθεί, υποψιαζόμαστε ότι χρησιμοποιήθηκε και στις λάρνακες.

Άλλα παραδείγματα πολύχρωμων κιβωτίων προέρχονται από τον τάφο του αρχιτέκτονα Cha και της συζύγου του Meryt στο Deir-el-Medina και χρονολογούνται στα 1397-1360 π.Χ. Ένα επίμηκες κιβώτιο με τέσσερα πόδια και αμφικλινές κάλυμμα²⁸ έχει ίδιο σύστημα ασφάλισης με το προηγούμενο παράδειγμα από το Sedment. Τις τρεις μακρές πλευρές του καλύπτει πλέγμα τετράφυλλων με εναλλασσόμενα αστρικά και ηλιακά σύμβολα. Στη μια στενή πλευρά που τοποθετήθηκε το κομβίο, η διάταξη του μοτίβου με τις ενάλληλες τεθλασμένες γίνεται σε δύο πλαίσια, ενώ ανάμεσά τους ξεδιπλώνεται ιερογλυφική επιγραφή. Στο

²⁴ Svarth 1998, 112.

²⁵ Watrous 1991.

²⁶ Ibid., 287-8, πίν. 81a.

²⁷ Ibid., 288, πίν. 81b.

²⁸ Ibid., πίν. 81c.

κάλυμμα διακρίνεται σειρά παπύρων που ίσως εναλλάσσεται με κισσόφυλλα και τρία πλαίσια, το ένα με ενάλληλες τεθλασμένες, το μεσαίο κενό και το άλλο με αβακωτό. Ένα δεύτερο είναι κιβωτίδιο με τέσσερα πόδια και αμφικλινές κάλυμμα, με ανταποκρινόμενα κομβία πρόσδεσης²⁹. Τα διακοσμητικά θέματα είναι αβακωτά, φυλλοειδή, ανθέμια, ενώ στη μια μεγάλη πλευρά υπάρχει η εικονιστική παράσταση του νεκρού με τη γυναίκα του και συμβολική προσφορά τροφής.

Στον τάφο του Τουταγχαμών (1352-1343 π.Χ.)³⁰ μεταξύ των πλούσιων κτερισμάτων που τον συνόδευαν βρέθηκαν σε εξαιρετική κατάσταση πολλά ξύλινα αντικείμενα. Μεταξύ αυτών βρέθηκε μεγάλο κιβώτιο με τέσσερα πόδια και αμφικλινές κάλυμμα, ανταποκρινόμενα κομβία πρόσδεσης³¹ (εικ. 1α). Η διακόσμησή του περιορίζεται σε απλές ταινίες που τονίζουν το σχήμα και μία ταινία με ιερογλυφικά. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του είναι δύο ξύλινες ράβδοι που προσαρμόστηκαν στο κάτω τμήμα του και δημιούργησαν τέσσερις λαβές για την ευκολότερη μεταφορά του. Στον Άγιο Μύρωνα Ηρακλείου ανακαλύφθηκε λάρνακα με αυτό το χαρακτηριστικό (AK 139), το οποίο όμως εμφανίζεται άπαξ στις μινωικές λάρνακες και τοποθετεί το παράδειγμα της λάρνακας του Αγίου Μύρωνα στην ίδια κατασκευαστική λογική.

Στην εικόνα 1β διακρίνεται κιβώτιο με τέσσερα πόδια, αυτή τη φορά με σαμαρωτό κάλυμμα, με ανταποκρινόμενα κομβία πρόσδεσης, τονισμένα πλαίσια με μαύρο χρώμα³². Παρόμοια διακόσμηση, με τονισμένα μόνο τα πλαίσια με μαύρες ταινίες, υπάρχει στις λάρνακες από τα Μάλια (AK 290, AK 294), τις Γούρνες (AK 279), το Μετόχι Καλού (AK 268), το Φοινικιά (AK 269) και το Γάζι (AK 145).

Στον τάφο του Τουταγχαμών βρέθηκε ακόμα ένα κιβώτιο με τέσσερα πόδια και σαμαρωτό πολύχρωμο κάλυμμα (εικ. 1γ). Τα πλαίσια τονίζονται με ταινίες αβακωτού, ροδάκων και τριγύφων. Στη μια στενή πλευρά παριστάνεται κυνήγι με επικεφαλής τον Φαραώ. Κάποια στοιχεία της σκηνής αυτής αναγνωρίζονται και σε μινωικές εικονιστικές παραστάσεις λαρνάκων, όπως το άρμα με άλογα, τρομαγμένα τετράποδα σε καλπασμό, τετράποδα λαβωμένα από βέλη ή δόρατα, σκυλιά που συμμετέχουν στο κυνήγι, φυτικά στοιχεία που πληρώνουν τα κενά και πτηνά στον αέρα. Στις υπόλοιπες μακρές πλευρές του κιβωτίου και του καλύμματος ο Φαραώ μάχεται και υπερνικά λιοντάρια και στρατούς. Οι συνθέσεις είναι δομημένες με όμοιο

²⁹ Ibid., πιν. 81e.

³⁰ Carter 1977, 194-198.

³¹ Ibid., 198-199.

³² Ibid., 202-203.

τρόπο και όλες πλαισιώνονται από ταινίες αβακωτού, ροδάκων και τριγλύφων. Στις στενές πλευρές διακρίνονται αντωπές σφίγγες με το πρόσωπο του ίδιου του Φαραώ που επιβάλλεται στους εχθρούς του, ενώ τη σκηνή συμπληρώνουν βα- φτερωτά όντα που συμβολίζουν την ψυχή- που κρατούν το δακτύλιο της αιωνιότητας, άνθη παπύρου, καρτούς και ιερογλυφικές επιγραφές. Άραγε πόσο κατανοητά ήταν όλα αυτά τα εικονιστικά στοιχεία σε ένα Μινωίτη; Μήπως μετέφρασε για παράδειγμα το βα σε ένα από τα πτηνά που καλύπτουν τις δικές του λάρνακες; Οι πάπυροι που έχουν ενδεχομένως διακοσμητικό χαρακτήρα στην αιγυπτιακή παράσταση, έχουν διακοσμητική αξία όταν τα χρησιμοποιεί ο μινωίτης καλλιτέχνης ή μήπως μετουσιώνονταν σε κάτι μαγικό ή τελετουργικό;

Οι ομοιότητες ανάμεσα στα αιγυπτιακά κιβωτίδια και τις κρητικές λάρνακες είναι επομένως πολλές, μορφολογικές και κατασκευαστικές. Τα πρώτα αποτέλεσαν ίσως το πρότυπο για την κατασκευή, αλλά εν μέρει και τη διακόσμηση των δευτέρων. Δεν μπορούμε όμως να είμαστε σίγουροι για το ποιοί μηχανισμοί κοινωνικοί, αισθητικοί ή ιδεολογικοί οδήγησαν στις επιλογές αυτές.

Το 1992, η Πολύμνια Muhly δημοσίευσε τα αποτελέσματα της μελέτης της πάνω στο υλικό του λαξευτού τάφου στον Πόρο Ηρακλείου, το οποίο είχε σκάψει το 1967 ο Στυλιανός Αλεξίου. Στα συμπεράσματα αναφέρει ότι ο τάφος λαξεύτηκε την MM III εποχή, χρησιμοποιήθηκε στην MM III-YM I, ενώ ένας σφραγιδοκύλινδρος τοποθετεί την τελευταία χρήση του τάφου στην YM Iβ, δίνοντας στον τάφο χρονολογικό εύρος δύο αιώνων. Ο τάφος ανήκει σε νεκροταφείο και βρέθηκε συλημένος. Η σημασία του έγκειται στο ότι η χρονολόγησή του στην MM III-YM I εποχή ρίχνει φως σε μια περίοδο που έχουμε περιορισμένη ως μηδαμινή εικόνα για τις ταφικές πρακτικές. Μαζί με τους τάφους του νεκροταφείου του Κατσαμπά που είναι αμέσως μεταγενέστεροι και χρονολογούνται στην YM II-YM III, γεφυρώνουν το χάσμα ανάμεσα στις παλαιοανακτορικές και τις μετανακτορικές ταφές στην ευρύτερη περιοχή της Κνωσού, καθώς καλύπτουν ένα εύρος στοιχείων όπως η αρχιτεκτονική, το μέγεθος των θαλάμων, η χρήση ξύλινων κατασκευών. Στον τάφο που δημοσιεύει η Muhly έχουν χρησιμοποιηθεί ξύλινα κρεβάτια, τα οποία θεωρεί ότι δεν ήταν ειδικά κατασκευασμένα για ταφική χρήση, αλλά ανήκαν στην οικοσκευή του νεκρού³³. Στο νεκροταφείο του Κατσαμπά σε όλους τους τάφους υπάρχουν ενδείξεις για χρήση ξύλινων φορείων ή φερέτρων. Σε ένα, μάλιστα, στον τάφο Η

³³ Muhly 1992, 167.

υπάρχουν και πήλινες λάρνακες³⁴. Και τα δύο νεκροταφεία, του Πόρου και του Κατσαμπά, έχουν πλούσιους και μεγάλους τάφους, στους οποίους μαρτυρείται η χρήση ξύλινων φορείων ή φερέτρων και το ένα διαδέχεται το άλλο χρονικά. Η Muhly συμπεραίνει ότι «η στενή χρονική αλληλουχία των δύο νεκροταφείων είναι μια ακόμα ένδειξη ότι οι νεκροί του Κατσαμπά ήταν οι απόγονοι των εύπορων νεκρών του Πόρου»³⁵.

Τα συμπεράσματα της Muhly έθεσαν τις θεωρίες για την καταγωγή των λαρνάκων σε άλλες βάσεις. Πλέον, εάν δεν υπάρξει κάποια νεώτερη ανακάλυψη που να μεταβάλει την παρούσα κατάσταση, τα ξύλινα κρεβάτια του Κατσαμπά και του Πόρου αποτελούν τις πρωιμότερες χρήσεις ξύλινων κατασκευών στον αιγαιακό χώρο, επομένως τα φορεία είναι γνωστά στην Κρήτη πριν να εμφανιστούν στο μυκηναϊκό κόσμο.

Εικ. 1. Αιγυπτιακά κιβωτίδια από τον τάφο του Τουταγχαμών.

³⁴ Αλεξίου 1967, 26 κ.εξ.

³⁵ Muhly 1992, 165.

Τα ταφικά φορεία χρησιμοποιούνται μέχρι την ΥΜ ΙΙΑ1 στην Κρήτη. Δεν εξηγείται επαρκώς πώς από τα ξύλινα κρεβάτια και φορεία του Κατσαμπά και του Πόρου περάσαμε στη χρήση της πήλινης λάρνακας, της οποίας το σχήμα δεν ήταν απομίμηση αυτών των κρεβατιών ή φορείων, αλλά ξύλινων αιγυπτιακών κιβωτίων.

Από τους νεότερους Έλληνες αρχαιολόγους, ο Μερούσης έκανε διατριβή με θέμα τη διακόσμηση των ΥΜ ΙΙΙ λαρνάκων³⁶. Αποδομεί όλες τις παραστάσεις σε εικονογραφικά στοιχεία, τα παραθέτει σε κατάλογο και προσπαθεί να τα ερμηνεύσει. Καταλήγει σε πέντε θεματικούς κύκλους. Στον πρώτο ανήκουν θρησκευτικές παραστάσεις και τελετουργίες, στο δεύτερο φυτικά και ζωικά στοιχεία, στον τρίτο θαλάσσια, στον τέταρτο αφηρημένα και στον τελευταίο γίνονται συνδυασμοί των παραπάνω κύκλων.

Πολλοί ακόμα αρχαιολόγοι έχουν συνεισφέρει στις γνώσεις μας για τις λάρνακες. Ένας από αυτούς είναι ο Γ. Ρεθεμιωτάκης, ο οποίος ανάσκαψε και δημοσίευσε πολλούς τάφους με λάρνακες από το νομό Ηρακλείου. Η Α. Κάντα στη διατριβή της για την ΥΜ ΙΙΙ εποχή στην Κρήτη ασχολήθηκε με το θέμα των εργαστηρίων παραγωγής λαρνάκων³⁷, όπως και η Μεταξία Τσιποπούλου με τη δημοσίευση των λαρνάκων από τα Αχλάδια Σητείας³⁸.

³⁶ Μερούσης, 2000.

³⁷ Kanta, 1980.

³⁸ Tsipopoulou-Vagnetti, 1995.

Μεθοδολογία της εργασίας- Η βάση δεδομένων

Για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης έγινε συλλογή ενός μεγάλου μέρους δημοσιευμένου υλικού από όλη την Κρήτη. Ακολούθησε η καταλογογράφηση του με βάση κριτήρια που απαντούν σε βασικά ερωτήματα, όπως θα δούμε παρακάτω. Κατασκευάστηκε βάση δεδομένων στο πρόγραμμα Access για την ταξινόμηση και επεξεργασία των δεδομένων που συλλέχθηκαν και συμπληρώθηκε με στοιχεία 327 λαρνάκων. Κατά προσέγγιση αυτές αποτελούν το ένα τρίτο του συνόλου των λαρνάκων από την Κρήτη. Η παρουσίαση ακολουθεί τη συμβατική σύγχρονη διοικητική διαίρεση.

Τα κριτήρια ταξινόμησης των δεδομένων αφορούν αφενός το χώρο προέλευσης, τη γεωγραφική θέση, τον τύπο του τάφου, τον μεμονωμένο ή όχι χαρακτήρα του και αφετέρου τις επιμέρους αρχαιολογικές συνάψεις των λαρνάκων, την κατάσταση διατήρησης, τον αριθμό λαρνάκων και νεκρών στον τάφο, ενδείξεις για σύληση ή διαταραχή, τον αριθμό των λαρνάκων που περιείχε, τον αριθμό των νεκρών που είχαν ταφεί σε αυτό, ενδεχόμενες δευτερογενείς αποθέσεις ή άλλου τύπου πρωτογενείς ταφές.

Στο δεύτερο μέρος παρέχονται πληροφορίες για τις ίδιες τις λάρνακες, όπως σε ποιόν τύπο ανήκουν, τη χρονολόγηση και τη διατήρησή τους, την ενδεχόμενη διακόσμησή τους. Ακολουθούν κατασκευαστικές παρατηρήσεις, όπως αν έχουν κάλυμμα, και αν ναι τότε τι σχήμα έχει αυτό, αν έχουν πόδια και πόσα, τον αριθμό των λαβών και τη διευθέτησή τους στο σώμα της λάρνακας, το σημείο, τον αριθμό και τη λειτουργία τυχόν διατρήσεων. Αναφέρεται επίσης ο προσανατολισμός των λαρνάκων μέσα στον τάφο. Στο τέλος του δεύτερου μέρους συγκεντρώνονται πληροφορίες για τον/τους νεκρό/-ούς που φιλοξενούσε η κάθε λάρνακα, δηλ. πόσοι ήταν, αν ήταν άνδρες ή γυναίκες, ποια ηλικία τους.

Στο τρίτο μέρος της βάσης δεδομένων συμπεριλήφθηκαν τα ανασκαφικά δεδομένα σχετικά με την κτέριση των ταφών, δηλαδή ποιά αντικείμενα βρέθηκαν στη λάρνακα να συνοδεύουν τον/τους νεκρό/-ούς και ποιά τοποθετήθηκαν έξω από τη λάρνακα και, χωρίς αμφιβολία, ανήκαν στους ίδιους νεκρούς. Επειδή δεν είναι πάντα εύκολο να ταυτίσουμε κτερίσματα με ταφές έχει προβλεφθεί μια περιοχή στη βάση για αντικείμενα τα οποία δεν είναι εφικτό να αποδοθούν με σιγουριά σε ταφές λόγω διατάραξης του περιβάλλοντος ή λόγω σύλησης. Η περιοχή αυτή ονομάστηκε

«αποκατάσταση της κτέρισης», και συμπληρώνεται με τον συνολικό αριθμό αντικειμένων που βρέθηκαν μέσα στον τάφο και δε μπορούν να αποδοθούν σε συγκεκριμένη ταφή: έτσι, ο αριθμός αυτός διαιρείται με τον αριθμό λαρνάκων στον ίδιο τάφο για να δοθεί ένας ενδεικτικός μέσος όρος κτερισμάτων ανά λάρνακα.

Μια από τις μεγαλύτερες δυσκολίες κατά την πραγμάτευση του θέματος υπήρξε το γεγονός ότι το υλικό είναι μεν άφθονο, αφού, κατά κανόνα, τα ταφικά μνημεία είναι προσφιλή ανασκαφικά σύνολα, αλλά, όπως κάθε αρχαιολογικό υλικό, αργεί συνήθως να δημοσιευτεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι λάρνακες του νεκροταφείου των Αρμένων, που, εκτός από ένα άρθρο του ανασκαφέα Ι. Τζεδάκι και των αναφορών στο Αρχαιολογικό Δελτίο, δεν έχουν ουσιαστικά μελετηθεί. Αυτός είναι και ο λόγος που πολλές από τις καταχωρίσεις στη βάση δεδομένων έχουν σημαντικές ελλείψεις. Μια ακόμα σημαντική δυσκολία έγκειται στη χρονολόγηση των λαρνάκων, αφού μπορεί να αναφέρεται στη βιβλιογραφία ότι η ίδια λάρνακα ανήκει σε διαφορετικές περιόδους. Στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής αυτής εργασίας δεν ήταν εφικτό ούτε να συμπεριληφθεί η συζήτηση γύρω από τη χρονολόγηση ούτε όμως και να αποφασιστεί η ορθή χρονολόγηση κάθε περίπτωσης. Γι' αυτό η ταξινόμηση των λαρνάκων έγινε με βάση τη χρονολόγηση που έδωσε ο ανασκαφέας ή ο κύριος μελετητής τους. Η βάση δεδομένων, τέλος, θα ήταν ακόμα πιο πλήρης και σίγουρα πιο λειτουργική και σαφής αν υπήρχαν λιγότερες συλήσεις και καταστροφές των αρχαιολογικών συναφειών των τάφων.

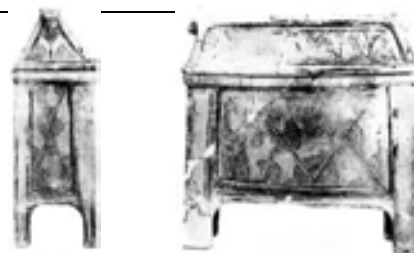
Ακολουθούν δύο παραδείγματα από συμπληρωμένα δελτία που μεταγράφηκαν στη βάση, το ένα από τάφο στο Μετόχι Καλού στο νομό Ηρακλείου και το δεύτερο από το νεκροταφείο των Αρμένων στο Ρέθυμνο. Έχουν συμπληρωθεί όλα τα πεδία της βάσης δεδομένων για τα οποία έχουμε πληροφορίες μέσα από τις δημοσιεύσεις των ανασκαφέων τους, όπως την προέλευση, το γεωγραφικό χώρο, το είδος του τάφου, τον αριθμό των νεκρών, τις δευτερογενείς αποθέσεις, τα χαρακτηριστικά και τη χρονολόγηση των λαρνάκων και την κτέριση. Δεν συμπληρώνονται ωστόσο τα πεδία για το φύλο των νεκρών, ενώ η ηλικία τους τις περισσότερες φορές δε μπορεί να είναι ακριβέστερη από τους χαρακτηρισμούς βρέφος, ενήλικας και ηλικιωμένος. Η ίδια διαδικασία ακολουθείται και για τα υπόλοιπα δείγματα λαρνάκων, όπου και αν έχουμε γνώση των στοιχείων. Με μαύρο χρώμα είναι τα σταθερά στοιχεία του δελτίου και με μπλε χρώμα οι συμπληρώσεις κατά τη μελέτη και ταξινόμηση των πληροφοριών.

Η επόμενη φάση είναι η διατύπωση ερωτημάτων στη βάση για τα διαθέσιμα δεδομένα και τη σύνθεσή τους. Στο ερώτημα π.χ. ποιο είδος λαρνάκων είναι πιο δημοφιλές στο νομό Ρεθύμνου, κάνουμε συνδυασμό των στοιχείων Α/Α, Προέλευση, Νομός, Επαρχία και Τύπος λάρνακας. Τα αποτελέσματα παρατίθενται στο παράδειγμα στις σελίδες 42-43. Με τον τρόπο αυτό εξετάστηκαν και τα υπόλοιπα ερωτήματα.

Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί να αποτελέσει μία σχετικά πρωτότυπη προσέγγιση των μινωικών λαρνάκων που παραδοσιακά έχει απασχολήσει τους μελετητές περισσότερο στο επίπεδο της διακόσμησής τους και των συμβολισμών παρά ως αντικείμενο ενταγμένο στον κύκλο της ζωής και των εκάστοτε κοινωνικών δομών. Η έρευνα βασίζεται στα αρχαιολογικά συνευρήματα με σκοπό να γνωρίσουμε καλύτερα τις δράσεις πίσω από τις ταφικές πρακτικές και τους ανθρώπους, μέσα από τη μελέτη των ταφικών συνόλων στα οποία βρίσκουμε λάρνακες, την τοποθεσία, το αρχαιολογικό περιβάλλον, τα κτερίσματα και τα ανθρώπινα κατάλοιπα. Να απαντήσουμε στα φιλόδοξα ερωτήματα ποιοί ήταν αυτοί που θάβονταν μέσα στις λάρνακες, ποιά η σημασία αυτού του μέσου στην ΥΜ ΙΙΙ περίοδο, αν η επιλογή του μέσου ερμηνευόταν σε περισσότερα από ένα επίπεδο, και ειδικότερα σε επίπεδο κοινωνικών διαφορών.

Συλλέχθηκε έτσι ένα υλικό που ήταν διάσπαρτο και παραμελημένο, όπως π.χ. οι ακόσμητες λάρνακες. Το υλικό οργανώθηκε και παρουσιάστηκε συστηματικά, με στόχο την ανάδειξη όσο το δυνατόν περισσότερων πτυχών του. Επιβεβαιώθηκε, για παράδειγμα, η ύπαρξη εργαστηρίων παραγωγής λαρνάκων με την επεξεργασία των δεδομένων της βάσης που αφορούν στην κατασκευή και όχι στην διακόσμηση των λαρνάκων. Δεν έγινε, ωστόσο, δυνατό να φτάσει σε ασφαλή συμπεράσματα για ένα από τα αρχικά ερωτήματά της, δηλαδή τους ίδιους τους νεκρούς, εξαιτίας της κατάστασης του σκελετικού υλικού, αλλά κυρίως της ελλιπούς μελέτης του από ειδικούς φυσικούς ανθρωπολόγους.

A/A:	264	ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ:	ΜΕΤΟΧΙ ΚΑΛΟΥ, ΘΕΣΗ ΤΡΑΠΕΖΑ, ΤΑΦΟΣ V, ΛΑΡΝΑΚΑ V		
Επαρχία:	Κισάμου / Σελίνου / Κυδωνίας / Σφακίων / Αποκορώνου / Ρεθύμνου / Αγίου Βασιλείου / Αμαρίου / Μυλοποτάμου / Πυργιωτίσσης / Καινούργιου / Μαλεβιζίου / Μονοφατίου / Τεμένους / Πεδιάδας / Βιάννου / Λασιθίου / Αγίου Νικολάου / Μεραμβέλου / Σητείας				
Νομός:	Χανίων / Ρεθύμνου / Ηρακλείου / Λασιθίου				
Γεωγρ. χώρος:	Χαμηλός λόφος				
Νεκροταφείο/ Συστάδα/ Μεμονωμένος					
Τύπος τάφου	Λαξευτός θαλαμοειδής				
Ταραγμένο αρχ. περιβ./ Αδιατάρακτο				Συλημένος/ Ασύλητος	
Αριθμός λαρνάκων στον τάφο	5				
Αριθμός νεκρών στον τάφο	5 τουλάχιστον				
Δευτερογενείς αποθέσεις	Όχι				
Ιδιαιτερότητες τάφου	Όχι				
Τύπος λάρνακας					
	Κιβωτιόσχημη / Λουτροειδής	Χρονολ.	Λάρνακας	ΥΜ ΠΙΒ	
Ακέραιη/ θραυσμένη/ Αποσπασματική				Κοσμημένη/ Ακόσμητη	
Θέμα	Πλαστική ταυροκεφαλή, σειρά ρόμβων με τόξα και δικτυωτό πλέγμα, σχηματικά άνθη, ενάλληλα τόξα, ενάλληλες καμπύλες γωνίες, αντίρροπες σπείρες, ταινίες.				
Κάλυμμα	Χωρίς κάλυμμα / Αετωματικό / Σαμαρωτό / Θολωτό				
Οπές	Καμια / Στον πυθμένα / Στις στενές πλευρές / Στις μακρές πλευρές / Στις παραστάδες / Στο κάλυμμα / Άλλου:				
Λαβές	Καμια / Στις στενές πλευρές/ Στις στενές και μακρές πλευρές / Στο κάλυμμα				
Πόδια	0 / 4 / 6				
Προσανατολισμός	Α-Δ / Δ-Α / Β-Ν / Ν-Β / ΒΑ-ΝΔ / ΝΔ- ΒΑ / ΒΔ- ΝΑ / ΝΑ- ΒΔ				
Αριθμός νεκρών μέσα στη λάρνακα	1 κρανίο				
Φύλο νεκρού	Άγνωστο	Ηλικία νεκρού	Άγνωστο		
Ιδιαιτερότητες λάρνακας	Πλαστική διακόσμηση ταυροκεφαλής στο κάλυμμα Δεν έχει λαβές				
Κτέριση εντός	1 αντικείμενο				
Κεραμική					
Λίθινα					
Μεταλλικά	Χάλκινη αγκιστροειδής περόνη (δίπλα στο κρανίο)				
Ψήφοι/ Κοσμήματα				Ύφασμα	
Άλλα					
Κτέριση εκτός					
Κεραμική εκτός					
Λίθινα εκτός					
Μεταλλικά εκτός					
Ψήφοι/ κοσμ. εκτός				Ύφασμα εκτός	
Άλλα εκτός					
Αποκατ. κτέρισης (ταραγμένο ή συλημένο αρχ. περ.)	3 αντικείμενα (για τη λάρνακα 9 ή την 13)				
Κεραμική αποκ.	Ένα κωνικό ρυτό, μια πρόγους, ένας ψευδόστομος αμφορίσκος				
Λίθινα αποκ.					
Μεταλλικά αποκ.					
Ψήφοι/ κοσμ. αποκ.				Ύφασμα αποκ.	
Άλλα αποκ.					
Ιδιαιτερότητες στην κτέριση					
Σημειώσεις					
Βιβλιογραφία	Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη, Ρεθεμιωτάκης 1978.				

Παράδειγμα συμπληρωμένου δελτίου για τη λάρνακα 264 από το Μετόχι Καλού.

A/A:	49	ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ:	ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ ΑΡΜΕΝΩΝ, ΤΑΦΟΣ 139.		
Επαρχία:	Κισάμου / Σελίνου / Κυδωνίας / Σφακίων / Αποκορώνου / Ρεθύμνου / Αγίου Βασιλείου / Αμαρίου / Μυλοποτάμου / Πυργιωτίσσης / Καινουργίου / Μαλεβιζίου / Μονοφατσίου / Τεμένους / Πεδιάδας / Βιάννου / Λασιθίου / Αγίου Νικολάου / Μεραμβέλου / Σητείας				
Νομός:	Χανίων / Ρεθύμνου / Ηρακλείου / Λασιθίου				
Γεωγρ. χώρος:	Λόφος				
Νεκροταφείο/ Συστάδα/ Μεμονωμένος					
Τύπος τάφου	Λαξευτός θαλαμοειδής				
Ταραγμένο αρχ. περιβ./	Αδιατάρακτο	Συλημένος/ Ασύλητος			
Αριθμός λαρνάκων στον τάφο	1				
Αριθμός νεκρών στον τάφο	4 και 2 (μέσα στη λάρνακα) και 1 εκτός				
Δευτερογενείς αποθέσεις	Ένας νεκρός στο δάπεδο του τάφου με χάλκινη αιχμή βέλους στο σπόνδυλο και τρεις ψευδόστομους αμφορείς πίσω από το κεφάλι				
Ιδιαιτερότητες τάφου					
Τύπος λάρνακας	Κιβωτιόσημη / Λουτροειδής	Χρονολ.	Λάρνακας	ΥΜ ΠΙΒ	
Ακέραιη/ θραυσμένη/ Αποσπασματική	Κοσμημένη/ Ακόσμητη				
Θέμα	Παυροειδή και πλαστική ταυροκεφαλή στο κάλυμμα				
Κάλυμμα	Χωρίς κάλυμμα / Αετωματικό / Σαμαρωτό / Θολωτό				
Οπές	Καμία / Στον πυθμένα / Στις στενές πλευρές / Στις μακρές πλευρές / Στις παραστάδες / Στο κάλυμμα / Άλλού:				
Λαβές	Καμμία / Στις στενές πλευρές/ Στις στενές και μακρές πλευρές / Στο κάλυμμα				
Πόδια	0 / 4 / 6				
Προσανατολισμός	Α-Δ / Δ-Α / Β-Ν / Ν-Β / ΒΑ-ΝΔ / ΝΔ- ΒΑ / ΒΔ- ΝΑ / ΝΑ- ΒΔ				
Αριθμός νεκρών μέσα στη λάρνακα	6				
Φύλο νεκρού	Άγνωστο	Ηλικία νεκρού	4 ενήλικες, 2 βρέφη		
Ιδιαιτερότητες λάρνακας	Ανάγλυφη ταυροκεφαλή στη δοκό του σαμαρωτού καλύμματος				
Κτέριση εντός	4 αντικείμενα				
Κεραμική					
Λίθινα					
Μεταλλικά	Χάλκινο δαχτυλίδι περασμένο στο δάχτυλο				
Ψήφοι/ Κοσμήματα	Σφραγιδόλιθος, περιδέραιο			Ύφασμα	
Άλλα	Οστέινο χτένι				
Κτέριση εκτός	34 αντικείμενα				
Κεραμική εκτός	7 ψευδόστομοι αμφορείς, 2 τρίωτα πυξιδοειδή αγγεία, 1 στάμνος				
Λίθινα εκτός					
Μεταλλικά εκτός					
Ψήφοι/ κοσμ εκτός	21 χάντρες, 2 σφραγιδόλιθοι			Ύφασμα εκτός	
Άλλα εκτός	Ένας μαχαιροπέλεκυς				
Αποκατ κτέρισης (τΑΚ ή συλημένο αρχ. περ.)					
Κεραμική αποκ					
Λίθινα αποκ					
Μεταλλικά αποκ					
Ψήφοι/ κοσμ. απ.				Ύφασμα αποκ	
Άλλα αποκ					
Ιδιαιτερότητες στην κτέριση					
Σημειώσεις					
Βιβλιογραφία	Τζεδάκης, 1980.				

Παράδειγμα συμπληρωμένου δελτίου της λάρνακας **49** από τους Αρμένους

<i>A/A</i>	<i>Προέλευση</i>	<i>Νομός</i>	<i>Επαρχία</i>	<i>Τύπος λάρνακα</i>
003	Άδελε, θέση Νταμουρού	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
004	Άδελε, θέση Νταμουρού	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
005	Μαρουλάς, αγρός Ι.Ε. Παπαδάκη	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
006	Μαρουλάς, αγρός Ι.Ε. Παπαδάκη	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
007	Μαρουλάς, αγρός Ι.Ε. Παπαδάκη	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
008	Μαρουλάς	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
009	Μαρουλάς	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
010	Μαρουλάς	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
011	Μαρουλάς	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
012	Μέση	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
013	Μέση	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
014	Μονή Αρσανίου	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
015	Παγκαλοχώρι	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
016	Πηγή, θέση Γραμπέλα	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
017	Πηγή, θέση Γραμπέλα	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
018	Σταυρωμένος, θέση Βίγλα	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
019	Σταυρωμένος, θέση Βίγλα	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
020	Αποδούλου, θέση Σωπατάκια	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
021	Αποδούλου, θέση Σωπατάκια	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
022	Αποδούλου, θέση Σωπατάκια	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
023	Αποδούλου, θέση "του Φράγκου το λουρί"	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
024	Αποδούλου, θέση "του Φράγκου το λουρί"	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
025	Απόστολοι, θέση Τριφτή	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
026	Βολιώνεζή Βολεώνες, θέση Μετόχι ή Μπόλολα	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
027	Βολιώνεζή Βολεώνες, θέση Μετόχι ή Μπόλολα	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
028	Σάτα, λάρνακα 1	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
029	Σάτα, λάρνακα 2	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
030	Σάτα, λάρνακα 3	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
031	Σάτα, λάρνακα 4	Ρεθύμνου	Αμαρίου	Κιβωτιόσχημη
032	Καλαμάς	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη
033	Χουμέρι, θέση Λαριά	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη
034	Αγγελιανά, θέση Πλαγάκι ή Καρτερή, λάρνακα	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη
035	Αγγελιανά, θέση Πλαγάκι ή Καρτερή, λάρνακα	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη
036	Αγγελιανά, θέση Πλαγάκι ή Καρτερή, λάρνακα	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη
037	Αγγελιανά, θέση Πλαγάκι ή Καρτερή, λάρνακα	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη
038	Αγγελιανά, θέση Πλαγάκι ή Καρτερή, λάρνακα	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη
039	Αγγελιανά, θέση Πλαγάκι ή Καρτερή, λάρνακα	Ρεθύμνου	Μυλοποτάμου	Κιβωτιόσχημη

040	Αρμένιοι, τάφος Στ	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
041	Αρμένιοι, τάφος 10, λάρνακα Ι	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
042	Αρμένιοι, τάφος 10, λάρνακα ΙΙ	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
043	Αρμένιοι, τάφος 11	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
044	Αρμένιοι, τάφος 17	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
045	Αρμένιοι, τάφος 24	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
046	Αρμένιοι, τάφος 24, λάρνακα 2	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
047	Αρμένιοι, τάφος 55	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
048	Αρμένιοι, τάφος 132	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη
049	Αρμένιοι, τάφος 139	Ρεθύμνου	Ρεθύμνου	Κιβωτιόσχημη

Πίνακας Ι.: Αποτελέσματα στο ερώτημα «Ποιος τύπος λάρνακας είναι συνηθέστερος στο νομό Ρεθύμνου;»

ΜΕΡΟΣ Α
Αναλυτική προσέγγιση
Περιγραφικός κατάλογος λαρνάκων

Νομός Χανίων

Επαρχία Αποκορώνου

1. Δράμια

Λάρνακα: ΜΧ 1187. Κιβωτιόσχημη, 6 πόδια, 2 λαβές σε κάθε μακρά πλευρά. Κάλυμμα από το οποίο σώζεται η άκρη της κεντρικής δοκού.

Διακόσμηση: Α. Γραπτή: Ζεύγη αντιμέτωπων κερασφόρων ζώων και πουλιών. Β. Πλαστική: κεφαλή κερασφόρου ζώου (ταύρου;) στο κάλυμμα.

Τάφος και περιεχόμενα: Λακκοειδής. 1 λάρνακα, 2 κατεστραμμένα αγγεία.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύεται.

Παράλληλα: Πιθανότατα να κατασκευάστηκε στο ίδιο εργαστήριο που παρήγαγε τις αντίστοιχες πολύχρωμες λάρνακες του νεκροταφείου των Αρμένων (ΑΚ 42, 45).

Σχόλια: Η λάρνακα αυτή είναι σπάνια τόσο γιατί φέρει πλαστική κεφαλή ζώου στο κάλυμμα, όσο και γιατί η διακόσμησή της – με ζεύγη αντιμέτωπων κερασφόρων ζώων και πουλιών- ανήκει στον λεγόμενο πολύχρωμο ρυθμό που απαντάται στην Επισκοπή Πεδιάδας (ΑΚ 288) και στο νεκροταφείο των Αρμένων.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1951, 445. Πλάτων 1952α, 479-480. Τζεδάκις 1971, 220. Mavriyannaki 1972, 29-30, 84, 86, 119. Τζεδάκις 1981, 399. Kanta 1980, 237. Μερούσης 2000, 131-132.

Επαρχία Κυδωνίας

2. Χανιά, Συνοικία Κουμπές, Οικόπεδο Σαγανάκη (Πιν.1)

Λάρνακα: Λουτηροειδής, 4 οριζόντιες λαβές, μια σε κάθε πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σχηματοποιημένα χταπόδια.

Νεκροταφείο: ΥΜ ΙΙΙ νεκρόπολη Χανίων³⁹.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Μια λάρνακα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η ταφή στη λάρνακα αποτελεί δεύτερη χρήση του τάφου κατά την ΥΜ ΙΙΙΒ, ενώ η πρώτη είχε αποτεθεί στο δάπεδο. Ακτέριστη.

Σχόλια: Η Βλαζάκη αναφέρει ότι πρόκειται για ένα πραγματικό λουτήρα που χρησιμοποιείται ως σαρκοφάγος⁴⁰.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Νινιού-Κινδελή 1983, 360. Andreadaki-Vlasaki 1997, 487-509. Μερούσης 2000, 188.

³⁹ Andreadaki-Vlasaki 1997, 487-509.

⁴⁰ Ibid., 493, “...une véritable baignoire utilisée comme sarcophage”.

Νομός Ρεθύμνου

Επαρχία Ρεθύμνου

3-4. Άδελε, Θέση Νταμουρού (Πιν. 1)

Λάρνακα (3): ΜΡ 2173. Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, χωρίς λαβές. Αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Φοίνικας, χταπόδι, δύο ψάρια χιαστί με παραπληρωματικά φυτικά στοιχεία, ένα ψάρι και φυτικά στοιχεία, συνεχείς σπείρες, επάλληλα τόξα κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Δύο λάρνακες (3 και 4) και εννέα αγγεία (τρίωτο αλάβαστρο, κυλινδρική πυξίδα, ραμφόστομη πρόχους, 2 ψευδόστομοι αμφορίσκοι, πτηνόμορφος ασκός, άωτο κωνικό κύπελλο, μόνωτο κύπελλο, θυμιατήριο), τα οποία καταστράφηκαν λόγω υπερκείμενων γεωργικών εργασιών. Ανακαλύφθηκαν ακόμα δύο μικροί λαξευτοί λάκκοι με οστά, από δευτερογενείς αποθέσεις.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Παπαποστόλου 1974, 252-256. Kanta 1980, 216. Godart-Tzedakis 1992, 81. Μερούσης 2000, 107.

Λάρνακα (4): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές. Αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Φυτικά στοιχεία που συνθέτουν μια πεταλούδα, πολύ σχηματικά ιερά κέρατα και πιθανότατα διπλούς πελέκεις ανάμεσά τους, κυματοειδείς γραμμές, τεθλασμένες ταινίες κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 3.

Περιεχόμενο: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Παπαποστόλου 1974, 252-256. Kanta 1980, 216. Godart-Tzedakis 1992, 81. Μερούσης 2000, 106.

5-7. Μαρουλάς, αγρός Ι.Ε. Παπαδάκη (Πιν. 1, 2)

Λάρνακα (5): ΜΡ 2175. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: σχηματοποιημένα χταπόδια, φοίνικες, σπείρες, ομόκεντρα τόξα, κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Στο δρόμο βρέθηκε ένα άωτο κωνικό κύπελλο. Περιείχε τρεις λάρνακες, αγγεία και μικρά ευρήματα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Χαλκό ψέλιο, ψήφοι υελόμαζας και πιθανότατα 2 κύπελλα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Παπαποστόλου 1974, 247-252. Kanta 1980, 215. Godart-Tzedakis 1992, 95. Μερούσης 2000, 155.

Λάρνακα (6): ΜΡ 2176. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κυματοειδείς γραμμές, αβακωτά και φυλλοειδή στοιχεία.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 5.

Περιεχόμενο λάρνακας: Φακοειδής σφραγίδα. Κάτω από τη λάρνακα ένα άωτο κωνικό κύπελλο, αμφορίσκος και προχοΐσκη.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Παπαποστόλου 1974, 247-252. Kanta 1980, 215. Godart-Tzedakis 1992, 95. Μερούσης 2000, 156.

Λάρνακα (7): ΜΡ 2177. Κιβωτιόσχημη, έξι πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Αβακωτό, μίσχος με σπείρες, χταπόδι, παυροειδή και κυματοειδείς γραμμές. Μεταξύ των λαρνάκων 5 και 7 βρέθηκαν κύλικα, κύπελλο και πρόχους.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 5.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Παπαποστόλου 1974, 247-252. Kanta 1980, 215. Godart-Tzedakis 1992, 95. Μερούσης 2000, 155.

8. Νεκροταφείο Μαρουλά (Πιν. 2)

Λάρνακα: Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: παπυροειδή, φυλλόσχημα, κυματοειδείς γραμμές, σκηνή κυνηγιού.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής (;) Περιείχε τρεις λάρνακες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Παράλληλα: Τα φυλλοειδή στις μακριές πλευρές θυμίζουν τη σχηματοποιημένη πεταλούδα από τη λάρνακα 4 από Νταμουρού- Άδελε.

Σχόλια: Το διαγραμματισμένο φυλλόσχημο μοτίβο θα μπορούσε να ερμηνευτεί και σαν το δίχτυ που χρησιμοποιείται για τη σύλληψη του μικρού ζώου κάνοντας το μεγαλύτερο πιο ευάλωτο. Η πρακτική είναι γνωστή και από τη διακόσμηση του γνωστού κυπέλλου του Βαφειού.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1973. Kanta 1980, 215. Πωλογιώργη 1990, 220. Watrous 1991, 300. Godart-Tzedakis 1992, 95. Μερούσης 2000, 154.

9-11. Ρέθυμνο, από παράδοση (Μάλλον από το Μαρουλά) (Πιν. 2)

Λάρνακα (9): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα⁴¹, του οποίου η δοκός είναι εξέχουσα και πεπλατυσμένη.

Διακόσμηση: Γραπτή: φυλλοειδή, ανθέμια, ψάρια, διαγραμματισμένα τρίγωνα.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1967 κατατέθηκαν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο τρεις λάρνακες (9, 10, 11) με τα καλύμματά τους και τμήματα από το κάλυμμα μιας τέταρτης. Πληροφορίες για τον τόπο εύρεσής τους δεν υπάρχουν, εκτός της προέλευσης που είναι η Κρήτη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Σχόλια: Το μοτίβο που αποδίδεται πολλές φορές ως ψυχή (πεταλούδα) – και όχι άδικα – προέρχεται από την σχηματική εξέλιξη του γνωστού παπυροειδούς μοτίβου⁴². Το σχηματικό μοτίβο με τα τέσσερα διαγραμματισμένα φυλλοειδή στοιχεία ενδέχεται να ερμηνευτεί ως δίχτυα μέσα στα οποία έχουν πιαστεί τα δύο ψάρια της μακριάς πλευράς.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τουλούπα 1968. Μιχαηλίδου-Παππά 1972. Μερούσης 2000, 156.

Λάρνακα (10): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι, κυματοειδείς γραμμές, φοινικοειδή.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 9.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τουλούπα 1968. Μιχαηλίδου-Παππά 1972. Μερούσης 2000, 156-157.

Λάρνακα (11): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Αποσπασματική.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς, κυματοειδείς γραμμές, συνεχείς σπείρες ομόρροπες γωνίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 9.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τουλούπα 1968. Μιχαηλίδου-Παππά 1972. Μερούσης 2000, 157.

12-13. Μέση

Λάρνακα (12): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές, με οπές στο κάλυμμα και στις πλευρές. Αμφικλινές κάλυμμα με πεπλατυσμένη και εξέχουσα δοκό.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε τρεις οριζόντιες ζώνες στις μακριές πλευρές με εναλλήλες γωνίες, παπυροειδή και διαγραμματισμένα τρίγωνα, τροχί με εγγεγραμμένο σταυρό στη στενή πλευρά και αβακωτό.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1891 χωρικοί βρήκαν μια λάρνακα και το κάλυμμα μιας δεύτερης, τα οποία δημοσίευσε το 1892 ο Α. Joubin. Μαζί βρέθηκαν και λίγα μικρά σπασμένα αγγεία, για τα οποία

⁴¹ Η Τουλούπα (Τουλούπα 1968) περιγράφει πιο σωστά το σχήμα των καλυμμάτων των λαρνάκων ως κόλινους κώνους, αλλά εδώ για χάρη ταξινόμησης θα τα κατατάξουμε στην κατηγορία των αμφικλινών, αφού στην ουσία το σχήμα έχει προκύψει από την πεπλατυσμένη οριζόντια δοκό.

⁴² Μιχαηλίδου-Παππά 1972, 349-351.

δε γνωρίζουμε λεπτομέρειες. Ο τάφος εικάζεται ότι ήταν θαλαμοειδής, αλλά δεν έχει σωθεί λόγω της καταστροφής από τις γεωργικές εργασίες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Joubin 1892. Mavriyannaki 1972, 47-57 (no.4). Kanta 1980, 215, 292. Προκοπίου-Godart- Τζιγκουνάκη 1990, 199. Μερούσης 2000, 158-159.

Λάρνακα (13): Κιβωτιόσχημη. Σώζεται μόνο το αμφικλινές κάλυμμα, με έξι οπές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ψάρια ή δελφίνια σε κύματα εν είδει καμπύλων και κυματιστών γραμμών.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 12.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Joubin 1892. Mavriyannaki 1972, 47-57 (no.4). Kanta 1980, 215, 292. Προκοπίου-Godart- Τζιγκουνάκη 1990, 199. Μερούσης 2000, 158.

14. Μονή Αρσανίου (Πιν. 3)

Λάρνακα: Κιβωτιόσχημη, με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα. Οι μακρές πλευρές έχουν από μια οπή, ενώ οι στενές από τρεις. Δε σχηματίζει εξέχον πλαίσιο, αλλά αυτό δηλώνεται γραπτώς.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλάγια σχηματικά παπυροειδή, ομόκεντρους ρόμβους, διαγραμμισμένα τρίγωνα κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1940 βρέθηκε τάφος- χωρίς να αναφέρονται περισσότερες λεπτομέρειες- ο οποίος περιείχε σε αποσπασματική κατάσταση μια λάρνακα και τρία μικρά αγγεία.

Περιεχόμενα λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ (αρχή).

Βιβλιογραφία: Mavriyannaki 1972, no 2. Kanta 1980, 292. Μερούσης 2000, 165-166.

15. Παγκαλοχώρι (Πιν. 3)

Λάρνακα: Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα με πεπλατυσμένη δοκό.

Διακόσμηση: Γραπτή: Φυτικά, θαλάσσια και γραμμικά στοιχεία, βουκράνια, κέρατα καθοσιώσεως πάνω σε διπλό πέλεκυ.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1983, κατά τη διάρκεια εργασιών, ο εκσκαφέας ανέδειξε θαλαμοειδή τάφο, καταστρέφοντας μέρος του και δύο από τις τρεις λάρνακες που περιείχε. Η ταφή στη λάρνακα ΙΙ (λάρνακα 15) είναι μια από τις πλουσιότερες στην επαρχία του Ρεθύμνου. Γύρω της βρέθηκαν 16 πήλινα αγγεία, λίθινος τρίποδας, χάλκινοι δίσκοι ζυγού, χάλκινα ενώτια, δύο σφονδύλια από στεατίτη, ψήφοι από φαγεντιανή και ημιπολύτιμους λίθους, θραύσμα αιματίτη και ένα από ορεία κρύσταλλο, σφραγιδοκύλινδρος από φαγεντιανή και μια σφραγίδα από πράσινο οφείτη και χρονολογείται στην ΠΜ εποχή. Τα τρία αλάβαστρα που συνοδεύουν εξωτερικά την ταφή έχουν διακόσμηση με ημιρόδακες και κλαδί ανάμεσα σε κέρατα καθοσιώσεως.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η λάρνακα περιείχε γυναικεία ταφή. Η ανθρωπολόγος Tina McGeorge επιβεβαίωσε την ύπαρξη οστών εμβρύου. Τη νεκρή συνόδευαν πολυάριθμες ψήφοι από διάφορα υλικά και σε ποικιλία σχημάτων, ικανά να σχηματίσουν 7 περιδέρια, χάλκινος καθρέφτης στο θώρακά της, του οποίου η οστέινη λαβή έφερε ανάγλυφη διακόσμηση με το λεγόμενο «μινωικό δαίμονα». Στο πλάι βρέθηκαν οστέινα πλακίδια, τα οποία ενδεχομένως κοσμούσαν ένα ξύλινο χτένι.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1983, 370-371. Markoulaki – Baxevani-Kouzioni, 1997. Μερούσης 2000, 168-169.

16-17. Πηγή, Θέση Γραμπέλα (Πιν. 3)

Λάρνακα (16): ΜΡ 1696. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές, με οπές στις πλευρές, στο κάλυμμα, αλλά και στον πυθμένα. Αμφικλινές κάλυμμα με πεπλατυσμένη δοκό.

Διακόσμηση: Γραπτή: τριπλή ζώνη από συνεχόμενα στοιχεία (τόξα διαγραμμισμένα, αλυσίδα σχηματικών παπύρων) στις μακρές πλευρές, κέρατα καθοσιώσεως με κλαδιά ανάμεσά τους, τεθλασμένες και κυματοειδείς γραμμές, συνεχόμενο τετράφυλλο μοτίβο, συστάδες οριζόντιων γραμμιδίων κ.λπ. Το πιο ενδιαφέρον στοιχείο και αυτό που την κάνει να διαφέρει από τις μινωικές λάρνακες είναι μια σκηνή «πρόθεσης» στη μια από τις στενές πλευρές του καλύμματος, σκηνή που παραπέμπει στις ανάλογες από λάρνακες της Τανάγρας και στην εικονογραφία των Γεωμετρικών αγγείων. Ένας νεκρός σε μια κλίνη στο κέντρο της σύνθεσης, ένας άνθρωπος όρθιος στο προσκεφάλι

του και πίσω του ένα τριποδικό κάθισμα με ερεισίνωτο, μοιάζει να εκτελεί τις απαραίτητες φροντίδες ή να θρηνεί το νεκρό. Στα πόδια του νεκρού όρθια μια δεύτερη μορφή με μακρύ ένδυμα. Τη σκηνή καλύπτουν κυματιστές γραμμές. Συζήτηση για την ερμηνεία αυτής της μοναδικής σκηνής στη μινωική εικονογραφία γίνεται από τη Μπαξεβάνη⁴³, και εδώ δε θα επεκταθούμε περισσότερο. Στη ράχη της δοκού διακρίνεται κάτω από τις διακοσμητικές γραμμές πρόχειρα σχεδιασμένη και άλλη μια δυσερμίνευτη σκηνή, αυτή τη φορά δύο ανδρών με ένα τετράποδο.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Η πτώση τμήματος της οροφής κατέστρεψε μέρος του τάφου και έσπασε 4 από τις 7 λάρνακες. Ο τάφος περιείχε περίπου 42 αγγεία. Οι λάρνακες περιέκλειαν μόνο τα οστά των νεκρών χωρίς αυτά να συνοδεύονται από κτερίσματα. Θραύσματα αγγείων βρέθηκαν και στο δρόμο του τάφου, ο οποίος ενδεχομένως να χρησιμοποιήθηκε σε διάφορες φάσεις, από την ΥΜ ΙΙΑ μέχρι και την πρώιμη ΥΜ ΙΙΒ⁴⁴. Όταν ο θάλαμος καθαρίστηκε ανακαλύφθηκαν δύο λάκκοι, εκ των οποίων ο πρώτος περιείχε οστά ενός νεκρού και ο δεύτερος τεμάχια μιας σπασμένης λάρνακας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1969, 435-436. Mavriyannaki 1972, 28-29. Kanta 1980, 212-213. Παωλογιώργη 1990, 220-221. Watrous 1991, 292. Godart-Tzedakis 1992, 98. Baxevani 1995.

Λάρνακα (17): ΜΡ 1699 (Εκτίθεται στο ΜΧ). Η λάρνακα δεν έχει δημοσιευτεί. Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: «Αμφίκλιος βωμός με παραπληρωματικά κοσμήματα, τοξοειδή διαγραμμισμένα εσωτερικά συστήματα στις δύο κοίλες πλευρές. Πάνω από το βωμό και σε δύο σειρές εικονίζονται κέρατα καθοσίωσης (τρία ζεύγη στην κάτω σειρά και δύο στην πάνω)»⁴⁵. Ακόμα μορφή με υψωμένα χέρια, διαγραμμισμένα τρίγωνα, σπείρες, ρόδακες, αντωπά πουλιά πάνω σε φυτικά στελέχη και άνθη παπύρων.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 16.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1969, 435-436. Mavriyannaki 1972, 28-29. Kanta 1980, 212-213. Παωλογιώργη 1990, 220-221. Watrous 1991, 292. Godart-Tzedakis 1992, 98. Baxevani 1995.

18-19. Σταυρομένος, θέση Βίγλα (Πιν. 4)

Λάρνακα (18): ΜΡ 2350. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές. Αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Δύο ζώνες με συνεχόμενα διαγραμμισμένα τοξοειδή, κυματιστές γραμμές στις παραστάδες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε 5 λάρνακες και μερικά αγγεία, εκ των οποίων ένα αλάβαστρο και ένα φλασκό μυκηναϊκού τύπου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1960, 272. Mavriyannaki 1972, 27, ΑΚ 10. Kanta 1980, 211-212, 292. Προκοπίου-Godart-Τζιγκουνάκη 1990, 199. Godart-Tzedakis 1992, 98-99. Μερούσης 2000, 183.

Λάρνακα (19): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές. Αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Τοξοειδή, διαγραμμισμένα τρίγωνα και κυματιστές γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 18.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ (?)

Βιβλιογραφία: Mavriyannaki 1972, 27, ΑΚ 10. Kanta 1980, 211-212, 292. Προκοπίου-Godart-Τζιγκουνάκη 1990, 199. Godart-Tzedakis 1992, 98-99. Μερούσης 2000, 183.

Επαρχία Αμαρίου

20-22. Αποδούλου, θέση Σωπατάκια (Πιν. 4)

⁴³ Baxevani 1995.

⁴⁴ Τζεδάκις 1969, 435-6.

⁴⁵ Παωλογιώργη 1981, 99.

Λάρνακα (20): ΜΡ 2380, αλλά εκτίθεται στο ΜΧ. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές, με οπές στο κάλυμμα και στις πλευρές. Αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κυματοειδείς ταινίες, αργοναύτες, διποίκιλτοι ρόμβοι, μυκηναϊκά άνθη, σπείρες, παπυροειδή, τοξωτά στοιχεία, κέρατα καθοσίωσης, ενώ στη μια στενή πλευρά διακρίνουμε μια γυμνή ανδρική⁴⁶ μορφή με υψωμένα τα χέρια⁴⁷.

Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός. Ανακαλύφθηκε το 1962 και ήταν συλημένος. Η ορθογώνια ανακουφιστική κόγχη, αντί του ανακουφιστικού τριγώνου πάνω από το ανώφλι της θύρας, αποτελεί αρχιτεκτονική ιδιοτυπία. Βρέθηκαν 3 σπασμένες λάρνακες, για τις οποίες γνωρίζουμε μόνο ότι είναι κιβωτιόσχημες και ότι η διακόσμησή τους ανήκει στο σύννηθες για την ΥΜ ΙΙΙ θεματολόγιο⁴⁸. (Οι δύο κιβωτιόσχημες που δεν δημοσιεύονται παίρνουν τους αριθμούς 21 και 22)

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Mavriyannaki 1972, 25, 37. Kanta 1980, 207, 296. Πωλογιώργη 1987, 130-131. Πωλογιώργη 1990. Godart –Tzedakis 1992, 82. Μερούσης 2000, 108.

23-24. Αποδούλου, θέση «στου Φράγκου το Λουρί» (Πιν. 4, 5)

Λάρνακα (23): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται οι πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός τάφος 3. Ήταν ασύλητος και περιείχε 5 κιβωτιόσχημες λάρνακες, τρεις τοποθετημένες παράλληλα προς την είσοδο και δύο κάθετα προς αυτήν⁴⁹. Η λάρνακα ΑΚ 23 ήταν στερεωμένη σε δύο πέτρες στο δάπεδο. Βρέθηκαν 20 πήλινα αγγεία, ένα χάλκινο, ένα λίθινο ακόνι και λίγα κοσμήματα από χαλκό.

Περιεχόμενα λάρνακας: Γυναικεία ταφή, η πλουσιότερη του τάφου από άποψη κτερισμάτων.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ (:)

Βιβλιογραφία: Πωλογιώργη 1987, 141-147. Godart-Tzedakis 1992, 84. Μερούσης 2000, 109-110.

Λάρνακα (24): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Παπυροειδή και φοίνικας που φύεται από διπλά κέρατα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 23.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Η λάρνακα ήταν τοποθετημένη πάνω σε δύο πέτρες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πωλογιώργη 1987, 141-147. Godart-Tzedakis 1992, 84. Μερούσης 2000, 109-110.

25. Απόστολοι, θέση Τριπτή ή Τριφτή (Πιν. 5)

Λάρνακα (25): ΜΡ 4437. Κιβωτιόσχημη, πολύ αποσπασματική. Παρά το γεγονός ότι είναι μια από τις πιο επιμήκεις λάρνακες – το μήκος της είναι 1,45μ.- έχει μόνο 4 πόδια.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οργανώνεται σε μετόπες, οι οποίες πληρούνται με φυτικά και γεωμετρικά μοτίβα (κισσόφυλλο, τετράφυλλο, αβακωτό, τεθλασμένες, ομόκεντρους ρόμβους, τρίγλυφα κ.λπ.).

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Ένα μέρος του θαλάμου και ο δρόμος καταστράφηκαν λόγω εργασιών του εκσκαφέα, αλλά τα υπόλοιπα ευρήματα του τάφου είναι in situ. Ο θάλαμος περιείχε μια λάρνακα (προσανατολισμός ΝΑ-ΒΔ). Τα 21 αγγεία (πρόχους, ευρύστομη πρόχους, υδρία, αμφορέας, δίωτο αγγείο με κάλυμμα, κρατήρας, κυλινδρικό αγγείο με προχόη, 2 κύλικες, 5 κύπελλα με πόδι, ημισφαιρικό κύπελλο, φιάλη, 5 άωτα κωνικά κύπελλα) που κτέρισαν την ταφή βρέθηκαν σε 4 ομάδες γύρω και κάτω από τη λάρνακα. Υπήρχαν ακόμα ένα λίθινο αγγείο, ένα σφονδύλι, ένα εγχειρίδιο, ένας ξυρός.

Περιεχόμενο λάρνακας: Χάλκινο δαχτυλίδι.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2/ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Godart-Tzedakis 1992, 84. Gavrilakis 1994, 52-57, φωτ. 19, εικ 20.Ι-ΙΙ. Μερούσης 2000, 110.

26-27. Βολιώνες ή Βολεώνες, θέση Μετόχι ή Μπόλολας (Πιν. 5)

⁴⁶ Οι Godart και Tzedakis υποστηρίζουν ότι πρόκειται για γυναικεία μορφή. Godart –Tzedakis 1992, 82.

⁴⁷ Για συμπεράσματα σχετικά με την ερμηνεία της παράστασης βλ. Πωλογιώργη 1990, 228-229.

⁴⁸ Πωλογιώργη 1990, 207.

⁴⁹ Πωλογιώργη 1987, 141.

Λάρνακα (26): ΜΡ 3145. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Οπές κατά μήκος του πυθμένα και κατά μήκος των τεσσάρων ποδιών.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς και κυματιστές γραμμές, ζατρίκια, φοίνικα, αμφίκολο βωμό κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενα: Όρυγμα (τάφικό όρυγμα 1) στο αμμώδες έδαφος της περιοχής. Κατά τη διάρκεια άρωσης του αγρού στον οποίο βρέθηκαν τα ορύγματα καταστράφηκε μέρος τους και τα άνω τμήματα των λαρνάκων, αλλά κατά τ'άλλα οι τάφοι είναι ασύλητοι. Μια λάρνακα, δύο ψευδόστομοι αμφορίσκοι, κάτω από τη λάρνακα ένα θυμιατήριο με το κάλυμά του.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά ενήλικα⁵⁰ σε κακή κατάσταση, ένας σφραγιδόλιθος από σαρδόνυχα, μια σφαιρική χάντρα από σάρδιο και μια κυλινδρική από σαρδόνυχα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πωλογιώργη 1981. Godart-Tzedakis 1992, 99.

Λάρνακα (27): ΜΡ 3146. Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια. Φέρει τουλάχιστον 5 οπές κατά μήκος του άξονα του πυθμένα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Γραμμικά στοιχεία, κυματοειδείς γραμμές, παπυροειδές, αμφίκολος βωμός κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενα: Όρυγμα (ταφικό όρυγμα 2) σε απόσταση δύο μέτρων από το πρώτο. Μέσα είχαν τοποθετηθεί μια λάρνακα, μια πρόχους και ένας ψευδόστομος αμφορίσκος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η λάρνακα δεν περιείχε ούτε οστά ούτε άλλα αντικείμενα⁵¹.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πωλογιώργη 1981. Godart-Tzedakis 1992, 99. Μερούσης 2000, 124.

28-31. Σάτα, θέση Λαγούδι (Πιν. 5)

Λάρνακα (28): ΜΡ 3635. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές, με οπές. Τέσσερις οπές ορίζουν τον κεντρικό άξονα του πυθμένα. Σαμαρωτό κάλυμμα με κεντρική δοκό.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλάγια παπυροειδή, αντιθετικοί ημιρόδακες⁵², ζεύγη αργοναυτών, τρέχουσες σπείρες, πλοχμός.

Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός, ελλειπτικός σε κάτοψη. Μέσα βρέθηκαν τουλάχιστον 5 λάρνακες κατεστραμμένες. Δύο ήταν καλύτερα διατηρημένες και είχαν προσανατολισμό Β-Ν. Στο δάπεδο του τάφου βρέθηκαν ακόμα ομάδα από 5 κρανία – από ανακομιδή- με το πρόσωπο προς τα κάτω και λίγα οστά και ανάμεσά τους τρία χάλκινα δαχτυλίδια. Τα κτερίσματα των ταφών ήταν «δύο κωνικά σφονδύλια από στεατίτη και οκτώ αγγεία, δύο κύλικες, ένα κύπελλο και πέντε ψευδόστομοι αμφορίσκοι»⁵³, τα οποία δε μπορούμε να αποδώσουμε σε συγκεκριμένες ταφές.

Περιεχόμενο λάρνακας: Τρεις νεκροί, ένας σε συνεσταλμένη στάση και οστά από ανακομιδή ενός ενήλικα και ενός βρέφους⁵⁴.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Προκοπίου-Godart-Τζιγκουνάκη 1990. Godart-Tzedakis 1992, 82-84. Μερούσης 2000, 179-180.

Λάρνακα (29): ΜΡ 3636. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές, με οπές στο πάνω μέρος του σώματος, ενώ στον πυθμένα έχει οκτώ (τέσσερις στον κεντρικό άξονα και από μια σε κάθε γωνία). Σαμαρωτό κάλυμμα με κεντρική δοκό.

Διακόσμηση: Γραπτή: Μετόπες με φυτικά θέματα, φοίνικες που φύονται μέσα από κέρατα καθοσιώσεως, παπυροειδή, πτηνό που ραμφίζει άνθος, δυο αντωπά πτηνά που ραμφίζουν κλαδιά ενός φοίνικα που φύεται μέσα από ιερά κέρατα, ζώνες από σχηματικά παπυροειδή, ρόδακες τεμνόμενοι στη μέση από κατακόρυφες⁵⁵, αργοναύτης.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 28.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά τριών νεκρών.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

⁵⁰ Πωλογιώργη 1981, 83.

⁵¹ Ibid., 85.

⁵² Οι συγκεκριμένοι αντιθετικοί ημιρόδακες θυμίζουν το μοτίβο του ολόβαφου αμφίκολου βωμού, το οποίο είναι τόσο προσφιλές στην ευρύτερη περιοχή του Ρεθύμνου.

⁵³ Προκοπίου-Godart-Τζιγκουνάκη 1990, 190.

⁵⁴ Ibid., 190.

⁵⁵ Ibid, 200.

Βιβλιογραφία: Προκοπίου-Godart-Τζιγκουνάκη 1990. Godart-Tzedakis 1992, 82-84. Μερούσης 2000, 180.

Λάρνακες 30 και 31: Κιβωτιόσχημες, αποσπασματικές.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 28.

Περιεχόμενα λαρνάκων: Λίγα οστά, η μια ενός ενήλικα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (;)

Βιβλιογραφία: Προκοπίου-Godart-Τζιγκουνάκη 1990. Godart-Tzedakis 1992, 82-84.

Επαρχία Μυλοποτάμου

32. Καλαμάς

Λάρνακα (32): Κιβωτιόσχημη, καταστραμμένη.

Διακόσμηση: Γραπτή: «κροσσωτές» ταινίες⁵⁶.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμωτός.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΓ(;)

Βιβλιογραφία: Mavriyannaki 1972, 24, ΑΚ 3. Kanta 1980, 202. Μερούσης 2000, 138.

33. Χουμέρι, θέση Λαριά

Λάρνακα (33): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ναυτίλοι.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1951 βρέθηκαν στη θέση Λαριά δύο τάφοι. Η συστηματική ανασκαφή τους το 1952 από τον Ν. Πλάτωνα έδειξε ότι ήταν απλά κοιλώματα στο βράχο. Ο πρώτος έδωσε μια ταφή σε λάρνακα και λίγα αγγεία- ένα ψευδόστομο αμφορέα, δύο υψίποδες κύλικες, ένα θυμιατήριο, πρόχοι και κύπελλα⁵⁷.

Περιεχόμενα λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1951, 445. Πλάτων 1952^α, 479. Mavriyannaki 1972, 24, ΑΚ 1. Kanta 1980, 202. Godart-Tzedakis 1992, 94. Μερούσης 2000, 188-189.

34-39. Αγγελιανά, θέση Πλαγάκι ή Καρτερή

Λάρνακα (34): ΜΡ 3337. Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Ο τάφος ανακαλύφθηκε τυχαία όταν άλογο έπεσε στην οροφή του τάφου. Λαξευτός θαλαμοειδής με δρόμο. Περιείχε 4 λάρνακες. Οι λάρνακες 34 και 35 βρέθηκαν στο δρόμο του τάφου. Στο θάλαμο βρέθηκαν: δίπλα στην είσοδο ένα άωτο κωνικό κύπελλο με ίχνη καύσης και κομμάτι κάρβουνο, ψηλά δύο μικροί ψευδόστομοι αμφορείς, ανάμεσα στις λάρνακες 7 αγγεία (πρόχους, 2 ψευδόστομοι αμφορίσκοι, μεγάλος ψευδόστομος αμφορέας, τρίωτος αμφορίσκος, πυξίδα και μόνωτο κύπελλο).

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Δεν έχουν δημοσιευτεί, αλλά η Βλαζάκη υποστηρίζει ότι προέρχονται από το ίδιο εργαστήριο⁵⁸.

Σχόλια: Παιδική (μικρό μέγεθος)

Χρονολόγηση: Ο τάφος λαξεύτηκε την ΥΜ ΙΙΑ και επαναχρησιμοποιήθηκε μέχρι και την ΥΜ ΙΙΙΒ εποχή⁵⁹. Η λάρνακες χρονολογούνται στην ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη, 1983, 370-371.

Λάρνακα (35): ΜΡ 3338⁶⁰.

⁵⁶ Πλάτων 1952^α, 479.

⁵⁷ Ibid., 479.

⁵⁸ Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1983, 371.

⁵⁹ Ibid., 371.

⁶⁰ Ibid., 371.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **34**. Και η λάρνακα **35** βρέθηκε στο δρόμο του τάφου.

Περιεχόμενο λάρνακας:

Παράλληλα: Βλ. λάρνακα **34**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1983, 370-371.

Λάρνακα (36): ΜΡ 3339. Κιβωτιόσχημη, σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Κοσμημένη. Δε δημοσιεύονται περισσότερες λεπτομέρειες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **34**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά ενός νεκρού σε ύπτια στάση.

Παράλληλα: Βλ. λάρνακα **34**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1983, 370-371.

Λάρνακα (37): ΜΡ 3340. Κιβωτιόσχημη, σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Κοσμημένη. Δε δημοσιεύονται περισσότερες λεπτομέρειες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **34**. Κάτω από τη λάρνακα βρέθηκαν 2 μόνωτα κύπελλα με προχοή και ένα λίθινο σφονδύλι.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας σκελετός με χάλκινο δαχτυλίδι.

Παράλληλα: Βλ. λάρνακα **34**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1983, 370-371.

Λάρνακα (38): ΜΡ 3341. Κιβωτιόσχημη, σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Κοσμημένη. Δε δημοσιεύονται περισσότερες λεπτομέρειες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **34**. Πίσω από τις **38** και **39** στάμνος με εγχυτρισμό παιδιού, ο οποίος συνοδεύεται από χάλκινο βραχιόλι και σφονδύλι. Δίπλα πρόχους με μαστοειδείς αποφύσεις, τρίτο κύπελλο, άβαφη κύλικα και λίθινο ημισφαιρικό αγγείο με καπάκι. Κάτω από τη λάρνακα **38** βρέθηκαν 2 ψευδόστομοι αμφορείς και άωτο ημισφαιρικό κύπελλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά, χάλκινη τριχολαβίδα, 3 χάλκινα δαχτυλίδια.

Παράλληλα: Βλ. λάρνακα **34**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1983, 370-371.

Λάρνακα (39): ΜΡ 3342. Κιβωτιόσχημη, σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Κοσμημένη. Δε δημοσιεύονται περισσότερες λεπτομέρειες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακες **34** και **38**. Κάτω από τη λάρνακα **39** βρέθηκε ανακομιδή οστών πολλών – ανάμεσά τους και ενός παιδιού- με ένα μόνωτο κύπελλο, άωτο κύπελλο με καύση εσωτερικά, χάλκινη περόνη, 30 χάντρες, 5 λίθινα σφονδύλια, 3 χάλκινα δαχτυλίδια.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά και χάλκινο δαχτυλίδι.

Παράλληλα: Βλ. λάρνακα **34**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη 1983, 370-371.

Επαρχία Ρεθύμνου

40-49. Νεκροταφείο Αρμένων (Πιν. 6, 7, 8)

Λάρνακα (40): Κιβωτιόσχημη. Το κάλυμμα της δε βρέθηκε.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Νεκροταφείο: Η νεκρόπολη των Αρμένων αριθμεί μέχρι σήμερα 216 λαξευτούς θαλαμοειδείς τάφους (ΥΜ ΙΙΑ2-ΙΙΒ) και έναν θολωτό (ΥΜ ΙΙ-ΙΙΑ1). Η λάξευση των τάφων οργανώνεται στις υπώρειες του λόφου και σε παράταξη με προσανατολισμό προς ΒΑ, ατενίζοντας το ιερό κορυφής στο γειτονικό όρος Βρύσινα. Στο νεκροταφείο υπάρχει διακλάδωση λιθόστρωτων δρόμων που δηλώνει ότι αυτό σχεδιάστηκε με μέριμνα για τη μεταφορά των νεκρών σε άμαξες ή κάρα και την κυκλοφορία των

συγγενών ή των ταφικών πομπών μέσα σ' αυτό⁶¹. Μια ακόμα ένδειξη για την οργάνωση του νεκροταφείου είναι η ύπαρξη επιτύμβιων πλακών σε μερικούς τάφους⁶², συνήθεια που εισαγάγεται στην αρχή της ΥΜ ΙΙΑ2 από την ηπειρωτική Ελλάδα, ενώ στην Κρήτη απαντάται ακόμα στο Μαύρο Σπήλιο και στις Αρχάνες⁶³. Οι τάφοι στους οποίους βρέθηκαν τα μόλις 9 σήματα διαφοροποιούνται ως προς την κατασκευή και τα ευρήματα. Τα δε δύο κοσμημένα σήματα προέρχονται από τους μεγαλύτερους και πιο σημαντικούς τάφους του νεκροταφείου (τάφοι 159 και 24)⁶⁴. Σε μια περίπτωση επιβεβαιώνεται η ύπαρξη ξύλινου φορείου και η συνύπαρξή του με λάρνακες στον ίδιο τάφο (τάφος 159)⁶⁵. Υπάρχουν συνολικά μέχρι στιγμής 24 λάρνακες, όλες κιβωτιόσχημες με 4 ή 6 πόδια και καλύμματα αμφικλινή ή σαμαρωτά. Υπάρχει και η σπάνια περίπτωση ενός επίπεδου καλύμματος σε παιδική λάρνακα που χρονολογείται στην ΥΜ ΙΙΒ⁶⁶. Οι δύο λάρνακες με 6 πόδια που βρέθηκαν μέχρι στιγμής είναι σπάνιες γιατί φέρουν διακόσμηση με τρία χρώματα: μπλε, ερυθρό και μελανό. Θυμίζουν τη λάρνακα που βρέθηκε στο χωριό Δράμια Αποκορώνου. Ο Τζεδάκις πιστεύει ότι έχουν κατασκευαστεί από το ίδιο χέρι⁶⁷.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος ΣΤ. Λαξευτός θαλαμοειδής. 1^η φάση: 3 ψευδόστομοι αμφορείς και τρίτοος τριποδικός αμφορέας συνόδευαν τις πρώτες ταφές που χρονολογούνται στην ΥΜ ΙΙΒ. Στην ίδια περίοδο χρονολογείται μισή λάρνακα στη ΝΔ γωνία του τάφου. 2^η φάση: Στην άλλη μισή τοποθετήθηκε ένας σκελετός. Ο Τζεδάκις υποθέτει ότι «η σαρκοφάγος εθραύσθη κατά την στιγμή της ταφής και ο νεκρός απετέθη εκτάδην, της τελευταίας τοποθετηθείσης εντός του θαλάμου εις τεμάχια»⁶⁸. Το νεκρό αυτό συνόδευαν ψευδόστομος αμφορέας και ένα μικρό χάλκινο μαχαίρι, το οποίο έφερε ξύλινη λαβή και καρφιά και κομμάτι ύφασμα πάνω στην επιφάνειά του. Στη δεύτερη φάση (προχωρημένη ΥΜ ΙΙΒ) ανήκουν άλλοι δύο νεκροί στη Β πλευρά του θαλάμου. Κοντά τους βρέθηκαν 6 αγγεία (3 ψευδόστομοι αμφορείς, θυμιατήριο, δίωτος αμφορίσκος και κρατηροειδές) και δύο χάλκινα μαχαίρια.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1970, 370-371. Μερούσης 2000, 110-111.

Λάρνακα (41): ΜΡ 1710. Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια χωρίς κάλυμμα ή λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στις μακρές πλευρές από δύο ταύροι, πάνω και κάτω από τους οποίους φαίνονται ιερά κέρατα. Ιερά κέρατα κοσμούν και τις παραστάδες. Ο ένας ταύρος έχει στο σώμα του άνθη, ενώ η παράσταση έχει θρησκευτικό χαρακτήρα⁶⁹. Στη στενή πλευρά βλέπουμε έναν αίγαγρο, ένα παυροειδές και διπλός πέλεκυς που ανάμεσα σε ιερά κέρατα.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 10: Λαξευτός θαλαμοειδής. Πάνω στο κατώφλι βρέθηκε μικρός ψευδόστομος αμφορέας. Μέσα στο θάλαμο βρέθηκαν δύο λάρνακες και 23 αγγεία. Η πρώτη χρήση του τάφου έγινε στην ΥΜ ΙΙΑ στην οποία ανήκει η λάρνακα 42, με τα αγγεία που βρέθηκαν κάτω από αυτή, καθώς και τρεις σκελετοί Ν των λαρνάκων. Η λάρνακα 41 ανήκε σε υστερότερη φάση (ΥΜ ΙΙΒ) μαζί με τα υπόλοιπα αγγεία.

Περιεχόμενο λάρνακας:

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις, 1971b, 216-222. Τζεδάκις, 1971a, 513-516. Kanta 1980, 214. Watrous 1991. Godart-Tzedakis 1992, pl. CXXI-CXXIV 1-2. Μερούσης 2000, 112.

Λάρνακα (42): ΜΡ 1709. Κιβωτιόσχημη, 6 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δε φέρει λαβές. Σε κάθε μια από τις γωνίες του καλύμματος υπάρχει από ένα εξόγκωμα περίπου κωνικό με μια οπή που ανταποκρίνονται στις οπές των πλευρών της λάρνακας, για να δένει με σκοινί και να ασφαλίζει.

Διακόσμηση: Γραπτή: ελάφια, πτηνά και ψάρια, ενώ οι σκηνές συμπληρώνονται με τρέχουσες σπείρες παυροειδή κυματιστές γραμμές, σειρά με ολόβαφα τρίγωνα. Και εδώ τα σύμβολα προσδίδουν χαρακτήρα θρησκευτικό. Η καινοτομία της λάρνακας είναι η πολυχρωμία.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 41.

Περιεχόμενο λάρνακας: Χάλκινη καρφίδα.

⁶¹ Tzedakis 1996, 1122.

⁶² Παπαδοπούλου 1996, 1473-1475.

⁶³ Ibid., υποσ. 8 και 9.

⁶⁴ Ibid., 1477.

⁶⁵ Tzedakis 1996, 1124.

⁶⁶ Ibid., 1128.

⁶⁷ Ibid., 1129.

⁶⁸ Τζεδάκις 1970, 477.

⁶⁹ Τζεδάκις 1971β, 221.

Παράλληλα: Θεωρείται ότι ο ίδιος τεχνίτης έχει κατασκευάσει και τη λάρνακα από τα Δράμια (ΑΚ 1).
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.
Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1971b, 216-222. Τζεδάκις 1971a, 513-516. Kanta 1980, 214. Watrous 1991. Godart-Tzedakis 1992, pl. CXXI-CXXIV 1-2. Μερούσης 2000, 111.

Λάρνακα (43): ΜΡ 1707. Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα, χωρίς λαβές.
Διακόσμηση: Γραπτή: Η παράσταση μεταφράζεται σε σκηνή «ιερού κυνηγιού»⁷⁰. Διακρίνουμε δύο θανάσιμα τραυματισμένα από δόρατα βοοειδή με τα μικρά τους και έναν αίγαγρο με το μικρό του. Υπάρχουν και τρεις ανδρικές μορφές με κοντό ένδυμα. Ο καθένας χρησιμοποιεί και έναν διαφορετικό τρόπο να κυνηγήσει· η μορφή κάτω δεξιά έναν πέλεκυ, η κεντρική αιχμηρό αντικείμενο, ίσως εγχειρίδιο, και η τρίτη στο άνω άκρο μάλλον πετάει δίχτυ. Τη σκηνή συμπληρώνουν δύο παγώνια και κλαδί.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 11: Θαλαμοειδής. Κατά μήκος μιας πλευράς είχε λαξευμένο ένα θρανίο, ενώ στο μέσο περίπου του θαλάμου υπάρχει ανάγλυφος κίονας. Περιείχε μια λάρνακα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Τεμαχισμένα οστά ενός νεκρού.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1971b, 216-222. Τζεδάκις 1971a, 513-516. Μιχαηλίδου – Παππά 1972, 358. Long 1974, 24, 36, 40, 56, 61 εικ. 40. Watrous 1991. Godart-Tzedakis 1992, pl. CXXV-CXXVI 1. Μερούσης 2000, 112-113.

Λάρνακα (44): ΜΡ 1708. Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Δεν έχει λαβές, αλλά φέρει οπές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ταύροι, ιερά κέρατα και διπλοί πελέκεις.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 17: Λαξευτός θαλαμοειδής, με μια λάρνακα. Κάτω από τη λάρνακα είχαν τοποθετηθεί 4 ψευδόστομοι αμφορείς. Νότια του θαλάμου υπήρχε νεκρός ξαπλωμένος στο δάπεδο και συνοδευόταν από 8 αγγεία (6 ψευδόστομοι αμφορείς, δύο πυξίδες), χάλκινο ψέλιο, 4 χάλκινα δαχτυλίδια, σφραγιδόλιθος και μεγάλος αριθμός ψήφων περιδεραιού. Πίσω από τη λάρνακα υπήρχε κοιλάδα με οστά από ανακομιδή της πρώτης ταφής, που χρονολογείται στην πρώιμη ΥΜ ΙΙΒ φάση. Η δεύτερη χρήση έγινε κατά την κυρίως ΙΙΒ φάση.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός και σφραγιδόλιθος ανακτορικών χρόνων⁷¹.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1971b, 216-222. Τζεδάκις 1971a, 513-515. Long 1974, 62, 76, εικ. 91. Kanta 1980, 214. Watrous 1991, 292. Godart-Tzedakis 1992, πιν. CXXVI 3-4. Μερούσης 2000, 113.

Λάρνακα (45): ΜΡ 1712. Κιβωτιόσχημη, με 6 πόδια, χωρίς κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στη μια μακριά πλευρά διακρίνεται σκηνή κυνηγιού ελαφιού. Ένας κυνηγός ζωσμένος με μαχαίρι κρατά στο ένα χέρι λουρί με σκύλο και στο άλλο δόρυ, ενώ έχει ήδη απλώσει δίχτυ. Η λάρνακα κοσμεύεται ακόμα με αγάγρους, ναυτίλους, ψάρια, παπυροειδή, πτηνά, ομόκεντρους κύκλους, τρέχουσες σπείρες κ.λπ. Πολύχρωμη.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 24: Λαξευτός θαλαμοειδής. Ανάμεσα στους λίθους που έκλειναν την είσοδο βρέθηκε και μια ορθογώνια πλάκα (επιτύμβια στήλη) με κάθετες και οριζόντιες εγχάρακτες γραμμές. Ο θάλαμος είχε λαξευτό θρανίο κατά μήκος των τριών από τις τέσσερις πλευρές του και λαξευτό πεσσο στο μέσον. Ο τάφος περιείχε δύο λάρνακες, 9 αγγεία (2 ψευδόστομοι αμφορείς, 2 θυμιατήρια, 2 πυξίδες, ένα ιερατικής χρήσης (;), ένα πινάκιο, ένα δίωτο πινάκιο), χάλκινο εγχειρίδιο, 2 σφραγιδόλιθοι. Και αυτός ο τάφος χρησιμοποιήθηκε σε δύο φάσεις. Στην πρώτη ανήκει η λάρνακα Ι (ΥΜ ΙΙΑ2) και η δεύτερη στην ΥΜ ΙΙΒ εποχή.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Πολύχρωμη, από τον ίδιο τεχνίτη που κατασκεύασε τη λάρνακα 42 του τάφου 10.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1971b. Τζεδάκις 1971a, Β2. Kanta 1980, 214. Watrous 1991. Godart-Tzedakis 1992, πιν. CXIV.3, CXXVI.2, CXXI-2, CXIX. Μερούσης, 2000, 114.

Λάρνακα (46): ΜΡ 1706. Κιβωτιόσχημη, χωρίς κάλυμμα και λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στη μια στενή πλευρά «υπάρχει παράσταση γυναικείας θεότητας, του γνωστού ΥΜ ΙΙΙ τύπου, μετά κωδωνοσχήμου βάσεως»⁷².

⁷⁰ Τζεδάκις 1971b, 218.

⁷¹ Ο τάφος σίγουρα δεν είναι τόσο πρώιμος. Μάλλον το αντικείμενο ήταν για οικογενειακό κειμήλιο. Τζεδάκις 1971a, 515.

⁷² Τζεδάκις 1971b, 221.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 45.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1971b, Τζεδάκις 1971a, Kanta 1980, 214, Watrous 1991, Godart-Tzedakis 1992, πιν. CXIV.3, CXXVI.2, CXX1-2, CXIX. Μερούσης, 2000, 115.

Λάρνακα (47): ΜΡ 1703. Κιβωτιόσχημη, με 4 πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα και οπές στο κάλυμμα και στις πλευρές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Διακόσμηση με χταπόδια, παπυροειδή, κυματιστές γραμμές κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 55: Λαξευτός θαλαμοειδής. Περιείχε δύο λάρνακες και 5 αγγεία. Στο δάπεδο είχαν ενταφιαστεί άλλοι 3 νεκροί.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Godart-Tzedakis 1992, πιν. CXXVII.1, CXX.3. Μερούσης 2000, 115.

Λάρνακα (48): Κιβωτιόσχημη με σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 132: Λαξευτός θαλαμοειδής. Μια λάρνακα αριστερά στον θάλαμο και ένας νεκρός σε ύπτια θέση στο δάπεδο δεξιά. Μπροστά στη λάρνακα βρέθηκαν 7 αγγεία (4 ψευδόστομοι αμφορείς, 2 στάμνοι και ένα πυξιδοειδές), ένα μαχαίρι στο τοίχωμα του θαλάμου και μια προχοΐσκη κάτω από τη λάρνακα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δύο νεκροί.

Σχόλια: Δύο από τους ψευδόστομους αμφορείς προέρχονται από το εργαστήριο Κυδωνίας.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1980, 512-517.

Λάρνακα (49): ΜΡ 2829. Κιβωτιόσχημη με σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Α. Γραπτή: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες. Β. Πλαστική: Στην άκρη της δοκού υπήρχε ανάγλυφη ταυροκεφαλή.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 139: Λαξευτός θαλαμοειδής. Μια λάρνακα βρισκόταν αριστερά στο θάλαμο. Στο δάπεδο της λάρνακας βρέθηκαν οστέινο χτένι, σφραγιδόλιθος, 20 λίθινες χάντρες με το σπάγκο που ήταν περασμένες. Γύρω και κάτω από τη λάρνακα είχαν τοποθετηθεί ένας μαχαιροπέλεκυς και 10 αγγεία (7 ψευδόστομοι αμφορείς, 2 τρίωτα πυξιδοειδή και ένας στάμνος). Κάτω από τη λάρνακα βρέθηκαν 21 χάντρες και 2 σφραγιδόλιθοι. Δεξιά του θαλάμου τοποθετήθηκε νεκρός, στο σπόνδυλο του οποίου βρέθηκε χάλκινη αιχμή βέλους, ενώ πίσω από το κεφάλι του βρίσκονταν τρεις ψευδόστομοι αμφορείς.

Περιεχόμενο λάρνακας: Τα οστά τεσσάρων ανηλίκων και δύο βρεφών. Σε ένα δάχτυλο ήταν περασμένο χάλκινο δαχτυλίδι.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις 1980, 517, πιν. 319, 320. Μερούσης 2000, 116-117.

Νομός Λασιθίου

Επαρχία Σητείας

50. Άγιος Γεώργιος-Τουρτούλοι, θέση Βόλακας (Πιν. 9)

Λάρνακα (50): ΜΑΝ 1858. Λουτηροειδής, μια λαβή σε κάθε πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια. Τα πλοκάμια του διατρέχουν όλη την επιφάνεια της λάρνακας. Εσωτερικό: ψάρι και κυματιστές γραμμές.

Νεκροταφείο: Στη θέση Βόλακας εντοπίστηκε κατόπιν κατάσχεσης της λάρνακας Μ.Α.Ν.1858 Υστερομινωικό νεκροταφείο με 9 συλημένους θαλαμοειδείς τάφους⁷³.

Τάφος και περιεχόμενο: Η λάρνακα προέρχεται από έναν από τους τάφους Α-Ε, οι οποίοι δεν έδωσαν παρά μόνο κάποια όστρακα μικρών αγγείων.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε βρέθηκαν αντικείμενα λόγω κατάσχεσης.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ-Γ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 177. Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 473-479. Μερούσης 2000, νο 1.

51-56. Μυρσίνη, θέση Ασπροσπηλιά

Λάρνακα (51): Κιβωτιόσχημη, τεμαχισμένη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Νεκροταφείο: Το νεκροταφείο στη θέση Ασπροσπηλιά ανασκάφηκε το 1960 από το Ν. Πλάτωνα. Περιλαμβάνει 12 ΥΜ ΙΙΙ λαξευμένους θαλαμοειδείς τάφους. Από αυτούς έδωσαν ανάμεσα στα ευρήματά τους και λάρνακες οι Β, Δ, Ε, Η, Θ, ΙΑ.

Τάφος και περιεχόμενο: Μια λάρνακα σε τεμάχια και περίπου 30 αγγεία σε διάφορα σχήματα (πρόχοι, ψευδόστομοι αμφορείς, κύπελλα, τμήμα κρατήρα, κυλινδρικό σκεύος, κωνικό ρυτό, σφαιροειδές ρυτό), δύο φυσικούς τρίτωνες, χάλκινα εργαλεία, όπλα, ακόνι, ξίφος⁷⁴.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 372-373.

Λάρνακα (52): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Α. Γραπτή: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες. Β. Πλαστική: Το κάλυμμα κοσμούταν με πλαστικές κεφαλές λειαινών

Τάφος και περιεχόμενα: Μια κατεστραμμένη και αρκετά αγγεία (τρίωτος αμφορέας, ρυτά κωνικά, κάλυμμα θυματηρίου, σωληνωτό σκεύος, λεκάνη με κοτυλίσκο στο μέσο, πρόχοι, τμήμα τριποδικού υποκρατηριδίου).

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 372-373. Μερούσης 2000, 120-121.

Λάρνακα (53): Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος Η: Βρέθηκε λουτηροειδής λάρνακα, 10 αγγεία (δίδυμο σκεύος με κυλινδρικά δοχεία), χάλκινο κάτοπτρο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 372-373.

Λάρνακα (54): Κιβωτιόσχημη, σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος Ε: Περιείχε λάρνακα και 12 αγγεία, μεταξύ των οποίων και δύο θυματήρια⁷⁵.

⁷³ Σακελλαράκης 1966, 415.

⁷⁴ Πλάτων, 1959, 372-373.

⁷⁵ Ibid., 372-373.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 372-373.

Λάρνακα (55): Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος Θ: Μια λάρνακα, 4 αγγεία, «είδος χαμηλού σκίμποδος» και ψήφοι περιδεραιίου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Σύμφωνα με τον Πλάτωνα υποδέχτηκε ταφή νεαρού κοριτσιού⁷⁶. Υπήρχαν ακόμα και δύο αγγεία, εκ των οποίων το ένα θήλαστρο.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 372-373.

Λάρνακα (56): Τμήμα του σαμαρωτού καλύμματος μιας λάρνακας.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος ΙΑ: Βρέθηκε τμήμα καλύμματος και 20 περίπου αγγεία, ένας φυσικός τρίτωνας και λίγα μικρά αντικείμενα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 372-373.

57-59. Αγλάδια, θέση Πλατύσκινος (Πιν. 9)

Λάρνακα (57): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, έξι λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια σε δύο πλαίσια, τρέχουσες σπείρες, συστήματα γραμμών χιαστί κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1939 ανασκάφηκε από τον Νικόλαο Πλάτωνα ΥΜ ΙΙΙ θολωτός τάφος στην περιοχή Πλατύσκινος κοντά στο χωριό Αγλάδια. Δυστυχώς τα ευρήματα του τάφου καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου, και είναι γνωστά σήμερα από τα ανασκαφικά ημερολόγια του Πλάτωνα. Ο τάφος έχει διάμετρο περίπου 4 μ. και ύψος επίσης 4 μ. Μια ιδιοτυπία του τάφου είναι η ύπαρξη αντιδιαμετρικά από την είσοδο μιας δευτέρας θύρας που δεν οδηγεί κάπου. Θυμίζει τις αιγυπτιακές λεγόμενες «ψευδοθύρες»⁷⁷, αλλά θα μπορούσε να είναι και μια ημιτελής προσπάθεια να ανοιχτεί πλευρικό δωμάτιο, κάτι που συνηθίζεται σε τάφους αυτού του τύπου.

Στο δωμάτιο βρέθηκαν τρεις λάρνακες (Α, Β, Γ) και 12 πήλινα αγγεία (3 άωτα κωνικά κύπελλα, ένα μόνωτο κύπελλο με πόδι, ψευδόστομος αμφορίσκος, αμφορέας, αμφοροειδής κρατήρας, κύπελλο τύπου Βαφειού, ημισφαιρικό κύπελλο, πυξίδα, 2 πρόχοι), καθώς και ένα λίθινο αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Vagnetti-Tsiporoulou 1995. Μερούσης 2000, 121.

Λάρνακα (58): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, έξι λαβές. Τα πλαίσια των μακρών πλευρών ορίζονται από εγχαράξεις. Οκτώ οπές στον πυθμένα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ιερά κέρατα και διπλούς πελέκεις ανάμεσά τους, σπείρες και επαναλαμβανόμενα γραμμικά μοτίβα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 57.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ψευδόστομος αμφορίσκος.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Vagnetti-Tsiporoulou 1995. Μερούσης 2000, 121-2.

Λάρνακα (59): Κιβωτιόσχημη, σε τεμάχια.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι και φυτικό μοτίβο (κρόκος;).

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 57.

Περιεχόμενο λάρνακας:

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Vagnetti-Tsiporoulou 1995. Μερούσης 2000, 122.

60. Κανένε

⁷⁶ Πλάτων 1959, 372-373.

⁷⁷ Kanta 1980, 178.

Λάρνακα (60): Κιβωτιόσχημη (;).

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν έχει δημοσιευτεί κάποια πληροφορία για το είδος του τάφου. Βρέθηκαν μια λάρνακα, ένας ψευδόστομος αμφορέας και ένα χάλκινο μαχαίρι.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 197. Μερούσης 2000, 138.

61. Κιμουριώτης Χαμαιζίου (Πιν. 9)

Λάρνακα (61): ΜΑΝ 7459. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Σαμαρωτό κάλυμμα. Έξι λαβές στο κιβώτιο και έξι ανταποκρινόμενες στο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Α. Γραπτή: σχηματοποιημένο χταπόδι, ιερά κέρατα με διπλό πέλεκυ ενδιάμεσα, τεθλασμένες γραμμές κ.λπ. Β. Πλαστική: Το σαμαρωτό κάλυμμα στη μια άκρη της δοκού έχει πλαστικό κεφάλι ταύρου⁷⁸.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής, τώρα κατεστραμμένος. Δεν αναφέρονται ευρήματα εκτός από τη λάρνακα.

Περιεχόμενα λάρνακας:

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Vagnetti-Tsiporoulou 1995, (ΑΚ 3), εικ. 95-98. Vagnetti-Tsiporoulou 1997, 473. Δαβάρας 1979, 410. Μερούσης 2000, 140.

63. Κουτσουλιανό Ζήρου (Πιν. 9)

Λάρνακα (63): Κιβωτιόσχημη, με σαμαρωτό κάλυμμα, χωρίς πόδια. Δύο οριζόντιες λαβές σε κάθε μακρά και μια σε κάθε στενή πλευρά του κιβωτίου. Αντίστοιχες λαβές και στο κάλυμμα

Διακόσμηση: Γραπτή: Ενάλληλα τόξα, αμείβοντες και δικτυωτό πλέγμα.

Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός. Στον τάφο υπήρχαν μια λάρνακα και ένας ψευδόστομος αμφορέας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ (;)

Βιβλιογραφία: Δαβάρας 1976, 373, πιν. 295 α-β. Μερούσης 2000, 148.

64. Μουλιανά, θέση Σελλάδες (Πιν. 9)

Λάρνακα (64): ΜΗ 3529. Λουτροειδής, τέσσερις λαβές, μια σε κάθε πλευρά, οπή στο δάπεδο.

Διακόσμηση: Γραπτή: Αβακωτό και διπλές οφιοειδείς γραμμές. Εσωτερικά ψάρια σε πλαίσια που δημιουργούν κάθετες κυματιστές γραμμές, και ίσως καβούρι.

Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός τάφος 2. Ήταν τετράγωνος, μικρών σχετικά διαστάσεων⁷⁹. Ο τάφος, που βρέθηκε ασύλητος και με λίγες ζημιές, υποδεχόταν δύο ταφές. Μια στο δάπεδο, σε στρώμα χονδρής άμμου και χαλικιών, και μια σε λάρνακα. Και οι δύο νεκροί είχαν στραμμένα τα κεφάλια τους προς την είσοδο. Βρέθηκαν 4 ψευδόστομοι αμφορείς, δύο στο προσκεφάλι του νεκρού στο δάπεδο, ένας ανάμεσα στις δύο ταφές και ένας πλάι στο ένα άκρο της λάρνακας. Σπάνιο εύρημα είναι το χρυσό προσωπίο που βρέθηκε στο πρόσωπο του νεκρού στο δάπεδο. Πρόκειται για έλασμα σχεδόν ορθογώνιο, με κοιλότητα στο μέσο (για τη μύτη του νεκρού;), και 6 μικρές τρύπες, ίσως για να επιρραφεί σε ύφασμα που κάλυπτε το κεφάλι του⁸⁰. Στον τάφο βρέθηκαν ακόμα 2 αιχμές δοράτων, χωρίς να διευκρινίζεται από τον ανασκαφέα σε ποια ταφή αποδίδονται, ένα σιδερένιο τεμάχιο και 2 πλακίδια ελεφαντοστού, πιθανότατα από λαβή ξίφους. Ο τάφος δεν ξαναχρησιμοποιήθηκε.

Περιεχόμενο λάρνακας: Τρεις χάλκινοι δίσκοι, χάλκινο ξίφος, χρυσό δαχτυλίδι.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ (;).

Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1904, 38-42, εικ. 9. Kanta 1980, 175, εικ. 81.5, 114.2. Μερούσης 2000, 166-167.

65. Μπεράτι Πισκοκεφάλου

⁷⁸ Ο Δαβάρας 1979, 410 αναφέρει ότι το πλαστικό κεφάλι στη δοκό του καλύμματος ανήκει σε αιλουροειδές.

⁷⁹ Ξανθουδίδης 1904, 38.

⁸⁰ Ibid., 49. Το προσωπίο μας θυμίζει το μυκηναϊκό έθιμο που συναντάται στους ταφικούς κύκλους των Μυκηνών, με μόνη διαφορά αυτό αποτελεί την πιο απλή παραλλαγή του.

Λάρνακα (65): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.
Διακόσμηση: Γραπτή: Τρέχουσες σπείρες.
Τάφος και περιεχόμενα: Ταφικό σπήλαιο. Χρησιμοποιήθηκε κυρίως στην Πρωτογεωμετρική και Γεωμετρική περίοδο.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δέκα πρωτογεωμετρικά αγγεία.
Παράλληλα: Ο Ν. Πλάτων διακρίνει ομοιότητες με λάρνακα από την Κάτω Επισκοπή, με βάση το σχήμα και τη διακόσμηση⁸¹ και τη χρονολογεί στην ΥΜ ΙΙΙ.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΓ.
Βιβλιογραφία: Πλάτων 1952β, 640, εικ. 21. Kanta 1980, 177. Μερούσης 2000, 167-168.

66. Ξεροκάμαρα

Λάρνακα (66): Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια.
Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε δύο λάρνακες (η μια σε τεμάχια) και αρκετά αγγεία (ανάμεσα τους ψευδόστομος αμφορέας και 3 κύπελλα)
Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 198. Μερούσης 2000, 168.

67. Παλαίικαστρο, περιοχή Αγίας Τριάδας (Πιν. 10)

Λάρνακα (67): ΜΗ 1619. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Αμφικλινές κάλυμμα, χωρίς λαβές, δοκός πολυγωνικής διατομής. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε ένα από τα δύο φατνώματα των μακρών πλευρών και μια οριζόντια σε κάθε στενή πλευρά.
Διακόσμηση: Α. Γραπτή: Α' μακριά πλευρά-αριστερό φάτνωμα: Από ζεύγος κρινοπαπύρων φύτεται κίονας, ο οποίος στηρίζει ιερά κέρατα και διπλό πέλεκυ στο μέσο. Δεξιό φάτνωμα: Γρύπας καταλαμβάνει το μεγαλύτερο τμήμα της σύνθεσης. Η προσοχή του είναι στραμμένη προς έναν πάπυρο. Το κενό ανάμεσα στα εντυπωσιακά φτερά του γρύπα και τη σηκωμένη κυματιστή ουρά του διακρίνεται ακτινωτός κύκλος. Πάνω του ζεύγος ιερών κεράτων, με τρόπο ώστε να πλαισιώνουν τις λαβές. Είναι έκδηλη η προσπάθεια του καλλιτέχνη που κόσμησε τη συγκεκριμένη λάρνακα να μην αγνοήσει τα ζεύγη λαβών στα φατνώματα, αλλά τα χρησιμοποιεί για να δώσει μια συμμετρία. Β' πλευρά-αριστερό φάτνωμα: ένα ψάρι που μοιάζει να έχει σχεδιαστεί ανάποδα. Πλαισιώνεται από ακτινωτούς κύκλους. Δεξιό φάτνωμα: Πτηνό. Τα φτερά του μοιάζουν στην εκτέλεση με αυτά του γρύπα της Α πλευράς. Όλες οι σκηνές περιτρέχονται από κυματοειδές πλαίσιο. Πλέγμα τόξων και αβακωτά στις στενές πλευρές. Στο κάλυμμα κυματοειδή, ακτινωτοί κύκλοι με στιγμές, τετράφυλλα κοσμήματα, αβακωτό που στηρίζει ιερά κέρατα με άνθη ενδιάμεσα.
Τάφος και περιεχόμενα: Η λάρνακα βρέθηκε σε κοίτη χειμάρρου. Βρέθηκε μαζί με μια δεύτερη κατεστραμμένη.
Περιεχόμενο λάρνακας: Ένα μαχαίρι, αιχμές δοράτων και οστά από κρανίο.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΑ1.
Βιβλιογραφία: Bosanquet, 1901-2, 298-301, πιν. XVIII-XIX. Evans 1906, 10. Rutkowski 1968, 223. Μιχαηλίδου-Παππά 1972, 199. Watrous 1991, 293, πιν. 82 a-c. Μερούσης 2000, 168.

68. Παλαίικαστρο, θέση Αγίας Τριάδας

Λάρνακα (68): ΒρΜ Α 742.
Διακόσμηση: Γραπτή: κάθετες κυματοειδείς γραμμές και τετράφυλλα θέματα.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΑ2.
Βιβλιογραφία: Bosanquet-Dawkins 1923, 155. Rutkowski 1964, 157, πιν. VI-VII. Μερούσης 2000, νο. 169-170.

69. Παλαίικαστρο, θέση Άσπα

Λάρνακα (69): ΒρΜ Α 745. Κιβωτιόσχημη.
Διακόσμηση: Γραπτή: κυματιστές γραμμές, τετράφυλλο κόσμημα, γραμμές χιαστί, ενάλληλα τόξα.

⁸¹ Πλάτων 1952, 640.

Τάφος και περιεχόμενα: Βραχύδης κοιλότητα με δύο λάρνακες, χωρίς κτερίσματα.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Rutkowski 1964, 156-157, πιν. IV 3-4, V. Μερούσης 2000, 170.

70. Παλαίκαстро, θέση Καστρί

Λάρνακα (70): Κιβωτιόσχημη, σε τεμάχια.
Διακόσμηση: Γραπτή: Ιερά κέρατα.
Τάφος και περιεχόμενα: Άγνωστο.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ
Βιβλιογραφία: Bosanquet-Dawkins 1923, 154. Μερούσης 2000, 170.

71. Παλαίκαстро

Λάρνακα (71): ΒρΜ Α 743. Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια και αμείβοντες.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.
Βιβλιογραφία: Rutkowski 1964, 157, πιν. VIII-IX. Μερούσης 2000, 170-171.

72. Παλαίκαстро

Λάρνακα (72): ΒρΜ Α744. Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: σπείρες και αμείβοντες.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.
Βιβλιογραφία: Rutkowski 1964, 157, πιν. X-XI. Kanta 1980, εικ. 102.5. Μερούσης 2000, 171.

73. Πετράς, θέση Παπούρες (Πιν. 10)

Λάρνακα (73): ΜΣ 3530. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, δύο λαβές σε κάθε μακρά πλευρά, μια σε κάθε στενή. Σαμαρωτό κάλυμμα με έξι ανταποκρινόμενες λαβές.
Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι, τρέχουσες σπείρες.
Τάφος και περιεχόμενα: Παράδοση.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1904, 52-56. Mavriyannaki 1972, 85, σημ. 329. Kanta 1980, 177, εικ. 65.6. Tsiropoulou-Vagnetti 1995, 134-138 (ΑΚ 4), εικ. 99-101. Μερούσης 2000, 174.

74. Πετράς, θέση Παπούρες

Λάρνακα (74): Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Εσωτερικά ναυτίλος.
Τάφος και περιεχόμενα: Παράδοση.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ (:)
Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1904, 55. Kanta 1980, 177. Μερούσης 2000, 174.

75. Πετράς (Πιν. 10)

Λάρνακα (75): Τεμάχιο κιβωτιόσχημης λάρνακας.
Διακόσμηση: Γραπτή: Ιερά κέρατα και διπλό πέλεκυ, επαναλαμβανόμενο φυλλοειδές μοτίβο.
Τάφος και περιεχόμενο: Από ΥΜ ΙΙΒ δάπεδο οικισμού, σε δεύτερη χρήση.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-B.

Βιβλιογραφία: Tsiropoulou-Vagnetti 1995, 138 (AK 5) εικ. 102. Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 473. Μερούσης 2000, 174-175.

76. Πετράς, θέση Παπούρες (Πιν. 11)

Λάρνακα (76): MAN 262. Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι. Εσωτερικά ψάρι και ομάδες ημικυκλίων. Στον πυθμένα κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Από συλλογή Β. Κορνάρου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ-Γ.

Βιβλιογραφία: Μιχαηλίδου-Παππά 1972, 353, σημ. 137. Kanta 1980, 177, εικ. 73.9-10. Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 474 κ.ε., πιν. CLXXXI, CLXXXIIIa. Μερούσης 2000, 175.

77. Πετράς

Λάρνακα (77): MAN 6881. Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς γραμμές, ψαροκόκκαλο, ενάλληλα τρίγωνα, τετράγωνα, ρόμβοι, εσωτερικά ψάρια.

Τάφος και περιεχόμενα: Τυχαίο εύρημα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: ΑΔ 31 1976, 373. Μερούσης 2000, 175.

78. Πισκοκέφαλο (Πιν. 11)

Λάρνακα (78): Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς γραμμές, εσωτερικά ψάρι και κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Παράδοση.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ-Γ.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1966β, 415, σημ. 37. Kanta 1980, 177, εικ. 66.1-2. Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 474-5, πιν. CLXXXII. Μερούσης 2000, 177-178.

79-80. Πραισός

Λάρνακα (79): Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι.

Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός τάφος Β, όμοιος με τάφους σε Μάλεμε, Αποδούλου και Δαμάνια. Δύο λάρνακες (λουτηροειδής και κιβωτιόσχημη), χρυσό δαχτυλίδι, χρυσό περίαπτο, ψήφο από ορεία κρύσταλλο, φύλλο χρυσού.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Bosanquet 1901-2, 247, εικ. 15. Bosanquet-Dawkins 1923, 153, σημ. 1. Mavriyannaki 1972, 69. Kanta 1980, 179. Μερούσης 2000, 178.

Λάρνακα (80): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Τρέχουσες σπείρες, τετράφυλλοι ρόδακες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 79.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Bosanquet 1901-2, 247, εικ. 15. Bosanquet-Dawkins 1923, 153, σημ. 1. Mavriyannaki 1972, 69. Kanta 1980, 179. Μερούσης 2000, 178.

81. Πραισός, θέση Κάψαλος

Λάρνακα (81): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Διπλοί πελέκεις με στείλεό.

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν είναι σαφές αν ο τάφος ήταν θολωτός ή θαλαμωτός, ήταν όμως συλημένος. Δύο λάρνακες (κιβωτιόσχημη και λουτηροειδής), λίγα όστρακα.

Περιεχόμενα λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ-Γ.
Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 180, εικ. 71.1. Μερούσης 2000, 178.

82. Σητεία (στην πόλη)

Λάρνακα (82): Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Σπείρες.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1.
Βιβλιογραφία: Πλάτων 1953β, 485. Πλάτων 1953^α, 292. Kanta 1980, 77. Μερούσης 2000, 180-181.

83. Σητεία (στην πόλη) (Πιν. 11, 12)

Λάρνακα (83): ΜΑΝ 6809. Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι και σπείρες στις στενές πλευρές.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-Β.
Βιβλιογραφία: Δαβάρας 1976, 373, πιν. 295 γ-δ. Tsiropoulou-Vagnetti 1995, 138, 140, εικ. 105-106. Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 473, πιν. CLXXXb. Μερούσης 2000, 181.

84. Σκλάβοι

Λάρνακα (84): Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια, ψάρια.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ-Γ.
Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1966β, 415, σημ. 36. Μιχαηλίδου-Παππά 1972, 345. Μερούσης 2000, 181.

85. Τουρλωτή

Λάρνακα (85): ΜΑΝ 1706. Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Πουλί, φοινικόδεντρο, ημικύκλια.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Δαβάρας χ.χ. εικ. 71. Morgan 1987, 184, σημ. 35. Μερούσης 2000, 184.

Επαρχία Λασιθίου

62. Ορεινό

Λάρνακα (62): Τεμάχιο κιβωτιόσχημης λάρνακας.
Διακόσμηση: Γραπτή: Καμπύλες και οριζόντιες γραμμές.
Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 1, σκαμμένος στο βράχο. Ψευδόστομος αμφορέας, κύπελλα, όστρακα πρόχων και άλλων αγγείων και τεμάχια λαρνάκων.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΓ πρώιμη.
Βιβλιογραφία: Nowicki 1990, 168-170, ΑΚ 23, πιν. XLVa, LVIA. Μερούσης 2000, 168.

Επαρχία Μεραμβέλλου

86-89. Γρα Λυγιά, θέση Αράπη Σκάλα (Πιν. 12, 13)

Λάρνακα (86): MAN ΑΕ 12730. Λουτηροειδής. κάλυμμα ορθογώνιο με αποφύσεις, χωρίς λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Τρέχουσες σπείρες, σχηματικά άνθη παπύρου, καταλειβάδες εσωτερικά.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος Ι: Θαλαμοειδής. παράλληλα με τον άξονα του δρόμου είχαν τοποθετηθεί μια λουτηροειδής και μια κιβωτιόσχημη λάρνακα. Θραύσματα μιας τρίτης λάρνακας βρέθηκαν πάνω από τις πέτρες του λίθινου φράγματος. Δύο καλύμματα, το ένα σε αποσπασματική κατάσταση, δεν μπορούν να αποδοθούν στις λάρνακες του τάφου. Βρέθηκαν 49 αγγεία: 18 ψευδόστομοι αμφορείς, 9 άωτα κωνικά κύπελλα, 4 πρόχοι, 4 αμφοροειδείς κρατήρες, 3 αβαθείς σκύφοι, 2 ψευδόστομοι αμφορίσκοι, 2 ρυτά, 2 προχοΐσκες, 2 μόνωτα κύπελλα, αμφορέας, αρύταινα, υποστάτης, μόνωτο γεφυρόστομο κύπελλο. Ακόμα χάλκινο μαχαίρι, τρύπανο και οπέας, περιάπτο και χάντρες περιδεραιού, λίθινο κουμπί, τμήματα ελεφαντοστέινων χτενιών, περονών και πλακιδίων.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Η Αποστολάκου έκανε μια προσπάθεια να αποδώσει κάποια από τα αγγεία στις ταφές με κριτήριο τη χρονολόγησή τους. Έτσι στη λουτηροειδή αποδίδονται 10 αγγεία⁸², στην κιβωτιόσχημη 14, τα οποία βρέθηκαν στην αρχική τους θέση, και στην λουτηροειδή 3 η αρύταινα και ένας ψευδόστομος αμφορέας. Σε κάποια από τα κρανιακά οστά του τάφου έχουν διατηρηθεί ίχνη υφάσματος. Εξαιτίας της διατάραξης όμως είναι δύσκολο να συμπεράνει κανείς αν επρόκειτο για νεκρικό ένδυμα ή αν χρησιμοποιήθηκε κατά την ανακομιδή⁸³.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Αποστολάκου 1998, 25-88.

Λάρνακα (87): MAN 12704. Κιβωτιόσχημη, έξι λαβές. Πόδια με διατομή σχήματος Π. Τρεις οπέες στον πυθμένα κατά μήκος του μακρού άξονα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια, φοίνικες και ψάρια, ρόδακες και τρέχουσες σπείρες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 86.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αποστολάκου 1998, 25-88.

Λάρνακα (88): MAN 13046. Λουτηροειδής, τέσσερις λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ενάλληλα τόξα, χταπόδια, παπυροειδή ενάλληλες τεθλασμένες και εσωτερικά καταλειβάδες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 86.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Αποστολάκου 1998, 25-88.

Λάρνακα (89): Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Διευθέτηση σε ζώνες. Στην ανώτερη, σειρές από ενάλληλα τόξα, στην κατώτερη αλυσίδα παπυροειδών με σπείρες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφου ΙΙ. Μέρος του καταστράφηκε κατά τη διάρκεια αγροτικών εργασιών. Μια ταφή, παραμερισμένα οστά ενός δεύτερου νεκρού σε λουτηροειδή λάρνακα και οστά από παλαιότερες ταφές στο Δ τοίχωμα του θαλάμου. Ανάμεσα στα χώματα του κατεστραμμένου τμήματος του θαλάμου υπήρχαν ένα θυματήριο με το κάλυμμά του, μια προχοΐσκη και αμφορέας. Δίπλα στη λάρνακα δύο κάλαθοι, που περιείχαν ο ένας ψευδόστομο αμφορίσκο και ο δεύτερος τρίτο αμφορίσκο. Ανάμεσα στους κάλαθους μια πρόχους. Ανατολικά της λάρνακας βρέθηκε ένας ψευδόστομος αμφορίσκος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κύπελλο με γεφυρόστομη προχοή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Αποστολάκου 1998, 25-88.

90. Γουρνιά

⁸² Αποστολάκου 1998, 83-85.

⁸³ Ibid., 84-85.

Λάρνακα (90): ΜΠανΦιλ Μ.Σ. 4648. Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.
Διακόσμηση: Γραπτή: Ομόκεντρα τόξα, άνθη παπύρων, κρεμαστές σπείρες, άνθος.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.
Περιεχόμενο λάρνακας: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Silverman 1978, 191, cat. no. 464, πιν. 29δ-ε. Rutkowski 1964, 160. Μερούσης 2000, 130.

91. Γουρνιά (σπηλιά στα Δ)

Λάρνακα (91): ΜΠανΦιλ Μ.Σ. 4125. Λουτρηοειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: κυματοειδείς γραμμές, αβακωτό, τρέχουσες σπείρες.
Τάφος και περιεχόμενα: Πιθανότατα από σπήλαιο.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Silverman 1978, 191-2, cat. no. 465, πιν. 30 c-d. Rutkowski 1964, 160. Μερούσης 2000, 130-131.

92. Γουρνιά

Λάρνακα (92): ΜΠανΦιλ Μ.Σ.4668B. Τεμάχια λουτρηοειδούς λάρνακας.
Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς ταινίες και χταπόδι.
Τάφος και περιεχόμενα: Ίσως από την ταφή του δωματίου Ε 58, του χώρου Η. Clay Image. Συνοδευόταν από δίδυμο αγγείο και ειδώλιο.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Silverman 1978, 192, cat no. 466, 299, πιν. 30 b. Μερούσης 2000, 131.

93-95. Επισκοπή Ιεράπετρας

Λάρνακα (93): ΜΗ 7623. Λουτρηοειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι.
Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε δύο λουτρηοειδείς, μια κιβωτιόσχημη λάρνακα και 26 αγγεία (15 ψευδόστομοι αμφορείς- δύο από εργαστήρι Χανίων και ένας μυκηναϊκός- αμφοροειδής κρατήρας, θυμιατήριο, 2 πρόχοι, κάλαθος, αμφορέας, 2 κύπελλα κ.λπ.).
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1920-1, παράρτημα 159-160, εικ. 7. Kanta 1980, 148-150. εικ. 63.6. Tsiropoulou –Vagnetti 1997, 474, σημ 4. Μερούσης 2000, 132.

Λάρνακα (94): Μ. Ηρακλείου 7624. Λουτρηοειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Διευθετείται σε τρία φαντώματα· στο μεσαίο αστερίας και στα εκατέρωθεν χταπόδι. Η δεύτερη μακρά πλευρά έχει πάλι τρία φαντώματα· στο αριστερό τροχός, στο μεσαίο αστερίας και στο δεξί αντωπές σπείρες Στις στενές πλευρές: ενάλληλα ημικύκλια, σπείρες και κυματοειδείς γραμμές.
Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 93.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1920-1, παράρτημα 159-160, εικ.6. Αλεξίου χ.χ., 81. Kanta 1980, 150, εικ. 65.1-2. Μερούσης 2000, 132-133.

Λάρνακα (95): ΜΗ 7625. Κιβωτιόσχημη με ασυνήθιστο κάλυμμα⁸⁴, έξι λαβές στο κιβώτιο, ισάριθμες στο κάλυμμα.
Διακόσμηση: Γραπτή: Στις μακρές πλευρές διευθετείται σε δύο φαντώματα. Στη μια πλευρά, το αριστερό έχει τρία ζεύγη ιερών κεράτων· μέσα σε ένα διακρίνεται διπλός πέλεκυς με στειλεό, δύο ταύροι και πτηνό. Το δεξί φάντωμα έχει σπείρες και πλέγμα τόξων. Στην άλλη πλευρά και τα δύο φαντώματα κοσμούνται με πλέγμα τόξων. Στις στενές πλευρές κυματοειδείς γραμμές και σπειροειδή. Στο κάλυμμα οφιοειδείς.
Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 93.

⁸⁴ Από την Kanta 1980, 150 αναφέρεται ότι το κάλυμμα της Α.Μ.Η. 7625 είναι λουτρηόσχημο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1920-1, παράρτημα 159-160, εικ. 5. Nilsson 1950, 434-5, εικ. 197. Kanta 1980, 150. Μερούσης 2000, 133.

96-97. Επισκοπή Ιεράπετρας

Λάρνακα (96): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα τόξων, φοινικόδεντρα και ιερά κέρατα. Πλαστική: Η δοκός του καλύμματος απολήγει σε πλαστικά μνηοειδή, πιθανή απόδοση κεράτων ταύρου.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 158. Morgan 1987, 174-175. Μερούσης 2000, 133.

Λάρνακα (97): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Αβακωτό, χαπαόδι, ψαροκόκκαλο. Πλαστική: Η δοκός του καλύμματος απολήγει, όπως και η **96**, σε πλαστικά μνηοειδή.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **96**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 158. Morgan 1987, 174-175. Μερούσης 2000, 133-134.

98-99. Επισκοπή Ιεράπετρας (Πιν. 13, 14)

Λάρνακα (98): ΑΣΙ ΑΚ 980. Κιβωτιόσχημη, έξι χαμηλά πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα.

Διακόσμηση: Α. Γραπτή: Η διακόσμηση περιλαμβάνει 12 σκηνές, έξι στο κιβώτιο και 6 στο κάλυμμα.

Οι μακρές πλευρές του κιβωτίου και του καλύμματος χωρίζονται σε δύο φατνώματα. Α πλευρά-αριστερό φάνωμα: Αίγαγρος στραμμένος προς ένα φοινικόδεντρο. Πίσω του ένας άνδρας με μακρύ ένδυμα κρατάει με σκoinί ένα σκύλο⁸⁵, ενώ ένας δεύτερος επιτίθεται στο πόδι του ζώου. Δεξί φάνωμα: Ένας άνδρας με χιτώνα και δόρυ επιτίθεται μαζί με τρία σκυλιά σε έναν αίγαγρο. Β πλευρά-αριστερό φάνωμα: Ένα τετράποδο σέρνει άρμα. Πάνω στο άρμα τρεις ανδρικές μορφές. Η πρώτη κρατάει τα χαλινάρια, η δεύτερη δίσκους με μακρύ στέλεχος. Στη δεξιά γωνία διακρίνεται πομπή ανδρών με χιτώνες που κρατούν κύλικες και λουλούδια. Το κενό κάτω από το άρμα πληρούται με χαπαόδι. Δεξί φάνωμα: Ένας άνδρας με χιτώνα και δύο αντικείμενα στα χέρια του (το ένα μοιάζει με κύλικα) κρατάει με σκoinί ένα τετράποδο με το μικρό του. Ανάμεσα στα δύο φατνώματα μια μορφή με υψωμένα χέρια, μοιάζει να κρατάει μαστίγιο. Ίσως να είναι συμπληρωματική σε ένα από τα δύο φατνώματα. Στη μια στενή πλευρά του κιβωτίου δύο αίγαγροι, ο ένας με το μικρό του, τη στιγμή που δύο σκυλιά τους επιτίθενται. Στην άλλη στενή πλευρά ένα χαπαόδι κατέχει το μεγαλύτερο μέρος, ενώ τη σκηνή συμπληρώνουν εκατέρωθεν της λαβής δύο ζεύγη ιερών κεράτων μέσα από τα οποία φύονται από ένα φοινικόδεντρο και σπείρες. Στη μια μακριά πλευρά του καλύμματος τα δύο φατνώματα παριστάνουν κινήγι αιγάγρων με σκυλιά με συμμετοχή ανδρικής μορφής με δόρυ. Το ίδιο ισχύει και για το ένα φάνωμα της άλλης μακριάς πλευράς. Στο αριστερό όμως ένας άνδρας με μακρύ ένδυμα προτάσσει αντικείμενο σε μια αγελάδα και το μικρό της. Η σκηνή συμπληρώνεται με άνθη και φοίνικα. Στις στενές πλευρές ένα χαπαόδι με τρέχουσες σπείρες, φοίνικας και άνθος. Β. Πλαστική: Στη μια απόληξη της δοκού του καλύμματος πλαστική κεφαλή ταύρου και στην άλλη γυναικεία μορφή με υψωμένα χέρια.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 2. Βρέθηκαν 3 λάρνακες (2 κιβωτιόσχημες, μια λουτροειδής με κάλυμμα), περισσότερα από 50 αγγεία (ψευδόστομοι αμφορείς, πρόχοι, αμφοροειδείς κρατήρες). Κάποια από αυτά έχουν εισαχθεί από την ηπειρωτική Ελλάδα, ενώ άλλα είναι προϊόντα του εργαστηρίου των Αρμένων.

Περιεχόμενο λάρνακας: Σφραγιδόλιθος.

Σχόλια: Η πληθωρικότητα της εικονογράφησης της λάρνακας της Επισκοπής σίγουρα δημιουργεί περισσότερα ερωτήματα από αυτά που απαντάει. Για την ερμηνεία των σκηνών έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες, με τις οποίες δε θα ασχοληθούμε εδώ. Επισημαίνουμε όμως κάποια δομικά και διακοσμητικά στοιχεία, όπως το κιβώτιο που έχει έξι χαμηλά πόδια, η πλαστική διακόσμηση του καλύμματος, η καθιστή γυναικεία μορφή με τα υψωμένα χέρια, η σκηνή με το άρμα και την πομπή,

⁸⁵ Η απόδοση της ουράς των σκύλων με σπείρα υποδεικνύει ότι πρόκειται για κρητικούς ποιμενικούς, μια ράτσα γηγενή στο νησί.

ακόμα και ο μεγάλος αριθμός αγγείων μέσα στον τάφο, για να εξάρουμε τη σημασία της συγκεκριμένης ταφής.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1947, 638. Vermeule 1965, 136, εικ. 35. Rutkowski 1968, 226, σημ. 41. I.E.E. 1970, τ. Α, 336. Mavriyannaki 1972, 25, 52, σημ. 70-72, 81-82, 86, 110. Long 1974, 28, 55. Davaras 1976, 177, εικ. 105, 145-147. Kanta 1980, 150, 156-7, 302, πιν. 63.1-5. Morgan 1987, 174, 191. Παολογιώργη 1990, 219. Μερούσης 2000, 134-135.

Λάρνακα (99): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια, σπείρες και άνθη, ζώα και πτηνό, ημικύκλια, ρόμβοι και δέντρα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 98.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1947, 638. Vermeule 1965, 136, εικ. 35. Rutkowski 1968, 226, σημ. 41. I.E.E. 1970, τ. Α, 336. Mavriyannaki 1972, 25, 52, σημ. 70-72, 81-82, 86, 110. Long 1974, 28, 55. Davaras 1976, 177, εικ. 105, 145-147. Kanta 1980, 150, 156-7, 302, πιν. 63.1-5. Morgan 1987, 174, 191. Παολογιώργη 1990, 219. Μερούσης 2000, 135.

Επαρχία Αγίου Νικολάου

100. Καβούσι, περιοχή Αυγός

Λάρνακα (100): Τεμάχιο μάλλον κιβωτιόσχημης λάρνακας.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πολεμιστές (;)

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Η Boyd-Hawes ανακάλυψε ένα με διακόσμηση πολεμιστών, όπως και στο γνωστό αγγείο από τις Μυκήνες⁸⁶. Το τεμάχιο δεν εθεάθη ξανά έκτοτε.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΓ (;)

Βιβλιογραφία: Mavriyannaki 1972, 25. Long 1974, 28, σημ. 62. Silverman 1978, 301-2. Kanta 1980, 146. Μερούσης 2000, 136.

101-103. Κριτσά

Λάρνακες (101-103): ΜΑΝ 183-185. Κιβωτιόσχημες με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Η μια με φοινικόδεντρα (101) και οι άλλες δύο με κυματοειδείς γραμμές (102, 103).

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής με τρεις κιβωτιόσχημες λάρνακες, θυμιατήριο με διάτρητο κάλυμμα, κύλικες, δύο λίθινα αγγεία, χάλκινο μαχαίρι.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1991, 444-445. Kanta 1980, 134. Mavriyannaki 1972, 60, 65, 42. Μερούσης 2000, 148-149.

104-105. Κριτσά (Πιν. 14)

Λάρνακα (104): ΜΑΝ 12600 (λάρν. Α). Λουπηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι εξωτερικά, ψάρι εσωτερικά.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής, με δύο λουπηροειδείς λάρνακες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΓ.

Βιβλιογραφία: Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 475-6, πιν. CLXXXVc, CLXXXVIa/ CLXXXIb-c, CLXXXIIa-b. Μερούσης 2000, 149.

Λάρνακα (105): ΜΑΝ 12601 (λάρν. Β). Λουπηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι εξωτερικά, τέσσερα ψάρια και υδρόβιο πτηνό εσωτερικά.

⁸⁶ Kanta 1980, 146.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **104**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΓ.

Βιβλιογραφία: Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 475-6, πιν. CLXXXVc, CLXXXVIa/ CLXXXIb-c, CLXXXIIa-b. Μερούσης 2000, 149.

106. Μίλατος (Πιν. 14)

Λάρνακα (106): ΜΗ 1614. Λουπηροειδής, τέσσερις λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Διευθέτηση σε τρία πλαίσια. Στο κεντρικό διαγράμμιση, στο αριστερό πλέγμα από τετράφυλλα κοσμήματα, στο δεξί πλέγμα τρίλοβων τόξων.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 1, λαξευμένος στο βράχο. Περιείχε 2 λάρνακες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Orsi 1890, 208-209, πιν. 2, εικ. 1-2. Kanta 1980, 125, εικ. 52.5. Watrous 1991, πιν. 85f. Μερούσης 2000, 163.

107-108. Μίλατος (Πιν. 14)

Λάρνακα (107): ΜΗ 1617. (Λάρνακα Ι). Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στη μια στενή πλευρά γυμνή ανθρώπινη μορφή με αγγείο ή ασπίδα και ψάρι.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 2, θαλαμοειδής. Είχε υποστεί διεύρυνση προς τα αριστερά της εισόδου. Περιείχε δύο ταφές σε κιβωτιόσχημες λάρνακες. Τη λάρνακα **107** συνόδευαν μεγάλος αμφορέας με κύπελλο εντός, υποστάτης, υψίποδη κύλικα, κύπελλο με πρόχυση, προχοΐσκη και δύο ψευδόστομοι αμφορείς.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ-Γ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906, 98-101, εικ. 107. Αλεξίου 1958, 217-218, 293, πιν. ΙΑ, εικ. 1. Vermeule 1965, 136. Long 1974, 24, εικ. 23. Kanta 1980, 135-126, εικ. 54.7. Morgan 1987, 191. Παωλογιώργη 1990, 217-218. Μερούσης 2000, 163-164.

Λάρνακα (108): Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα. (Λάρνακα ΙΙ)

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Ίδια στοιχεία με λάρνακα 107. μεγάλος αμφορέας με στυλιζαρισμένους τρίτωνες, προχοΐσκη, ψευδόστομο αμφορέα, ψευδόστομο αμφορίσκο, δύο κύλικες, αρύταινα, δίωτο κύπελλο, μόνωτο φαρδύ κύπελλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Γυναικεία ταφή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906, 98-101, εικ. 107. Αλεξίου 1958, 217-218, 293, πιν. ΙΑ, εικ. 1. Vermeule 1965, 136. Long 1974, 24, εικ. 23. Kanta 1980, 135-126, εικ. 54.7. Morgan 1987, 191. Παωλογιώργη 1990, 217-218.

109. Μίλατος, θέση Άγιος Φανούριος (Πιν. 15)

Λάρνακα (109): ΜΗ 7400. Λουπηροειδής, τέσσερις λαβές, οπή εκροής στον πυθμένα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Διευθέτηση σε πλαίσια, με πατυροειδή και ψάρια, ρόδακες και πουλί. Εσωτερικά άνθη, φυτικά και γεωμετρικά κοσμήματα.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 5. Ανασκάφηκε από τον Ξανθουδίδη το 1910.

Περιεχόμενο λάρνακας: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1920-21, Παράρτημα, 156-7, εικ. 4. Kanta 1980, 128, εικ. 52.6, 133.2. Morgan 1987, 183. Μερούσης 2000, 164.

110. Μίλατος, θέση Άγιος Φανούριος (Πιν. 15)

Λάρνακα (110): ΜΗ 7611. Κιβωτιόσχημη, κάλυμμα

Διακόσμηση: Γραπτή: σχηματικά φύλλα κισσού, η διάταξή τους όμως και τα συμπληρωματικά σιγμοειδή στοιχεία δημιουργούν σχηματικούς αργοναύτες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 3. Διατάραξη περιεβάλλοντος λόγω εισροής υδάτων. Περιείχε δύο λουπηροειδείς και δύο κιβωτιόσχημες λάρνακες. Δεν είναι σαφές από το Δελτίο ποια κτερίσματα αποδίδονται στον τάφο. Δεν έχουμε πληροφορίες για τις υπόλοιπες λάρνακες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΓ (πρώιμη).

Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1920-21, Παράρτημα 154-5, εικ. 1. Kanta 1980, 127. Μερούσης 2000, νο. 164-165.

111-113. Μίλατος

Λάρνακα (111): Κιβωτιόσχημη με σαμαρωτό κάλυμμα. Φέρει από 2 κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές και από μια οριζόντια σε κάθε στενή.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ημικύκλια.

Τάφος και περιεχόμενα: Στο νεκροταφείο που είχαν ερευνήσει ο Evans και ο Ξανθουδίδης προστίθεται ένας ακόμα θαλαμοειδής της ΥΜ ΙΙΑ/Β περιόδου. Ο ελλειψοειδής θάλαμος περιείχε τρεις κιβωτιόσχημες λάρνακες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός με τα γόνατα λυγισμένα προς τα πάνω, καθώς και τα παραμερισμένα οστά της παλαιότερης ταφής της λάρνακας. Ακτέριστη.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ-Β.

Βιβλιογραφία: Δαβάρας 1980, 521-523.

Λάρνακα (112): Κιβωτιόσχημη με σαμαρωτό κάλυμμα. Στον πυθμένα διακρίνουμε σειρά από 7 οπές κατά μήκος του κεντρικού άξονα.

Διακόσμηση: Α. Γραπτή: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες. Β. Πλαστική. Έχει διακόσμηση από ανάγλυφα βουκρανία εκατέρωθεν της λαβής στη στενή πλευρά.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 111. Στην ταφή της λάρνακας 112 αποδίδονται προχυτική φιάλη με εγχάρακτη διακόσμηση από γυψόλιθο, τρία τεμάχια από ισάριθμα αγγεία από γυψόλιθο, 2 φωλεόσχημα λίθινα αγγεία, μια υψίποδη κύλικα, 2 προχοϊσκες, κύαθο, κύπελλο, τρίωτο αμφορίσκο και ψευδόστομο αμφορέα, καθώς και ένα χάλκινο κάτοπτρο και τεμάχια από 2 χάλκινα αγγεία⁸⁷.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η πλουσιότερα κτερισμένη ταφή. Η λάρνακα 2 (λάρνακα Β στην αναφορά του Δαβάρου) περιείχε: 9 ψήφους από ήλεκτρο Βαλτικής, ψήφους από φαγεντιανή σε αριθμό ικανό να συμπληρώσουν 5 ή 6 περιδέραια, 7 ψήφους από ορεία κρύσταλλο, μια σφαιρική ψήφο από φαγεντιανή και επένδυση από φύλλο χρυσού, 5 ψήφους από σάρδιο, δύο δακτυλίδια. Σημαντική ήταν η συλλογή ελεφάντινων αντικειμένων μέσα από τη λάρνακα: μεγάλη ακέραια περόνη που απολήξει σε κεφαλή σχήματος μάλλον μηκώνης υψοφόρου, πολλά τεμάχια από άλλες περόνη, τεμάχια από 4-5 χτένια, πλακίδια με εγχάρακτη διακόσμηση, ένας μικρός ανάγλυφος κροκόδειλος που στρέφει το κεφάλι του προς τα πίσω, ένα μικροσκοπικό ειδώλιο γυναικείας μορφής που κάθετα σε θρόνο με λογχοειδές ερεισίνωτο και δύο κοχλιάρια. Του ενός το πάνω μέρος διαμορφώνεται σε σφίγγα με υψωμένα τα φτερά και του δεύτερου η λαβή έχει σχήμα πυγμής.

Σχόλια: Η διακόσμηση ανάγλυφων βουκρανίων στο σώμα της λάρνακας και όχι στο κάλυμμα είναι ιδιοτυπία που εμφανίζεται μέχρι στιγμής άπαξ στις μινωικές λάρνακες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ-Β.

Βιβλιογραφία: Δαβάρας 1980, 521-523.

Λάρνακα (113): Κιβωτιόσχημη. Δε βρέθηκε το κάλυμά της. Στον πυθμένα διακρίνονται 3 σειρές οπών κατά μήκος των μακρών πλευρών του.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται στοιχεία.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 111.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένα ελαφάντινο χτένι.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ-Β.

Βιβλιογραφία: Δαβάρας 1980, 521-523.

Επαρχία Σητείας

114-121. Μόγλος (Πιν. 15)

Λάρνακα (114): Λουτροειδής λάρνακα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

⁸⁷ Ο ανασκαφέας δεν καθιστά σαφές αν τα συγκεκριμένα χάλκινα αντικείμενα βρέθηκαν μέσα ή έξω από τη λάρνακα. Αν κρίνουμε από τη μοναδική δημοσιευμένη εικόνα ο συνωστισμός των λαρνάκων έκανε δύσκολη την απόδοση των κτερισμάτων σε μια λάρνακα, εκτός αν αυτά βρίσκονταν κάτω από αυτή ή ταυτίζονταν χρονολογικά με αυτή.

Νεκροταφείο: Ανασκαφές στη παραλία του Μόχλου έγιναν το 1986 και το 1992-3. Την πρώτη περίοδο βρέθηκαν 9 ασύλητοι τάφοι⁸⁸ και τη δεύτερη άλλοι 7. Είναι θαλαμοειδείς με δρόμους, λαξευτοί στο μαλακό βράχο. Έχουν τον ίδιο προσανατολισμό Α-Δ.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 1. Περιείχε μια λάρνακα με ένα νεκρό. Συνοδευόταν από 14 αγγεία (κύπελλα, ψευδόστομοι αμφορείς, πυξίδες, πρόχοι). Ένας ακόμα νεκρός στο έδαφος αυτή τη φορά συνοδευόταν από 14 αγγεία και ένα θαλάσσιο τρίωνα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21.

Λάρνακα (115): Κιβωτιόσχημη λάρνακα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 2. Στον τάφο είχαν ενταφιαστεί δύο νεκροί, ο ένας σε κιβωτιόσχημη λάρνακα, με συνοδεία 24 αγγείων (κύπελλα, πρόχοι, πιθαμοφορείς, κυάθια, λεκανίδες, ψευδόστομοι αμφορείς).

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21.

Λάρνακα (116): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 4. Μια λάρνακα με ένα νεκρό και τη συνοδεία 15 αγγείων (ψευδόστομοι αμφορείς, πρόχους, κύπελλα, πυξίδες) και ενός χάλκινου ξυρού.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21.

Λάρνακα (117): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 7. Μια λάρνακα με ένα νεκρό και 7 αγγεία, μεταξύ των οποίων και έναν κάλαθο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21.

Λάρνακα (118): Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Εξωτερικά η διευθέτηση γίνεται σε πλαίσια, με κάθετες σπείρες και ενάλληλα τόξα. Εσωτερικά όμως κάτω από το χείλος σχεδιάστηκαν δύο ιδιότυπες όρθιες μορφές. Έχουν τα χέρια στη μέση, φορούν μυτερά υποδήματα, ίσως και γαυροειδή. Ένας από αυτούς μοιάζει να φορά μάσκα τσακαλιού.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 10. Περιείχε μια λάρνακα μέσα στην οποία είχαν ταφεί ένα ζευγάρι, ένας άνδρας και μια γυναίκα. Πάνω στα οστά είχε τοποθετηθεί πρόχους που χρονολογείται στην ΥΜ ΙΙΑ1. Στο δάπεδο του τάφου βρέθηκαν 8 αντικείμενα: 3 προχοϊσκες, δύο προχυτικές ημισφαιρικές φιάλες, κύπελλο πόσης και σύνθετο κύπελλο (κέρνος;) της ίδιας εποχής με την πρόχου. Μπροστά στη λάρνακα είχε τοποθετηθεί χάλκινη φιάλη, ενώ πάνω της βρέθηκε ένα χάλκινο κάτοπτρο εν είδει καλύμματος. Η φιάλη χρησιμοποιήθηκε ως κοσμηματοθήκη γιατί μέσα της φυλάσσονταν μια χάλκινη περόνη, ένα επίχρυσο δακτυλίδι, περιδέραιο από περισσότερες από 40 ψήφους φαγεντιανής σε σχήμα κισσόφυλλου και μια χρυσή ψήφος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας άνδρας και μια γυναίκα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21. Μερούσης 2000, 167.

Λάρνακα (119): Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 11. Περιείχε δύο ταφές. Η πρώτη ήταν γυναικεία στο δάπεδο του τάφου κάτω από ένα λεπτό στρώμα χώματος. Τη συνόδευαν 3 ψευδόστομοι αμφορείς, μικρός ασκός,

⁸⁸ Για καμμία από τις 4 λάρνακες που βρέθηκαν το 1986 (τάφοι 1, 2, 4 και 7) δεν έχει δημοσιευτεί κάποια πληροφορία, όσον αφορά στην διακόσμηση ή τη χρονολόγηση.

λίγες ψήφοι φαγεντιανής, κεφαλή περόνης και χάλκινο δακτυλίδι. Πάνω από τη γυναικεία ταφή υπήρχε δεύτερη σε λουτροειδή λάρνακα (AK 119) αυτή τη φορά, ενός άνδρα. Πάνω στη λάρνακα βρέθηκε αμφορέας. Στη βόρεια πλευρά του τάφου βρέθηκαν άλλα 6 αγγεία (ημισφαιρική προχυτική φιάλη, πυξίδα, πρόχους, ψευδόστομος αμφορέας, προχοΐσκη, ρηχή φιάλη και χάλκινο βραχιόλι).

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας άνδρας.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21.

Λάρνακα (120): Λουτροειδής.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 13. Ο τάφος 13 παρουσιάζει κάποιες ιδιομορφίες σε σχέση με τους υπόλοιπους του νεκροταφείου του Μόχλου. Ο δρόμος του είναι επενδυμένος με λίθους, ενώ το στόμιο έκλεινε με θύρα. Ήταν ο πιο πλούσιος σε κτέριση. Κάποια από τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί και στο δρόμο. Ο τάφος είχε υποδεχτεί 7 ταφές τη στιγμή που οι περισσότεροι τάφοι δεν ξεπερνούσαν τις δύο ταφές. Στο δρόμο, έξω από το θάλαμο, βρέθηκαν 4 ψευδόστομοι αμφορείς, ενώ ανάμεσα στους λίθους του στομίου βρέθηκαν 7 σπασμένα αγγεία, μεταξύ των οποίων και ένα ροϊόσχημο ρυτό. Ο τάφος περιείχε, όπως είδαμε, 7 νεκρούς, άνδρες και γυναίκες. Μέσα στη λάρνακα βρισκόταν η τελευταία ταφή, αυτή ενός άνδρα. Στη ΝΔ γωνία του τάφου βρέθηκε μια κυλινδρική πυξίδα μέσα στην οποία είχαν τοποθετηθεί οστά γυναίκας μεταξύ 24 και 48 ετών, προφανώς μια από τις παλαιότερες ταφές της λάρνακας του τάφου 13. Σε αυτήν αποδίδονται δύο χάλκινα δακτυλίδια που βρισκόταν μέσα στη λάρνακα και 8 ψήφοι περιδεραιίου που είχαν διασκορπιστεί στο δάπεδο του τάφου. Τρεις ακόμα ψευδόστομοι αμφορείς και δύο κωνικά κύπελλα αποδίδονται σε κάποια ή κάποιες από τις υπόλοιπες πέντε ταφές.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας άνδρας. Τον συνόδευαν 2 φακοειδείς σφραγίδες από στεατίτη με θρησκευτικά σύμβολα⁸⁹. Στο χείλος της λάρνακας είχαν τοποθετηθεί δύο ψευδόστομοι αμφορείς, ο ένας από εργαστήριο των Χανίων, και άλλα 20 αγγεία γύρω της.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21.

Λάρνακα (121): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος 15. Η ιδιομορφία του θαλαμοειδή τάφου 15 είναι η ύπαρξη ενός είδους σήραγγας που τον συνδέει με τον τάφο 16. Υποδεχόταν την ταφή ενός άνδρα σε λάρνακα. Στο δάπεδο του τάφου βρέθηκαν 27 αγγεία (αμφοροειδής κρατήρας που περιείχε πρόχου και ημισφαιρική προχυτική φιάλη, 3 πρόχους, εκ των οποίων μια ήταν σπασμένη προτού δοθεί ως κτέρισμα, 13 κύπελλα και φιάλες, μια ακόσμητη κύλικα, η οποία είναι και η μοναδική στο νεκροταφείο, 2 απιόσχημα ρυτά, 2 κωνικά ρυτά και 3 ρηχά κωνικά κύπελλα που είχαν χρησιμοποιηθεί ως λύχνοι) και 3 χάλκινα αντικείμενα (δύο λεπίδες και μια τριχολαβίδα).

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας άνδρας. Κατά μήκος της κνήμης του είχε τοποθετηθεί ξύλινη ράβδος.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Soles-Davaras 1996, 212-213, εικ. 21.

122-123. Παχάμμος, θέση Αλατσομούρι Ιεράπετρας, (Πιν. 15)

Λάρνακα (122): ΜΗ 3689. Λουτροειδής, τέσσερις οριζόντιες λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στη μια μακρά πλευρά χταπόδι στη δεύτερη δύο τετράποδα. Το αριστερό είναι αγελάδα που θηλάζει το μικρό της.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1904 ανακαλύφθηκε βραχοσκεπή στη θέση Αλατσομούρι. Περιείχε 2 λουτροειδείς λάρνακες, έναν αμφορέα, 8 ψευδόστομους αμφορείς, 3 προχοΐσκες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Η Κάντα θεωρεί ότι είναι προϊόν του εργαστηρίου που κατασκεύασε τη γνωστή λάρνακα της Επισκοπής⁹⁰.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Boyd-Hawes 1908, 46, πιν. Χ, 44. Μιχαηλίδου-Παπά 1972, 344, σημ. 79. Kanta 1973. Kanta 1980, 143, εικ. 56.1-2. Tsiropoulou-Vagnetti 1997, 474, σημ. 4. Μερούσης 2000, 171.

⁸⁹ Η μια αναπαριστά ένα λιοντάρι με ένα μηρό ελαφιού κοντά στο στόμα του και πίσω του ένας κίονας. Στη δεύτερη σφραγίδα αναπαριστάται μια σφιγγα με ανοιχτά τα φτερά, πάλο με φτερά στο κεφάλι.

⁹⁰ Kanta 1980, 143.

Λάρνακα (123): MH 7402. Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή σε πλαίσια. Οφιοειδείς ταινίες, παπυροειδή. Εσωτερικά ενάλληλα τόξα.
Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 122.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Boyd-Hawes 1908, 46, εικ. 26, πιν. Χ.46. Kanta 1980, 143, εικ. 58.2. Μερούσης 2000, 172.

Επαρχία Μεραμβέλλου

124. Παχιάμμος, θέση Αλατσομούρι Ιεράπετρας (Πιν. 15)

Λάρνακα (124): MH 7401. Λουτηροειδής. Κάλυμμα.
Διακόσμηση: Γραπτή: Σε δύο ζώνες. Στην ανώτερη συνεχόμενα παπυροειδή, στην κατώτερη και πιο πλατιά χταπόδι.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεύτερη βραχοσκεπή περιείχε λουτηροειδή λάρνακα με σπασμένο κάλυμμα, πάνω στο οποίο είχαν τοποθετηθεί κτερίσματα. Τρία αγγεία βρισκόνταν στη θέση τους, ενώ άλλα 4 έπεσαν μέσα στη λάρνακα. Κάτω από τη λάρνακα είχε ανοιχτεί λάκκος, όπου είχε γίνει δευτερογενής απόθεση 6 κρανίων. Τριγύρω βρέθηκαν 14 αγγεία, τα οποία όμως δεν μπορούν να αποδοθούν με σιγουριά σε συγκεκριμένες ταφές.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Boyd-Hawes 1908, 46, πιν. Χ, 45. Kanta 1980, 143, εικ. 55.9. Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκης 1978, 95-96. Τσιροπούλου-Vagnetti 1997, 474, σημ. 4. Μερούσης 2000, 171-172.

125-127. Παχιάμμος, θέση Αλατσομούρι Ιεράπετρας (Πιν. 16)

Λάρνακα (125): MH 9499. Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Εξωτερικά σε πλαίσια με χταπόδι, φολιδωτό, σχηματικά άνθη παπύρου, σπείρες, κυματοειδείς γραμμές. Εσωτερικά από τη μια πλευρά μόνο ψάρια.
Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής, περίπου ελλειψοειδής. Γύρω στους τοίχους του θαλάμου βρισκόνταν 3 λουτηροειδείς λάρνακες. Ανάμεσα στις λάρνακες 1 και 2 βρέθηκε όρυγμα που περιείχε κρανίο, πιθανότατα από την ταφή της δεύτερης λάρνακας. Πάνω από το όρυγμα είχε τοποθετηθεί πήλινος τριποδικός βωμός και δίπλα κυλινδρική πυξίδα στην οποία είχαν τοποθετηθεί ανάμεικτα με μικρά οστά του νεκρού του ορύγματος ψήφοι περιδεραιών, περόνη από υαλόμαζα, ψήφοι σαρδίου, αμέθυστου και χρυσού, δύο χρυσά δακτυλίδια. Κοντά στην πυξίδα υπήρχε ψευδόστομος αμφορέας, κοντά στη λάρνακα 2 αβαθές λίθινο αγγείο και κοντά στη λάρνακα 3 χάλκινος δίσκος ψυχοστασίας. Στο δρόμο βρέθηκαν μικρά τεμάχια όπλων, εγχειριδίων και βελών.
Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1954. Mavriyannaki 1972, 72, σημ. 224. Silverman 1978, 299-300. Kanta 1980, 143-144. Μερούσης 2000, 172-173. Davaras 1976, εικ. 102.

Λάρνακα (126): MH 9500. Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Γραπτή: Σχηματικά επαναλαμβανόμενα κισσόφυλλα και χταπόδια. Δε διακρίνεται η διακόσμηση στο εσωτερικό της λάρνακας ούτε αναφέρεται κάτι για αυτή.
Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 125.
Περιεχόμενο λάρνακας: Τίποτα.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1954. Mavriyannaki 1972, 72, σημ. 224. Silverman 1978, 299-300. Kanta 1980, 143-144. Μερούσης 2000, 173.

Λάρνακα (127): Λουτηροειδής.
Διακόσμηση: Ακόσμητη. Πλαστική: Οι λαβές περιβάλλονται από ανάγλυφη οκτώσχημη προεξοχή.
Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 125.
Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.
Χρονολόγηση: Αβέβαιη.
Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1954. Mavriyannaki 1972, 72, σημ. 224. Silverman 1978, 299-300. Kanta 1980, 143-144.

Νομός Ηρακλείου

Επαρχία Μονοφατσίου

128. Άγιος Θωμάς (Πιν. 17)

Λάρνακα (128): Τεμάχιο κιβωτιόσχημης λάρνακας.
Διακόσμηση: Γραπτή: Διπλοί πελέκεις ανάμεσα σε ιερά κέρατα και παπυροειδή.
Τάφος και περιεχόμενα: Δεν υπάρχουν στοιχεία.
Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 83, εικ. 36.1. Μερούσης 2000, 103-104.

129-131. Δαμάνια, θέση Κουρήνας

Λάρνακα (129): Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα.
Διακόσμηση: Γραπτή: Ταινίες και σπείρες.
Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός. Βρέθηκε τυχαία το 1915 και ερευνήθηκε από τον Ξανθουδίδη. Ο θάλαμος ήταν τετράγωνος. Ο δρόμος ήταν μακρύς και κτιστός, ενώ διακοπτόταν στο μέσο περίπου από τοίχο. Έχει μονολιθικό υπέρθυρο και ανακουφιστικό τρίγωνο πάνω από αυτό. Ακριβώς μετά την είσοδο του θαλάμου υπάρχει ορθογώνιος κτιστός λάκκος. Δυστυχώς, ο θάλαμος όταν βρέθηκε ήταν γεμάτος νερά και μάλιστα χρησιμοποιούνταν από τους κατοίκους του χωριού ως δεξαμενή, με αποτέλεσμα την διάταξη του αρχαιολογικού περιβάλλοντος και πολύ πιθανά καταστροφή μέρους των κτερισμάτων. Παρά την εντυπωσιακή αρχιτεκτονική στον τάφο βρέθηκαν εκτός από τρεις κιβωτιόσχημες λάρνακες με τα αμφικλινή καλύμματά τους τρία αγγεία: ένας ψευδόστομος αμφορέας, μόνωτη προχυτική φιάλη και λίθινο φωλεόσχημο αγγείο.
Περιεχόμενο λάρνακας: Φθαρμένα οστά λόγω συνθηκών.
Χρονολόγηση: Η Κάντα χρονολογεί τον τάφο στην ΥΜ ΙΙΒ⁹¹ και σε αυτή την περίοδο πρέπει να ανάγονται και οι λάρνακες.
Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1916, 175. Kanta 1980, 79. Μερούσης 2000, 131.

Λάρνακα (130): Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα.
Διακόσμηση: Ακόσμητη.
Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 129.
Περιεχόμενο λάρνακας: Φθαρμένα οστά.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1916, 175. Kanta 1980, 79.

Λάρνακα (131): Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα.
Διακόσμηση: Ακόσμητη.
Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 129.
Περιεχόμενο λάρνακας: Φθαρμένα οστά.
Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.
Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1916, 175. Kanta 1980, 79.

132-134. Λιγόρτυνος (Πιν. 17)

Λάρνακα (132): ΜΛ Α 921. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Αμφικλινές κάλυμμα πεπλατυσμένη και πολύ λεπτή δοκό με οπή σε κάθε άκρο της. Δύο σειρές οπών κατά μήκος του πυθμένα.
Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα από τρίλοβα τόξα, συνεχόμενες σπείρες. Στο κάλυμμα τρία υδρόβια πτηνά.
Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος Ι⁹². Περιείχε τρεις λάρνακες και τεμάχια από δύο ακόμα ακόσμητες.

⁹¹ Kanta 1980, 79.

⁹² Ένας από τους δύο θαλαμοειδείς τάφους που ανακαλύφθηκαν τυχαία από χωρικούς το 1896. Ο sir Arthur Evans που τον είδε πρώτος σχεδίασε τα ευρήματα. Το 1899 ο L.Savignoni έκανε μια έκθεση των ευρημάτων του πρώτου τάφου. Τα ευρήματα αργότερα βρέθηκαν στα χέρια εμπόρων και κατέληξαν στο Μουσείο του Λούβρου, όπου και βρίσκονται μέχρι σήμερα.

Περιεχόμενο λάρνακας: 3-5 κρανία, λίθινο αγγείο, μια πρόχους και σφραγιδόλιθος με δύο ταύρους, ο ένας πάνω από τον άλλο.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Evans 1964, ΡΜ ΙΙ, 787 και ΡΜ ΙΙΙ, 116. Rutkowski 1964, 154-5, πιν. Ι-ΙΙ. Kanta 1980, 83-84. Mavriyannaki 1974, 46-47, πιν. 16-17. Μερούσης 2000, 150.

Λάρνακα (133): Κιβωτιόσχημη (:), επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δεν υπάρχουν στοιχεία.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 132.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μερικά σπασμένα οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (:)

Βιβλιογραφία: Evans 1964, ΡΜ ΙΙ, 787 και ΡΜ ΙΙΙ, 116. Rutkowski 1964, 154-5, πιν. Ι-ΙΙ. Kanta 1980, 83-84. Mavriyannaki 1974, 46-47, πιν. 16-17.

Λάρνακα (134): Κιβωτιόσχημη(;), επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δεν υπάρχουν στοιχεία.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 132.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μερικά κρανία, λίθινη χάντρα και χάλκινη σμίλη.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (:)

Βιβλιογραφία: Evans 1964, ΡΜ ΙΙ, 787 και ΡΜ ΙΙΙ, 116. Rutkowski 1964, 154-5, πιν. Ι-ΙΙ. Kanta 1980, 83-84. Mavriyannaki 1974, 46-47, πιν. 16-17.

135-137. Πρεβελιανά, θέση Ανεμόμυλος (Πιν. 17)

Λάρνακα (135): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πτηνά αντωπά και ανάμεσά τους φοίνικας.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Τυχαία ανακάλυψη. Ο τάφος περιείχε δύο κιβωτιόσχημες λάρνακες και τρίτη σε τεμάχια. Στα κτερίσματα περιλαμβάνονται μόνωτη κύλικα, θήλαστρο, δύο προχοΐδια, λεκανίδιο, δύο μόνωτα κύπελλα και ένα άωτο, λίγες ψήφοι από λίθο και υαλόμαζα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1971^α, 492, πιν. 507β. Αλεξίου 1970β, 253, εικ. 354^α. Kanta 1980, 86. Μερούσης 2000, 179.

Λάρνακα (136): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια και αργοναύτες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 135.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1971^α, 492, πιν. 507β. Αλεξίου 1970β, 253, εικ. 354^α. Kanta 1980, 86. Μερούσης 2000, 179.

Λάρνακα (137): Κιβωτιόσχημη (:)

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 135.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1971^α, 492, πιν. 507β. Αλεξίου 1970β, 253, εικ. 354^α. Kanta 1980, 86. Μερούσης 2000, 177.

Επαρχία Μαλεβιζίου

138-139. Άγιος Μύρων (Πιν. 17)

Λάρνακα (138): ΜΗ 9336. Κιβωτιόσχημη, μικρή σε μέγεθος, ίσως υποδέχτηκε παιδική ταφή⁹³.

⁹³ Kanta 1980, 15.

Διακόσμηση: Γραπτή: Άνθη παπύρου, συνεχόμενες σπείρες στο κέντρο των οποίων σχηματίζεται ρόδακας.

Τάφος και περιεχόμενα: Σε κατεστραμμένο ΥΜ ΙΙΙ θαλαμοειδή τάφο ανακαλύφθηκαν 4 λάρνακες, οι δύο σχεδόν διαλυμένες, ψευδόστομοι αμφορείς, κωνικά κύπελλα, μικκύλες πυξίδες και ένα λίθινο αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 15-16, 291, εικ. 113.2. Μερούσης 2000, 104.

Λάρνακα (139): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Το ενδιαφέρον σε αυτή τη λάρνακα είναι ότι κάθε μια από τις παραστάδες των στενών πλευρών φέρει από μια απόφυση, για να γίνεται ευκολότερα η μεταφορά της στον τάφο.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 138.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (:)

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 15-16, 291, εικ. 113.2.

140. Αθάνατοι

Λάρνακα (140): ΜΗ 12026. Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ιερά κέρατα με διπλούς πελέκεις πάνω στους οποίους έχουν κουρνιάσει πουλιά.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Δεν αναφέρονται ευρήματα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1972, 90. Μιχαηλίδου-Παππά 1972, 326, σημ. 8. Long 1974, 67. Μερούσης 2000, 107.

141. Αθάνατοι

Λάρνακα (141): ΜΗ 12027⁹⁴. Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ιερά κέρατα και διπλοί πελέκεις, άνθη παπύρου.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Δεν αναφέρονται ευρήματα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Βασιλάκης 1992, εικ. 77. Αλεξίου 1972, 90. Long 1974, 67. Μερούσης 2000, 107-108.

142. Αθάνατοι

Λάρνακα (142): ΜΗ 11164. Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στελέχη παπύρων, φοίνικες, διπλοί πελέκεις, τετράφυλλα κοσμήματα.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος. Ο θάλαμος ήταν πολύ μικρός. Περιείχε μια κιβωτιόσχημη λάρνακα χωρίς κτερίσματα.

Περιεχόμενα λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1957, 335. Αλεξίου 1972α, 90. Mavriyannaki 1972, 43, 54, 60, σημ. 147, 64. Watrous 1991, 295, σημ. 57. Μερούσης 2000, 108.

143. Γάζι, θέση Σκαφιδάρá (Πιν. 18)

Λάρνακα (143): ΜΗ 11145. Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Μεγάλες αναπτυσσόμενες σπείρες που έχουν στο μέσο ρόδακες, διπλοί πελέκεις, φοινικόδετρα.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Δεν αναφέρονται ευρήματα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Η Kanta 1980, 291 αναφέρει ότι αυτή και η λάρνακα από τον Άγιο Μύρωνα ανήκουν στο ίδιο εργαστήριο, εφόσον έχουν την ίδια διακόσμηση και χρονολογούνται στην ΥΜ ΙΙΑ1⁹⁵.

⁹⁴ Η ίδια λάρνακα φέρει Α.Μ.Η. 12027 από το Μερούση 2000 και 12627 από τον Αλεξίου 1972α, 90.

⁹⁵ Kanta 1980, 291.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΠΙΑ1.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1957, 335. Αλεξίου 1972, 90. Kanta 1980, 291, εικ. 103.5. Μερούσης 2000, 125.

144-147. Γάζι, θέση Σκαφιδάρá (Πιν. 18, 19)

Λάρνακα (144): ΜΗ 18987. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Φοίνικες, πάπυροι. Μια λαβή σε κάθε άνω γωνία των φατνωμάτων των μακρών πλευρών, και άλλες τόσες στο κάλυμμα κατ' απόλυτη αντιστοιχία.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1970 ανακαλύφθηκε λαξευτός τάφος ΥΜ ΠΙΒ χρόνων που περιείχε 4 λάρνακες, 7 ψευδόστομους αμφορείς, 4 άωτα κωνικά κύπελλα, 2 μικρούς αμφορείς, 2 μόνωτα ποτήρια, κύλικα, ευρύστομο κυλινδρικό πινάκιο, προχοϊδίο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Βλ. παρακάτω, παράλληλα λαρνάκων **147** και **148**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΠΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1970β, 254, εικ. 355^α. Αλεξίου 1971β, 493. Αλεξίου 1972α. Αλεξίου 1973α. Μερούσης 2000, 126.

Λάρνακα (145): ΜΗ 18988. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Ίδιο σύστημα λαβών με την προηγούμενη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ταινίες, θέματα βράχων, κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **144**.

Περιεχόμενα λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΠΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1970β, 254, εικ. 355^α. Αλεξίου 1971β, 493. Αλεξίου 1972α. Αλεξίου 1973α. Μερούσης 2000, 126.

Λάρνακα (146): ΜΗ 18985. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, τέσσερις λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Α' μακρά πλευρά- παράσταση πλοίου, Β' μακρά πλευρά- χταπόδια. Και στις δύο στενές πλευρές παριστάνονται από δύο αμφίκολοι βωμοί με περίγραμμα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **144**.

Περιεχόμενο λάρνακας:

Χρονολόγηση: ΥΜ ΠΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1970β, 254, εικ. 355^α. Αλεξίου 1971β, 493. Αλεξίου 1972α. Αλεξίου 1973α. Μερούσης 2000, 126-127.

Λάρνακα (147): ΜΗ 18986. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, ψηλό αμφικλινές κάλυμμα. Φέρει ίδιο σύστημα λαβών με τις υπόλοιπες λάρνακες του τάφου.

Διακόσμηση: Γραπτή: Φοίνικες, παπυροειδή και κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **144**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Οι λάρνακες **144** και **147** μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά, την πολύ επιμελημένη κατασκευή, τα πολύ ψηλά καλύμματα και την επανάληψη των φυτικών στοιχείων σε όλη την επιφάνεια του κιβωτίου και του καλύμματος, και είναι κατά πάσα πιθανότητα προϊόντα του ίδιου εργαστηρίου.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΠΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1970β, 254, εικ. 355^α. Αλεξίου 1971β, 493. Αλεξίου 1972α. Αλεξίου 197α. Μερούσης 2000, 127.

148. Γάζι

Λάρνακα (148): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά και από 2 οριζόντιες στο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συνεχόμενο τετράφυλλο κόσμημα, κυματοειδή ολόβαφα πλαίσια (διακόσμηση «βράχων») με περίγραμμα, κυματοειδείς γραμμές, φοινικοειδές.

Τάφος και περιεχόμενα: Λάξευμα, το οποίο περιείχε μια κιβωτιόσχημη λάρνακα και μικρή ομάδα 5 αγγείων ΥΜ ΠΙΒ εποχής (ψευδόστομος αμφορέας, μόνωτο ποτήρι, λεκανίδιο, 2 θυμιατήρια), 3 χάλκινοι κρίκοι, τμήματα τριχολαβίδας και τμήμα οστέινου πυθμένα πυξίδας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Η λάρνακα **148** θα μπορούσε να είναι κατασκευή κάποιου που γνώριζε τη δουλειά του εργαστηρίου του Γαζίου (**144** και **147**), καθώς έχει ιδιαίτερα ψηλό κάλυμμα και επαναλαμβάνει γεωμετρικά στοιχεία στην επιφάνεια του κιβωτίου.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1970β, 253. Αλεξίου 1971β, 493, πιν. 508^α. Kanta 1980, 21. Watrous 1991, πιν. 90d. Μερύσης 2000, 127-128.

149. Γάζι (Πιν. 20)

Λάρνακα (149): ΜΗ 22132. Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ναυτίλοι, φοινικόδεντρα, τροχός, ενάλληλα τόξα κ.λ.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε μια λάρνακα, ψευδόστομο αμφορέα, τμήμα πυραύνου και δύο ψήφους από στεατίτη. Β του θαλάμου βρέθηκαν 4 κρανία και οστά από παλαιότερες ταφές.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Καρέτσου 1978, 357-358, πιν. 183δ. Μερύσης 2000, 128.

150-152. Γιοφυράκια (Πιν. 20)

Λάρνακα (150): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ιερά κέρατα, διπλοί πελέκει, σχηματοποιημένο άνθος, δίλοβα όστρεα.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος⁹⁶. Βρέθηκαν 3 λάρνακες και το κάλυμμα μιας τέταρτης. Τα κτερίσματα ήταν λιγιστά: κύπελλα με πόδι, κύαθος, ψευδόστομος αμφορέας και λίθινο καλυκόςχημο αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά, διαταραγμένα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 368. Mavriyannaki 1972, 78, σημ. 261. Kanta 1980, 21, εικ. 113.1. Watrous 1991, πιν. 91c. Μερύσης 2000, 128.

Λάρνακα (151): ΜΗ 11620. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, κάλυμμα αμφικλινές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στη μια στενή πλευρά ιερά κέρατα που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος του φανώματος. Στο μέσο στειλούς και μεγάλος διπλός πέλεκυς και πάνω του πτηνό. Στις παραστάδες υβρίδιο χταποδιού-φοίνικα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **150**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά διαταραγμένα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 368. Mavriyannaki 1972, 78, σημ. 261. Kanta 1980, 21, εικ. 113.1. Watrous 1991, πιν. 91c. Μερύσης 2000, 128-129.

Λάρνακα (152): Τμήμα κιβωτιόσχημης λάρνακας και κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στρογγυλές κηλίδες, φυλλοειδή, σχηματικό πτηνό στη στενή πλευρά.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **150**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά διαταραγμένα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1959, 368. Mavriyannaki 1972, 78, σημ. 261. Kanta 1980, 21, εικ. 113.1. Watrous 1991, πιν. 91c. Μερύσης 2000, 129.

153-154. Καβροχώρι (Πιν. 20, 21)

Λάρνακα (153): ΜΗ 21899. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά, κατ' αντιστοιχία στις δύο οριζόντιες του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Δίχτυ δίλοβων τόξων, διπλό κυματοειδές πλαίσιο. Στο κάλυμμα διπλό κυματοειδές πλαίσιο και πλέγμα τριγώνων και ρόμβων.

Τάφος και περιεχόμενα: Κατά τη διαπλάτυνση επαρχιακού δρόμου το 1976, ο εκσκαφέας κατέστρεψε μέρος ΥΜ ΙΙΙ θαλαμοειδούς τάφου, ο οποίος ανήκει σε νεκροταφείο με τρεις ακόμα τάφους⁹⁷. Περιείχε δύο κιβωτιόσχημες λάρνακες σε αποσπασματική κατάσταση. Η πρώτη ανάμεσα στα χρώματα

⁹⁶ Ανακαλύφθηκε κατά τη διάρκεια αγροτικών εργασιών. Είχε υποστεί κάποιες ζημιές, ενώ το αρχαιολογικό περιβάλλον διαταράχθηκε τόσο κατά το παρελθόν όσο και κατά τις αγροτικές εργασίες.

⁹⁷ Οι τάφοι αυτοί δε δημοσιεύονται.

που έβγαλε ο εκσκαφέας και η δεύτερη στη θέση της. Η τελευταία υποδεχόταν μια ταφή. Δυτικά του θαλάμου βρέθηκαν οστά είτε από ταφή είτε από ανακομιδή. Συνοδεύονταν από μια πυξίδα με προχοή, πυξίδα με πώμα και ψευδόστομο αμφορέα. Με τα χρώματα αναμείχθηκαν μια μόνωτη κύλικα, ψευδόστομος αμφορέας, άωτο κωνικό κύπελλο, τμήμα αβαθούς σκύφου, πόδι υψίποδης κύλικας και ο λαιμός ενός αγγείου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Ο Ρεθεμιωτάκης διαπιστώνει ότι η λάρνακα αποτελεί προϊόν του «εργαστηρίου της Τυλίσου». Σε αυτό ανήκουν 8 λάρνακες που έχουν χαρακτηριστικό το συνδυασμό του διπλού συμμετρικού κυματοειδούς στο μέσο των στενών πλευρών με το πλέγμα από δίλοβα τόξα στις μεγάλες πλευρές⁹⁸.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979. Watrous 1991, 299-301, πιν. 89c, e. Μερούσης 2000, 136-137.

Λάρνακα (154): ΜΗ 21900. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά, μια κάθετη σε κάθε στενή πλευρά, οι οποίες αντιστοιχούν με ισάριθμες λαβές στο κάλυμμα. Στον πυθμένα δύο σειρές από 6 οπές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Η διακόσμηση της λάρνακας αυτής είναι από τις πιο πολυσύνθετες και με πολλές θρησκευτικές αναφορές. Σε όλες σχεδόν τις πλευρές ο χώρος κάτω και πάνω από τις λαβές αποτελεί ξεχωριστό πλαίσιο που κοσμείται με γραμμικά μοτίβα. Εξαιρεση αποτελούν η μια στενή πλευρά του κιβωτίου που καταλαμβάνεται από ένα χαπαόδι και η μια στενή πλευρά του καλύμματος που παριστά ένα φίδι και ένα άνθος παπύρου. Α' μακριά πλευρά: ένα πτηνό πετάει σε ένα φοινικόδεντρο. Πίσω του τροχίσκος. Στη δεξιά πλευρά βλέπουμε ένα άρμα⁹⁹ με τις ρόδες να αποδίδονται σε έναν άξονα εκτάδη, ενώ πίσω και όχι μπροστά από το άρμα αντωπά δύο τετράποδα. Η σκηνή συμπληρώνεται με ένα φυτικό κόσμημα, ένα ψάρι και έναν ναυτίλο τοποθετημένο κάθετα. Αριστερά, αναπαριστάται ένα φοινικόδεντρο χωρίς φύλλα. Β' μακριά πλευρά: έχει περίπου στο κέντρο φοινικόδεντρο και από πάνω του αντωπά δύο τετράποδα. Πάνω από τα κεφάλια τους και στα πίσω πόδια του ενός άνθη παπύρου. Η παράσταση συμπληρώνεται με ναυτίλους- ο ένας κάθετα στο πλαίσιο- σύνθετο ρόδακα και ίσως χελιδόνι στο άνω άκρο. Η μια στενή πλευρά όπως είδαμε καλύπτεται από ένα χαπαόδι και η δεύτερη από ολόβαφο κυματοειδές με διπλό περίγραμμα, ιερά κέρατα στα οποία στηρίζονται διπλοί πελέκει με ανθάκια εκατέρωθεν. Ακόμα ένα ψάρι διακρίνεται στο άνω αριστερό άκρο. Το κάλυμμα κοσμείται με παραστάσεις πτηνών, ναυτίλων, κλαδιών, παπυροειδών, φοινικόδεντρων και ψαριών οργανωμένα σε πλαίσια, ενώ έχουμε ήδη αναφέρει τη σπάνια απεικόνιση φιδιού στη μια στενή πλευρά του καλύμματος.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 153.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μια ταφή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979. Watrous 1991, 299-301, πιν. 89c, e. Μερούσης 2000, 137.

155-156. Μονή Μαλεβιζίου

Λάρνακα (155): ΜΗ 11620. Κιβωτιόσχημη¹⁰⁰.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα δίλοβων τόξων με ολόβαφη κηλίδα στο μέσο, ζώνη με συνεχόμενα παπυροειδή.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε τρεις λάρνακες τοποθετημένες παράλληλα και τεμάχια μιας τέταρτης. Περίπου δέκα αγγεία (μεταξύ τους δύο πρόχοι), μια χάλκινη φιάλη, χάλκινο γλωσσοειδές μαχαίρι και σφραγιδόλιθος από στεατίτη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Κατά το Ρεθεμιωτάκη είναι προϊόν του «εργαστηρίου Τυλίσου»¹⁰¹.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1958, 467.. Μιχαηλίδου-Παππά 1972, 314, σημ. 36. Ρεθεμιωτάκης 1979, 242, Kanta 1980, 15, εικ. 113.3. Μερούσης 2000, 166.

Λάρνακα (156): ΜΗ 11621. Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

⁹⁸ Ρεθεμιωτάκης 1979, 242-243.

⁹⁹ Η Μαρινάτου (Marinatos 1993, 235) αποκαλεί την προοπτική σε κάτοψη bird's eye view.

¹⁰⁰ Ο Πλάτων αναφέρει ότι μια λάρνακα έχει αμφικλινές κάλυμμα και μια άλλη σαμαρωτό με κόσμηση χαπαοιδιών, δεν αναφέρει όμως ποιο κάλυμμα ανήκε σε ποια λάρνακα. Για την τρίτη λάρνακα και για τα τεμάχια της τέταρτης δε δημοσιεύεται καμμία πληροφορία.

¹⁰¹ Ρεθεμιωτάκης 1979, 242.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδια.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **155**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1958, 467. Μιχαηλίδου-Παππά 1972, 314, σημ. 36. Ρεθεμιωτάκης 1979, 242, Kanta 1980, 15, εικ. 113.3. Μερούσης 2000, 166.

157. Πενταμόδι

Λάρνακα (157): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε δύο ζώνες, τρέχουσες σπείρες και ρόδακας στο μέσο τους.

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν υπάρχουν πληροφορίες για τον τάφο. Στις αποθήκες του Μουσείου Ηρακλείου υπάρχουν και 4 αγγεία (δύο κύλικες, προχοϊσκή και ψευδόστομος αμφορέας) που αποδίδονται με επιφύλαξη στην ταφή.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Orsi 1890, 209-211, πιν. I, εικ. 2. Mavriyannaki 1972, 42. Kanta 1980, 13-14. Μερούσης 2000, 173-174.

158-160. Τύλισος (Αν. της έπαυλης) (Πιν. 21)

Λάρνακα (158): ΜΗ 7405. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα τόξων που κοσμούνται με παπυροειδή, σπείρες, ενάλληλες γωνίες, ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Χρησιμοποιήθηκε κατά την ΥΜ ΙΙΒ και ΙΙΓ. Περιείχε τρεις λάρνακες, ενώ από τα αγγεία που βρέθηκαν στον τάφο 5 αποδίδονται σε αυτές, υψίποδη κύλικα, απλή κύλικα, 2 μόνωτα κύπελλα, ψευδόστομος αμφορέας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Hatzidakis 1921, 83-84, εικ. 44-46. Kanta 1980, 10, εικ. 3.1-3.3. Μερούσης 2000, 184-185.

Λάρνακα (159): ΜΗ 7406. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά, από δύο οριζόντιες στο περιχέλιωμα του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα τόξων που συμπληρώνονται με παπυροειδή, ενάλληλες γωνίες, οριζόντιες γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **158**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Hatzidakis 1921, 83-84, εικ. 44-46. Kanta 1980, 10, εικ. 3.1-3.3. Μερούσης 2000, 185.

Λάρνακα (160): ΜΗ 7407. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακριά πλευρά του κιβωτίου και του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα τόξων που συμπληρώνονται με παπυροειδή, κυματοειδές πλαίσιο, οριζόντιες γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **158**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Hatzidakis 1921, 83-84, εικ. 44-46. Kanta 1980, 10, εικ. 3.1-3.3. Ρεθεμιωτάκης 1979, 242, σημ. 19. Watrous 1991, πιν. 84d. Μερούσης 2000, 185.

161-162. Σταυράκια, θέση Ξυλαγκούρι (Πιν. 21, 22)

Λάρνακα (161): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο λαβές στις μακρές, μια στις στενές πλευρές του κιβωτίου και από δύο κάθετες στο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι που καταλαμβάνει όλο το πλαίσιο μιας μακριάς πλευράς. Στο κάλυμμα σχηματοποιημένος πάπυρος από το στέλεχος του οποίου φύονται βλαστοί εκατέρωθεν. Στις παραστάδες συστάδες οριζόντιων γραμμών.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε τρεις κιβωτιόσχημες λάρνακες¹⁰² και τρία αγγεία (ψευδόστομος αμφορέας, υψίποδη κύλικα, κύπελλο).

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1963α, 312. Αλεξίου 1963β, 398. Mavriyannaki 1972, 60, σημ. 146. Davaras 1976, εικ. 103, 104. Kanta 1980, 16. Watrous 1991, πιν. 83 ε. Μερούσης 2000, 182.

Λάρνακα (162): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, χωρίς λαβές, πολύ χαμηλό αμφικλινές (;) κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Το φάτνωμα της μιας μακράς πλευράς κοσμεύεται με τρία ζεύγη ιερών κεράτων μέσα από τα οποία φύονται φοινικόδεντρα. Τη σκηνή συμπληρώνουν κρεμαστές σπείρες, κυματοειδές πλαίσιο. Το κυματοειδές πλαίσιο διακρίνεται ακόμα στο κάλυμμα και στις παραστάδες και συμπληρώνεται με ταινία από κρεμαστές σπείρες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 161.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1963α, 312. Αλεξίου 1963β, 398. Mavriyannaki 1972, 60, σημ. 146. Davaras 1976, εικ. 103, 104. Kanta 1980, 16. Watrous 1991, πιν. 83 ε. Μερούσης 2000, 182.

Επαρχία Τεμένους

163-164. Άγιος Σύλλας (Πιν. 22)

Λάρνακα (163): ΜΗ 2225. Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κυματοειδείς και ευθείες ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος Α. Περιείχε 5 λάρνακες και τεμάχια από έκτη. Δύο από αυτές είναι ακόσμητες. Δύο μόνο είχαν κρανία μέσα. Το μοναδικό κτέρισμα από τον τάφο είναι ένα θήλαστρο που βρέθηκε κάτω από τη λάρνακα 163.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ-Β.

Βιβλιογραφία: Καρέτσου 1978, 352, πιν. 179. Μερούσης 2000, 104-105.

Λάρνακα (164): Μ. Ηρακλείου 2229 (Πιν.). Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κυματοειδείς και ευθείες ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 163.

Περιεχόμενο λάρνακας:

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ-Β. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για τις υπόλοιπες 4 λάρνακες.

Βιβλιογραφία: Καρέτσου 1978, 352, πιν. 179.. Μερούσης 2000, 104-105.

165-166. Άγιος Σύλλας-Άγιος Βλάσης (Πιν. 22)

Λάρνακα (165): ΜΗ 18793. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Στις γωνίες του περιχειλώματος του καλύμματος δημιουργούνται εξάρματα που φέρουν από μια τρύπα, οι οποίες αντιστοιχούν με τις τρύπες στο άνω μέρος των παραστάδων.

Διακόσμηση: Γραπτή: Διπλό ή απλό κυματοειδές ολόβαφο μοτίβο πλαισιώνει τα φατνώματα στο κιβώτιο και το κάλυμμα. Στη μια μακριά πλευρά οριζόντιες ταινίες διαιρούν το φάτνωμα σε τρεις ζώνες. Οι άνω και κάτω κοσμούνται με αλυσίδα σχηματικών κισσόφυλλων και η μεσαία με τρέχουσες σπείρες. Κισσόφυλλα κοσμούν και τη μακριά πλευρά του καλύμματος. Στη στενή πλευρά άνθος παπύρου.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε 4 κιβωτιόσχημες λάρνακες. Οι δύο ήταν ακόσμητες. Τα ευρήματα του τάφου ήταν δύο ψευδόστομοι αμφορίσκοι και μήμη ενός τρίτου, μια προχοϊσκη, 2 ψήφοι από υαλόμαζα, ένα χάλκινο δίστομο μαχαίρι με 6 από τα καρφία του. Το μαχαίρι σώζει κομμάτια από την ξύλινη λαβή του.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Καρέτσου 1975, 525, πιν. 337, 338 α-β. Kanta 1980, 35. Μερούσης 2000, 105.

¹⁰² Για την τρίτη λάρνακα δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Λάρνακα (166): ΜΗ 18794. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά του κιβωτίου και από δύο οριζόντιες κατ' αντιστοιχία στο κάλυμμα. Οπές στις άνω γωνίες των παραστάδων.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συνδεδεμένες και τρέχουσες σπείρες, κυματοειδείς γραμμές. Στη στενή πλευρά πλαίσιο από κυματιστές γραμμές, μέσα στο οποίο διακρίνεται κυκλικό μοτίβο.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 165.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-Β.

Βιβλιογραφία: Καρέτσου 1975, 525, πιν. 337, 338 α-β. Kanta 1980, 35. Μερούσης 2000, 105-106.

167-168. Αρχάνες (Πιν. 22)

Λάρνακα (167): Τεμάχια κιβωτιόσχημης λάρνακας. Οπή στη μια σωζόμενη παραστάδα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε δύο ζώνες. Στην ανώτερη, σειρά ιερών κεράτων με βλαστούς, στην κατώτερη, άνθη παπύρου με βλαστούς και ολόβαφο κυματοειδές μοτίβο.

Νεκροταφείο: Το νεκροταφείο στο Φουρνί έδωσε 140 λάρνακες από θολωτούς τάφους, ταφικά κτήρια και έναν ταφικό μυκηναϊκό περίβολο. Από αυτές μόνο οι 12 χρονολογούνται στην ΥΜ ΙΙΙ και προέρχονται από το θολωτό τάφο Α (2), το μυκηναϊκό περίβολο (6) και το ταφικό κτήριο 3 (4).

Τάφος και περιεχόμενο: Θολωτός τάφος Α με πλευρικό δωμάτιο. Πρόκειται για τον καλύτερα διατηρημένο θολωτό τάφο της Κρήτης. Ο κυρίως χώρος ήταν συλημένος. Βρέθηκε μόνο λάκκος με τεμάχια σαρκοφάγου. Ανάμεσα στο λάκκο και το τοίχωμα του πλευρικού δωματίου ανακαλύφθηκε κατατεμαχισμένος σκελετός αλόγου, ταφική προσφορά για όποιον ήταν θαμμένος στο δωμάτιο. Ανάμεσα στις πέτρες της εισόδου προς το πλευρικό δωμάτιο υπήρχε το κρανίο ενός ταύρου και ερμηνεύτηκε ως ταυροθυσία.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 478-479, εικ. 462-3. Μερούσης 2000, 117.

Λάρνακα (168): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Μια διαγώνια λαβή σε κάθε γωνία του καλύμματος, από μια οπή στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα τρίλοβων τόξων, τρέχουσες σπείρες, άνθη παπύρου. Μια από τις μεγαλύτερες που βρέθηκαν στην Κρήτη.

Τάφος και περιεχόμενα: Θολωτός τάφος Α, πλευρικό δωμάτιο. Μια λάρνακα με γυναικεία ταφή. Έξω από τη λάρνακα σε μια γωνία του τάφου στοιβάχτηκαν ένας χάλκινος τριποδικός λέβητας, δύο πρόχοι, η μια με ανάγλυφη ταινία στρειδιών και η άλλη με ανάγλυφη ταινία τριτώνων, μια μεγάλη και μια μικρή δίωτη φιάλη, δίωτο τριποδικό αγγείο και χάλκινη υδρία. Κάτω από τη λάρνακα 3 χάλκινα αγγεία (λύχνος, κύπελλο, μικρό μόνωτο αγγείο), χάλκινο εργαλείο με ελεφάντινη λαβή και κομμάτια ελεφαντοστού, τα οποία ενδεχομένως αποτελούσαν επένδυση ξύλινων κουτιών. Βρέθηκαν ακόμα στο θάλαμο: χάλκινο κάτοπτρο με οστείνη λαβή και παράσταση αγελάδας που θηλάζει νεογνό, 8 αγγεία τοποθετημένα με προσοχή στο Δ. τοίχο, σωρός από χάντρες (ανάμεσά τους και χρυσές) και δύο χρυσά δακτυλίδια. Μπροστά τη λάρνακα είχε τοποθετηθεί υποπόδιο με επένδυση οστέινων τεμαχίων και λίθινο αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Γυναικεία ταφή. Συνοδευόταν από περιδέραια, περίαπτα, δακτυλίδια, σφηκωτήρας, σφραγίδα, περόνη από υαλόμαζα, σφονδύλια και χρυσά επίρραπτα που κοσμούσαν το ποδήρες ένδυμά της.

Σχόλια: Αναφέρεται επίσης ότι σε πολλά σημεία στο κάλυμμα και στις λαβές εντοπίστηκαν ίχνη κιτρινωπού κονιάματος, γεγονός που δείχνει ότι ήταν σφραγισμένη¹⁰³.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1966β, 412, πιν. 443β. Sakellarakis 1970, 148. Long 1974, 50, 75. Kanta 1980, 33. Watrous 1991, πιν. 82h. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1991, εικ. 52. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 479-480, εικ. 465-466. Μερούσης 2000, 118.

169. Αρχάνες

Λάρνακα (169): ΜΗ 14345. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Μια διαγώνια λαβή σε κάθε γωνία του καλύμματος, από μια οπή στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συστήματα κυματοειδών γραμμών.

¹⁰³ Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 166.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Μέσα στο θάλαμο υπήρχε μια κενή λάρνακα και δύο αγγεία πίσω της, ένα κύπελλο και μια πρόχους.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η λάρνακα, που βρέθηκε σε άριστη κατάσταση, ήταν κενή, γεγονός που οδήγησε τον ανασκαφέα στην ερμηνεία του τάφου ως κενοτάφιο.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1965, 111, 113, πιν. 58γ. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 484, εικ. 472. Kanta 1980, 32. Μερούσης 2000, 119.

170-175. Αρχάνες (Πιν. 23)

Λάρνακα (170): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Κοσμημένη.

Τάφος και περιεχόμενα: Ταφικός περίβολος, λάκκος 1. Ο ταφικός περίβολος περιλαμβάνει 7 ταφές σε ισάριθμες λάρνακες ΥΜ ΙΙΑ χρόνων. Κάθε λάρνακα τοποθετήθηκε σε έναν από τους ορθογώνιους λάκκους. Βρέθηκαν και τρεις επιτύμβιες στήλες. Οι ταφές ήταν πλούσιες και κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί έξω από τις λάρνακες. Στο λάκκο 1 βρέθηκε κυλινδρική τυξίδα από ελεφαντοστό.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1972β, 315. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1991. Ανδρικού 1991, 236. Καλλιτσάκη 1995. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 480 κ.εξής. Μερούσης 2000, 119.

Λάρνακα (171): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Κοσμημένη.

Τάφος και περιεχόμενα: Ταφικός περίβολος, λάκκος 2. Ο λάκκος 2 είχε μεγάλο λίθινο κυλινδρικό αγγείο με πρόχυση και μικρό λίθινο αγγείο από διορίτη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η λάρνακα του λάκκου 2 (171) μόνο είχε λίγα οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1972β, 315. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1991. Ανδρικού 1991, 236. Καλλιτσάκη 1995. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 480 κ.εξής.

Λάρνακα (172): Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα. Διαγώνιες λαβές στις γωνίες του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ευθείες παράλληλες ταινίες στο κάλυμμα και σε μια μακρά πλευρά που σώζεται και φοίνικας σε μια στενή.

Τάφος και περιεχόμενα: Ταφικός περίβολος, λάκκος 3. Ο λάκκος 3 έδωσε μόνωτο κύπελλο ΥΕ ΙΙΑ χρόνων.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-B.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1972β, 315. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1991. Ανδρικού 1991, 236. Καλλιτσάκη 1995. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 480 κ.εξής.

Λάρνακα (173): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα, οπές στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλέγμα από συνδεόμενες σπείρες και ομόκεντρα τόξα στις γωνίες τους, φολιδωτό, ενάλληλες τεθλασμένες.

Τάφος και περιεχόμενα: Ταφικός περίβολος, λάκκος 4. Στο λάκκο 4 υπήρχαν χάλκινα αγγεία.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1972β, 315. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1991. Ανδρικού 1991, 236. Καλλιτσάκη 1995. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 480 κ.εξής.

Λάρνακα (174): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Τρεις σειρές σχηματοποιημένων παπυροειδών ('adder mark'). Στο κάλυμμα ολόβαφο κυματοειδές και ζώνη μίσχων παπυροειδών.

Τάφος και περιεχόμενα: Ταφικός περίβολος, λάκκος 5.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1972β, 315. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1991. Ανδρικού 1991, 236. Καλλιτσάκη 1995. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 480 κ.εξής.

Λάρνακα (175): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα. Στις στενές πλευρές είχε μάλλον τρεις οριζόντιες λαβές, δύο πάνω και μια κάτω. Ο πυθμένας έχει φατνωματικά πεδία που δημιουργούνται από δύο κάθετες και μια οριζόντια «σανίδες», απομίμηση ξύλινων προτύπων.

Διακόσμηση: Κοσμημένη, αλλά δεν έχει σωθεί η διακόσμηση.

Τάφος και περιεχόμενα: Ταφικός περίβολος, λάκκος 6. Από το λάκκο 6 συλλέχθηκαν πολλά ελεφάντινα τεμάχια και χρυσός σφηκαωτήρας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-Β

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης 1972β, 315. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1991. Ανδρικού 1991, 236. Καλλιτσάκη 1995. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 480 κ.εξής.

176-177. Αρχάνες, θέση Καρνάρι (Πιν. 23, 24)

Λάρνακα (176): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ολόβαφα κυματοειδή οριζόντια και κάθετα. Περίπου στο κέντρο της μακράς πλευράς διακρίνουμε φυτικό κόσμημα.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Περιείχε 5 ταφές, οι τρεις σε λάρνακες και οι δύο στο έδαφος. Υπήρχαν ακόμα ενδείξεις για παλαιότερες ανακομιδές. Βρέθηκαν 10 αγγεία (ψευδόστομος αμφορίσκος, πρόχους, δύο μικρά προχοΐδια, ομφαλωτή φιάλη, λοπάδες κ.λ.) και λίθινες χάντρες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1985, 76, εικ. 92. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 483, εικ. 469. Μερούσης 2000, 119.

Λάρνακα (177): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Στη μια μακρά πλευρά έχει δύο κάθετες λαβές και στην άλλη μια οριζόντια στη μέση και δύο οριζόντιες χαμηλά. Στις στενές πλευρές έχει από μια οριζόντια λαβή.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε μετόπες και ζώνες, επαναλαμβανόμενα γραμμικά μοτίβα (ρόμβοι, ενάλληλες γωνίες, ομόκεντρα τόξα, σχηματοποιημένα παπυροειδή, φολιδωτό, τρέχουσες σπείρες κ.λπ.)

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 176.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Μυλωνάς 1985, 76, εικ. 92. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 483, εικ. 469. Μερούσης 2000, 119-120.

178. Αρχάνες, θέση Μερτιώτης

Λάρνακα (178): Τεμάχιο κιβωτιόσχημης λάρνακας.

Διακόσμηση: Γραπτή: Φοινικόδεντρο.

Τάφος και περιεχόμενα: Παράδοση.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1.

Βιβλιογραφία: Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 478, εικ. 463. Μερούσης 2000, 120.

179. Αρχάνες, θέση Οντάδες (Πιν. 24)

Λάρνακα (179): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές στις μακρές, από μια στις στενές πλευρές του κιβωτίου και του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε μετόπες, τρέχουσες σπείρες, άνθος παπύρου, σχηματοποιημένα πτηνά. Στις στενές πλευρές τρέχουσες σπείρες και χταπόδι με παπυροειδή.

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1971β, 493. Αλεξίου 1971α, 496. Kanta 1980, 34. Σακελλαράκης-Σακελλαράκη 1997, 484-86, εικ. 471, 473. Μερούσης 2000, 120.

180. Κατσαμπάς Ηρακλείου (Πιν. 24)

Λάρνακα (180): ΜΗ 12035. Λουπηροειδής, τέσσερις λαβές, μια σε κάθε πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κάτω από τη λαβή δύο ολόβαφα κυματοειδή δημιουργούν μετόπη που καλύπτεται με αμείβοντες. Σπείρες εκατέρωθεν.

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρεται.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 292, εικ. 71.10. Μερούσης 2000, 139-140.

181-182. Κατσαμπάς Ηρακλείου (Πιν. 24)

Λάρνακα (181): ΜΗ 14692. Μικρή κιβωτιόσχημη λάρνακα, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου, οι οποίες αντιστοιχούν με ισάριθμες οπές στο περιχέλιωμα του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος Η. Στο μέσο του θαλάμου έχει πεσσό. Ο δρόμος δεν ήταν ανοικτός από πάνω, αλλά είχε θολωτή οροφή και ο θάλαμος λαξεύτηκε σε μεγάλο βάθος. Στο θάλαμο βρέθηκαν δύο λάρνακες, η μια παιδική σε μια γωνία του τάφου. Το κάλυμμά της είχε τοποθετηθεί σε άλλο σημείο του τάφου. Δίπλα της υπήρχαν δύο μόνωτα κύπελλα, ζώδιο από φαγεντιανή και ρόδακας από υαλόμαζα. Από κάτω υπήρχε χάλκινο σκεύος και στη γωνία χάλκινη περόνη.

Ανατολικά του πεσσού βρέθηκαν λίθινο αγγείο με πρόχυση, πρόχους, στη ΝΑ γωνία άωτο κύπελλο. Σε γενικές γραμμές λόγω της σύλησης είναι δύσκολο να αποδώσουμε τα κτερίσματα στις ταφές τους. Συνολικά ο τάφος υποδέχτηκε 4 νεκρούς. Τα κτερίσματά τους ήταν 26 πήλινα αγγεία, 4 λίθινα, 5 λίθινα βάρη, 2 χάλκινοι ξυροί, 6 ταινίες και φύλλα χρυσού, χρυσός σφηκωτήρας, χρυσή ψήφος, ζώδιο από φαγεντιανή, πυξίδα από ελεφαντοστό, τριποδικός βωμός από κονίαμα, οκτώσχημη ασπίδα, χτένι και κομβίο από ελεφαντοστό, δύο πεσσοί ζατρικίου, πολλές ψήφοι περιδεραιών, αστράγαλος και δύο μικρά δισκία από υαλόμαζα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Στο θάλαμο υπάρχει και μια περιοχή καλυμμένη με κυανή βαφή και ύστερα από αναλύσεις διαπιστώθηκε ότι το χρώμα είχε περαστεί απευθείας στο βράχο. Υπάρχουν ακόμα ίχνη ξύλου, ίσως από ταφικό φορείο ή λάρνακα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1963γ, 198-199, πιν. 159β. Αλεξίου, 1964, πιν. 518. Αλεξίου 1967, 51, 63, 66, πιν. 23^α, πιν. Ε.

Λάρνακα (182): ΜΗ 14667. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά του κιβωτίου και του καλύμματος. Τα πλαίσια ορίζονται με εγχάραξη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συστήματα κυματοειδών γραμμών. Στο κάλυμμα οριζόντια κυματοειδής γραμμή.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής Η. Η δεύτερη λάρνακα βρισκόταν πίσω από τον πεσσό και ήταν κατατεμαχισμένη. Πλησίον βρέθηκαν τρίτος ανακτορικός αμφορέας και δύο άωτα κωνικά δίπλα του, ψευδόστομος αμφορέας και πήλινος τριποδικός βωμός. Κάτω από τη λάρνακα υπήρχε κύλικα. Πιο πέρα πάμα λίθινου αγγείου, δύο βάρη, δύο χάλκινοι ξυροί, τμήμα χτενιού από ελεφαντοστό, οκτώσχημη ασπίδα από ελεφαντοστό, τεμάχιο τριποδικού βωμού με ίχνη κυανού χρώματος, δύο αβαθή σκεύη με πόδι (βωμίσκοι;) και μόνωτο κύπελλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1963γ, 198-199, πιν. 159β. Αλεξίου, 1964, πιν. 518. Αλεξίου 1967, 51, 63, 66, πιν. 23^α, πιν. Ε. Μερούσης 2000, 139.

183. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο (Πιν. 24, 25)

Λάρνακα (183): ΑΚ αν. 107.214. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Το κάλυμμα δε σώζεται. Αρχικώς είχε από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές, ίσως δε και οπές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Παράσταση τριών γυναικείων μορφών με υψωμένα χέρια, τρίλοβα τόξα, παπυροειδή, άνθη, σπείρες, αμείβοντες, κυματοειδείς γραμμές, δέντρο και ίσως αγγείο.

Τάφος και περιεχόμενα: Τεμάχια λάρνακας στους τάφους 75, 294, 107. Ο θαλαμοειδής τάφος 107 ξαναχρησιμοποιήθηκε κατά τη Γεωμετρική και Ανατολίζουσα εποχή. Αναφέρεται ακόμα μια λάρνακα στον τάφο χωρίς περισσότερες πληροφορίες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1.

Βιβλιογραφία: Morgan 1987. Coldstream-Catling 1996, 159, 392-3, εικ. 114-116. Watrous 1991, 291-2, 295-6, 302, πιν. 82f, g. Marinatos 1993, 36-37, εικ. 33. Μερούσης 2000, 140-141.

184. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο

Λάρνακα (184): ΑΚ αν. 294.63. Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα, μάλλον τέσσερα πόδια.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πάπυροι και σχηματοποιημένη σουπιά.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 294. Θάλαμος από το δρόμο θαλαμοειδούς τάφου. Βρέθηκαν και γεωμετρικά αγγεία χάντρες και κομμάτια ενός παιχνιδιού.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Coldstream-Catling 1996, 278, 392-3, πιν.256. Μερούσης 2000, 141-142.

185. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο (Πιν. 25)

Λάρνακα (185): ΑΚαν. Q 116. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά. Το κάλυμμα δε σώζεται.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σπείρες και παπυροειδή, το μοτίβο βράχου και τροχό.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος Q. Η αποσπασματική λάρνακα βρέθηκε σε μια κόγχη του δρόμου. Θραύσματά της βρέθηκαν και στο στόμιο του τάφου. Κάτω από τη λάρνακα υπήρχαν περίπου 40 μικρά αγγεία πρωτογεωμετρικής εποχής ανάμεσα στα οποία και ένα μινωικό κύπελλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Coldstream-Catling 1996, 51, 392-3, πιν.86. Μερούσης 2000, 142.

186. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο (Πιν. 25)

Λάρνακα (186): ΑΚ αν. 85.1. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά. Δε σώζεται κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Τετράφυλλα, τρέχουσες σπείρες, κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 85. Πλησίον βρέθηκε Γεωμετρική κεραμεική.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Coldstream-Catling 1996, 128, 392-3, πιν.133. Μερούσης 2000, 142.

187. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο

Λάρνακα (187): ΑΚαν. 292, 239. Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 292. Σε κόγχη δρόμου. Μαζί βρέθηκε γεωμετρική και ανατολίζουσα κεραμεική.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ-B.

Βιβλιογραφία: Coldstream-Catling 1996, 270, 392-3, πιν. 63. Μερούσης 2000, 142.

188-192. Κνωσός, Γυψάδες (Πιν. 25-26)

Λάρνακα (188): Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο λαβές σε κάθε μακρά πλευρά του κιβωτίου, από δύο οριζόντιες στο περιχέλωμα του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στο κάλυμμα ενάλληλα τόξα στις γωνίες που σχηματίζουν τρίλοβα τόξα, διπλό ολόβαφο κυματοειδές μοτίβο. Τχνη πλέγματος σπειρών σε θραύσματα από το κιβώτιο.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 1. Ο τάφος ανακαλύφθηκε το 1958 όταν κατά τη διάρκεια εργασιών καταστράφηκε ένα μικρό μέρος του. Περιείχε 5 λάρνακες, οι τρεις σπασμένες. Κατά πάσα πιθανότητα οι σπασμένες λάρνακες ήταν οι πρώτες ταφές που έγιναν στον τάφο. Όταν αργότερα τον άνοιξαν εκ νέου, τις έσπασαν για να κάνουν χώρο για τις δύο καινούριες (λάρνακες 190 και 191). Στις πρώτες ταφές ανήκουν οστά διασκορπισμένα στον τάφο, δύο ακόσμητα αγγεία και ψευδόστομος αμφορέας που χρονολογείται στην ΥΜ ΙΙΑ2. Βρέθηκαν ακόμα κοντά στην είσοδο μια ψήφος και έξω από τη λάρνακα 4 ένα κωνικό κύπελλο με οστό ζώου, που ερμηνεύεται ως προσφορά¹⁰⁴.

¹⁰⁴ Coldstream 1963, 30.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Coldstream 1963, 33, εικ. 2, πιν.106. Μερούσης 2000, 143.

Λάρνακα (189): Τεμάχια από το σώμα κιβωτιόσχημης λάρνακας με οπές στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Η μόνη κόσμηση που διακρίνεται είναι χρώμα στις άκρες του σώματος.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 188.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2(;).

Βιβλιογραφία: Coldstream 1963, 33, εικ. 2, πιν.106.

Λάρνακα (190): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά, αντίστοιχα δύο οριζόντιες στο περιχέλιωμα του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 188.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά ενός ενήλικα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (;).

Βιβλιογραφία: Coldstream 1963, 33, εικ. 2, πιν.106.

Λάρνακα (191): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Ίδια διευθέτηση των λαβών όπως και η λάρνακα 3. Τα πλαίσια ορίζονται με εγχάραξη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 188.

Περιεχόμενο λάρνακας: Στη λάρνακα 4 βρέθηκαν οστά 4 νεκρών (έναν ενήλικα, δύο παιδιά μαζί σε μια πλευρά) και τα εξής αντικείμενα: ψήφος από στεατίτη και κωνικό κύπελλο.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (;)

Βιβλιογραφία: Coldstream 1963, 33, εικ. 2, πιν.106.

Λάρνακα (192): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά του κιβωτίου, ενώ στο κάλυμμα από δύο στις μακρές και από μια στις στενές πλευρές.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 188.

Περιεχόμενο λάρνακας:

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (;)

Βιβλιογραφία: Coldstream 1963, 33, εικ. 2, πιν.106.

193-208. Κνωσός, Γυψάδες (Πιν. 26, 27, 28, 29)

Λάρνακα (193): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου και από δύο οριζόντιες στο περιχέλιωμα του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Νεκροταφείο: Η ύπαρξη τάφων στο λόφο των Ανω Γυψάδων κοντά στο ανάκτορο της Κνωσού είχε ήδη επισημανθεί από τον Evans. Το 1954 ξεκίνησε η ανασκαφική έρευνα με αποτέλεσμα τα έρθουν στο φως οι 19 τάφοι του νεκροταφείου, από τους οποίους ο ένας ανήκει στην ΜΜ εποχή. Οι υπόλοιποι δίνουν στο νεκροταφείο ένα εύρος 250 χρόνων περίπου, δηλαδή από την ΥΜ ΙΙ μέχρι το τέλος της ΥΜ ΙΙΙ εποχής. Σημαντικό είναι ότι σε κάποιους τάφους μαρτυρείται η χρήση ξύλινων φορείων.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής ΙV. Περιείχε μια λάρνακα με υπολείμματα ενός σκελετού. Κάτω από τη λάρνακα υπήρχαν ίχνη ξύλινου αντικειμένου, μάλλον ξύλινης πυξίδας που περιείχε οστέινο χτένι, σφονδύλι από στεατίτη και χάλκινη περόνη (;). Σε λάκκο στο θάλαμο βρέθηκαν οστά από δύο παλαιότερες ταφές, ενήλικης γυναίκας και άρρενος 15-20 ετών. Μεταξύ των οστών τους υπήρχαν ψήφος από ορεία κρύσταλλο και χάλκινος δακτύλιος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Από το είδος των ευρημάτων εικάζεται ότι η ταφή ήταν γυναικεία¹⁰⁵.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1-2.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59, 205, 207, εικ. 24β. πιν 61d, f. Watrous 1991, πιν. 84 α, β.

Λάρνακα (194): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα. Έχει από δύο κάθετες λαβές στο κιβώτιο και από δύο οριζόντιες στο περιχέλιωμα του καλύμματος.

¹⁰⁵ Hood-Huxley-Sandars 1958-1959, 204.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος VI. Στο θάλαμο βρέθηκαν 4 λάρνακες τοποθετημένες παράλληλα. Κάθε μια είχε λίγα οστά ενός νεκρού. Μέσα στη λάρνακα 3 βρέθηκαν δύο ψήφοι, μια χάλκινη και μια λίθινη και μια προχοϊσκη από κάτω. Μέσα στη λάρνακα 4 υπήρχαν μισό χάλκινο μαχαίρι και τμήμα χάλκινου ξυρού. Στο θάλαμο βρέθηκαν ακόμα προχυτικό αγγείο και κωνικό σφονδύλι.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά ενός νεκρού. Ίχνη κυανής βαφής μέσα στη λάρνακα 1 οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι επρόκειτο για κάποιο ξύλινο αντικείμενο.

Χρονολόγηση:

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59, 205, 207, εικ. 24β. πιν 61d, f. Watrous 1991, πιν. 84 α, β. Μερούσης 2000, 143.

Λάρνακα (195): Όμοια με την **194**, αλλά χωρίς πόδια.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **194**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά ενός νεκρού.

Χρονολόγηση: ΥΜ III.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59, 205, 207, εικ. 24β. πιν 61d, f. Watrous 1991, πιν. 84 α, β.

Λάρνακα (196): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα. Έχει τρεις οπές στον πυθμένα. Στο μέσο των μακρών πλευρών του κιβωτίου και του καλύμματος έχει ζεύγος οπών και στις στενές τρεις σε διάταξη τριγώνου.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **194**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ III.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59, 205, 207, εικ. 24β. πιν 61d, f. Watrous 1991, πιν. 84 α, β.

Λάρνακα (197): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, κάλυμμα πολύ αποσπασματικό. Έχει από μια οπή στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Η μια μακρά και οι στενές πλευρές καλύπτονται από τέσσερις σειρές τρεχουσών σπειρών. Στη δεύτερη μακρά πλευρά διακρίνουμε 4 άνθη πατύρου. Στις παραστάδες οφιοειδείς γραμμές, κυματοειδείς και ενάλληλες τεθλασμένες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **194**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ IIIA2.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59, 205, 207, εικ. 24β. πιν 61d, f. Watrous 1991, πιν. 84 α, β.

Λάρνακα (198): MH 12025. Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα. Το κάλυμμα έχει από μια διαγώνια λαβή σε κάθε γωνία και από μια οπή στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Συστήματα κυματοειδών γραμμών.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος VII. Πρόκειται για τον πλουσιότερο από τους τάφους του νεκροταφείου και από τους υστερότερους. Στον τάφο υπήρχε μια λάρνακα με μια ταφή και ένα σιδερένιο μαχαίρι μπροστά στο πρόσωπο του νεκρού. Η ταφή αυτή είχε κτεριστεί με δύο μεγάλους αμφορείς που είχαν στο στόμιό τους από έναν ψευδόστομο αμφορέα, με άλλους τρεις αμφορείς και 4 χάλκινες περόνες. Φαίνεται ότι ο τάφος είχε χρησιμοποιηθεί και στο παρελθόν άλλες δύο φορές. Από την πρώτη ταφή βρέθηκαν μόνο λίγα οστά και ένα κρανίο σε μια γωνία του τάφου μαζί με 3 ψήφους, κωνικό σφονδύλι και έναν πολύ πρώιμο σφραγιδόλιθο από αχάτη, ο οποίος μάλλον χρησιμοποιήθηκε ως φυλακτό¹⁰⁶. Από μια άλλη επίσης πρώιμη ταφή προέρχονται δύο ακόσμητα αγγεία, ψευδόστομος αμφορέας, προχοϊσκη, μικρός σφραγιδόλιθος και χάλκινος δακτύλιος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ IIIB2.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59, 205-8, 231, εικ. 24c, πιν 61a, 51b. Μερούσης 2000, 144.

¹⁰⁶ Hood-Huxley-Sandars, 1958-1959, 208.

Λάρνακα (199): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου και από μια οριζόντια στις στενές του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος IX. Μια λάρνακα με λίγα οστά, τρία κρανία και χάλκινο ενώτιο βρισκόταν στον τάφο. Μια φιάλη και ψευδόστομος αμφορίσκος είχαν αρχικά τοποθετηθεί πάνω στο κάλυμμα της λάρνακας. Η ύπαρξη τμημάτων ενός δεύτερου καλύμματος στον τάφο οδήγησε τους ανασκαφείς στο συμπέρασμα ότι όταν το αρχικό κάλυμμα καταστράφηκε το αντικατέστησαν με καινούριο.¹⁰⁷

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM ΠΙΒ2.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

Λάρνακα (200): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Έχει από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου και από δύο οριζόντιες στις μακρές πλευρές του περιχειλώματος του καλύμματος.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος X. Θαλαμοειδής με διαμόρφωση πατώματος. Πάνω στο πάτωμα βρισκόνταν δύο λάρνακες σπασμένες και συλημένες. Στη λάρνακα 1 βρέθηκε ένα κρανίο. Σε λάκκο είχαν τοποθετηθεί παλαιότερη ταφή νεαρού ατόμου με ένα φλασκή YM ΠΙΑ2 χρόνων. Κάτω από το πάτωμα είχαν γίνει δύο ταφές, η πρώτη μάλλον ανδρική και η δεύτερη γυναικεία. Τα κτερίσματα της δεύτερης ταφής ήταν χάλκινο κάτοπτρο, 7-8 ψήφοι (μεταξύ των οποίων και μια χρυσή) που χρησιμοποιήθηκαν ως φυλακτά και ομάδα ψήφων που ανήκε σε περιδέραιο. Υπήρχαν ακόμα λύχνος, ξυρός, μια ψήφος και ίχνη ξύλινου κουτιού.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένα δόντι.

Χρονολόγηση: YM ΠΙΑ2

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

Λάρνακα (201): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Μια διαγώνια λαβή σε κάθε γωνία του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος XI. Περιείχε δύο λάρνακες. Κάτω από τη λάρνακα 2 τοποθετήθηκαν δύο ψευδόστομοι αμφορίσκοι και προχυτικό αγγείο που χρονολογούνται στην YM ΠΙΒ1-2, χάλκινη ακίδα, δύο κωνικά σφονδύλια, αντικείμενα που αποδίδονται σε γυναικεία ταφή. Ένα ακόμα σφονδύλι βρέθηκε στον τάφο. Κάτω από τη λάρνακα 1 σε ένα ελλειπτικό λάκκο υπήρχε μια ταφή ενός νεαρού ατόμου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η λάρνακα 1 (201) είχε πιθανότατα γυναικεία ταφή.

Χρονολόγηση: YM ΠΙΒ1-2.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

Λάρνακα (202): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια. Από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 201.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά και δύο ψήφοι.

Σχόλια: Δύο πόδια της στηρίζονταν σε πέτρες.

Χρονολόγηση: YM ΠΙΒ1-2.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

Λάρνακα (203): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια και τμήματα του καλύμματος. Έχει από δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Λακκοειδής τάφος XII. Περιείχε μια λάρνακα και θραύσματα μικρότερης διασκορπισμένα. Κάτω από τη λάρνακα είχε γίνει άλλη ταφή και αυτή νεαρού ατόμου. Το μόνο κτερίσμα ήταν κωνικό σφονδύλι που βρέθηκε κάτω από τη λάρνακα και πάνω από την ταφή.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ταφή ενός νεαρού ατόμου.

Χρονολόγηση: YM ΠΙΒ1-2

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

¹⁰⁷ Hood-Huxley-Sandars 1958-1959, 210. Ίσως αυτός είναι και ο λόγος που οι λαβές του κιβωτίου και του καλύμματος βρίσκονται οι μεν στις μακρές και οι δε στις στενές πλευρές.

Λάρνακα (204): Μικρή κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Φέρει από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου και από δύο οριζόντιες στο περιχέλιωμα του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 203.

Περιεχόμενο λάρνακας:

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

Λάρνακα (205): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Έχει από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου.

Διακόσμηση: άνθη παπύρου, συστήματα συνδεόμενων σπειρών, ενάλληλες τεθλασμένες, ολόβαφα κυματοειδή με περίγραμμα κ.λ.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος ΧΙΙΙ. Θαλαμοειδής με πολύ ακανόνιστο σχήμα. Περιείχε μια λάρνακα σε αποσπασματική κατάσταση, τμήματα μιας ακόμα λάρνακας διασκορπισμένα στον τάφο, κωνικό σφονδύλι και χάλκινη περόνη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59, 215, 231-2, εικ. 25, πιν. 61b,c. Μερούσης 2000, 144.

Λάρνακα (206): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος ΧΙΥ: Θαλαμοειδής. Περιείχε τμήματα δύο λαρνάκων. Δίπλα στη λάρνακα 2 υπήρχε ένα πύραυνο και κάτω από τη λάρνακα 1 ένας ψευδόστομος αμφορίσκος ΥΜ ΙΙΙΒ1 χρόνων.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ1 (:)

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

Λάρνακα (207): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 206.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ1 (:)

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

Λάρνακα (208): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια. Φέρει από δύο οριζόντιες λαβές χαμηλά στις μακρές και από μια στις στενές πλευρές του κιβωτίου.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Τάφος ΧΥΙ. Διπλός λακκοειδής. Στο ένα τμήμα υπήρχε μια λάρνακα. Δε βρέθηκαν άλλα αντικείμενα στον τάφο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένα κρανίο και λίγα οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΑ1-2 (:)

Βιβλιογραφία: Hood-Huxley-Sandars 1958-59.

209-234. Κνωσός, Ζαφέρ Παπούρα (Πιν. 29)

Λάρνακα (209): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Νεκροταφείο: Το 1906 ο sir Arthur Evans δημοσίευσε τους τάφους του νεκροταφείου στη Ζαφέρ Παπούρα. Πρόκειται για 49 θαλαμοειδείς, 33 λακκοειδείς και 18 ορύγματα στο βράχο, μεγάλο μέρος των οποίων ειδικά των θαλαμοειδών συλήθηκε κατά το παρελθόν.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος 8. Τεμάχια μιας λάρνακας και ρωμαϊκού αγγείου υπήρχαν στο δρόμο, 4 ακόσμητες λάρνακες στο θάλαμο. Η λάρνακα που βρέθηκε στο δρόμο πιθανότατα είχε τοποθετηθεί παράλληλα με άλλες δύο. Πάνω από αυτές και κάθετα τοποθετήθηκαν οι άλλες δύο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (210): Ashmolean AE 1128. Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα. Από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου και του καλύμματος και από μια στις στενές πλευρές του κιβωτίου.

Διακόσμηση: Τροχός και άρμα, άνδρας που κρατάει με σκοινί έναν αίγαγρο και ένας άλλος το κρατάει από το λαιμό (:), φοινικόδεντρα, κυματοειδείς γραμμές, κυματοειδές μοτίβο βράχων.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος 9. Ο θάλαμος περιείχε αρχικά δύο κιβωτιόσχημες λάρνακες, αλλά τα τεμάχια της μιας βρέθηκαν ανάμεσα στις πέτρες στο φράγμα της εισόδου μαζί με πύραυνο και μόνωτο κύπελλο. Σε μια άκρη του τάφου υπήρχαν ένας ψευδόστομος αμφορέας, ένα προχυτικό αγγείο και μερικά σφονδύλια.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM IIIA2 ή YM IIIB.

Βιβλιογραφία: Evans 1906, 29, εικ. 26 α-β. Vermeule 1965, 135. Rutkowski 1964, 158, AK 8. Long 1974, 24, 28, σημ. 63, 54, σημ. 1, 57, σημ. 39. Kanta 1980 59, 296. Πωλογιώργη 1990, 220. Μερούσης 2000, 145-146.

Λάρνακα (211): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Όρυγμα στο βράχο 10. («τάφος του κυνηγού»). Μια λάρνακα στο δρόμο σε αποσπασματική κατάσταση και μια ακόσμητη με κάλυμμα μέσα στο θάλαμο. Στο θάλαμο βρισκόταν ένας νεκρός, πιθανότατα άνδρας, με χάλκινο ξυρό, μαχαίρι και 15 αιχμές δοράτων κοντά στα πόδια και μικρό μόνωτο αγγείο κοντά στο κεφάλι.

Περιεχόμενο λάρνακας: Σκελετός και ψευδόστομος αμφορέας.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (212): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Μικρός θαλαμοειδής 11. Ήταν συλημένος. Περιείχε μια ταφή σε κιβωτιόσχημη λάρνακα και μια ακόμα στο δάπεδο, που ενδεχομένως ανήκε σε γυναίκα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (213): Κιβωτιόσχημη χωρίς κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής 17. Απέναντι από την είσοδο του τάφου παράλληλα με τον τοίχο είχε τοποθετηθεί κιβωτιόσχημη λάρνακα χωρίς το κάλυμμά της. Παράλληλα με τη λάρνακα, μπροστά στη είσοδο τοποθετήθηκαν εκτάδην δύο ακόμα νεκροί. Δε βρέθηκαν άλλα κτερίσματα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (214): Κιβωτιόσχημη (:)

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος 22.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (215): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής 29. Κατεστραμμένος. Βρέθηκαν υπολείμματα λάρνακας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (216): Κιβωτιόσχημη, με αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Η δοκός του έχει μνηοειδείς απολήξεις εν είδει κεράτων ταύρου. Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής 32. Βρέθηκε συλημένος. Στο δρόμο υπήρχε μόνωτο κύπελλο, ενώ στο θάλαμο δύο σπασμένες λάρνακες, τεμάχια από άλλες 4, λίγα οστά και όστρακα YM III

κεραμεικής. Κάποιες είχαν μάλλον τοποθετηθεί πάνω στις υπόλοιπες. Πίσω από τη δεύτερη λάρνακα είχε τοποθετηθεί πύραυλο με ίχνη κάρβουνου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Χάλκινη περόνη και ψήφος.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (217): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα. Κάτω από το κάλυμμα διακρίνεται εγχάραξη σε σχήμα Δ.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Λακκοειδής 34. Είναι ο μοναδικός λακκοειδής που συνδυάζεται με ταφή σε λάρνακα. Στον τάφο βρέθηκαν μόνο οστά, όστρακα και τμήμα χάλκινης περόνης.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (218): Κιβωτιόσχημη με επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής 39. Κατεστραμμένος. Μια λάρνακα στο εσωτερικό του.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (219): Κιβωτιόσχημη (:)

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής 50. Κατεστραμμένος. Δύο λάρνακες είχαν τοποθετηθεί στον τάφο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δύο κρανία και ένα κύπελλο.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (220): Κιβωτιόσχημη (:)

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής 56. Περιείχε μια λάρνακα. Στο θάλαμο βρέθηκαν ακόμα σφράγισμα με παράσταση ζώου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά και ψευδόστομος αμφορίσκος.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (221): Κιβωτιόσχημη (:)

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Μικρός θαλαμοειδής 60. Χωρούσε μόνο μια λάρνακα (ΑΚ 221), της οποίας το κάλυμμα βρέθηκε σπασμένο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (222): Κιβωτιόσχημη χωρίς κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Ο θαλαμοειδής τάφος 72 περιείχε δύο λάρνακες Στο θάλαμο βρέθηκαν ακόμα χάλκινη περόνη και λίθινο καλυκώσιμο αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός, χάλκινος δακτύλιος και δύο ψήφοι από υαλόμαζα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (223): Κιβωτιόσχημη χωρίς κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 222.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (224): Κιβωτιόσχημη λάρνακα με κάλυμμα. Το κάλυμμα φέρει δύο φορές το εγχάρακτο σημάδι Λ.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Ο θαλαμοειδής τάφος 80 περιείχε μια λάρνακα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός, δύο μαχαίρια με τις λαβές τους και αιχμηρό αντικείμενο στα πόδια του.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (225): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Ο θαλαμοειδής τάφος 81 περιείχε τρεις λάρνακες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός, χάλκινο εγχειρίδιο, ψήφοι και σφονδύλια.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (226): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Σύνθετος τάφος 83, 84. Ένας δρόμος οδηγεί σε λάκκο που περιέχει μια λάρνακα (ΑΚ 226). Σε κάποιο σημείο του δρόμου έχει ανοιχτεί ένας ακόμα δρόμος που οδηγεί αυτή τη φορά σε θάλαμο με τρεις λάρνακες. Η τρίτη είχε τοποθετηθεί πάνω στις άλλες δύο αλλά καταστράφηκε από την κατάρρευση της οροφής. Στο δάπεδο του θαλάμου υπήρχε ψευδόστομος αμφορέας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση:

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (227): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 226.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ταφές δύο νεκρών τοποθετημένων ο ένας με το κεφάλι στη μια στενή πλευρά και ο άλλος στην άλλη. Περιείχε αργυρό δακτύλιο, ψήφο από κορναλίτη, ψήφο από αμέθυστο και σφραγίδα από στεατίτη.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (228): (;)

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Μικρός θαλαμοειδής τάφος 90 με μια σπασμένη λάρνακα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μια ταφή και ένα σφονδύλι.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (229): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής 93. Βρέθηκε μια λάρνακα και έξω απ' αυτήν είχαν πεταχτεί από τους συλητές 3 σφονδύλια και μια ψήφος από ορεία κρύσταλλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Σχόλια: Μια από τις μακρύτερες με μήκος 1,5 μέτρα.

Χρονολόγηση:

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (230): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος 98. Στη μια πλευρά του τάφου τοποθετήθηκε λάρνακα. Κτερίσματα δε βρέθηκαν, λόγω πιθανής σύλησης του τάφου. Ο τάφος ξαναχρησιμοποιήθηκε για μια ακόμα ταφή αυτή τη φορά στο δάπεδο. Δίπλα στο κεφάλι του υπήρχαν ένα πύραυνο, λίθινο αγγείο και στα πόδια του ξίφος και χάλκινος ξυρός.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (231): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, χωρίς κάλυμμα.

Διακόσμηση: Πλέγμα από συνδεόμενες σπείρες με άνθη ανάμεσα, άνθη παπύρου, κυματοειδές μοτίβο, αβακωτό.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος 100. Τρεις λάρνακες (AK 231-233) τοποθετήθηκαν παράλληλα στον τάφο. Στο δάπεδο του θαλάμου υπήρχαν λίθινο σφονδύλι και κύπελλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός, χάλκινος δακτύλιος, βραχιόλι, τρεις ψήφοι από υαλόμαζα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ1-2.

Βιβλιογραφία: Evans 1906, 90-92, εικ. 102. Αλεξίου 1954, 409. Μανγιαννάκη 1972, 42. Μερούσης 2000, 146.

Λάρνακα (232): (;)

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 231.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (233): (;)

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 231.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένας νεκρός.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ

Βιβλιογραφία: Evans 1906.

Λάρνακα (234): ΜΗ 7396. Λουτροειδής, μια οριζόντια λαβή σε κάθε πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Αντίρροπα παπυροειδή, σειρά από κάθετες σπείρες, ολόβαφα τρίγωνα στο περιχέλιωμα (adder mark).

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής. Δεν αναφέρονται ευρήματα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Evans 1964, ΡΜ ΙV, 329, εικ. 272^α. Μιχαηλίδου-Παππά, 1972, 333, σημ 31. Μερούσης 2000, σελ. , νο98.

235-248. Κνωσός, Μαύρο Σπήλιο (Πιν. 29)

Λάρνακα (235): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Νεκροταφείο: Το νεκροταφείο στο Μαύρο Σπήλιο βρίσκεται σε πλαγιά λόφου. Ανασκάφηκε το 1926-27 από τον Forsdyke και αριθμεί 22 τάφους, λακκοειδείς και θαλαμοειδείς. Χρησιμοποιήθηκε από τους παλαιοανακτορικούς χρόνους και οι τελευταίες ταφές έγιναν στην ΥΜ ΙΙΒ περίοδο. Μια ιδιομορφία του νεκροταφείου είναι ότι μαζί με τους απλούς θαλαμοειδείς υπάρχουν και κάποιοι με δύο ή τρεις και ένας με τέσσερις θαλάμους. Ο τάφος V μετά την ανασκαφή κλείστηκε με σιδερένια πόρτα και μέσα φυλάχτηκαν οι λάρνακες και οι πίθοι που δε μεταφέρθηκαν στο Μουσείο Ηρακλείου.

Τάφος και περιεχόμενο: Τριπλός θαλαμοειδής τάφος ΙV με θραύσματα δύο λαρνάκων και μια λίθινη πλάκα, που ίσως λειτουργούσε ως ταφικό σήμα¹⁰⁸. Τα κτερίσματα ήταν μόνωτο κύπελλο, δίωτο κύπελλο, πύραυλα, τουλάχιστον δύο μεγάλες πρόχοι, όστρακα ΥΜ ΙΙΙ κεραμικής, ψήφοι από χαλκό, φαγεντιανή, ορεία κρύσταλλο, αμέθυστο, κορναλίτη, lapis lazuli, στεατίτη, μια λίθινη επιχρυσωμένη ψήφο, 4 σφραγίδες και περίαπτο από ορεία κρύσταλλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27

Λάρνακα (236): Κιβωτιόσχημη. Σε κάθε πλευρά έχει από μια μικρή λαβή για να δένει με το κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Τριπλός θαλαμοειδής τάφος V. Σε έναν από τους θαλάμους ανοίχτηκε κόγχη, όπου τοποθετήθηκε ένα κρανίο από τις αρχικές ταφές. Σε κάθε ένα από τους θαλάμους υπήρχαν

¹⁰⁸ Forsdyke 1926-27, 254.

θραύσματα λαρνάκων, ενώ βρέθηκαν θραύσματα που ανήκαν σε τουλάχιστον 11 καλύμματα. Άλλα ευρήματα από τον τάφο: 2 πύραυλα, τμήμα κυπέλλου, 2 αλάβαστρα, μόνωτο κύπελλο, ψευδόστομος αμφορέας, αμφορίσκος, όστρακα από πύραυλα και κωνικά κύπελλα και άλλα αγγεία, 6 χάλκινα αντικείμενα (2 λόγχες, μαχαίρι, περόνη, τριχολαβίδα, ψήφος), αντικείμενο από κρύσταλλο, όστρακα από δύο αγγεία από φαγεντιανή, ψήφοι από φαγεντιανή, λίθινο σφονδύλι και λόγχη από πυριτόλιθο. Τα αντικείμενα χρονολογούνται από την ΥΜ Ι μέχρι την ΥΜ ΙΙΙΒ

Περιεχόμενο λάρνακας: Δύο χάλκινοι δακτύλιοι, κύπελλο και ψευδόστομος αμφορέας.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α2.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27, 257. Μερούσης 2000, 147.

Λάρνακα (237): Κιβωτιόσχημη με πόδια. Τα πλαίσια ορίζονται εγχάρακτα. Από τη δημοσιευμένη φωτογραφία διακρίνουμε ότι έχει από μια κάθετη λαβή σε κάθε στενή πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: κυματοειδείς γραμμές και διαγραμμίσεις.

Τάφος και περιεχόμενο: Λακκοειδής τάφος Χ. αναφέρεται η εύρεση μιας μόνο άδειας λάρνακας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27, 270, εικ. 24. Μερούσης 2000, 147.

Λάρνακα (238): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Από δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά του κιβωτίου και του καλύμματος. Δε διακρίνεται αν έχει λαβές στις στενές πλευρές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Δύο ναυτίλοι καλύπτουν με τα πλοκάμια τους τη μια μακρά πλευρά. Στις παραστάδες κυματοειδείς γραμμές και ολόβαφα κυματοειδή με περίγραμμα στο κάλυμμα.

Τάφος και περιεχόμενο: Λακκοειδής τάφος ΧΙ με ακανόνιστο σχήμα και λαξευτή κόγχη στο πίσω μέρος. Περιείχε δύο λάρνακες και ένα σπασμένο κάλυμμα της μιας. Ελάχιστα τεμάχια οστών υπήρχαν μέσα στις λάρνακες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α2

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27, 270, 272, εικ. 26. Hood-Huxley-Sandars 1958-9, 231-232. Mavriyannaki 1972, 42. Kanta 1980, 202. Προκοπίου-Godart-Τζιγκουνάκη 1990, 199. Μερούσης 2000, 147.

Λάρνακα (239):Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα 238.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α2.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (240): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια, με δύο λαβές σε κάθε μακρά πλευρά και από μια οπή ανάμεσά τους.

Διακόσμηση: Ακόσμητη (;)

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος ΧΙΙΙ. Στο δρόμο του είχε σκαφτεί λάκκος που περιείχε μια λάρνακα και θραύσματα από το κάλυμά της. Δε συνοδευόταν από κτερίσματα, αλλά στο θάλαμο βρέθηκε ομάδα αγγείων της ΥΜ ΙΙΙΑ και πιθανότατα χρονολογούν και τη λάρνακα. Πρόκειται για δύο ψευδόστομους αμφορείς, ένα αλάβαστρο, κυλινδρικό αγγείο με πόμα και μόνωτο αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (241): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη (;)

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος ΧV. Στο δρόμο είχε σκαφτεί λάκκος όπου είχε τοποθετηθεί μια λάρνακα άδεια. Ο λάκκος έκλεινε με τρεις πλάκες. Στο θάλαμο βρέθηκαν ψευδόστομος αμφορέας, χάλκινο κάτοπτρο, θραύσμα φυσικού τρίτωνα και ψήφοι από στεατίτη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (242): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα. Στις γωνίες του καλύμματος από μια διαγώνια λαβή και από μια οπή στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος XVI. Υπάρχει μικρή κοιλότητα στο δρόμο με λίγα οστά. Σε κόγχη στο δρόμο υπήρχαν λίθινο αγγείο κωνικό κύπελλο και πιο πέρα πύραυνο. Στο θάλαμο βρέθηκε λάρνακα με λίγα οστά και απ' έξω ένα κύπελλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III A2.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27, 275-276. Μερούσης 2000, 148.

Λάρνακα (243): Το κατώτερο τμήμα κιβωτιόσχημης λάρνακας με 4 πόδια. Τα πλαίσια ορίζονται με εγχάραξη.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενο: Διπλός θαλαμοειδής XVII. Στο θάλαμο Α υπήρχε μια λάρνακα (243), η οποία περιείχε ένα κρανίο και λίγα οστά, και στο θάλαμο Β τρεις λάρνακες, η μια δίπλα στην άλλη. Από αυτές μόνο η μπροστινή δεν είχε οστά. Μέρος του δαπέδου είχε στρωθεί με όστρακα πίθων που είχαν προφανώς χρησιμοποιηθεί κατά την παλαιοανακτορική εποχή για ταφές. Κάτω τους λάκκος με οστά, χάντρες και ΜΜΠΒ κεραμική. Στο θάλαμο Α βρέθηκαν ακόμα: πρόχους, τμήμα κυπέλλου, προχοΐσκη, φιάλη, χάλκινο μαχαίρι, χάλκινο σφηκωτήρες, ψήφοι, σφραγίδα και περίπατο από στεατίτη με δύο οπές. Στο θάλαμο Β βρέθηκαν προχοΐσκη, δύο μόνωτα αγγεία, χάλκινος δακτύλιος, χάλκινη τριχολαβίδα, τεμάχιο από οστέινο χτένι, 3 σφραγίδες, αντικείμενο από ορεία κρύσταλλο και ψήφοι.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ένα κρανίο και λίγα οστά.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (244): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και εγχάρακτα πλαίσια.

Διακόσμηση: Ακόσμητη (;)

Τάφος και περιεχόμενο: Θάλαμος Β. Βλ. λάρνακα 243.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (245): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη (;)

Τάφος και περιεχόμενο: Θάλαμος Β. Βλ. λάρνακα 243.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (246): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη (;)

Τάφος και περιεχόμενο: Θάλαμος Β. Βλ. λάρνακα 243.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (247): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη (;)

Τάφος και περιεχόμενο: Λακκοειδής τάφος XX. Περιείχε λάρνακα με το κάλυμμά της. Βρέθηκαν ακόμα πύραυνο, χάλκινο μαχαίρι, χάλκινη τριχολαβίδα, χάλκινο σύρμα, όστρεα και ψήφος από στεατίτη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μια ψήφος.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

Λάρνακα (248): Κιβωτιόσχημη. Τα πλαίσια ορίζονται με εγχαράξεις.

Διακόσμηση: Ακόσμητη (;)

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος XXII. Περιείχε μια λάρνακα και τρεις ψήφους.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III.

Βιβλιογραφία: Forsdyke 1926-27.

249. Κυπαρίσσι, θέση «στου Βαθειά»

Λάρνακα (249): Τεμάχιο στενής πλευράς κιβωτιόσχημης λάρνακας.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε δύο μετόπες επαναλαμβάνεται πρόσοψη ιερού με επτά κίονες και επιστήλιο με κυκλικά δοκάρια. Πάνω από αυτά τρεις πρόχοι. Η παράσταση συμπληρώνεται με αδιάγνωστα γεωμετρικά μοτίβα. Στη δεύτερη μετόπη δεν επαναλαμβάνεται η δήλωση των αγγείων.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 1. Βρέθηκε συλημένος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-B.

Βιβλιογραφία: Μερούσης 2000, 149.

250. Κυπαρίσσι, θέση «στου Βαθειά»

Λάρνακα (250): Κιβωτιόσχημη, σαμαρωτό κάλυμμα. Μια διαγώνια λαβή σε κάθε γωνία του καλύμματος, που αντιστοιχούν με τις οπές στις άνω γωνίες του κιβωτίου.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 3. Περιείχε μια λάρνακα με τα κάλυμμά της στο έδαφος. Τα κτερίσματα είχαν τοποθετηθεί πλάι στο κάλυμμα και όχι πλάι στη λάρνακα, όπως είναι το σύνηθες. Αυτά ήταν άωτο κωνικό κύπελλο, μόνωτη κύλικα με χαμηλό πόδι, δίωτη υψίποδη κύλικα, δίωτο λεκανίδιο. Στο δάπεδο είχαν γίνει και άλλες ταφές. Σε λάκκο βρέθηκαν οστά από ανακομιδή.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Στη δυτική, βόρεια και ανατολική πλευρά του θαλάμου εντοπίστηκαν ίχνη κυανής βαφής, στοιχείο που μας παραπέμπει στην ύπαρξη φορείων ξύλινων ή ξύλινων σαρκοφάγων. Ανάμεσα στις οργανικές ύλες περισηνελέγησαν τα εξής αντικείμενα: φιάλη, σφραγίδα από ορεία κρύσταλλο, χρυσός σφηκωτήρας και χρυσός κρίκος. Επισημαίνεται από τον ανασκαφέα η σημασία των ευρημάτων του τάφου, αφού αποδεικνύουν ότι οι ταφές στα ξύλινα φορεία είχαν πιο πλούσια κτερίσματα σε σχέση με τις αντίστοιχες σε λάρνακες, τις οποίες συνόδευαν μόνο αγγεία.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1987, 236, 240-1. Μερούσης 2000, 150.

251. Μασταμπάς Ηρακλείου (Πιν. 29)

Λάρνακα (251): Έχει μόνο την ένδειξη «Μασταμπάς 1919». Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Το κάλυμμα έχει πελεκοειδείς απολήξεις και από δύο μικρές οριζόντιες λαβές στο περιχέλωμα. Είναι μικρότερο από το κιβώτιο, το οποίο φέρει από μια κάθετη λαβή στο μέσο κάθε πλευράς.

Διακόσμηση: Γραπτή: Άνθη, τρέχουσες σπείρες. Το κάλυμμα έχει οριζόντιο σύστημα κυματοειδών γραμμών.

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν υπάρχουν στοιχεία.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Το μικρότερο μέγεθος του καλύμματος, η ανορθόδοξη διάταξη των λαβών σε σχέση με τις λαβές του κιβωτίου και η λίγο πιο πρόχειρη εκτέλεση της διακόσμησής του μας δημιουργούν αμφιβολίες για το αν το συγκεκριμένο κάλυμμα ανήκε σε αυτή τη λάρνακα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 26, εικ. 9.9. Μερούσης 2000, 157-158.

252-268. Μετόχι Καλού, θέση Τραπέζα (Πιν. 29, 30, 31)

Λάρνακα (252): ΜΗ 19021. Κιβωτιόσχημη, χωρίς πόδια, με σαμαρωτό κάλυμμα. Από δύο κάθετες λαβές στις μακρές και από μια στις στενές πλευρές του κιβωτίου και του καλύμματος. Πέντε οπές κατά μήκος του μακρού άξονα του πυθμένα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Νεκροταφείο: Το 1970 τυχαία εντοπίστηκαν θαλαμοειδείς τάφοι, οι οποίοι φάνηκε αργότερα, με ανασκαφή το 1976, ότι ανήκαν σε νεκροταφείο με πέντε τάφους. Οι τάφοι Ι και ΙΙ είχαν καταστραφεί και οι υπόλοιποι είχαν συληθεί. Πιο συγκεκριμένα:

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος Ι. Είχε καταστραφεί από γεωργικές εργασίες. Τα ευρήματα απλά περισυλλέγησαν και ήταν 4 κιβωτιόσχημες λάρνακες, 4 αγγεία (ψευδόστομος

αμφορίσκος, μικρό φλασκί, 2 προχοΐδια), πολλές ψήφοι ικανές να σχηματίσουν 9 περιδέρια και ένας χάλκινος κρίκος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ (;)

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

Λάρνακα (253): ΜΗ 19022. Κιβωτιόσχημη, χωρίς πόδια, με αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά, μια κάθετη σε κάθε στενή του κιβωτίου. Στο κάλυμμα μια λαβή σε κάθε μακρά πλευρά και από μια λοξή διαμερή οπή στις άκρες της δοκού. Κατά μήκος του μακρού άξονα του πυθμένα τέσσερις οπές.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 252.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ (;)

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

Λάρνακα (254): ΜΗ 19023. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο λαβές, χαμηλά, σε κάθε μακρά πλευρά του κιβωτίου. Οι άκρες της δοκού έχουν από μια οπή. Τέσσερις οπές κατά μήκος του πυθμένα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 252.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ (;)

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

Λάρνακα (255): ΜΗ 19024. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, επίπεδο, ορθογώνιο κάλυμμα, με δύο λαβές στις μακρές πλευρές και από μια στις στενές. Στο κιβώτιο δύο λαβές στις μακρές και μια στις στενές πλευρές. Ο πυθμένας έχει τρεις οπές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συστήματα κυματοειδών γραμμών.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 252.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 159-160.

Λάρνακα (256): ΜΗ 9025 (λάρνακα Ι). Κιβωτιόσχημη, με ψηλά πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Με εγχάραξη ορίζονται τα πλαίσια των πλευρών. Μια λαβή σε κάθε γωνία του καλύμματος, από μια οπή στις παραστάδες του κιβωτίου. Διακόσμηση: Γραπτή: Κυματοειδείς γραμμές, ενάλληλες καμπύλες που περικλείουν σταγονόσχημο.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος ΙΙ. Μια λάρνακα, 3 αγγεία (υψίποδη κύλικα, 2 ψευδόστομοι αμφορίσκοι).

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 160.

Λάρνακα (257): ΜΗ 21813. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Τα πλαίσια ορίζονται με εγχάραξη. Δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου και του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος ΙΙΙ. Ο τάφος είχε συληθεί εντελώς. Έγινε εφικτή η αποκατάσταση δύο κιβωτιόσχημων λαρνάκων. Στο θάλαμο βρέθηκε μικρογραφική πρόχους και σε μια γωνία ομάδα αντικειμένων: 2 ψευδόστομοι αμφορείς και δύο μικρότεροι, άωτο κωνικό κύπελλο που περιείχε κάρβουνο, αναποδογυρισμένο άωτο κωνικό κύπελλο κάτω από το οποίο είχε τοποθετηθεί γυναικείο ειδώλιο με χέρια σε λατρευτική στάση, και τρεις ψήφοι. Οστά από παλαιότερες ταφές εναποτέθηκαν σε δύο λάκκους. Στον ένα βρέθηκαν ακόμα χάντρες που σχημάτιζαν δύο περιδέρια.

Περιεχόμενα λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΑ2-Β (;)

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

Λάρνακα (258): ΜΗ 21817^α. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά, μια σε κάθε στενή πλευρά του κιβωτίου, τέσσερις οπές στον πυθμένα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Πλατιές ολόβαφες ταινίες στις ακμές και τις παρυφές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **257**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-Β (;).

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 161-162.

Λάρνακα (259): ΜΗ 21820. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Τα πλαίσια ορίζονται εγχάρακτα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά του καλύμματος, μια οπή σε κάθε γωνία. Τρεις οπές στον πυθμένα αζονικά. Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς γραμμές και δικτυωτό πλέγμα.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος IV. Μέρος του είχε συληθεί. Περιείχε 4 λάρνακες, τεμάχια μιας πέμπτης και τεμάχια τριών καλυμμάτων, από τα οποία το ένα ενδεχομένως να ανήκε στην πέμπτη. Σε σχέση με τη λάρνακα 259 βρέθηκαν λεκανίδια με προχολή, κυλινδρική πυξίδα με το πόμα της, η οποία περιείχε μόνωτο κύπελλο, 3 ψήφους, περόνη από υαλόμαζα. Κάτω από την πυξίδα βρέθηκε δίωτο κυλινδρικό αγγείο και δύο τρίωτα με πρόχυση. Ακόμα δίωτη φιάλη που περιείχε ψευδόστομο αμφορίσκο, μόνωτη κύλικα. Ανάμεσα στις λάρνακες 259 και 260 υπήρχαν ψευδόστομος αμφορέας και άωτο κωνικό κύπελλο. Κάτω από τη λάρνακα 259 υπήρχε ψευδόστομος αμφορίσκος και μόνωτο κύπελλο. Τα οστά παλαιότερων ταφών είχαν εναποθέσει σε δύο λάκκους στο δάπεδο. Ο ένας περιείχε δύο κρανία, ψήφο, μύκητα ξίφους από αλάβαστρο, ενώ ο δεύτερος δύο κρανία

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 162.

Λάρνακα (260): ΜΗ 21816. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Τα άκρα της δοκού σηκώνονται προς τα πάνω. Από δύο κάθετες λαβές στις μακρές και από μια στις στενές πλευρές του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ίχνη καταλειβιάδων. Εγχάρακτη: Σε μια στενή πλευρά του καλύμματος ρομβοειδές χάραγμα αποδίδεται σε τυχαίο σημείο του κεραμέα¹⁰⁹.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **259**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ψήφος.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ (;)

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 162-163.

Λάρνακα (261): ΜΗ 21814. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα, λοξές τρύπες στις άκρες της δοκού του. Από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου. Στον πυθμένα τρεις οπές.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **259**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ (;)

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

Λάρνακα (262): ΜΗ 21812. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα με «πελεκοειδείς» απολήξεις. Μια οπή σε κάθε γωνία του καλύμματος και του σώματος. Απουσιάζουν οι λαβές. Τέσσερις οπές στον πυθμένα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στη μια μακρά πλευρά του καλύμματος και στις δύο μακρές του κιβωτίου σειρές τρεχουσών σπειρών και ολόβαφο κυματοειδές. Αντικόρυφα διποίκιλτα τρίγωνα και φοινικοειδές. Στο κάλυμμα πουλιά αντωπά και ανάμεσά τους πλαίσιο με δικτυωτό πλέγμα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **259**. Στη λάρνακα **262** αποδίδονται μόνωτο κύπελλο που περιείχε μόνωτη κύλικα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 159.

Λάρνακα (263): Κιβωτιόσχημη, με πόδια.

Διακόσμηση: Γραπτή: Καταλειβιάδες στις παραστάδες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα **259**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

¹⁰⁹ Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη και Ρεθεμιωτάκης 1978, 92.

Λάρνακα (264): ΜΗ 21819. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Χωρίς λαβές, με ζεύγη οπών στις γωνίες του καλύμματος και του κιβωτίου. Έξι οπές στον πυθμένα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σειρά ρόμβων και τριγώνων που όλες οι γωνίες γεμίζονται με διαγραμμισμένα τόξα. Ακόμα σχηματικά άνθη, ενάλληλα τόξα, αντίρροπες σπείρες κ.λπ. Πλαστική: Η μια απόληξη της δοκού είναι σε σχήμα ταυροκεφαλής.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος V. Περιείχε 5 λάρνακες. Από το θάλαμο αφαιρέθηκαν κωνικό ρυτό, ακόσμητη πρόχους, ψευδόστομος αμφορίσκος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κρανιακά οστά και ανάμεσά τους χάλκινη αγκιστροειδής περόνη.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 160-161.

Λάρνακα (265): ΜΗ 21811. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά, μια σε κάθε στενή πλευρά του κιβωτίου, δύο κάθετες στις μακρές πλευρές του καλύμματος. Οπή στην άκρη της δοκού. Κεντρική οπή στον πυθμένα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 264. Από κάτω λίθινο καλυκόσχημο αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μέσα στη δεύτερη- ΑΚ 265 (Α.Μ.Η. 21811) βρέθηκαν εκτός από κρανιακά οστά ένας ψευδόστομος αμφορίσκος, χάλκινος κρίκος.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

Λάρνακα (266): ΜΗ 21815. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Διαγώνιες λαβές στις γωνίες του καλύμματος, οπές στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συστήματα κυματοειδών γραμμών, τρέχουσα σπείρα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 264.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κρανιακά οστά και μια φακοειδή σφραγίδα με παράσταση αιγάγρου.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 161.

Λάρνακα (267): ΜΗ 21810. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, σαμαρωτό κάλυμμα. Τα πλαίσια ορίζονται με εγχάραξεις. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά, μια σε κάθε στενή του κιβωτίου, ισάριθμες και αντίστοιχες οριζόντιες στο περιχέλιωμα του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Απλές γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 264. Κάτω από τη λάρνακα μόνωτη κύλικα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Ψήφοι, πλακίδια από υαλόμαζα, ορεία κρύσταλλο και χαλκό.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978.

Λάρνακα (268): ΜΗ 21818. Μικρή κιβωτιόσχημη, χωρίς πόδια, με σαμαρωτό κάλυμμα, το οποίο έχει από μια τρύπα σε κάθε άκρη της δοκού. Τρεις οπές στον πυθμένα. Έχει από δύο λαβές χαμηλά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 264.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μικρογραφική πρόχους και κομμάτια χαλκού.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη/ Ρεθεμιωτάκης 1978. Μερούσης 2000, 162-163.

269-271. Φοινικιάς (Πιν. 31)

Λάρνακα (269): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Μια λαβή σε κάθε γωνία του καλύμματος, μια διαμπερής οπή σε κάθε παραστάδα. Με εγχάραξη ορίζονται τα πλαίσια.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οι παραστάδες και τα περιχειλίσματα του κιβωτίου και του καλύμματος είναι ολόβαφα.

Τάφος και περιεχόμενα: Από παράδοση.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙ Α2.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις Γ., 1970, 455, πιν. 397. Μερούσης 2000, 187-188.

Λάρνακα (270): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Από δύο οριζόντιες λαβές στο περιχέλιωμα του καλύμματος, από μια οπή στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συστήματα δύο ή τριών κυματιστών γραμμών και χιαστί γραμμών στα πόδια.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 269.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις Γ., 1970, 455, πιν. 397. Μερούσης 2000, 188.

Λάρνακα (271): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές (;) κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά, μια σε κάθε στενή πλευρά του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συστήματα κυματιστών γραμμών και ευθειών ταινιών.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 269.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Τζεδάκις Γ., 1970, 455, πιν. 397

Επαρχία Πεδιάδας

272-273. Αρτσάω (Πιν. 31)

Λάρνακα (272): Κιβωτιόσχημη, χωρίς πόδια, με επίπεδο κάλυμμα κομμένο σε δύο τεμάχια. Οχτώ οπές στο κάλυμμα, μια σε κάθε γωνία του, τέσσερις στα σημεία που συναρμολογούνται τα δύο τεμάχια. Στις μακρές πλευρές από δύο λαβές, από μια στις στενές. Οπές στον πυθμένα δεν υπάρχουν.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1903 βρέθηκε θαλαμοειδής τάφος με δύο κιβωτιόσχημες λάρνακες. Στο δάπεδο του θαλάμου υπήρχαν δύο ακόμα ταφές και 5 αγγεία (πρόχους, ψευδόστομος αμφορέας εισαγμένος, κύπελλο, πύραυλο και προχοϊσκη) και ένας χάλκινος ξυρός.

Περιεχόμενο λάρνακας: Οστά άνδρα σε ώριμη ηλικία.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ (;)

Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1904. Kanta 1980, 45.

Λάρνακα (273): Κιβωτιόσχημη, χωρίς πόδια, με αμφικλινές κάλυμμα, χωρίς γραπτή διακόσμηση. Δεν έχει λαβές. Ζεύγη οπών στο μέσο των μακρών και στενών πλευρών σε συνάφεια με τις οπές του καλύμματος. Διαμπερείς οπές χαμηλά στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Ανάγλυφη: Στις άνω γωνίες των φατνωμάτων και στις παραστάδες σειρά με στοιχεία που ο Ξανθουδίδης ονομάζει «έντυποι πυροστρόβιλοι»¹¹⁰. Δεν υπάρχει γραπτή διακόσμηση.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 272. Οστά γυναίκας σε ώριμη ηλικία.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Ξανθουδίδης 1904. Kanta 1980, 45. Μερούσης 2000, 117.

274. Βαθειανός Κάμπος (Πιν. 32)

Λάρνακα (274): ΜΗ 9249. Κιβωτιόσχημη¹¹¹, με τέσσερις λαβές.

Διακόσμηση: Γραπτή: Άνθος παπύρου και αργοναύτης καταλαμβάνουν μια μακρά πλευρά, πλέγμα τόξων στο κάλυμμα, κυματοειδή πλαίσια. Η λάρνακα του Βαθειανού Κάμπου όμως είναι περισσότερη γνωστή για μια ανδρική μορφή σε μια από τις στενές πλευρές, η οποία μάλιστα ορίζεται εγχάρακτα. Είναι όρθια και τα χέρια υψωμένα και φοράει ποδήρες ένδυμα ανατολικού τύπου, που αφήνει ακάλυπτο τον ένα ώμο.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Μια κιβωτιόσχημη λάρνακα και γύρω της μικρά αγγεία (δεν αναφέρεται αριθμός) και ένα κρατήρας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Στη μορφή αποδίδονται ιερατικές ιδιότητες και θυμίζει τις αντίστοιχες μορφές από τις λάρνακες του Μαρουλά, των Αρμένων και της Επισκοπής¹¹². Ο Αλεξίου πιστεύει ότι πρόκειται για ιερέα που τελετουργεί υπέρ του νεκρού¹¹³.

¹¹⁰ Ξανθουδίδης 1904, 5.

¹¹¹ Ο Μερούσης 2000, 122-123 αναφέρει ότι έχει κάλυμμα, ενώ η Vermeule το αντίθετο (JHS σελ. 136).

¹¹² Kanta 1980, 44.

¹¹³ Αλεξίου, Μινωικός Πολιτισμός, 124-125.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1958, 218, πιν. ΙΑ, εικ. 2. Αλεξίου χ.χ. 124-125, εικ. 27. Vermeule 1965, 136, εικ. 2β. Manriyannaki 1972, 42. Long 1974, 30, 31, 76, εικ. 31. Kanta 1980, 44-45. Morgan 1987, 191. Παωλιγιώργη 1990, 158. Watrous 1991, 292, εικ. 84h. Μερούσης 2000, 122-123.

275. Βόνη

Λάρνακα (275): ΜΗ 11163. Λουτηροειδής.

Διακόσμηση: Γραπτή: Εξωτερικά άνθη παπύρου, εσωτερικά ψάρια, χταπόδι, πουλί.

Τάφος και περιεχόμενα: Δεν αναφέρονται στοιχεία για την εύρεση της λάρνακας.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ;

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1957, 337. Σακελλαράκης 1966β, 415, σημ. 36. Kanta 1980, 76. Μερούσης 2000, 125.

276. Γούβες, θέση Συκιά (Πιν. 32)

Λάρνακα (276): Κιβωτιόσχημη, αμφικλινές κάλυμμα. Το κάλυμμα έχει από δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά και από μια οριζόντια σε κάθε στενή.

Διακόσμηση: Γραπτή: Το κιβώτιο είναι ακόσμητο. Δύο αντωπά πουλιά που ραμφίζουν ένα άνθος παπύρου κοσμούν το κάλυμμα.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1963 βρέθηκε τυχαία θαλαμοειδής τάφος και ανασκάφηκε από το Δαβάρα. Μια κιβωτιόσχημη λάρνακα είχε βρεθεί από έναν χωρικό. Κατά την ανασκαφική έρευνα ήρθαν ακόμα στο φως δύο μικρά αγγεία, δύο σφονδύλια, μερικές ψήφοι, και ένα αλάβαστρο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Δαβάρας 1964, 441-2. Davaras 1976, 30, εικ. 17. Kanta 1980, 69. Watrous 1991, πιν. 91d. Μερούσης 2000, 129.

277-286. Γούρνες (Πιν. 32)

Λάρνακα (277): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Νεκροταφείο: Το ΥΜ ΙΙΙ νεκροταφείο στις Γούρνες απέδωσε 13 λάρνακες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Στο δρόμο είχε ανοιχτεί λάκκος που περιείχε την ταφή ενός άνδρα σε λάρνακα με μόνα κτερίσματα δύο φακοειδείς σφραγίδες. Λίγο πιο πάνω από το λάκκο βρέθηκαν ίχνη καύσης, οστά προβάτων και οστά σκύλου¹¹⁴. Ο τάφος είχε συληθεί και περιείχε τρεις κιβωτιόσχημες λάρνακες ανοιγμένες και σπασμένες. Οι ταφές κτερίστηκαν με ένα μόνωτο αγγείο σε σχήμα δακτυλίου, ένα ψευδόστομο αμφορέα και έναν ακόμα μικρότερο, δύο μόνωτα κύπελλα, μια μόνωτη προχυτική φιάλη και όστρακα από μερικά ακόμα αγγεία. Στον πυθμένα μιας από τις λάρνακες βρέθηκε μεγάλος αριθμός ψήφων, ικανές κατά το Χατζηδάκη να συμπληρώσουν 15 περιδέραια¹¹⁵

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

Λάρνακα (278): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής με μικρό θάλαμο. Στο δρόμο είχε σκαφτεί ένας λάκκος ή τρεις που ενώνονταν και είχαν τοποθετηθεί τρεις κιβωτιόσχημες λάρνακες. Δίπλα στην **280** βρέθηκαν τα εξής χάλκινα αντικείμενα: πρόχους, ξίφος με ελεφαντοστέινη λαβή, δύο ξυρούς, μια αρύταινα και ένα μαχαίρι. Κοντά στην είσοδο του θαλάμου βρέθηκαν αποσπασματικά μικρός ψευδόστομος αμφορέας, ένας μεγαλύτερος, δίωτη κύλικα, μόνωτη κύλικα, δίωτη φιάλη, κέρνος, θυμιατήρι, τριποδική τράπεζα προσφορών. Στο δρόμο βρέθηκαν δύο φυσικοί τρίτωνες, 4 λίθινα αγγεία, μικρό ακόνι.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: Μια πιθανή χρονολόγηση για τις λάρνακες είναι η ΥΜ ΙΙΒ από ένα αγγείο με ένδειξη «δρόμος, λάρναξ».

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

¹¹⁴ Kanta 1980. 47 για θυσία σκύλου.

¹¹⁵ Χατζηδάκης 1918, 68-70, εικ. 12.

Λάρνακα (279): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα. Φέρει από δύο λαβές στις μακρές πλευρές και από μια στις στενές του κιβωτίου και του καλύμματος.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 278.

Περιεχόμενο λάρνακας: Σφραγιδόλιθος.

Χρονολόγηση: Βλ. λάρνακα 278.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

Λάρνακα (280): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα. Φέρει από δύο λαβές στις μακρές πλευρές του κιβωτίου.

Διακόσμηση: Πλαστική: Ενδιαφέρον έχει μια ανάγλυφη σχοινοειδής ταινία κάτω από το περιχέλιωμα της μακράς πλευράς.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 278.

Περιεχόμενο λάρνακας: Σφραγιδόλιθος και ψήφοι.

Σχόλια: Είναι μια από τις πιο μακρές λάρνακες¹¹⁶.

Χρονολόγηση: Βλ. λάρνακα 278.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

Λάρνακα (281): Μικρή λουτροειδής λάρνακα. Έχει από μια λαβή σε κάθε πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σειρά αναρτημένων σπειρών.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 3: Λάκκος. Υπήρχε μόνο μια μικρή λάρνακα χωρίς οστά ή κτερίσματα και πιθανότατα ανήκε σε παιδική ταφή.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Β.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

Λάρνακα (282): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα. Φέρει από δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά και από μια οριζόντια σε κάθε στενή. Άλλες 6 λαβές, όλες κάθετες, βρίσκουμε και στο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 4: Θαλαμοειδής, ο οποίο περιείχε δύο κιβωτιόσχημες λάρνακες, η δε δεύτερη (λάρνακα Β) είχε σπάσει. Μέσα στο θάλαμο και δίπλα στην είσοδο βρέθηκε λάκκος μέσα στον οποίο είχε τοποθετηθεί κιβωτιόσχημη λάρνακα και τα κτερίσματά της, κυλινδρικό αγγείο με μια λαβή και πρόχυση, δίωτη φιάλη, 2 λίθινα αγγεία και χάλκινο κάτοπτρο. Κάτω από τη δεύτερη βρέθηκε οينوχοΐσκη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Η πρώτη λάρνακα (λάρν. Α) υποδέχτηκε ταφή ώριμου άνδρα με κτερίσματα ένα κύαθο και μικρό χάλκινο κάτοπτρο. Ο κύαθος θεωρήθηκε κειμήλιο, μια και χρονολογείται από την ΜΜΙΙΙ εποχή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

Λάρνακα (283): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 282.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

Λάρνακα (284): Κιβωτιόσχημη με αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Δε δημοσιεύονται πληροφορίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Από το λάκκο. Βλ. λάρνακα 282.

Περιεχόμενο λάρνακας: Λίγα οστά.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκης 1918.

¹¹⁶ Ο Χατζηδάκης αναφέρει ότι το εσωτερικό μήκος είναι 1,30 μ. (Χατζηδάκης 1904, 74)

Λάρνακα (285): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και αμφικλινές κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 5: Πρόκειται για ορθογώνιο λάκκο. Τα ευρήματά του περιλαμβάνουν μια κιβωτιόσχημη λάρνακα με αμφικλινές κάλυμμα, τρίτο αγγείο, μόνωτο κύπελλο με πόδι και άωτο κωνικό κύπελλο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μέσα στη λάρνακα είχαν γίνει τρεις διαδοχικές ταφές όπως μαρτυρούν τα τρία κρανία. Ένας από τους νεκρούς ήταν γυναίκα.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκις 1918.

Λάρνακα (286): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Τάφος 6: Ορθογώνιος λάκκος με μια κιβωτιόσχημη λάρνακα. Λίγα οστά βρέθηκαν έξω από τη λάρνακα. Ακτέριστη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Χατζηδάκις 1918, εικ. 23. Kanta 1980, 47. Μερούσης 2000, 130.

287-288. Επισκοπή, θέση Άγιος Απόστολος (Πιν. 32)

Λάρνακα (287): ΜΗ 9216. Λουπηροειδής, τέσσερις λαβές, μια σε κάθε πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε τρεις ζώνες. Στην κεντρική αλυσίδα σχηματοποιημένων ανθών παπύρου, ενώ στην άνω και στην κάτω συστήματα παράλληλων σιγμοειδών.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος. Ερευνήθηκε από τον Μαρινάτο. Περιείχε λουπηροειδείς και κιβωτιόσχημες λάρνακες. Τα κτερίσματα (ψευδόστομος αμφορέας, 2 προχοΐσκες, 2 θυμιατήρια, κωνικό κύπελλο, βάση δίσκου, 2 λίθινα αγγεία, 2 χάλκινες σμίλες, κωνικά σφονδύλια σφραγιδολίθος από σάρδιο και μερικές ψήφοι) ήταν τοποθετημένα στο δάπεδο του θαλάμου.

Περιεχόμενο λάρνακας: Χάλκινη σμίλη.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Μαρινάτος 1933-35, Παράρτημα 52, 54, εικ. 8,9. Mavriyannaki 1972, 30. Kanta 1980, 59, εικ. 63.7. Μερούσης 2000, 135.

Λάρνακα (288): ΜΗ 9215. Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Γραμμικά και φυτικά μοτίβα.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ λάρνακα **287**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Ανήκει στη σπάνια κατηγορία λαρνάκων με πολύχρωμη διακόσμηση, δηλ. με ερυθρό και κυανό εκτός από το μαύρο, όπως και στα παραδείγματα από τα Δράμια Αποκορώνου και τους Αρμένους.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: ΜΑρινάτος 1933-35, Παράρτημα 52, 54, εικ. 8,9. Mavriyannaki 1972, 30. Kanta 1980, 59, εικ. 63.7. Μερούσης 2000, 136.

289. Κασανοί (Πιν. 32)

Λάρνακα (289): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά και μια σε κάθε στενή πλευρά. Με ίδιο τρόπο οργανώνονται ισάριθμες λαβές και στο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς γραμμές, παράλληλες γραμμές, οδοντωτό και αβακωτό στις παραστάδες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 1. Τρεις κιβωτιόσχημες λάρνακες, θήλαστρο με διακόσμηση δύο πουλιών, ψευδόστομος αμφορέας, λίθινο αγγείο, περίαπτο από υαλόμαζα, δύο περόνες και μια από υαλόμαζα..

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-B.

Βιβλιογραφία: Αλεξίου 1972β, 621, πιν. 580ζ. Kanta 1980, 78. Μερούσης 2000, 138-139.

290-292. Μάλια, Άζυμο (Πιν. 33)

Λάρνακα (290): MH 7408. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά, μια οριζόντια σε κάθε στενή πλευρά. Στο κάλυμμα από δύο κάθετες λαβές στις μακρές πλευρές. Το κεντρικό πλαίσιο της μακράς πλευράς ορίζεται με αυλάκωση.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οι παραστάδες, οι άκρες του καλύμματος είναι ολόβαφες με περίγραμμα. Στο κέντρο των μακρών επιφανειών διακρίνουμε ολόβαφα ορθογώνια με περίγραμμα.

Τάφος και περιεχόμενα: Το ανώτερο μέρος του τάφου είναι ορθογώνιο, ενώ ο θάλαμος πιο κάτω μεγαλώνει και γίνεται κυκλικός. Μέσα στον τάφο υπήρχαν 4 λάρνακες. Τις ταφές συνόδευαν 7 αγγεία (4 πρόχοι, 2 κύλικες, πυξίδα)

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III B.

Βιβλιογραφία: Van Effenterre 1963. Μερούσης 2000, 150-151.

Λάρνακα (291): MH 7409. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια. Δεν έχει κάλυμμα. Φέρει λαβές μόνο στις μακρές πλευρές. Αυλάκωση ορίζει το πλαίσιο των μακρών πλευρών.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 290.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III B (;)

Βιβλιογραφία: Van Effenterre 1963.

Λάρνακα (292): MH 7410. Όμοια με τη λάρνακα 291.

Διακόσμηση:

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 290.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III B (;)

Βιβλιογραφία: Van Effenterre 1963, 117, πιν. XLVI.4.

293-294. Μάλια, Αγία Πελαγία (Πιν. 33)

Λάρνακα (293): MH 7911. Κιβωτιόσχημη, έξι πόδια, αμφικλινές κάλυμμα, έξι λαβές στο κιβώτιο και άλλες τόσες στο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Κάθετα πλαίσια που συμπληρώνονται με τρέχουσες σπείρες, ενάλληλες γωνίες, διαγραμμίσεις. Στο κάλυμμα ολόβαφο ορθογώνιο με περίγραμμα ανάμεσα στις λαβές.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος περιείχε τρεις λάρνακες και πέντε καλύμματα, 3 αγγεία, δύο λίθινα αγγεία, καθώς και μερικά αγγεία των ιστορικών χρόνων.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Σχόλια: Το μήκος του κιβωτίου (1,32μ.) την κατατάσσει στις πιο μακρές λάρνακες.

Χρονολόγηση: YM III B.

Βιβλιογραφία: Joly 1928, 148-150, πιν. VIII. Van Effenterre 1963. Μερούσης 2000, 151.

Λάρνακα (294): MH 12030 (7912). Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά, μια οριζόντια σε κάθε στενή. Τέσσερις λαβές στο κάλυμμα, μια οπή σε κάθε γωνία. Το πλαίσιο της μακράς πλευράς του κιβωτίου ορίζεται με αυλάκωση.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οι παραστάδες είναι ολόβαφες, όπως και ένα κεντρικό ορθογώνιο πλαίσιο ανάμεσα στις λαβές του κιβωτίου. Πλαστική: Στις άκρες του καλύμματος, στη δοκό και σε μια κάθετη ζώνη ανάμεσα στις λαβές διακρίνουμε μικρές επίθετες αποφύσεις.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 293.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: YM III B.

Βιβλιογραφία: Joly 1928, 148-150, πιν. VIII. Van Effenterre 1963, 123-4, πιν. XLIX.1-2. Μερούσης 2000, 151-152.

295. Μάλια, Άγιος Δημήτριος (Πιν. 33)

Λάρνακα (295): MH 7910. Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές (:) κάλυμμα. Έξι κάθετες λαβές στο κιβώτιο, ισάριθμες λαβές στο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Α' μακρά πλευρά κιβωτίου- μεγάλος διπλός πέλεκυς πάνω στον οποίο έχει κουρνιάσει πτηνό, και αναρτημένες σπείρες. Β' μακρά πλευρά- επαναλαμβάνεται το μοτίβο του διπλού πελέκεως και των αναρτημένων σπειρών.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Πέντε λάρνακες. Δεν αναφέρονται άλλα ευρήματα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Joly 1928, 151-153, εικ. 1-2, πιν. IX. Van Effenterre 1963, 126, πιν. LI. Van Effenterre 1980, 44, εικ. 60-61. Watrous 1991, 293, πιν. 88f. Μερούσης 2000, 152.

296-297. Μάλια, Κόκκινος Πύργος (Πιν. 34)

Λάρνακα (296): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Δύο κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά του κιβωτίου, μια σε κάθε στενή. Στο κάλυμμα ισάριθμες λαβές. Σειρά οπών στο μακρύ άξονα του πυθμένα. Τα κεντρικά πλαίσια ορίζονται με εγχάραξη. Ενδιαφέρον προκαλεί το εσωτερικό της. Επίθετες ταινίες πηλού κατά πλάτος του πυθμένα δίνουν την εντύπωση σανίδων και θυμίζουν τη λάρνακα με σανίδες από τον Ολούντα. (βλ. Ν.Λασιθίου).

Διακόσμηση: Γραπτή: Σε κάθετα πλαίσια που ορίζουν κατακόρυφες γραμμές: διαγράμμιση, τρέχουσες σπείρες (ανάλογη με την Μ.Η. 7911).

Τάφος και περιεχόμενα: Τυχαίο εύρημα του 1947 δίπλα σε μια άλλη ακόσμητη.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Van Effenterre 1963, 127, πιν. LII. Van Effenterre 1980.

Λάρνακα (297): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές-ελαφρώς κυρτό- κάλυμμα. Τέσσερις λαβές στο κιβώτιο, μια σε κάθε πλευρά και από μια κάθετη στις μακρές πλευρές του καλύμματος.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 296.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ (:)

Βιβλιογραφία: Van Effenterre 1963, 127, πιν. LII. Van Effenterre 1980, 605, εικ. 872. Μερούσης 2000, 153.

298. Μάλια, Νεκροταφείο 'Pierre Meulieres' (Πιν. 34)

Λάρνακα (298): ΜΗ 8555. Λουπηροειδής. Μια λαβή σε κάθε πλευρά.

Διακόσμηση: Γραπτή: Οφιοειδείς γραμμές.

Νεκροταφείο: 'Pierre Meulieres'.

Τάφος και περιεχόμενα: Λάκκος 8. Μαζί με τη λάρνακα βρέθηκαν ένα τριποδικό μαγειρικό σκεύος που περιείχε κρανίο παιδιού.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Van Effenterre 1963, 98, πιν. XXXIX. Kanta 1980, 51. Μερούσης 2000, 153.

299. Μάλια

Λάρνακα (299): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα (:).

Διακόσμηση: Γραπτή: Τρέχουσες σπείρες, κατακόρυφες ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής, με 5 κιβωτιόσχημες λάρνακες, 3 ψευδόστομους αμφορείς, δύο κύπελλα, άωτο κωνικό κύπελλο, ένα μόνωτο κύπελλο και μικύλλο πιθοειδές αγγείο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 52. Μερούσης 2000, 153-154.

300. Σκοτεινό (Πιν. 34)

Λάρνακα (300): Τεμάχιο κιβωτιόσχημης λάρνακας.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ολόβαφοι ρόμβοι με κύκλο στο μέσο. Συμπληρώνονται με ενάλληλες γωνίες και διαγραμμισμένα τρίγωνα.

Τάφος και περιεχόμενα: Το 1942 βρέθηκε σε τάφο στο χωριό.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ-Γ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 68, εικ. 31.3. Μερούσης 2000, 181.

301. Τζιγκούνας (Πιν. 34)

Λάρνακα (301): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στις μακρές πλευρές δύο σειρές τεσσάρων αργοναυτών, η δεύτερη ανάποδα στην άνω άκρη του πλαισίου.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 2. Στον τάφο βρέθηκαν εκτός από μια κιβωτιόσχημη λάρνακα λίγα αγγεία, μερικές χάντρες και σφονδύλια.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2-B.

Βιβλιογραφία: Πλάτων 1953β, 491. Πλάτων 1954, 515. Kanta 1980, 70, εικ. 143.16. Watrous 1991, πιν. 85 a. Μερούσης 2000, νο190.

Επαρχία Καιουργίου

302-304. Βασιλικά Ανώγεια Μεσαράς (Πιν. 35)

Λάρνακα (302): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές χαμηλό κάλυμμα. Δύο λαβές στις μακρές και από μια στις στενές, όλες κάθετες. Στο κάλυμμα οριζόντιες λαβές στο περιχέλιωμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στη μια μακρά πλευρά άνθη παπύρου με τέσσερα πουλιά, τρία ψάρια και δύο ακτινωτούς ρόδακες. Στο κάλυμμα δύο πουλιά, τρία ψάρια και ακτινωτός ρόδακας στη μια πλευρά και 5 πουλιά στη δεύτερη.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής με 4 λάρνακες και περίπου 12 αγγεία (ένας ψευδόστομος αμφορέας).

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Orsi 1890, 203-208, πιν. I. Evans PM IV, 338, εικ. 281. Kanta 1980, 93. Betancourt 1985, 162, 168, πιν. 26c. Watrous 1991, πιν 83 f. Μερούσης 2000, 123.

Λάρνακα (303): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα (;).

Διακόσμηση: Γραπτή: Παπυροειδή και κυματοειδείς γραμμές.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 302.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Orsi 1890, 203-208, πιν. I. Evans PM IV, 338, εικ. 281. Kanta 1980, 93. Watrous 1991, πιν 83 f. Μερούσης 2000, 123.

Λάρνακα (304): Κιβωτιόσχημη, με κάλυμμα (;).

Διακόσμηση: Γραπτή: Ομόκεντροι κύκλοι, τρέχουσες σπείρες κ.λπ.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 302.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (;)

Βιβλιογραφία: Orsi 1890, 203-208, πιν. I. Evans PM IV, 338, εικ. 281. Kanta 1980, 93. Watrous 1991, πιν 83 f. Μερούσης 2000, 124.

305-306. Γουδιές Μοιρών (Πιν. 35)

Λάρνακα (305): Κιβωτιόσχημη, τέσσερα πόδια, αμφικλινές κάλυμμα. Μια οριζόντια λαβή σε κάθε πλευρά του κιβωτίου. Στο κάλυμμα οριζόντιες λαβές στις μακρές πλευρές του καλύμματος και από μια μικρότερη σε κάθε γωνία που αντιστοιχούν με τις διαμπερείς οπές που έχουν γίνει στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στο κάλυμμα - πλοκάμια ενός χταποδιού. Ανάγλυφη: Σε μια στενή πλευρά του καλύμματος ανάγλυφο μοτίβο με κρινάκια.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής με ορθογώνιο θάλαμο. Είχε συληθεί κατά το παρελθόν και τα ευρήματα είχαν μετακινηθεί. Περιείχε δύο κιβωτιόσχημες λάρνακες, συνολικά 16 αγγεία (αλάβαστρο, 2 ψευδόστομοι αμφορείς, 7 πρόχοι, 6 κύπελλα), λίθινο φωλεόσχημο αγγείο, δύο σφραγιδόλιθοι, πολλές ψήφοι, χάλκινο κάτοπτρο, πολλοί χάλκινοι κρίκοι και χάλκινο μαχαίρι και χάλκινο εργαλείο. Από τα αγγεία τα μισά είχαν τοποθετηθεί σε ρηχή κοιλότητα (2 πρόχοι, 6 κύπελλα).

Περιεχόμενα λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία: Laviosa 1970, 104-105, πιν. E, εικ. 11.

Λάρνακα (306): Κιβωτιόσχημη, χωρίς πόδια, με επίπεδο κάλυμμα χωρισμένο σε δύο ισομεγέθη τμήματα, το καθένα με μια λαβή στο κέντρο. Δύο λαβές σε κάθε μακρά πλευρά και από μια σε κάθε στενή. Τρεις οπές κατά μήκος του πυθμένα.

Διακόσμηση: Γραπτή: σε ζώνες με σειρές τόξων και στιγμών.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 305. Η λάρνακα βρέθηκε να στέκει πάνω σε πέτρες που την ανύψωναν λίγο σε σχέση με το δάπεδο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ (;)

Βιβλιογραφία: Laviosa 1970, 104-105, πιν. Ε, εικ. 11. Μερούσης 2000, 129-130.

307-308. Μοίρες

Λάρνακα (307): ΜΗ 1339. Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Αργοναύτες σε ζώνες.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής, τώρα κατεστραμμένος. Περιείχε πέντε λάρνακες από τις οποίες οι τρεις πολύ αποσπασματικές. Τα κτερίσματά τους ήταν μερικά αγγεία (;) και ένα χάλκινο κάτοπτρο.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 89.

Λάρνακα (308): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 307.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (;)

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 89. Μερούσης 2000, 165.

309. Σταυρός Γαλιás

Λάρνακα (309): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα (;).

Διακόσμηση: Γραπτή: χταπόδι σε μια πλευρά.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής τάφος 4. Βρέθηκαν δύο λάρνακες και δύο κωνικά κύπελλα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δαβάρas 1964, 441. Kanta 1980, 89. Μερούσης 2000, 182.

Επαρχία Πυργιωτίσης

310. Καλοχωραφίτης Μεσαράς, θέση Ανεβόλεμα

Λάρνακα (310): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα (;).

Διακόσμηση: Γραπτή: Άρμα με δύο μορφές, πλοίο και ψάρια, ελάφι, πτηνά. Στη δεύτερη πλευρά άνδρας κρατά ταύρο από τα κέρατα, παρουσία δύο μορφών με χιτώνες, βουκράνιο με δίσκο ανάμεσα στα κέρατα. Ακόμα φοίνικες και αίγαγροι στη μια στενή πλευρά και μεγάλο πτηνό και ανθρώπινη μορφή στην άλλη. Πλαστική: Στη δοκό έχει πλαστική κεφαλή ανθρώπου.

Τάφος και περιεχόμενα: Θαλαμοειδής. Μεγάλο μέρος του καταστράφηκε και τη διάνοιξη δρόμου. Στο δρόμο κοντά στην είσοδο βρέθηκε κατά χώρα πήλινη γάστρα με ίχνη άνθρακα και ίχνη καύσης κάτω από αυτή, στοιχείο που ερμηνεύεται από την ανασκαφέα Κ. Λεμπέση ως λατρευτική πράξη για το νεκρό¹¹⁷. Ο τάφος περιείχε τεμάχια λαρνάκων, από τα οποία αποκαταστάθηκαν 5, οι 3 με το κάλυμμα τους. Οι ταφές κτερίστηκαν με 80 αγγεία (ψευδόστομοι αμφορείς, κρατηρίσκοι, κύπελλα κ.λπ.), 10 πήλινα ζώδια, ομοίωμα βουκρανίου, πλαστικό αγγείο σε σχήμα πάπιας, 2 μικρά λίθινα αγγεία, μνηοειδές λίθινο περιάπτο με εγχάρακτη διακόσμηση και οπές, 3 φακοειδείς ψήφοι από στεατίτη, 2 ψήφοι από υαλόμαζα, 5 σφραγίδες και 4 χάλκινα αντικείμενα (ξυρός, αιχμή δόρατος, τριχολαβίδα, δακτύλιος). Δεν αναφέρεται από την ανασκαφέα ποια αντικείμενα βρέθηκαν μέσα στις λάρνακες, παρά

¹¹⁷ Λεμπέση 1973-4, 885-886.

μόνο ότι ο αριθμός τους ήταν πολύ μικρός. Σε μια γωνία του τάφου είχε γίνει προσεκτική απόθεση δύο νεκρών από τις λάρνακες τους με τα αγγεία τους.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Δεμπέση 1973-4, 885-6. Αλεξίου 1973β, 471. Morgan 1987, 186. Πωλογιώργη 1990, 221. Μερούσης 2000, σελ. , νο79.

311-319. Κλήμα Μεσαράς, θέση «στον Έλληνα» (Πιν. 35, 36)

Λάρνακα (311): Κιβωτιόσχημη με επίπεδο κάλυμμα. Οπές στις γωνίες του καλύμματος και στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος 1. Υπήρχαν 4 κιβωτιόσχημες λάρνακες με επίπεδα καλύμματα. Γύρω από τη λάρνακα 3 είχαν τοποθετηθεί 9 αγγεία (δίωτη υψίποδη κύλικα, μόνωτο κύπελλο με χαμηλό πόδι, δύο μεγάλοι ψευδόστομοι αμφορείς και 5 μικροί), μικρός ψευδόστομος πίσω από αυτή και μόνωτο κύπελλο με πόδι κοντά στην είσοδο. Μια ψήφος βρέθηκε στη λάρνακα **314** και μια στο δάπεδο του θαλάμου. Οι λάρνακες στέκονταν σε πλακοειδείς πέτρες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979. Βασιλάκης 1983.

Λάρνακα (312): Κιβωτιόσχημη με επίπεδο κάλυμμα. Οπές στις γωνίες του καλύμματος και στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **311**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979. Βασιλάκης 1983.

Λάρνακα (313): Κιβωτιόσχημη με επίπεδο κάλυμμα. Οπές στις γωνίες του καλύμματος και στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **311**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Κενή.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979. Βασιλάκης 1983.

Λάρνακα (314): Κιβωτιόσχημη με επίπεδο κάλυμμα. Οπές στις γωνίες του καλύμματος και στις παραστάδες.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **311**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μια ψήφος.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979. Βασιλάκης 1983.

Λάρνακα (315): Κιβωτιόσχημη με επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Θαλαμοειδής τάφος 2. Περιείχε 5 λάρνακες, οι οποίες πατούσαν σε πλακοειδείς πέτρες. Οι τρεις είχαν γραπτή διακόσμηση και επίπεδα καλύμματα. Στο δάπεδο βρέθηκαν 4 αγγεία (μόνωτο κύπελλο με χαμηλό πόδι, 3 ψευδόστομοι αμφορείς). Κάτω από τη λάρνακα 1 υπήρχαν 6 αγγεία (ψευδόστομος αμφορέας, ένας μικρότερος, 4 προχοΐδια).

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α2.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979, 249, σημ. 90. Βασιλάκης 1983, 354-355.

Λάρνακα (316): Κιβωτιόσχημη με 4 πόδια και επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Η πρώτη μακρά πλευρά χωρίζεται σε δύο ζώνες. Στην ανώτερη αριστερά αίγαγρο προστά σε δέντρο και δεξιά δύο ταύροι που τρέχουν. Η κάτω ζώνη πληρούται με τρία χταπόδια τοποθετημένα οριζόντια. Στη δεύτερη πλευρά αριστερά ασαφές μοτίβο με κυματοειδείς ταινίες, οφιοειδείς, παράλληλα γραμμίδια κ.λ., ενώ δεξιά η μοναδική παράσταση θρόνου χωρίς ερεισίνωτο. Τα

πόδια του στηρίζονται σε βάθρα. Πίσω από το θρόνο διακρίνεται ανθρώπινη μορφή με ποδήρες ένδυμα που κοσμεύεται με ενάλληλες τεθλασμένες γραμμές προτάσσει το χέρι και στρέφει δεξιά από το θεατή. Έχει ανέβει σε βάθρο ορθογώνιο με ενάλληλα Π. Η σκηνή πλαισιώνεται από μοτίβο βράχων στην άνω και δεξιά πλευρά της σκηνής. Στις παραστάδες των μακρών πλευρών ναυτίλοι και στα πόδια ιερά κέρατα και ολόβαφος αμφίκυκλος βωμός. Μια στενή πλευρά χωρίζεται σε δύο τμήματα, τα οποία συμπληρώνονται με φοινικόδεντρα και μοτίβο βράχου. Στις παραστάδες τρέχουσες σπείρες και στα πόδια αμφίκυκλοι βωμοί. Η άλλη στενή πλευρά έχει ένα φοινικόδεντρο σε όλη την επιφάνεια, με παραπληρωματικά στοιχεία ένα παπυροειδές άνθος, ένα ακτινωτό ρόδακα και μοτίβο βράχου. Στις παραστάδες ναυτίλοι, στο ένα πόδι ιερά κέρατα και στο άλλο βωμός.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **315**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Οι λάρνακες 2 και 3 προέρχονται με βάση εικονιστικά κριτήρια από το ίδιο εργαστήριο¹¹⁸.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α2.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979, 249, σημ. 90. Βασιλάκης 1983, 354-355. Μερούσης 2000, 140.

Λάρνακα (317): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Στις μακρές πλευρές σειρές ναυτίλων και στις στενές από ένα φοινικόδεντρο. Στις παραστάδες τρέχουσες σπείρες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **315**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Παράλληλα: Βλ. λάρνακα **316**.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979, 249, σημ. 90. Βασιλάκης 1983, 354-355.

Λάρνακα (318): Κιβωτιόσχημη, 4 πόδια, επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Φοινικόδεντρο, πτηνά, ακτινωτοί και στιγμωτοί ρόδακες, ομόκεντρα ημικόκλια, κυματιστές γραμμές. Οφιοειδείς γραμμές στις παραστάδες.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **315**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μικρός ψευδόστομος αμφορέας.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α2.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979, 249, σημ. 90. Βασιλάκης 1983, 354-355.

Λάρνακα (319): Κιβωτιόσχημη με επίπεδο κάλυμμα.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενο: Βλ. λάρνακα **315**.

Περιεχόμενο λάρνακας: Μικρός ψευδόστομος αμφορέας και θυμιατήρι με το κάλυμμά του.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙ Α2.

Βιβλιογραφία: Ρεθεμιωτάκης 1979, 249, σημ. 90. Βασιλάκης 1983, 354-355.

320. Φαιστός, Καλύβια (Πιν. 36)

Λάρνακα (320): Τεμάχια από κιβωτιόσχημη λάρνακα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Χταπόδι.

Τάφος και περιεχόμενα: Tombe dei Nobili (Ανασκαφή Ξανθουδίδη)

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 99, εικ. 35.1, 3, 6. Μερούσης 2000, 185-186.

321. Φαιστός, Καλύβια (Πιν. 36)

Λάρνακα (321): Τεμάχια από λουθηροειδή λάρνακα.

Διακόσμηση: Γραπτή: Αβακωτό, χταπόδια και τρέχουσες σπείρες.

Τάφος και περιεχόμενα: Tombe dei Nobili.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 99, εικ. 35.2,4,5. Μερούσης 2000, 186.

322. Φαιστός, Καλύβια (Πιν. 36)

¹¹⁸ Ρεθεμιωτάκης 1995, 165.

Λάρνακα (322): Τμήμα από το περιχέλιωμα λουθηροειδούς λάρνακας.

Διακόσμηση: Γραπτή: Συνεχόμενα τρίγωνα (“adder mark”).

Τάφος και περιεχόμενα: Tombe dei Nobili.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2.

Βιβλιογραφία: Kanta 1980, 99, εικ. 35.7. Μερούσης 2000, 186.

323-324. Φαιστός, Καμηλάρης

Λάρνακα (323): ΑΚαν. 3072. Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα (:)

Διακόσμηση: Γραπτή: Ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Κυκλικός θολωτός τάφος. Περιείχε δύο λάρνακες, ενώ από τα αγγεία του τάφου στην ίδια περίοδο ανήκουν μια πρόχους και μια πυξίδα.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2

Βιβλιογραφία: Levi 1961-2, 34, εικ. 31. Αλεξίου 1967, 63. Kanta 1980, 101-102. Μερούσης 2000, 186.

Λάρνακα (324): Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Ακόσμητη.

Τάφος και περιεχόμενα: Βλ. λάρνακα 323.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (:)

Βιβλιογραφία: Levi 1961-2, 34, εικ. 31. Αλεξίου 1967, 63. Kanta 1980, 101-102.

325. Φαιστός, Λιλιανά

Λάρνακα (325): ΜΦ 84035. Κιβωτιόσχημη.

Διακόσμηση: Γραπτή: Ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Λάκκος Ε, με 3 λάρνακες, 4 αγγεία (κύπελλο, φιάλη, δύο πρόχοι) και χάντρες.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΒ.

Βιβλιογραφία: Savignoni 1904, 647-8, εικ. 118. Rutkowski 1964, 154, σημ. 7. Kanta 1980, 100. Di Vita κ.άλλοι 1984, 221, εικ. 398-99. Μερούσης 2000, 187.

326-327. Φαιστός, Νεκροπόλεις

Λάρνακα (326): Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα (:).

Διακόσμηση: Γραπτή: ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Άγνωστος.

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (:).

Βιβλιογραφία: Levi 1961-2.

Λάρνακα (327): ΑΚ αν. Ε. 7717. Κιβωτιόσχημη με κάλυμμα (:)

Διακόσμηση: Γραπτή: Ταινίες.

Τάφος και περιεχόμενα: Άγνωστος

Περιεχόμενο λάρνακας: Δεν αναφέρεται.

Χρονολόγηση: ΥΜ ΙΙΑ2 (:)

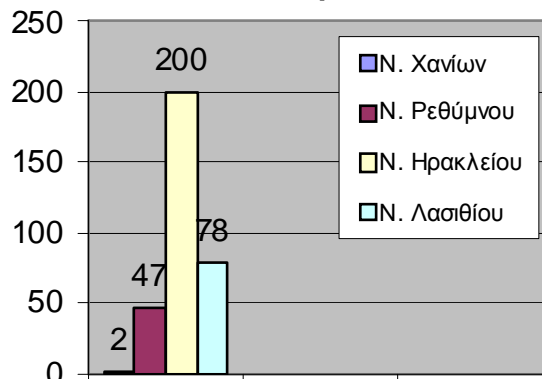
Βιβλιογραφία: Levi 1961-2, 34, σημ. 1. Μερούσης 2000, 187.

ΜΕΡΟΣ Β
Σύνθεση των δεδομένων

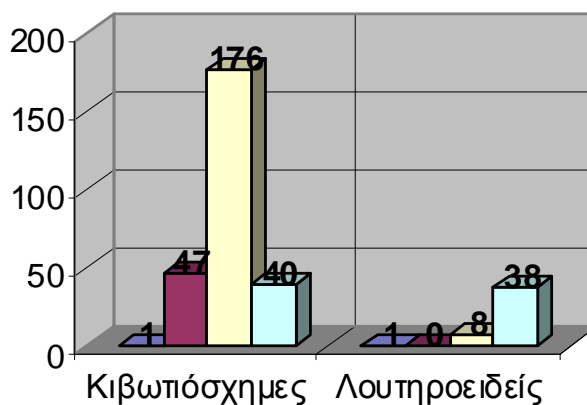
I. Οι λάρνακες στο χώρο και το χρόνο¹¹⁹

Ο μεγαλύτερος αριθμός λαρνάκων έχει βρεθεί στο νομό Ηρακλείου και περιλαμβάνει περίπου τα δύο τρίτα του δείγματός μας (200 από τις 327 λάρνακες). Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι οι μισές περίπου από αυτές προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή της Κνωσού. Λόγω της σημασίας του ανακτόρου, αλλά και της ανάγκης να επεκταθεί ο σύγχρονος οικισμός (Βενιζέλειο κ.λ.), ο χώρος αυτός έχει μελετηθεί και ανασκαφεί σε μεγάλο βαθμό σε σχέση με τους υπόλοιπους της Κρήτης. Θυμίζουμε ότι γύρω από την Κνωσό υπάρχουν πολλά μεγάλα νεκροταφεία, η Ζαφέρ Παπούρα, το Μαύρο Σπήλιο, οι Άνω και Κάτω Γυνάδες και, αρκετά πιο μακριά, το Φουρνί Αρχανών, τα οποία εξυπηρετούσαν τις ανάγκες ενός πολυπληθούς κέντρου, όπως ήταν η Κνωσός. Ο νομός Λασιθίου με ποσοστό το ένα τέταρτο περίπου του δείγματός μας (78 λάρνακες – 23,8%), ο νομός Ρεθύμνου με ένα ποσοστό 14,3% επί του δείγματος (47 λάρνακες) και ο νομός Χανίων εκπροσωπείται με δύο μόνο λάρνακες. Στο Χάρτη 1 και στο Γρ. 1 φαίνεται η διασπορά των λαρνάκων στο νησί. Υπάρχει ένας μεγάλος πυρήνας στο Ηράκλειο και στις γύρω περιοχές, από το Γάζι μέχρι τα Μάλια, ένας μικρότερος στα κεντρικά του νομού, νότια του Ηρακλείου, στη Μεσαρά και το Αμάρι, στο Ρέθυμνο και στις βόρειες κυρίως περιοχές του νομού Λασιθίου.

Γρ. 1 Κατανομή λαρνάκων ανά νομό

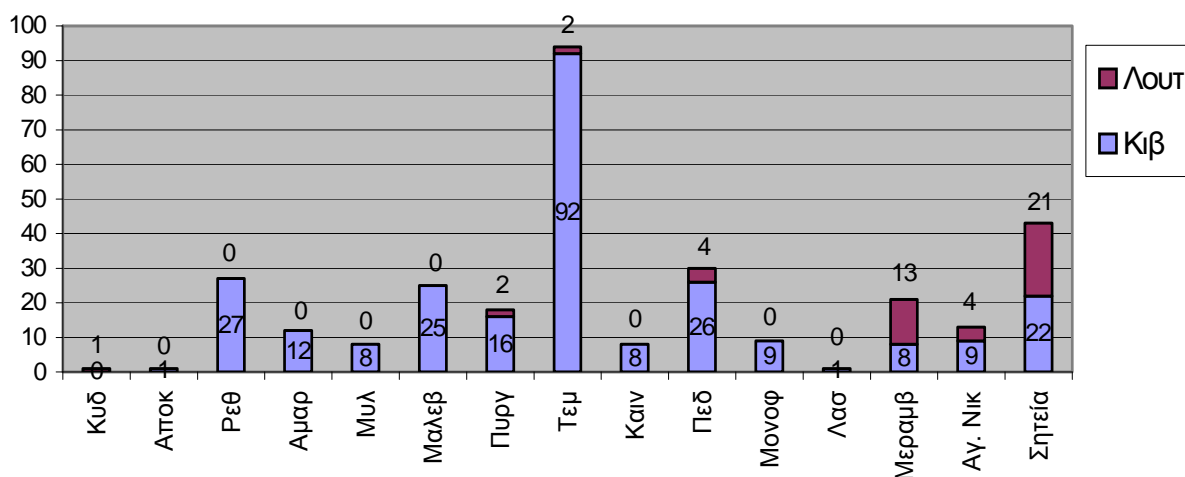
Γρ. 2 Κατανομή τύπων ανά νομό

¹¹⁹ Οι αριθμοί σε παρένθεση με έντονα γράμματα στην παρούσα εργασία αναφέρονται στις λάρνακες του καταλόγου, π.χ. (AK 1) είναι η πρώτη λάρνακα του καταλόγου από τα Δράμια.

Στον Γρ. 2 με την κατανομή των κιβωτιόσχημων και των λουτηροειδών λαρνάκων στους νομούς διαπιστώνουμε ακόμα ότι περίπου ένα 5% (8 λάρνακες) στο Ηράκλειο ανήκει στο δεύτερο τύπο, ενώ στο νομό Λασιθίου οι λουτηροειδείς και οι κιβωτιόσχημες είναι περίπου μοιρασμένες (38 λουτήρες έναντι 40 κιβωτιόσχημων). Αν ρίξουμε μια λεπτομερέστερη ματιά στην κατανομή τους στις επαρχίες αντιλαμβανόμαστε ότι οι λουτήρες περιορίζονται σχεδόν αποκλειστικά στις ανατολικές περιοχές του νησιού, δηλαδή τις επαρχίες Μεραμβέλλου, Αγίου Νικολάου και Σητείας, στις οποίες όπως έδειξαν οι Τσιποπούλου και Vagnetti δραστηριοποιούνταν αρκετά εργαστήρια παραγωγής λαρνάκων¹²⁰. Είναι η επιλογή του τύπου της λάρνακας θέμα παράδοσης για τους κατοίκους κάθε περιοχής, ή μήπως κοινωνική, συμβολική ή άλλη υπόθεση; Μήπως δεν είναι καν ζήτημα επιλογής αλλά μάλλον «προσφοράς» του/των εργαστηρίου/-ων κάθε περιοχής; Το τελευταίο μοιάζει απίθανο, αφού, για παράδειγμα, στο Λασιθί οι τύποι των λαρνάκων είναι ποσοτικά μοιρασμένοι. Γιατί ο τύπος του λουτήρα δεν προτιμάται στην κεντρική Κρήτη και παραμένει άγνωστος στις δυτικές περιοχές του νησιού;

Γρ. 3 **κατανομή κιβωτιόσχημων και λουτηροειδών ανά επαρχία**

Η προβληματική χρονολόγηση των λαρνάκων παραμένει ανυπέρβλητη δυσκολία της σχετικής έρευνας. Οφείλεται άλλοτε στο διαταραγμένο αρχαιολογικό περιβάλλον και άλλοτε στην έλλειψη χρονολογικών δεδομένων. Αρκετά συχνά μια λάρνακα χρονολογείται διαφορετικά στη βιβλιογραφία και, όπως σημειώθηκε ήδη, αυτό μας

¹²⁰ Tsiropoulou M., L. Vagnetti, 1997.

ανάγκασε να χρησιμοποιήσουμε τη χρονολόγηση του ανασκαφέα ή του ερευνητή που τη δημοσίευσε. Για να αποφευχθεί ο κίνδυνος αλλοίωσης των αποτελεσμάτων, εδώ χρησιμοποιήθηκαν μόνο οι ασφαλέστερ χρονολογημένες λάρνακες, δηλαδή περίπου οι μισές.

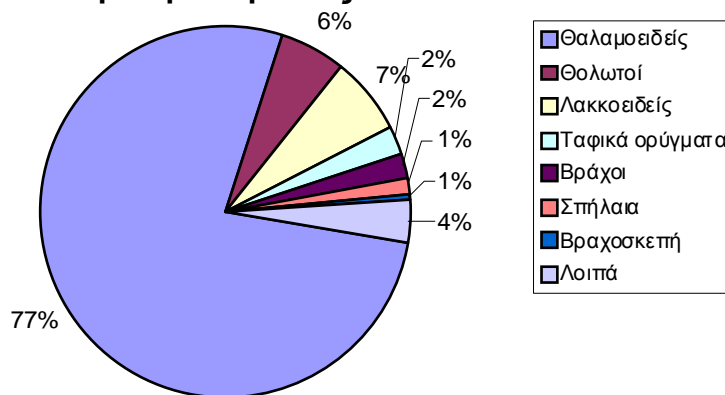
Οι πρώιμότερες κιβωτιόσχημες και λουτηροειδείς λάρνακες εμφανίζονται στην ΥΜ ΙΙΑ1, είναι μόλις δέκα και προήλθαν από την κεντρική και ανατολική Κρήτη. Οι τρεις είναι λουτηροειδείς, και οι δύο από αυτές βρέθηκαν στη Σητεία. Δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι οι πρώτες κιβωτιόσχημες λάρνακες εμφανίζονται στις Αρχάνες, πλησίον της Κνωσού, ενώ οι πρώτες λουτηροειδείς στην ευρύτερη περιοχή της Σητείας, γεγονός που μοιάζει να ενισχύει την υπόθεση των Haegg και Sieurin ότι οι Μινωίτες γνώρισαν τα ξύλινα κιβώτια από τους Μυκηναίους, οι οποίοι πρωτοεμφανίστηκαν στην περιοχή της Κνωσού.

II. Οι τάφοι

Ο συνηθέστερος τύπος τάφου στον οποίο βρίσκονται λάρνακες, από την αρχή μέχρι το τέλος της περιόδου που εξετάζουμε, είναι ο θαλαμοειδής, ο λαξευμένος στον μαλακό βράχο (ποσοστό περίπου

Γρ. 4

Τύποι τάφων με λάρνακες

77%). Το ποσοστό αυτό παραμένει σταθερό για τους νομούς Ρεθύμνου, Ηρακλείου και Λασιθίου. Ποιό από τα δύο επηρέασε το άλλο η γεωμορφολογία ή η ταφική αρχιτεκτονική δε γνωρίζουμε, το βέβαιο πάντως είναι ότι οι θαλαμοειδείς τάφοι βρίσκονται κυρίως στη ρίζα ή στις πλαγιές λόφων και υψωμάτων, ώστε να εκμεταλλευτούν το υπερκείμενο χώμα για την κάλυψη και προστασία τους. Ο δρόμος χαράσσεται με κατεύθυνση προς το ύψωμα, ενώ ο θάλαμος δουλεύεται μέσα στον όγκο του λόφου. Αυτό γίνεται πιο σαφές στο τοπογραφικό νεκροταφείων όπως οι Αρμένιοι, όπου οι τάφοι είναι παράλληλοι και αλλάζουν φορά ανάλογα με την κλίση του λόφου. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι δεν έχουν όλοι οι λαξευτοί θαλαμοειδείς την ίδια μορφή. Στη Ζαφέρ Παπούρα και στο Μαύρο Σπήλιο, για παράδειγμα, πολλοί έχουν διπλούς ακόμα και τριπλούς θαλάμους και στο Μετόχι Καλού, στο θάλαμο σχηματίζονται ακανόνιστες κόγχες. Οι πρωιμότεροι τάφοι, όπως ο Τάφος Η του Κατσαμπά, είναι μεγάλων διαστάσεων και διατηρούν στοιχεία όπως θρανία, πεσσό κ.λπ.

Ο δεύτερος δημοφιλέστερος τύπος τάφου που φιλοξενεί ταφές σε λάρνακες και απαντά και στους τρεις νομούς είναι ο θολωτός. Στο Ρέθυμνο, οι θολωτοί περιορίζονται στην επαρχία Αμαρίου (Αποδούλου: θέσεις Σωπατάκια, «στου Φράγκου το Λουρί» και Σάτα). Στο Ηράκλειο οι τάφοι στα Δαμάνια, στις Αρχάνες και στη Φαιστό (Καμηλάρης), ενώ στο Λασιθί οι θολωτοί περιορίζονται στην επαρχία Σητείας (Αχλάδια, Κουτσουλιανό Ζήρου, Μουλιανά και Πραισός). Οι θολωτοί τάφοι της εποχής είναι μικροί. Ο μεγαλύτερος είναι ο Τάφος Α στο Φουρνί Αρχανών που έχει και πλευρικό δωμάτιο.

Στο νομό Ηρακλείου εμφανίζεται και ένας ακόμα τύπος τάφου με λάρνακες, ο λακκοειδής, που δεν είναι δημοφιλής αλλού στο νησί, έχει ωστόσο παράλληλα στο μυκηναϊκό κόσμο, απ' όπου αντλεί την καταγωγή του. Τέτοιοι τάφοι βρίσκονται στο λεγόμενο «μυκηναϊκό περίβολο» στις Αρχάνες. Ένας από αυτούς χρονολογείται στην ΥΜ ΙΙΑ1 και είναι από τους πρωιμότερους, ενώ οι άλλοι ακολουθούν και φτάνουν μέχρι το τέλος της ΥΜ ΙΙΒ. Λακκοειδείς εμφανίζονται επίσης στο Μαύρο Σπήλιο, στους Άνω Γυψάδες και στη Ζαφέρ Παπούρα Κνωσού.

Σπανιότερα σκάβεται ένας απλός λάκκος, αρκετά μεγάλος ώστε να χωρέσει τη λάρνακα και κάποια κτερίσματα. Αυτό συνέβη για παράδειγμα στους Βολιώνες Αμαρίου. Η ίδια λογική, της ανέξοδης σε χρόνο και κόπο διάνοιξης τάφου, φαίνεται να διέπει τους τάφους 1 στη Μίλατο, στη θέση Άσπα στο Παλαικάστρο, στο Ορεινό Λασιθίου και στο Γάζι, οι οποίοι έχουν διανοιχτεί στο φυσικό βράχο. Τέλος, στις θέσεις Αλατσομούρι στην Παχιάμμο, στα Γουρνιά και στο Μπεράτι Πισκοκεφάλου έχουν χρησιμοποιηθεί οι φυσικοί σχηματισμοί σπηλαίου (για τις δύο τελευταίες) ή βραχοσκεπής (για την πρώτη), που στεγάζουν τις ταφές στις λάρνακες.

Είδαμε ότι οι τάφοι βρίσκονται κατά κύριο λόγο σε λοφώδεις ή σε ημιορεινές και σπανιότερα σε πεδινές περιοχές. Η γνωστή λάρνακα του Παλαικάστρου (ΑΚ 67), βρέθηκε δίπλα σε κοίτη χειμάρρου, που ενδεχομένως ευθύνεται και για την αποκάλυψή της.

Δε φαίνεται να υπάρχει κάποια ιδιαίτερη συνάφεια μεταξύ του τύπου της λάρνακας και του τύπου του τάφου. Οι κιβωτιόσχημες και οι λουτηροειδείς τοποθετούνται σε θαλαμοειδείς και σε θολωτούς τάφους, όσο και στα απλά ορύγματα και στα σπήλαια. Εξάλλου, πολλές φορές μέσα στον ίδιο θάλαμο βρίσκονται και τα δύο είδη λαρνάκων. Ο μόνος τύπος τάφου που υποδέχεται αποκλειστικά κιβωτιόσχημες λάρνακες είναι ο λακκοειδής. Αυτό ακούγεται λογικό στο πλαίσιο της υπόθεσης για την εμφάνιση του μυκηναϊκού στοιχείου και την εισαγωγή του αιγυπτιακού κιβωτίου στην περιοχή γύρω από την Κνωσό. Ωστόσο, στους λακκοειδείς τάφους των Μυκηνών δε βρίσκονται πήλινες λάρνακες, αλλά ταφές απευθείας στο δάπεδο του τάφου.

Μόνο το ένα τέταρτο από τις λάρνακες στον κατάλογό μας προέρχεται από ασύλητους τάφους, και πολλές άλλες προέρχονται από διαταραγμένους τάφους. Απομένει, έτσι, μόλις ένα 10%, δηλαδή περίπου 35 λάρνακες, ένα πολύ μικρό ποσοστό, από καθαρό στρωματογραφικό περιβάλλον, όπου τα αντικείμενα έχουν την αρχική τους θέση. Ωστόσο, στην παρούσα εργασία για να έχουμε πιο

αντιπροσωπευτικό δείγμα θα πάρουμε τις λάρνακες των ασύλητων τάφων, δηλαδή το 24,8% (81 καταγραφές).

Οι λάρνακες τοποθετούνται κατά κανόνα στο δάπεδο του τάφου. Ένας τάφος ανάλογα με το μέγεθός του μπορεί να έχει μέχρι και 6 λάρνακες, αν και ο μεγαλύτερος αριθμός που έχει καταγραφεί, από την Πηγή Ρεθύμνου, είναι 8 λάρνακες. Στους Τάφους 1 και 2 από τις Γούρνες, λάρνακες έχουν τοποθετηθεί σε ορθογώνια σκάμματα στο δρόμο του τάφου, ενδεχομένως για να αποφευχθεί η σύλησή τους.

Ο προσανατολισμός των τάφων δε φαίνεται να έχει ενιαία αντιμετώπιση σε όλο το νησί, αλλά μάλλον είναι τοπική υπόθεση, ανάλογα με το γεωλογικό υπόβαθρο και το ανάγλυφο. Στα οργανωμένα νεκροταφεία οι τάφοι παρατάσσονται πλάι πλάι στο λόφο και ακολουθούν τη γραμμή του. Παρατηρώντας τη θέση των λαρνάκων μέσα στους τάφους θα βλέπαμε πρώτα πρώτα ότι δεν υπάρχει συμφωνία από περιοχή σε περιοχή, από νεκροταφείο σε νεκροταφείο, ούτε ακόμα και μέσα στον ίδιο τάφο. Στους τάφους π.χ. στη Γρα Λυγιά οι δύο λάρνακες τοποθετούνται αξονικά, παράλληλα με το δρόμο, αλλά στους Τάφους 10 και 15 του νεκροταφείου του Μόχλου η τοποθέτηση γίνεται κάθετα με το άξονα. Πολλά είναι τα παραδείγματα όπου οι λάρνακες –μία ή δύο- έχουν βρεθεί σε μια γωνία του θαλάμου, μακριά από την είσοδο, όπως στους Τάφους 132 και 10 των Αρμένων, τον Τάφο 1 στις Γούρνες κ.λπ., ενώ πιο εύκολο θα ήταν να αφήνονταν στο κέντρο και πλησίον του ανοίγματος για εξοικονόμηση ενέργειας στο δύσκολο έργο της μεταφοράς τους. Φαίνεται ότι οι συγγενείς των νεκρών προνοούν και φροντίζουν οι πρώτες λάρνακες να τοποθετηθούν μέσα στο θάλαμο με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην εμποδίσουν τις επόμενες ταφές. Στους Τάφους 1 και 2 από το Κλήμα Μεσαράς και στον Τάφο V στο Μετόχι Καλού οι τάφοι ανοίγονται και χρησιμοποιούνται εκ νέου, χωρίς να μένει χώρος ανεκμετάλλευτος. Οι λάρνακες που είναι πιο απομακρυσμένες από την είσοδο αντιπροσωπεύουν τις παλαιότερες ταφές σε σύγκριση με αυτές που βρέθηκαν πιο κεντρικά και πιο κοντά στο στόμιο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περίπτωση Τάφου 8 στη Ζαφέρ Παπούρα. Οι τρεις παλαιότερες λάρνακες μέσα στο θάλαμο τοποθετήθηκαν παράλληλα με τον άξονα του δρόμου, ενώ οι δύο μεταγενέστερες τοποθετήθηκαν από πάνω τους κάθετα προς το δρόμο, αλλά παράλληλα μεταξύ τους.

Μέσα στον ίδιο ταφικό χώρο πολλές φορές βρίσκονται και ανθρώπινα οστά εκτός λάρνακας. Είναι συχνό το φαινόμενο να ανοίγεται εκ νέου ένας τάφος και μια λάρνακα, να απομακρύνονται ή να παραμερίζονται στο πλάι τα οστά και, στη

συνέχεια, αυτά να τοποθετούνται σε λάκκους στο δάπεδο του τάφου ή σε μια απόμερη γωνία μαζί με τις προσφορές που άλλοτε συνόδευαν το νεκρό τους. Κάτω από τη λάρνακα ΑΚ 124 στο Αλατσομούρι βρέθηκε λάκκος με έξι κρανία, πιθανότατα προϊόντα ανακομιδών από την ίδια λάρνακα. Σε άλλον τάφο στην ίδια θέση (ΑΚ 125-127) βρέθηκε ένα όρυγμα με οστά από ανακομιδή, το οποίο καλυπτόταν και οριζόταν από έναν τριποδικό βωμό. Στο Μετόχι Καλού, στον Τάφο IV (ΑΚ 259-263), έχουν ανοιχτεί δύο λάκκοι που περιείχαν: ο πρώτος δύο κρανία, κωνική ψήφο και μύκητα ξίφους, και ο δεύτερος δύο κρανία. Υπάρχουν ακόμα οι περιπτώσεις ένας νεκρός να τοποθετείται απευθείας στο δάπεδο, όπως στον Τάφο 98 στη Ζαφέρ Παπούρα, όπου ο νεκρός συνοδεύεται από πύραυνο, λίθινο αγγείο, χάλκινο ξίφος και χάλκινο εγχειρίδιο, ή ακόμα σε πίθους ή σε ξύλινα φορεία. Θα ήταν ενδιαφέρουσα μια σύγκριση ανάμεσα στις προσφορές σε νεκρούς που τοποθετήθηκαν σε πίθους, σε φορεία και σε λάρνακες για να κατανοήσουμε αν υπήρχε κάποιος λόγος για τη διαφορά αυτή στα μέσα ενταφιασμού στους ίδιους τάφους. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Φαίνεται ότι οι λάρνακες απευθύνονταν σε ένα ευρύ φάσμα της κοινωνίας της ΥΜ III Κρήτης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι χρησιμοποιήθηκαν από όλους. Όπως και οι τάφοι, οι λάρνακες ξαναχρησιμοποιήθηκαν περισσότερες φορές. Λόγω έλλειψης ανθρωπολογικών και οστεολογικών μελετών, δεν είναι βέβαιο αν αυτοί που άνοιξαν ξανά τον τάφο και την ήδη κατειλημμένη λάρνακα ήταν συγγενείς ή ανήκαν απλά στο ίδιο κοινωνικό σύνολο. Το βέβαιο είναι ότι πολλοί άνθρωποι προτίμησαν να αφαιρέσουν το φράγμα από το στόμιο ενός θαλαμοειδούς τάφου, να ανοίξουν μια κλειστή λάρνακα, να αφαιρέσουν τα ήδη υπάρχοντα οστά με τις συνοδευτικές προσφορές τους και να αποθέσουν έναν νέο νεκρό.

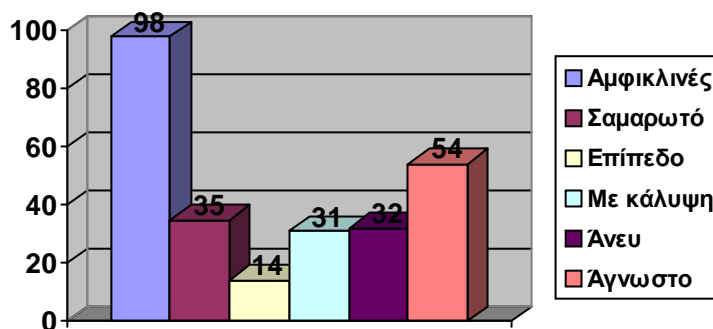
III. Δομικά χαρακτηριστικά των λαρνάκων

1. Κιβωτιόσχημες λάρνακες

Γρ. 5

Όπως έδειξαν οι Rutkowski και Watrous τα ξύλινα αιγυπτιακά κιβωτίδια αποτέλεσαν το αισθητικό πρότυπο με βάση το οποίο κατασκευάστηκαν οι ΥΜ III πήλινες λάρνακες. Από τα λίγα

Καλύμματα κιβωτιόσχημων λαρνάκων

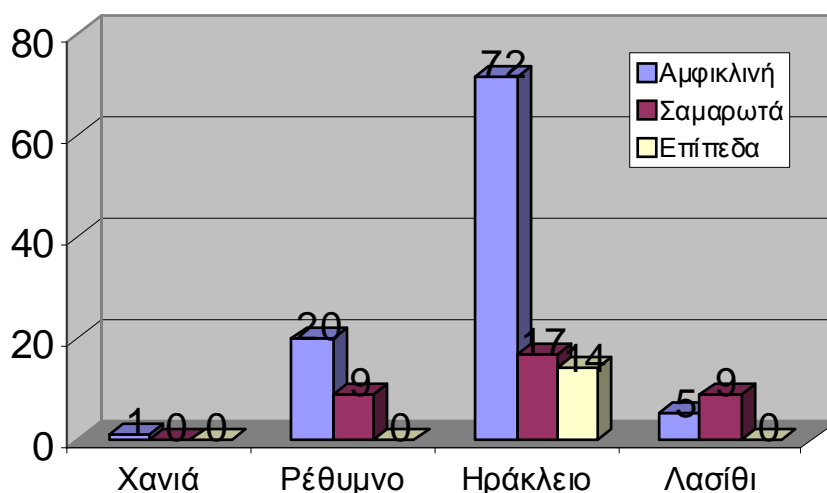

παραδείγματα που παρουσιάσαμε παραπάνω φάνηκε ότι υπήρχε ένα γενικό μορφολογικό πρότυπο, δηλαδή ένα ορθογώνιο κουτί – συνήθως με πόδια – με κάλυμμα το οποίο ασφάλιζε το περιεχόμενό του, με πολλές παραλλαγές. Το κάλυμμα μπορεί να είναι επίπεδο, αμφικλινές ή περίπου σαμαρωτό, και σχεδόν πάντα ασφαλίσει με κομβίο (Εικ. 1). Τόσο η γενική μορφή όσο και οι παραλλαγές της συναντώνται σχεδόν απαράλλαχτες και στις πήλινες κιβωτιόσχημες λάρνακες.

Α. Κάλυμμα: Περίπου τα δύο τρίτα των κιβωτιόσχημων λαρνάκων καλύπτονται (178 λάρνακες από τις 264). Είναι μικρό το ποσοστό αυτών που το κάλυμμα τους δε

Γρ. 6

Καλύμματα κιβωτιόσχημων λαρνάκων

βρέθηκε (12%-31 λάρνακες) και σε αυτό προστίθεται και ένα 20,5% (54 λάρνακες)

εκείνων που δεν είναι ξεκάθαρο στις δημοσιεύσεις αν είχαν ή όχι. Ο δημοφιλέστερος τύπος καλύμματος (Γρ. 5), είναι ο αμφικλινής με ποσοστό 37% (98 λάρνακες). Ακολουθεί το σαμαρωτό με 13,3% (35 λάρνακες) και το επίπεδο με 5,3% (14 λάρνακες). 32 λάρνακες (12%) βρέθηκαν χωρίς κάλυμμα.

Στη Δυτική Κρήτη τα αμφικλινή καλύμματα είναι περίπου διπλάσια από τα σαμαρωτά (Γράφημα 6). Στο Χάρτη 2 φαίνεται ότι τέτοια χρησιμοποιούνται αποκλειστικά στις περιοχές ανατολικά της πόλης του Ρεθύμνου, δηλαδή στη Μέση, στο Παγκαλοχώρι, στο νεκροταφείο του Μαρουλά, στην Πηγή, στον Σταυρωμένο κ.λπ. Στο νεκροταφείο των Αρμένων τα αμφικλινή συνυπάρχουν με τα σαμαρωτά καλύμματα, ενώ στα Αγγελιανά Μυλοποτάμου (ΑΚ 36, 37, 38, 39) και στα Σάτα Αμαρίου (ΑΚ 28, 29) φαίνεται ότι δραστηριοποιούνται εργαστήρια με προτίμηση στην παραγωγή σαμαρωτών καλυμμάτων. Στην Κεντρική Κρήτη φαίνεται ότι προτιμώνται τα σαμαρωτά και τα επίπεδα καλύμματα. Πιο συγκεκριμένα, από τις 103 κιβωτιόσημες λάρνακες με σωζόμενα καλύμματα οι 72 (70%) έχουν αμφικλινή, οι 17 (16,5%) σαμαρωτά και μόλις 14 (13,6%) επίπεδα. Τα σαμαρωτά περιορίζονται κατά κύριο λόγο στην επαρχία Τεμένους με την εξαίρεση δύο λαρνάκων από το Καβροχώρι Μαλεβιζίου (ΑΚ 153, 154). Στο Μετόχι Καλού βρέθηκαν 13 λάρνακες με επίπεδα καλύμματα (ΑΚ 252, 254, 256, 257, 259-262, 264-268), γεγονός που θα μας επέτρεπε να μιλήσουμε για μια τοπική παράδοση. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Μετόχι Καλού βρίσκουμε και τα τρία είδη καλυμμάτων. Τα επίπεδα είναι η αποκλειστική επιλογή στο Κλήμα Πυργιωτίσσης (ΑΚ 311-319), γεγονός που δείχνει μάλλον την ύπαρξη εργαστηρίου λαρνάκων στην περιοχή. Οι υπόλοιπες λάρνακες με επίπεδα καλύμματα βρίσκονται σποραδικά σε διάφορες περιοχές του νομού, όπως στα Αρτσά Πεδιάδας (ΑΚ 273), στις Γουδιές Καινουργίου (ΑΚ 306) και δύο στο Λιγόρτυνο Μονοφατσίου (ΑΚ 133, 134). Στην Ανατολική Κρήτη συμβαίνει το αντίστροφο απ' ότι στη Δυτική, δηλαδή τα σαμαρωτά είναι περίπου διπλάσια από τα αμφικλινή καλύμματα, ενώ, ομοίως με τη Δυτική, απουσιάζουν και εδώ τα επίπεδα.

Τα κύρια χαρακτηριστικά των αμφικλινών καλυμμάτων είναι οι δύο μακρές πλευρές τους και η κεντρική δοκός που τις ενώνει. Το τριγωνικό διάστημα που σχηματίζεται από την ένωση των μακρών πλευρών καλύπτεται άλλοτε με μια πλάκα, οπότε και δικαιολογεί τον όρο αετωματικό κατ' αναλογία προς τα αετώματα των ναών της κλασικής Ελλάδας. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις, όπως εκείνη της λάρνακας από τα Βασιλικά Ανώγεια (ΑΚ 302) όπου το μεσοδιάστημα καλύπτεται ανομοιόμορφα και περίπου καμπυλωτά. Από το Μετόχι Καλού προέρχεται λάρνακα

(AK 262) της οποίας το κάλυμμα έχει κατασκευαστική ιδιαιτερότητα, τη συναρμολόγηση της στενής πλευράς από δύο τριγωνικά κομμάτια και λίγο πηλό στην εσωτερική πλευρά για να συγκολληθεί¹²¹. Κάποια καλύμματα είναι πολύ χαμηλά, όπως αυτό της λάρνακας από τα Πρεβελιανά AK 135 και κάποια άλλα πολύ ψηλά, όπως στις λάρνακες από το Γάζι (AK 144, 147). Τα αμφικλινή καλύμματα έχουν συνήθως περιχέλωμα, π.χ. AK 165 και AK 144. Η απουσία περιχελώματος, όπως στη λάρνακα της Επισκοπής (AK 98), είναι σπανιότερο χαρακτηριστικό. Οι λαβές και οι οπές είναι απαραίτητο στοιχείο των καλυμμάτων με διττό λειτουργικό χαρακτήρα, για την ευκολότερη μεταφορά και την ασφάλιση του περιεχομένου, σε συνδυασμό με τις λαβές και τις οπές του κιβωτίου.

Η δοκός, το κεντρικό μακρύ στέλεχος που ενώνει τις πλευρές του καλύμματος, παρουσιάζει ενδιαφέρον ως προς τις παραλλαγές της. Μπορεί να είναι απλή, πεπλατυσμένη, (π.χ. AK 9 από το Μαρουλά, AK 16 από την Πηγή), πολυγωνικής διατομής, (π.χ. AK 67 από το Παλαίκαστρο). Η δοκός κάποιων καλυμμάτων απολήγει σε πλαστική διαμόρφωση. Η λάρνακα Α του Τάφου 32 της Ζαφέρ Παπούρας (AK 216) σώζει κάλυμμα με μνηοειδή απόληξη εν είδει κεράτων ταύρου, συμβολική απλούστευση της συνηθέστερης παρουσίας ταυροκεφαλής στη δοκό, όπως και οι λάρνακες Α και Β του Τάφου 1 από την Επισκοπή Ιεράπετρας (AK 96 και 97). Το μόνο αμφικλινές κάλυμμα του οποίου η δοκός απολήγει σε πλαστική ταυροκεφαλή συνοδεύει την AK 1 από τα Δράμια.

Το κύριο χαρακτηριστικό των σαμαρωτών καλυμμάτων, αυτό που τα κάνει να μοιάζουν με σαμάρι, είναι το κοίλο, «φουσκωτό» σώμα τους. Μερικές φορές η κεντρική δοκός μπορεί να είναι εξέχουσα (AK 63) ή να έχει μορφή νεύρωσης (AK 98, 61). Άλλα γνωρίσματα των αμφικλινών καλυμμάτων διατηρούνται και στα σαμαρωτά, όπως ενίοτε το περιχέλωμα, οι λαβές και οι οπές, η διευθέτηση των διακοσμητικών θεμάτων σε κεντρικά πλαίσια ή φατνώματα. Το χαρακτηριστικό της πλαστικής διακόσμησης είναι εξίσου συχνό, αν όχι συχνότερο στα σαμαρωτά καλύμματα σε σύγκριση με τα αμφικλινή. Ταυροκεφαλή στην απόληξη της δοκού έχουν τα καλύμματα της λάρνακας από τον Τάφο 139 των Αρμένων (AK 49) και της λάρνακας 1 από τον Τάφο V στο Μετόχι Καλού (AK 264). Στο κάλυμμα της λάρνακας από τον Κιμουριώτη Χαμαιζίου (AK 61) η κεφαλή της δοκού αποδίδει ταύρο ή αιλουροειδές, ενώ σε εκείνον από τον Τάφο 2 της Επισκοπής (AK 98) η μια

¹²¹ Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη Ν., Ρεθεμιωτάκης Γ., 1978, 93, πιν. 19^α.

άκρη της δοκού απολήγει σε ταυροκεφαλή και η άλλη σε καθιστή γυναικεία μορφή- μοναδική περίπτωση μέχρι στιγμής.

Στα σαμαρωτά καλύμματα φαίνεται ότι προτιμάται να δηλώνονται πλαστικά τα κεφάλια ταύρων, ενώ- με μία μόνο εξαίρεση- στα αμφικλινή προτιμάται η αφαιρετική δήλωσή τους με μηνοειδή. Ίσως το φουσκωτό σώμα με την κεντρική νεύρωση να εμπνέει τον κατασκευαστή για μια πιο φυσιοκρατική απόδοση του ταύρου, σε αντίθεση με το γωνιώδες σώμα του αμφικλινούς καλύμματος. Η πλαστική υπενθύμιση του ταύρου υπογραμμίζει, πάντως, τη συμβολική ταφική πρακτική της θυσίας του, όπως αυτή μαρτυρείται στη μινωική εικονογραφία, π.χ. στη σαρκοφάγο της Αγίας Τριάδας. Τέλος, η διακόσμηση καλύμματος λάρνακας από τον Τάφο Δ της Μυρσίνης-Ασπροπηλιάς (ΑΚ 52) περιλαμβάνει πλαστικές κεφαλές λεινών, αγνοούμε όμως τον τύπο στον οποίο ανήκει το συγκεκριμένο κάλυμμα.

Στα αμφικλινή, όσο και στα σαμαρωτά καλύμματα διαμορφώνονται φατνώματα ή πλαίσια στα οποία αναπτύσσεται η διακόσμηση. Μπορεί να είναι βαθύτερα σε σχέση με τις παραστάδες (ΑΚ 273), ή να ορίζονται εγχάρακτα (ΑΚ 269) ή γραπτά (ΑΚ 42). Μια μακρά πλευρά ενδέχεται να έχει ένα τέτοιο φάτνωμα (π.χ. ΑΚ 16, 17) ή δύο (ΑΚ 42), με κάθετο και σπανίως οριζόντιο χώρισμα (ΑΚ 4, 18).

Υπάρχουν μερικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, μοναδικά σε κάθε μια από τις παρακάτω περιπτώσεις. Ανάγλυφα κρινάκια κοσμούν τη στενή πλευρά του καλύμματος της λάρνακας από τις Γουδιές (ΑΚ 305). Στην άκρη εκείνου από τον Τάφο 80 της Ζαφέρ Παπούρας (ΑΚ 224) διακρίνεται εγχάραξη σε σχήμα Λ, κάτι που δεν μας είναι άγνωστο και από την κεραμική, υποδεικνύοντας ενδεχομένως την παραγωγή ενός εργαστηρίου ή λειτουργώντας ως κάποιου είδους αναγνωριστικό. Ομοίως, στο κάλυμμα της λάρνακας ΑΚ 217 από τον Τάφο 34 του ίδιου νεκροταφείου διακρίνεται ένα εγχάρακτο Δ, και σε αυτό της ΑΚ 260 από το Μετόχι Καλού διακρίνεται ρομβοειδές χάραγμα. Στη δοκό του σαμαρωτού καλύμματος από τον Τάφο V στο Μετόχι Καλού (ΑΚ 267) υπάρχουν κυκλικές βαθύνσεις, μάλλον σημεία των κατασκευαστών του. Πλαστική διακόσμηση έχουν δύο ακόμα λάρνακες, η ΑΚ 273, από τη θέση Αρτσά με περιγράμματα πυροστροβίλων τόσο στο κάλυμμα όσο και στο κιβώτιο, και η λάρνακα ΑΚ 294 από την Αγία Πελαγία στα Μάλια.

Β. Κιβώτιο: Τα κύρια στοιχεία του κιβωτίου είναι οι τέσσερις πλευρές του – δύο στενές και δύο μακρές- και ο πυθμένας του, και τα δευτερεύοντα είναι τα πόδια, οι παραστάδες, οι λαβές και οι οπές στο σώμα. Στις πλευρές, όπως και στα αντίστοιχα

καλύμματα, διαμορφώνονται οι κύριες επιφάνειες διακόσμησης, τα φατνώματα, κατ' απομίμηση των «ταμπλάδων» των ξύλινων κιβωτίων, με τρεις τρόπους: βαθύτερα από τις παραστάδες, γραπτά ή εγχάρακτα. Συνήθως στις μακρές πλευρές τα φατνώματα είναι παραταγμένα στον οριζόντιο άξονα, δηλαδή το ένα δίπλα στο άλλο. Στην περίπτωση όμως της λάρνακας ΑΚ **200** από τον Τάφο Χ στους Άνω Γυψάδες, αυτά οργανώνονται το ένα πάνω από το άλλο.

Το μέγεθος του κιβωτίου των κιβωτιόσχημων λαρνάκων ποικίλλει. Οι μεγαλύτερες που αναφέρονται στη βιβλιογραφία είναι η ΑΚ **280** από τις Γούρνες, με μήκος που ξεπερνάει το 1,31εκ., η ΑΚ **293** από την Αγία Πελαγία στα Μάλια με μήκος 1,32 και τέλος, η ΑΚ **25** με μήκος 1,45εκ. από την Τριπτή, στους Αποστόλους Ρεθύμνου. Οι μικρότερες μοιάζουν με κιβωτίδια που μπορούν να μεταφερθούν και από ένα μόνο άτομο και αποδίδονται σε παιδικές ταφές, όπως είναι οι ΑΚ **34** από τα Αγγελιανά-Πλαγάκι, η ΑΚ **138** από τον Άγιο Μύρωνα, η ΑΚ **181** από τον Τάφο Η του Κατσαμπά και η ΑΚ **204** από τους Άνω Γυψάδες.

Περίπου οι μισές κιβωτιόσχημες λάρνακες (131 από τις 264 του δείγματος της βάσης) στηρίζονται σε τέσσερα πόδια. Έντεκα άλλες είναι απλά κιβώτια. Το ενδιαφέρον είναι ότι οι λάρνακες χωρίς πόδια έχουν μάλλον τοπική εμβέλεια, αφού προέρχονται κυρίως από το νομό Ηρακλείου: μάλιστα τρεις από αυτές φαίνεται να συναποτελούν μια ομάδα στο Μετόχι Καλού (ΑΚ **252**, **253**, **268**), ενώ οι υπόλοιπες προέρχονται από τις επαρχίες Πεδιάδας (Αρτσά ΑΚ **272**, **273**, Γούρνες ΑΚ **286**, Μάλια ΑΚ **290**), Καινουργίου (Γουδιές ΑΚ **306**) και Τεμένους (Άνω Γυψάδες ΑΚ **195**). Δύο προέρχονται από τη Σητεία και, συγκεκριμένα, από το Κουτσουλιανό Ζήρου (ΑΚ **63**) και την Πραισό (ΑΚ **80**).

Οι λάρνακες με έξι πόδια είναι ακόμα σπανιότερες και περιορίζονται στη δυτική Κρήτη. Συγκεκριμένα, τρεις από τις πέντε λάρνακες (μόλις 1,9%) που στηρίζονται σε έξι πόδια ανήκουν στην παράδοση του Ρεθύμνου. Πρόκειται για τις λάρνακες ΑΚ **1** από τα Δράμια, ΑΚ **7** από το Μαρουλά και ΑΚ **42** από τους Αρμένους. Μία ακόμα βρέθηκε στην Επισκοπή Μεραμβέλλου (ΑΚ **98**) και μία στην Αγία Πελαγία στα Μάλια (ΑΚ **293**).

Οι λάρνακες της τελευταίας ομάδας, με τα έξι πόδια, έχουν και άλλες ιδιαιτερότητες. Η ΑΚ **1** και ΑΚ **42** σχηματίζουν μια υποομάδα, καθώς φαίνεται να έχουν παραχθεί στο ίδιο εργαστήριο. Κοινό τους γνώρισμα η πολυχρωμία. Η ΑΚ **1** ακόμα φέρει στο κάλυμμά της πλαστική κεφαλή ζώου. Η ΑΚ **98** είναι ξεχωριστή ως προς την πλούσια διακόσμησή της και, όπως είδαμε παραπάνω, έχει πλαστικές

μορφές ταύρου και γυναίκας στις απολήξεις της δοκού του καλύμματος. Ενώ θα περίμενε κανείς τα έξι πόδια να αποτελούν αναγκαίο στοιχείο στήριξης των μακρύτερων λαρνάκων, μόνο μία, η ΑΚ **293**, έχει μήκος 1,32εκ, ενώ άλλες λάρνακες των οποίων το μήκος ξεπερνά το ένα μέτρο στηρίζονται σε τέσσερα πόδια.

Ο πυθμένας κατασκευάζεται συνήθως από μια πλατιά επιφάνεια πηλού. Στην περίπτωση της ΑΚ **296** από τον Κόκκινο Πύργο Μαλίων οι κατασκευαστές μιμούμενοι τα ξύλινα κιβώτια θέλησαν να είναι πιο πιστοί στο πρότυπο φτιάχνοντας σανίδες στον πυθμένα, ενώ στη λάρνακα από τις Αρχάνες (ΑΚ **175**) ο πυθμένας δημιουργήθηκε με φατνωματικά πεδία.

Ιδιαίτερη και μοναδική είναι η ΑΚ **139** από τον Άγιο Μύρωνα, για τις δύο αποφύσεις που έχει στο κατώτερο μέρος των στενών πλευρών, για την ευκολότερη μεταφορά της.

Μόνο σε ένα ποσοστό 11% των κιβωτιόσχημων επισημαίνονται οπές στον πυθμένα και μόνο σε δύο περιπτώσεις σημειώνεται η απουσία τους. Τις περισσότερες φορές οι οπές ξεπερνούν τις τρεις, και μπορούν να φτάσουν και τις 24. Διανοίγονται κατά μήκος του μακρού κεντρικού άξονα και είναι απαραίτητες για την εκροή των υγρών του νεκρού.

Οι λαβές και οι οπές στερέωσης στο σώμα και στο κάλυμμα των λαρνάκων δείχνουν τον τρόπο με τον οποίο έκλειναν και ασφάλιζαν. Η λάρνακα στο πλευρικό δωμάτιο του θολωτού Τάφου Α των Αρχανών (ΑΚ **168**) παρέχει ίσως τη μοναδική ένδειξη για τη σημασία όχι μόνο της κάλυψης του νεκρού, αλλά και της ασφάλισής του: στις λαβές της και σε σημεία του καλύμματος εντοπίστηκαν ίχνη κιτρινωπού κονιάματος για το σφράγισμα του περιεχομένου.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχει ένας μόνο τρόπος, αλλά πολλοί συνδυασμοί οπών και λαβών, οδηγεί στην υπόθεση εργασίας ότι τοπικές παραδόσεις είναι αυτές που υπαγορεύουν στους κατασκευαστές τον τρόπο που θα τα οργανώσουν.

Στο δείγμα του Ρεθύμνου, για παράδειγμα, οι ντόπιοι κατασκευαστές σε όλο τον νομό δε χρησιμοποιούν λαβές ούτε στο σώμα ούτε στο κάλυμμα των λαρνάκων. Αντί για αυτό, το σώμα και το κάλυμμα διατρυπώνται, συνήθως στις άνω γωνίες των φατνωμάτων στις μακρές ή/και στις στενές πλευρές. Εξαίρεση είναι μόνο η λάρνακα από τα Δράμια (ΑΚ **1**), η οποία ανήκει στο εργαστήριο που δραστηριοποιείται στην ευρύτερη περιοχή του Ρεθύμνου, και φέρει από δύο λαβές σε κάθε μακρά πλευρά.

Στις επαρχίες Μεραμβέλλου και Σητείας, όπου παρατηρήθηκε η παρουσία κιβωτιόσχημων λαρνάκων, το σύνηθες είναι το σώμα να φέρει από δύο κάθετες λαβές

σε κάθε μακρά πλευρά ή/και από μια κάθετη σε κάθε στενή, με αντίστοιχες λαβές στο κάλυμμα όταν αυτό βρίσκεται μαζί. Μια παραλλαγή αυτού του τρόπου στερέωσης είναι κάποιες από τις λαβές να είναι οριζόντιες. Η λάρνακα από το Παλαίκαστρο (ΑΚ 67) φέρει τέσσερεις κάθετες λαβές σε κάθε μακρά πλευρά.

Και στο Ηράκλειο ο τρόπος αυτός είναι πολύ δημοφιλής, ειδικότερα στις επαρχίες Μαλεβιζίου και Πεδιάδας. Στην επαρχία Τεμένους το κλείσιμο γίνεται με συνδυασμό διαγωνίων οπών στις παραστάδες και επίσης διαγωνίων λαβών ή αποφύσεων στις γωνίες του καλύμματος, π.χ. στον Άγιο Σύλλα (ΑΚ 165), στις Αρχάνες (ΑΚ 168, 169, 172), στους Άνω Γυψάδες (ΑΚ 198), στο Μαύρο Σπήλιο (ΑΚ 242), στο Κυπαρίσσι (ΑΚ 250), στο Μετόχι Καλού (ΑΚ 256, 262, 264, 266), στη Φοινικιά (ΑΚ 269, 270) κ.ά. Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις όπου οι λάρνακες δεν ακολουθούν κάποιο τρόπο ή κάποια παράδοση ή ένα στοιχειώδη κανόνα, όπως στην ΑΚ 177 από το Καρνάρι, η οποία έχει ασύμμετρα και ακανόνιστα τοποθετημένες κάθετες και οριζόντιες λαβές στο σώμα και στο κάλυμμα.

2. Λουτηροειδείς λάρνακες

Τα δομικά χαρακτηριστικά των λουτηροειδών λαρνάκων είναι το σώμα και ο πυθμένας, και δευτερευόντως το περιχέλιωμα και οι λαβές. Ο τύπος είναι γενικά πιο συντηρητικός από εκείνο της κιβωτιόσχημης και δε φαίνεται να εμπνέει τους κατασκευαστές να πειραματιστούν ούτε ως προς το σχήμα, ούτε ως προς τη θεματική της διακόσμησης, από την ΥΜ ΙΙΑ1 μέχρι την ΙΙΙΓ περίοδο. Το πιο ασφαλές κριτήριο για την χρονολόγησή τους είναι τα διακοσμητικά θέματα και τα συνευρήματα της ταφής.

Οι ταφικοί λουτήρες δε φέρουν πήλινο κάλυμμα, με την εξαίρεση δύο περιπτώσεων, εκτός βέβαια κι αν η κάλυψη και η προστασία του νεκρού γινόταν με κάποιο άλλο, φθαρτό, υλικό, μη ανιχνεύσιμο στην ανασκαφή, όπως δέρμα, ύφασμα, ψάθα ή κάτι άλλο. Αλλά μάλλον επειδή το πρότυπο του τύπου αυτού, ο λουτήρας, δεν καλυπτόταν, δεν είχε προβλεφθεί η κατασκευή καλύμματος από πηλό ούτε στις λάρνακες. Τίθεται βέβαια το ερώτημα μήπως οι ταφικοί λουτήρες είχαν κατασκευαστεί αρχικά ως οικιακά σκεύη, όπως ο λουτήρας στα βασιλικά διαμερίσματα του ανακτόρου της Κνωσού. Υπήρχαν λουτήρες που προορίζονταν μόνο για ταφική χρήση;

Το 1992, όταν ανασκάφηκε συστάδα τάφων στη θέση Γρα Λυγιά κοντά στην Ιεράπετρα, βρέθηκε λάρνακα του τύπου του λουτήρα (AK **86**), που καλυπτόταν με ένα σχεδόν ορθογώνιο κάλυμμα. Δεν έχει λαβές, αλλά αποφύσεις που δείχνουν ότι ήταν εξαρχής ταφική. Ένας ακόμα λουτήρας από τα το Αλατσομούρι στην Παχιάμμο (AK **124**) είχε κάλυμμα αλλά δεν διευκρινίζεται τι είδους.

Ο συντηρητικός χαρακτήρας των λουτηροειδών λαρνάκων τονίζεται και από το γεγονός ότι στα δημοσιευμένα παραδείγματα οι λαβές είναι πάντα τέσσερις και οριζόντιες. Καμμία τέτοια λάρνακα δεν έχει πόδια. Όλες φέρουν διακόσμηση, πολλές φορές και εσωτερικά. Για τα διακοσμητικά θέματα που προτιμώνται θα μιλήσουμε παρακάτω. Η μοναδική που έχει ίσως ένα ιδιαίτερο στοιχείο είναι η λάρνακα AK **127** από το Αλατσομούρι της Παχιάμμου, της οποίας μια λαβή φέρει ανάγλυφη οκτώσχημη προεξοχή. Ανάμεσα στις λουτηροειδείς υπάρχει και μια παιδική, μικρού μεγέθους (AK **281**) από τον Τάφο 3 στις Γούρνες.

IV. Διακόσμηση

1. Διακοσμημένες κιβωτιόσχημες και λουτηροειδείς λάρνακες- Εικονογραφία

Αναμφισβήτητα οι όψιμες πήλινες λάρνακες είναι μια πλούσια πηγή πληροφοριών για τις ταφικές πρακτικές και για ό,τι έχει να κάνει με τους συμβολισμούς του θανάτου. Οι δημοσιεύσεις επικεντρώνονται σε εικονογραφικά ζητήματα, και εύλογα, αφού η ενδιαφέρουσα εικονογράφησή τους είναι επιφορτισμένη με θρησκευτικά νοήματα. Εδώ δε θα αναλυθούν περισσότερο τα ήδη γνωστά αυτά ζητήματα. Ωστόσο, στο πλαίσιο μιας ολιστικής θεώρησης του θέματος, θα ήταν παράλειψη να μην αναφερθούν έστω ακροθιγώς ορισμένα σημεία που άπτονται εικονογραφικών προβληματισμών, και ενδεχομένως βοηθούν να κατανοήσουμε τη χρήση και τη σημασία των λαρνάκων.

Ο Evans παλαιότερα και πιο πρόσφατα ο Watrous υπέδειξαν την Αίγυπτο ως πηγή έμπνευσης για τη μορφολογία και κάποια στοιχεία της διακόσμησης των ΥΜ ΙΙΙ πήλινων λαρνάκων. Έχει υποστηριχθεί επίσης ότι οι πρώτοι τουλάχιστον λαρνακογράφοι, θήτευσαν στον τομέα της αγγειογραφίας. Έτσι, η Ε. Παπαδοπούλου παρατήρησε ότι οι λάρνακες του θολωτού τάφου των Μαργαριτών Γεροποτάμου είχαν κοσμηθεί από το ίδιο χέρι που διακόσμησε και τα αγγεία του τάφου¹²².

Οι παλαιότεροι μελετητές κατέληξαν σε κάποια συστήματα ερμηνευτικά για να κατηγοριοποιήσουν τα διακοσμητικά θέματα των λαρνάκων και να εξηγήσουν τις επιλογές τους. Ο Watrous κρίνει τις εξής τέσσερις κατηγορίες: 1. αφηρημένα θέματα, 2. τελετουργικές μορφές και αντικείμενα, 3. ζώα και φυτά σχετικά με τη θεότητα και 4. αναπαραστάσεις του επέκεινα¹²³. Ο Μερούσης καταλήγει στις εξής πέντε κατηγορίες: 1. θέματα που σχετίζονται με τους εικονογραφικούς κύκλους τελετουργικών δρωμένων, 2. φυτικά και ζωικά, 3. θαλάσσια, 4. αφηρημένα 5. θέματα που αποτελούν συνδυασμό των 4 παραπάνω κατηγοριών¹²⁴. Σε παρόμοιες διαδικασίες έχουν προχωρήσει και άλλοι αρχαιολόγοι, δίνοντας ενίοτε ενδιαφέρουσες ερμηνείες¹²⁵.

¹²² Παπαδοπούλου, υπό δημοσίευση.

¹²³ Watrous, 1991, 289 κ.εξ.

¹²⁴ Μερούσης 2000, 391.

¹²⁵ Έτσι, η Ν. Μαρινάτου πιστεύει ότι η κατά κόρον χρήση χταποδιών και άλλων θαλάσσιων στοιχείων στη διακόσμηση των λαρνάκων αντανακλά τις ταφικές συνήθειες μιας εποχής κατά την οποία οι ταφές γίνονταν στη θάλασσα. Marinatos 1997.

Οι περισσότεροι μελετητές αντιμετωπίζουν τις κιβωτιόσχημες και τις λουτηροειδείς λάρνακες σαν ένα ενιαίο σύνολο. Η εικονογραφία των λαρνάκων εξαρτάται ως ένα βαθμό από τον τύπο τους. Στα ίδια ταφικά περιβάλλοντα οι κιβωτιόσχημες και οι λουτηροειδείς λάρνακες εμφανίζουν κάποιες διαφορές ως προς την επιλογή των θεμάτων που απεικονίζουν. Στις δεύτερες παρατηρείται ένας συντηρητισμός και μια επανάληψη μοτίβων και μια παντελής απουσία κάποιων άλλων. Για παράδειγμα συμπαγή κυματοειδή στοιχεία δημιουργούν πλαίσια κάτω από τις λαβές, ενώ υπάρχουν επίσης σπείρες, παπυροειδή, φυόμενες σπείρες, αβακωτό, κυματιστές γραμμές που αποδίδουν τη θάλασσα, τροχοί, πλέγματα γεωμετρικών στοιχείων ενάλληλες κυματοειδείς ή τεθλασμένες ταινίες. Τα πιο οικεία θαλασσινά όντα είναι τα χταπόδια, πολλές φορές σε συνδυασμό με ψάρια στο εσωτερικό των λαρνάκων. Σε μία περίπτωση, στο εσωτερικό της λάρνακας από τα Μουλιανά (AK 64) απεικονίζεται ένα καβούρι. Σπανιότερες είναι οι απεικονίσεις άλλων έμβιων όντων, όπως πτηνών (AK 109 από τη Μίλατο), και τετράποδα με το μικρό τους (AK 122 από την Παχράμμο). Λιγότερο σπάνια, αν και όχι ιδιαίτερα δημοφιλή, είναι και τα φυτικά στοιχεία, όπως τα μινωικά άνθη και τα άνθη παπύρου. Τέλος, στο εσωτερικό της λουτηροειδούς λάρνακας με AK 118 από τον τάφο 10 του Μόχλου απεικονίζονται δύο μάλλον ανδρικές μορφές. Η AK 118 είναι η μοναδική λουτηροειδής λάρνακα που διακοσμείται με ανθρώπινες μορφές.

Πολλά από τα θέματα που κοσμούν τις κιβωτιόσχημες λάρνακες απουσιάζουν από τις λουτηροειδείς. Απουσιάζουν οι παραστάσεις με ανθρώπινες μορφές, οι σκηνές κυνηγιού, τα υβριδικά στοιχεία που σχηματίζουν ψυχές, όπως στις λάρνακες από το Ρέθυμνο (π.χ. AK 4, 8), τα «ιερά» σύμβολα, όπως τα ιερά κέρατα και οι διπλοί πελέκεις, άρματα, πομπές και προθέσεις, μυθικά όντα, βωμοί, θρόνοι, ναυτίλοι κ.λ. Απουσιάζουν ακόμα και οι πλαστικές μορφές που είδαμε στις κιβωτιόσχημες λάρνακες, δηλαδή ταυροκεφαλές, κέρατα κ.λπ.

Η εικονογραφία έχει σχέση με το νεκρό που βρίσκεται στη λάρνακα; Δυστυχώς, τα ελλιπή στοιχεία και η ύπαρξη κάποιων ενδείξεων δε αφήνει περιθώρια παρά μόνο για τη διατύπωση υποθέσεων. Η λάρνακα AK 167 από τον πιο πλούσιο τάφο της εποχής που συζητάμε, το θολωτό τάφο στο Φουρνί, αν και αποσπασματική, σώζει πυκνά θρησκευτικά σύμβολα, η δε εκτέλεση του σχεδίου έχει γίνει με επιμέλεια. Η λάρνακα AK 168 που προέρχεται από ταφή στο πλευρικό δωμάτιο του ίδιου τάφου, δεν κοσμείται με θρησκευτικά σύμβολα, ενώ η κατασκευή και η διακόσμηση με πλέγμα και σπείρες είναι ιδιαίτερα προσεγμένη. Το μέγεθος του θαλάμου, η ποσότητα και η

ποιότητα των κτερισμάτων και οι μαρτυρίες των μοναδικών ταφικών πρακτικών αποδεικνύουν ότι έχουμε να κάνουμε με ένα σημαίνον πρόσωπο, κάτι που όμως δε φαίνεται και από τη δεύτερη λάρνακα. Η λουτηροειδής λάρνακα ΑΚ 86 από τη Γρα Λυγιά είχε κτεριστεί με τουλάχιστον 22 αντικείμενα (πήλινα, χάλκινα, λίθινα και ελεφαντοστέινα), η σχετικά φτωχή και όχι ιδιαίτερα επιμελημένη εικονογράφηση της όμως δε συνάδει με αυτόν τον πλούτο των κτερισμάτων. Αντίθετα, η λάρνακα ΑΚ 154 από το Καβροχώρι φέρει πλούσια σε νοήματα και στοιχεία διακόσμηση, αλλά δεν είχε καθόλου κτερίσματα. Οι παραπάνω περιπτώσεις είναι μερικές μόνο από αυτές που αποτελούν ένδειξη ότι μάλλον η διακόσμηση των λαρνάκων δεν έχουν κάποια άμεση σχέση με τον νεκρό που φιλοξενούσε, τουλάχιστον όχι κάποια που να μπορεί να ανιχνευθεί με τα λιγοστά στοιχεία που βρίσκονται στη διάθεση των μελετητών.

2. Ακόσμητες κιβωτιόσχημες λάρνακες

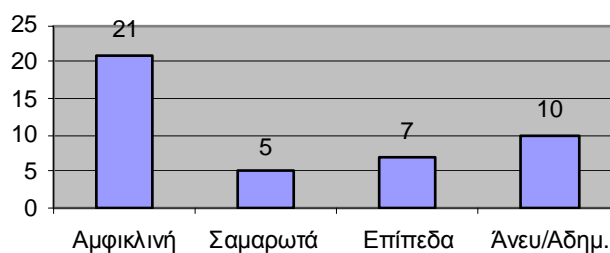
Οι ακόσμητες λάρνακες αποτελούν το 15% περίπου στη βάση δεδομένων και είναι όλες κιβωτιόσχημες. Σχεδόν όλες – εκτός από την ΑΚ 108 από τη Μίλατο - προέρχονται από το νομό Ηρακλείου, οι περισσότερες από την επαρχία Τεμένους και δη στα νεκροταφεία στους Άνω και Κάτω Γυψάδες, το Μαύρο Σπήλιο, τη Ζαφέρ Παπούρα και το Μετόχι Καλού. Περίπου το 17% προήλθε από την επαρχία Πεδιάδας, και περίπου το 14,5% από την επαρχία Πυργιωτίσσης (Χάρτης 3).

Οι ακόσμητες λάρνακες, ιδίως όταν προέρχονται από συλημένους ή εν γένει διαταραγμένους τάφους δεν μπορούν να χρονολογηθούν με ακρίβεια. Αυτές που μπορούν να χρονολογηθούν με μεγαλύτερη ασφάλεια είναι πολύ λίγες. Όταν χρονολογούνται με μεγαλύτερη ασφάλεια αυτές ανήκουν στην ΥΜ ΙΙΒ περίοδο. Προέρχονται κυρίως από νεκροταφεία, αλλά και από μεμονωμένες ταφές, όπως εκείνες στα Δαμάνια (θέση Κουρήνας) (ΑΚ 130), από τα Πρεβελιανά (θέση Ανεμόμυλος) (ΑΚ 137), από τα Μάλια (θέση Άζυμο) (ΑΚ 291, 293). Οι τάφοι που τις φιλοξενούν είναι κατά κύριο λόγο θαλαμοειδείς, πέντε είναι λακκοειδείς (Άνω Γυψάδες, Τάφος XII, λάρνακες I και II, ΑΚ 203, 204, Τάφος XVI ΑΚ 208, Μαύρο Σπήλιο, Τάφος XI, ΑΚ 239, Γούρνες, Τάφος 5, ΑΚ 285), μόλις μια από θολωτό τάφο (Δαμάνια, θέση Κουρήνας, ΑΚ 130) και μια από τετράγωνο τάφο (Γούρνες, Τάφος 6, ΑΚ 286).

Οι ακόσμητες κιβωτιόσχημες λάρνακες φέρουν κατά περίπου 44% αμφικλινή καλύμματα, ενώ φαίνεται να υπάρχουν και τοπικές παραδόσεις, όπως στην περίπτωση των λαρνάκων από το Μετόχι

Γρ. 7

Καλύμματα ακόσμητων λαρνάκων

Καλού, που καλύπτονται με σαμαρωτά καλύμματα, και στο Κλήμα στην επαρχία Πυργιωτίσσης, όπου χρησιμοποιούνται επίπεδα.

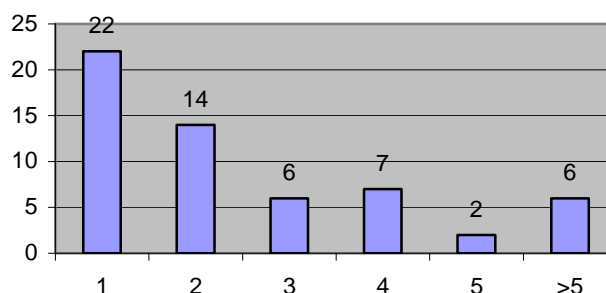
Δυστυχώς, δεν υπάρχουν ακρετές πληροφορίες για τα κατασκευαστικά στοιχεία των ακόσμητων λαρνάκων, αφού οι ανασκαφείς στρέφουν το ενδιαφέρον της μελέτης τους στις διακοσμημένες λάρνακες. Για το λόγο αυτό θα ήταν επίφοβο να εξαχθούν όποια στατιστικά συμπεράσματα. Να αναφερθεί, πάντως, ότι κάποιες φαίνεται να έχουν οπές στον πυθμένα: ΑΚ 108 από τον Τάφο 2 της Μιλάτου έχει 18. Πολλές έχουν λαβές στο σώμα και στο κάλυμμά τους, ενώ σπάνια η ασφάλιση του καλύμματος γίνεται με οπές (Άγιος Μύρωνας- ΑΚ 139 και Άνω Γυψάδες, Τάφος VI, λάρνακα II-ΑΚ 195). Οι περισσότερες ακόσμητες έχουν τέσσερα πόδια, υπάρχουν όμως πέντε λάρνακες χωρίς πόδια (Άνω Γυψάδες, Τάφος VI, λάρνακα II- ΑΚ 195, Αρτσά, λάρνακα Α-ΑΚ 272, Μετόχι Καλού, Τάφος I, λάρνακες I1 και I2- ΑΚ 252, 253 αντίστοιχα, Γούρνες, τάφος 6-ΑΚ 286). Σε αυτές θάβονται άνδρες και γυναίκες, ενώ σε μία μικρού μεγέθους φιλοξενείται παιδική ταφή (Άνω Γυψάδες, Τάφος XII, λάρνακα II- ΑΚ 204). Από τις ασύλητες ταφές φαίνεται ότι ελάχιστα είναι τα αντικείμενα που συνοδεύουν το νεκρό μέσα στη λάρνακα: ο αριθμός τους κυμαίνεται από 0 μέχρι 3 (Μ.Ο. είναι 0,7 αντικείμενα σε κάθε λάρνακα). Πρόκειται κυρίως για μικρά αγγεία ή κοσμήματα (χάντρες και σε μια περίπτωση ενώτιο κάτω από το κρανίο στον Τάφο ΙΧ του νεκροταφείου των Άνω Γυψάδων- ΑΚ 199). Έξω από τις λάρνακες, ο αριθμός των κτερισμάτων κυμαίνεται από 0 μέχρι 10 αντικείμενα (Μ.Ο. 2,4 αντικείμενα για κάθε λάρνακα). Από τα αγγεία προτιμώνται οι ψευδόστομοι αμφορείς και τα κύπελλα, υπάρχουν όμως και πρόχοι και κύλικες.

V. Κτέριση

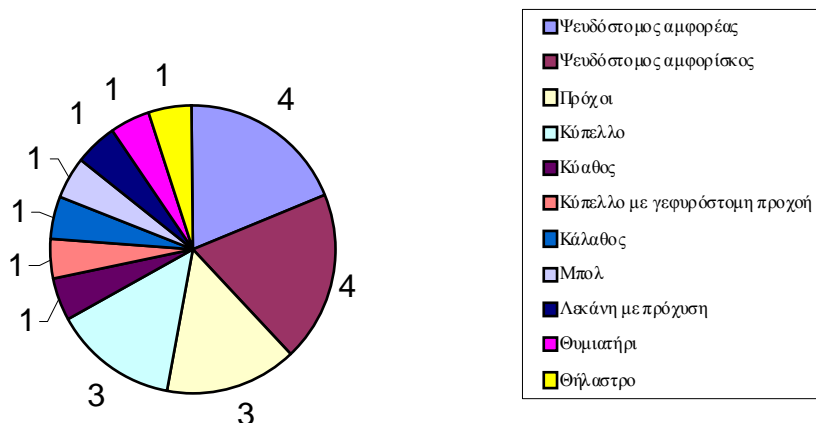
Η συνήθης διατάραξη των τάφων, δεν επιτρέπει μια πλήρη εικόνα της κτέρησης των νεκρών στις λάρνακες. Μόλις 28 τάφοι που έχουν δώσει 34 λάρνακες, (10,4% στη βάση δεδομένων), βρέθηκαν ασύλητοι και με αδιατάρακτο περιβάλλον, ποσοστό πολύ μικρό για να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα.

Στις περισσότερες λάρνακες δεν φαίνεται να υπάρχουν κτερίσματα. Ωστόσο, αρκετά συχνά (1 στις 6 περιπτώσεις) ο νεκρός συνοδεύεται από κάποια αντικείμενα, συνήθως ένα με δύο. Πολύ λίγες είναι οι λάρνακες που περιείχαν περισσότερα από πέντε κτερίσματα.

Γρ. 8 Ιθμός κτερισμάτων εντός λάρνακας

Γρ. 9 Τύποι αγγείων εντός λαρνάκων

Με βάση το υλικό τους τα ταφικά αντικείμενα ανήκουν στις εξής κατηγορίες: πήλινα, μεταλλικά, λίθινα, οστέινα και ξύλινα. Τα πήλινα είναι κυρίως αγγεία και κάποια σφονδύλια. Τα δημοφιλέστερα σχήματα είναι οι ψευδόστομοι αμφορείς και αμφορίσκοι, τα άωτα κωνικά κύπελλα και οι πρόχοι. Έχουν βρεθεί ακόμα: από ένα θήλαστρο, ένα κύπελλο με γεφυρόστομη προχολή, ένας κάλαθος, μία φιάλη, μια λεκάνη με πρόχυση, ένα θυμιατό και ένας κύαθος. Τα αγγεία χωρίζονται επομένως,

σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με τη χρήση τους: στα κλειστά προχυτικά, για υγρές προσφορές, τα ανοικτά για πιο στέρεες προσφορές και τα μικρά αγγεία πόσης.

Τα μεταλλικά τέχνηρα – κυρίως χάλκινα, αλλά και χρυσά – χωρίζονται και αυτά σε κατηγορίες. Πρόκειται για κοσμήματα, όπλα (εγχειρίδια, μαχαίρια κ.λ.), αντικείμενα καλλωπισμού και εργαλεία. Τα δημοφιλέστερα κοσμήματα είναι τα δακτυλίδια. Στη λάρνακα ΑΚ **199** από τους Άνω Γυψάδες στο ύψος του κρανίου βρέθηκε ενώτιο, το οποίο μάλλον φορούσε ο νεκρός. Χρυσά επίρραπτα κοσμούσαν το ποδήρες ένδυμα της γυναίκας που ενταφιάστηκε στο θολωτό τάφο Α των Αρχανών (ΑΚ **168**). Περιλαμβάνονται επίσης μαχαίρια, αιχμές δοράτων και σε μια περίπτωση ένα ξίφος, καθώς και κάτοπτρα, περόνες και τριχολαβίδες. Μία σμίλη βρέθηκε στη λάρνακα ΑΚ **134** από το Λιγόρτυνο.

Στα λίθινα αντικείμενα ανήκουν τα σφονδύλια, οι ψήφοι, τα περιδέραια και οι σφραγιδολίθοι για τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ημιπολύτιμοι λίθοι. Οι ψήφοι είναι το πιο συχνό εύρημα στο εσωτερικό των λαρνάκων. Άλλα τέχνηρα είναι οστέινα χτένια, ένα λίθινο αγγείο (ΑΚ **132**), μία λίθινη οκτώσχημη ασπίδα (ΑΚ **112**). Μια ταφή άνδρα στο Μόγλο (ΑΚ **121**) είχε ξύλινη ράβδο κατά μήκος του σώματός του. Τέλος, σε δύο ταφές σώζονται ίχνη υφάσματος (ΑΚ **40** και **168**), ίσως από τα ταφικά ενδύματα του νεκρού.

Τα αντικείμενα που βρίσκονται εκτός λαρνάκων είναι πιο πολλά από εκείνα στο εσωτερικό τους. Τα αγγεία είναι και πάλι η κύρια προσφορά. Ακολουθούν τα μεταλλικά, κυρίως τα χάλκινα, αλλά, σε ελάχιστες περιπτώσεις, και χρυσά, καθώς και τα λίθινα, ταοστέινα, αυτά από υαλόμαζα κ.λ.

Διάφορα κύπελλα, όπως άωτα κωνικά και μόνωτα με πόδι, αποτελούν ιδιαίτερα αγαπητό αντικείμενο προσφοράς στο νεκρό, όπως επίσης οι κύλικες και οι φιάλες. Πιο αγαπητά, ωστόσο, φαίνονται να είναι και πάλι ο ψευδόστομος αμφορέας και αμφορίσκος, η πρόχους και η προχοΐσκη, ο απλός αμφορέας και λιγότερο ο αμφορίσκος. Λιγότερο συνηθισμένοι τύποι αγγείων είναι ο στάμνος, ο κρατήρας με τα υποκρατηρίδια, η αρύταινα, η λεκάνη, ο κάλαθος, το αλάβαστρο, το θήλαστρο. Τον κατάλογο συμπληρώνουν και κάποια ειδικότερα αγγεία. Τα ρυτά υποδεικνύουν τελετουργική χρήση και υγρές προσφορές, όπως ίσως και κάποια δίδυμα αγγεία. Πυξίδες και πυξιδοειδή περιείχαν κυρίως κοσμήματα. Το πύραυνο και το θυμιατήρι θα μπορούσαν να έχουν και πρακτικό εκτός από τελετουργικό χαρακτήρα, για την καύση αρωματικών υλών κατά της δυσωδίας του τάφου, όταν αυτός ανοιγόταν εκ νέου για να στεγάσει μια νέα ταφή.

Οι χρήσεις των αγγείων δεν είναι πάντοτε δεδομένες. Τα κύπελλα είναι κατεξοχήν αγγεία πόσης, σε περισσότερες όμως από μία περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκαν ως λύχνοι ή ως θυμιατά. Σε μια άλλη περίπτωση, στον Τάφο 10 του Μόχλου (AK 118), μια φιάλη φιλοξένησε κοσμήματα και κατόπιν καλύφθηκε με ένα κάτοπτρο ως πυξίδα.

Μεταλλικά τέχνηρα που βρέθηκαν έξω από τις λάρνακες είναι κοσμήματα, αντικείμενα καλλωπισμού, εργαλεία, όπλα και αγγεία. Σπάνια απαντώνται περιβραχιόνια και δακτυλίδια. Στα άλλα προσωπικά αντικείμενα εγγράφονται οι ξυροί, τα κάτοπτρα, οι περόνες που είναι και το συχνότερο μεταλλικό εύρημα, οι τριχολαβίδες και οι σφηκωτήρες. Οπείς, τρύπανα και μαχαίρια είναι αντιπροσωπευτικά εργαλεία, ενώ ξίφη και λόγχες αποτελούν την κατηγορία των όπλων. Τα μεγάλα αγγεία απουσιάζουν από το εσωτερικό των λαρνάκων. Έξω από αυτές βρίσκονται όμως πρόχοι, μία φιάλη, ένας τριποδικός λέβητας, μία υδρία, ένα λυχνάρι και κύπελλα, ένας αρυτήρας και αριθμός αγγείων που δεν διευκρινίζεται στη βιβλιογραφία.

Από τα λίθινα αντικείμενα κτερίσης αναφέρονται αγγεία, κυρίως αλάβαστρα και ιγιδόσχημα αγγεία, καθώς και σφονδύλια.

Τα κοσμήματα και δη οι ψήφοι, που μερικές φορές σχηματίζουν περιδέραια, είναι πολύ συχνά ευρήματα μέσα στους τάφους. Δεν είναι λίγοι οι σφραγιδόλιθοι και τα οστείνα αντικείμενα, κυρίως τα χτένια και οι πυξίδες ή διακοσμητικά ενθέματα που ανήκαν π.χ. σε ξύλινα κουτιά.

Κάποια άλλα κτερίσματα δεν εμπίπτουν στις παραπάνω κατηγορίες, όπως τα όστρεα (AK 241, 247), ένα ακόνι (AK 51), ένας μαχαιροπέλεκυς (AK 49), ένα σφράγισμα (AK 220), ένα τμήμα παιγνίου (AK 184), ένας σκίμπους (AK 55), ειδώλια (AK 92) και ένα ζώδιο από φαγεντιανή (AK 181). Στον Τάφο IV στους Άνω Γυψάδες, κάτω από τη λάρνακα (AK 193) είχε τοποθετηθεί ξύλινη πυξίδα που περιείχε χτένι, σφονδύλι και περόνη. Στη λάρνακα από την Παχυάμμο (AK 127) ένας χάλκινος δίσκος ζυγαριάς συνδέει το νεκρό με την γνωστή από την Αίγυπτο τελετή της ψυχοστασίας, δηλαδή την κρίση της ψυχής μετά το θάνατο.

Μέσα από την ανάλυση της βάσης δεδομένων, παρατηρείται καταρχήν ότι τα αντικείμενα που βρίσκονται μέσα στις λάρνακες είναι σαφώς πιο περιορισμένα σε είδος και αριθμό από εκείνα έξω από αυτές. Τα πιο δημοφιλή σχήματα αγγείων είναι και στις δύο περιπτώσεις οι ψευδόστομοι αμφορείς και αμφορίσκοι, οι πρόχοι και τα κύπελλα: τα τελευταία πιο συχνά βρίσκονται εκτός της λάρνακας.

Τι απουσιάζει από το εσωτερικό των λαρνάκων; Είναι λογικό κρατήρες να μην τοποθετούνται λόγω μεγέθους μέσα στις λάρνακες, όπως και οι αρύταινες που μάλλον χρησιμοποιήθηκαν μαζί με τους κρατήρες. Τα ρυτά απουσιάζουν από το εσωτερικό των λαρνάκων. Τα αγγεία αυτά σχετίζονται με τις τελετουργικές σπονδές υγρών προσφορών έξω από τον τάφο, στις οποίες πιθανότατα συμμετείχαν συγγενείς και μέλη της κοινότητας. Στο εσωτερικό των λαρνάκων ακόμη δεν υπάρχουν λίθινα και μεταλλικά αγγεία.

Μια πιθανή κατηγοριοποίηση των κτερισμάτων θα διέκρινε τα προσωπικά αντικείμενα που ανήκαν στο νεκρό και προσφέρονται από τους συγγενείς και την κοινότητα και, τέλος, τα αντικείμενα που έχουν πρακτική χρήση μέσα στον τάφο. Ως προς την κτέριση ανά κοινωνικές κατηγορίες οι λάρνακες φιλοξενούν ανθρώπους των δύο φύλων και όλων των ηλικιών, όπως δείχνουν οι λιγοστές ανθρωπολογικές μελέτες. Οι περιπτώσεις μελετημένου οστεολογικού υλικού πράγματι είναι τόσο λίγες, ώστε δεν είναι δυνατό να οδηγήσουν σε στατιστικά συμπεράσματα για τη θέση των νεκρών στο κοινωνικό σύνολο.

Αγγεία και το άγνωστο σε μας περιεχόμενό τους είναι η συνηθέστερη προσφορά στους νεκρούς και των δύο φύλων. Ο αριθμός των ταφών όμως δεν μας επιτρέπει να εντοπίσουμε σταθερότυπους, π.χ. ποιός κεραμεικός τύπος προτιμάται για τις γυναίκες και τους άνδρες ή τους ενήλικες και τα παιδιά. Μόνο στην ταφή μικρού κοριτσιού στην Ασπροσπηλιά Μυρσίνης (AK 55), έχει τοποθετηθεί θήλαστρο, που υποδηλώνει μάλλον το νεαρό της ηλικίας του και τη συμβολική συνέχιση παροχής τροφής.

Κοσμήματα βρίσκονται σε ταφές γυναικών και ανδρών. Στους άνδρες συνήθως τοποθετούνται χάλκινα δακτυλίδια, περιβραχιόνια και σφραγιδόλιθοι- αν δεχτούμε ότι αυτά ανήκουν στην κατηγορία των κοσμημάτων. Ενώ στις γυναίκες εκτός από αυτά βρίσκουμε κυρίως περιδέραια και περιάπτα, αλλά και πιο εξειδικευμένα τέχνηρα, όπως σφηκωτήρες κ.λ. Τα κάτοπτρα δεν είναι αποκλειστικό κτέρισμα γυναικείων ταφών. Στον Τάφο 4 στις Γούρνες (AK 282) ένα κάτοπτρο βρέθηκε στη λάρνακα ώριμου άνδρα, αν βέβαια πρόκειται για πρωτογενή ταφή και όχι παλαιότερο κτέρισμα γυναικείας ταφής.

Δόρατα, μαχαίρια και ξυροί βρίσκονται αποκλειστικά σε ανδρικές ταφές, ενώ λίθινα και πήλινα σφονδύλια σε γυναικείες. Για να ερμηνεύσουμε, πάντως, την παρουσία αυτών των αντικειμένων σε σχέση με τους νεκρούς που συνόδευαν θα έπρεπε να γνωρίζουμε αν αυτά τους ανήκαν και εν ζωή, που είναι το πιθανότερο, ή αν τους προσφέρθηκαν από την οικογένεια ή την κοινότητα μετά θάνατον. Εάν δηλαδή

είχαν σχέση με τις καθημερινές ασχολίες τους εν ζωή ή αντανακλούν δοξασίες για τις ασχολίες τους στο επέκεινα.

Οι λάρνακες με την πιο προσεγμένη και περίτεχνη διακόσμηση, κυρίως με θρησκευτικά θέματα περιείχαν τις πιο πλούσιες και σημαντικές ταφές; Ποιά η σχέση των πιο προσεγμένων λαρνάκων με την κτέριση των νεκρών τους; Για να απαντήσει κανείς σε αυτά τα ερωτήματα πρέπει να αναλογιστεί τί θεωρείται προσεγμένη ή περίτεχνη διακόσμηση, ποιά είναι τα θρησκευτικά θέματα, ποιές είναι οι πλούσιες ταφές και ποιές όχι; Πώς μπορεί κανείς να τα ορίσει όλα αυτά με το μικρότερο κίνδυνο να γίνει προβολή του παρόντος στα αντικείμενα και τις πρακτικές του παρελθόντος; Μήπως ένα ικανοποιητικό κριτήριο θα ήταν ο βαθμός δυσκολίας, ο χρόνος και η εργασία που χρειάστηκαν για την κατασκευή της σαρκοφάγου και των αγγείων; Ως προς το πρώτο σκέλος, αυτό της κατασκευής και της διακόσμησης της λάρνακας, μέτρο σύγκρισης μπορεί να αποτελέσει η σαρκοφάγος της Αγίας Τριάδας, όπου δαπανήθηκε πολλή ενέργεια και γι' αυτό πιθανότατα προοριζόταν για κάποιο σημαντικό μέλος της κοινότητας. Έτσι οι πηλινες λάρνακες που είναι καλοφτιαγμένες και η διακόσμησή τους μοιάζει να μην ακολουθεί την πεπατημένη- δεν αναπαραγάγουν απλά τα μοτίβα, αλλά συνθέτουν νέα θέματα σε συνδυασμό με τα παλαιότερα- μπορεί να θεωρηθεί ότι προοριζόνταν για κάποια πιο σημαντικά πρόσωπα.

Ως προς το ζήτημα των θρησκευτικών θεμάτων, σύμφωνα με τον Watrous και τους άλλους μελετητές που ασχολήθηκαν με την εικονογραφία, σύμβολα όπως ο διπλός πέλεκυς, τα ιερά κέρατα ή ένας βωμός αποτελούν ενδείξεις θρησκευτικότητας. Όταν μάλιστα υπάρχουν συνθέσεις ολόκληρων τέτοιων σκηνών αναρωτιόμαστε μήπως υποδηλώνουν τη θρησκευτική ιδιότητα του νεκρού, και αν αυτή μπορεί να ανιχνευθεί και μέσα από τα κτερίσματα.

Ως προς τον πλούσιο ή μη χαρακτήρα μιας ταφής σε λάρνακα μέτρο αποτελούν σίγουρα ο αριθμός και η ποιότητα των ευρημάτων μέσα και έξω από αυτή. Τι γίνεται όμως αν προσθέσουμε το ενδεχόμενο ύπαρξης κτερισμάτων από φθαρτά υλικά που δε μπορούν να ανιχνευθούν αρχαιολογικά; Θα ορίζαμε ως πλουσιότερο έναν τάφο με τέσσερα αγγεία, παρότι ο διπλανός του θα μπορούσε να έχει δέκα ψάθινα καλάθια με προσφορές- και ίσως άλλα τόσα ξύλινα; Θα θεωρούσαμε πλουσιότερη την κτερισμένη με δύο ψευδόστομους αμφορίσκους που περιείχαν π.χ. έλαιο ίριδος, ή εκείνη με τις πέντε πρόχους που περιείχαν απλό ελαιόλαδο; Εφόσον τέτοια

σημαντικά στοιχεία δε μπορούν πλέον να ανιχνευθούν χρησιμοποιούνται εντελώς συμβατικά οι απόλυτοι αριθμοί των αντικειμένων που βρέθηκαν μέσα στον τάφο.

Είδαμε παραπάνω ότι ενώ ο κυριότερος τύπος τάφου που φιλοξενεί λάρνακες στην ΥΜ ΙΙΙ εποχή είναι ο λαξευτός θαλαμοειδής, δεν είναι όμως λίγοι και οι μικροί θολωτοί στο Αποδούλου, στις θέσεις Σωπατάκια (λάρνακες ΑΚ 20, 21, 22) και «του Φράγκου το Λουρί» (ΑΚ 23, 24), στα Δαμάνια (ΑΚ 129, 130, 131), στις Αρχάνες (ΑΚ 167, 168), στη Φαιστό (ΑΚ 323, 324), στην Πραισό (ΑΚ 79, 80), στα Μουλιανά (ΑΚ 64), στο Κουτσουλιανό Ζήρου (ΑΚ 63) και στα Αχλάδια (ΑΚ 57-59). Οι λάρνακες που βρέθηκαν σε αυτούς δείχνουν τη χρήση τους μέχρι τις αρχές της ΥΜ ΙΙΙΒ περιόδου. Η πρωιμότερη είναι η λάρνακα στο πλευρικό δωμάτιο του θολωτού τάφου Α των Αρχανών, που, αν και είναι καλοφτιαγμένη, φέρει απλώς γεωμετρική διακόσμηση. Η κτερίσή της, ωστόσο, είναι η πλουσιότερη αυτής της εποχής, με πλήθος πήλινων, χάλκινων, οστέινων και λίθινων αντικειμένων. Πολλά είναι τα στοιχεία που φανερώνουν την κοινωνική θέση της γυναίκας που τάφηκε εκεί: το πλήθος κοσμημάτων μέσα στη λάρνακα, τα χρυσά επίρραπτα που κοσμούσαμεν το ποδήρες ένδυμά της, τα έπιπλα, η ταυροθυσία που τη συνόδευε κ.λ.

Οι υπόλοιπες λάρνακες των θολωτών τάφων δεν έχουν κάποιο ιδιαίτερο καλλιτεχνικό ή θρησκευτικό ενδιαφέρον με εξαίρεση εκείνη από τα Σωπατάκια Αποδούλου (ΑΚ 20) που παρουσιάζει στη μια της στενή πλευρά ανδρική μορφή με υψωμένα χέρια, η οποία θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως τελετουργική ή/και θρησκευτική πρακτική. Δυστυχώς, όμως, ο τάφος έχει συληθεί και δε μπορούμε να επιβεβαιώσουμε μέσα από τα κτερίσματα τη σπουδαιότητα της ταφής αυτής. Συλημένοι ήταν οι περισσότεροι από τους θολωτούς τάφους, εκτός από εκείνους των Αρχανών και των Μουλιανών (ΑΚ 64). Ο δεύτερος χρησιμοποιήθηκε μόνο μια φορά για την ταφή δύο ανθρώπων. Ο νεκρός της λάρνακας κτερίστηκε με τρεις χάλκινους δίσκους, ένα χάλκινο ξίφος και ένα χρυσό δακτυλίδι. Εντυπωσιάζει, όμως, στη δεύτερη ταφή, στο δάπεδο του τάφου ένα χρυσό έλασμα-προσωπείο που επιρράφηκε στο ύφασμα που κάλυπτε το κεφάλι του νεκρού.

Σε γενικές γραμμές θα λέγαμε ότι, αν και είναι κατανοητό ότι οι θολωτοί απαιτούν δαπάνη έργου από την κοινότητα μεγαλύτερο από τη λάξευση ενός θαλαμοειδούς, και φαίνεται ότι οι τάφες στους θολωτούς κτερίζονταν πλουσιοπάροχα, ο υποτιθέμενος όμως πλούτος ή η σημασία του νεκρού δεν αντικατοπτρίζεται στην επιμέλεια κατασκευής και διακόσμησης των λαρνάκων που επιλέχθηκαν για αυτούς.

ΜΕΡΟΣ Γ
Συζήτηση-Συμπεράσματα

Συζήτηση-Συμπεράσματα

Ταφικά σκεύη της εποχής του Χαλκού στην Κρήτη εμφανίζονται στην ΠΜ ΙΙΙ περίοδο στα νεκροταφεία του Σφουγγαρά και της Παχιάμμου και στο σπήλαιο του Πύργου. Επρόκειτο για πήλινα ακανόνιστα σκεύη, με σχήμα που δεν πήρε αυτή την περίοδο σταθερή μορφή. Εμπνεύστηκαν από τους κορμούς δέντρων και από οικιακά σκεύη, όπως ήταν τα πιθάρια. Σιγά σιγά η χρήση διαδίδεται στην κεντρική και ανατολική Κρήτη, αλλά φαίνεται να μη συνεχίζεται στην αμέσως επόμενη Νεοανακτορική εποχή. Είναι μία περίοδος που χρησιμοποιεί μεγάλους τάφους για τους ενταφιασμούς, τα ξύλινα φορεία και τα πλουσιοπάροχα εισαγμένα κτερίσματα. Οι μεγάλοι λαξευτοί τάφοι έδωσαν τόπο στους μικρότερους σε οργανωμένα ή όχι νεκροταφεία, οι θολωτοί πήραν μικρότερες διαστάσεις, τα κτερίσματα έγιναν λιγοστά και ταπεινά και τα ξύλινα φορεία ή φέρετρα ή κρεβάτια σιγά σιγά στην αρχή της ΥΜ ΙΙΑ1 αντικαταστάθηκαν από τις πήλινες λάρνακες. Θέλοντας ενδεχομένως να αποδώσουν σε αυτές κάτι από την πολυτέλεια της προηγούμενης περιόδου τους δίνουν το σχήμα και την αίσθηση που απέπνεαν τα εισαγμένα αιγυπτιακά κιβωτίδια με τα οποία ήρθαν σε επαφή μέσω της κοινότητας των πλούσιων εμπόρων και αξιωματούχων. Έτσι παγιώνεται η μορφή ενός από τους δύο τύπους λαρνάκων της εποχής, ο κιβωτιόσχημος. Ο δεύτερος τύπος είναι μίμηση λουτήρα, αν όχι το ίδιο το οικιακό σκεύος, στον οποίο θα μπορούσε να αποδοθεί και ένα στοιχείο πολυτέλειας.

Οι κιβωτιόσχημες και οι λουτηροειδείς λάρνακες στη βιβλιογραφία αντιμετωπίζονται ως φορείς νοημάτων λόγω της γραπτής και ενίοτε πλαστικής διακόσμησής τους. Έτσι, οι περισσότερες από τις λάρνακες που είναι δημοσιευμένες είναι, με σπάνιες εξαιρέσεις, εκείνες με την πιο σύνθετη διακόσμηση, αφήνοντας ή παραμερίζοντας ένα μεγάλο μέρος του συνόλου. Η υπόθεση εργασίας είναι ότι οι λάρνακες μπορούν να δώσουν περισσότερες πληροφορίες για τους ανθρώπους που θάβονταν σε αυτές, για τη θέση τους στην κοινωνία, για τη σημασία του σκεύους στην κοινότητα, ακόμα και γι' αυτούς που τις κατασκεύαζαν και τις κοσμούσαν. Η φιλοδοξία της εργασίας ήταν να φτάσουμε σε αυτά τα συμπεράσματα με τη χρήση όλων των στοιχείων που δημοσιεύονται, όχι μόνο της εικονογραφίας, αλλά των γεωγραφικών δεδομένων, των ταφικών, των κατασκευαστικών, των συνευρημάτων. Εργαλείο ήταν η βάση δεδομένων, η οποία συμπληρώθηκε με πάνω από 300

εγγραφές και στην οποία υποβλήθηκαν τα ερωτήματα πάνω στα οποία δομήθηκε η εργασία.

Από τη γεωγραφική κατανομή των μετανакτορικών λαρνάκων προκύπτουν οι εξής παρατηρήσεις. Κιβωτιόσχημες λάρνακες ανιχνεύονται στην ΥΜ ΙΙΑ1 στις Αρχάνες και λουτηροειδείς κατά την ίδια περίοδο στην περιοχή της Σητείας. Από τότε, με αποκορύφωμα την ΥΜ ΙΙΒ εποχή, η χρήση των λαρνάκων εξαπλώνεται στο μεγαλύτερο μέρος του νησιού, στις περιοχές που καταλαμβάνουν σήμερα οι νομοί Ηρακλείου, Λασιθίου και Ρεθύμνου. Εξαίρεση αποτελεί ο νομός Χανίων, όπου έχουν βρεθεί μόνο δύο λάρνακες. Για την απουσία αυτή από τα Χανιά έχουν διατυπωθεί πολλές υποθέσεις.

Η Κ. Μαυριγιαννάκη προβληματίζεται για το αν στο δυτικότερο τμήμα της Κρήτης είχαν χρησιμοποιηθεί ξύλινες λάρνακες ή ξύλινα φέρετρα για να θάψουν τους νεκρούς των εύπορων κυρίως κοινωνικών ομάδων¹²⁶. Συμπληρώνει ότι ο νομός έχει ελάχιστα ερευνηθεί και ότι τα ξύλινα φέρετρα είναι πολύ δύσκολο να εντοπιστούν στο ταφικό περιβάλλον υπονοώντας ότι ίσως η χρήση των ξύλινων φερέτρων ήταν πιο διαδεδομένη από ότι μας αφήνουν τα σημερινά δεδομένα να δούμε.

Η κιβωτιόσχημη λάρνακα από τα Δράμια Αποκορώνου ανήκει περισσότερο στην παράδοση των εργαστηρίων του Ρεθύμνου, όπως δείχνουν η διακόσμηση, αλλά και η γεωγραφική της προέλευση- τα Δράμια είναι πιο κοντά στο Ρέθυμνο από ότι στα Χανιά. Ανήκει, εξάλλου στον λεγόμενο «πολύχρωμο ρυθμό» και μάλλον στο ίδιο εργαστήριο που παρήγαγε τις άλλες πολύχρωμες λάρνακες των Αρμένων. Η παρουσία της λουτηρειδούς λάρνακας στον Κουμπέ μέσα στην πόλη των Χανίων, είναι ωστόσο αινιγματική, αφού είναι το μοναδικό παράδειγμα αυτού του τύπου στο νομό Χανίων, αλλά και στο νομό Ρεθύμνου. Είναι προϊόν ενός πλανόδιου τεχνίτη ή εργαστηρίου της Ανατολικής Κρήτης που για κάποιο λόγο έδρασε πολύ μακριά από τη βάση του, ή έγινε ταφική χρήση ενός σκεύους που αρχικά προοριζόταν για λουτήρας.

Ο δημοφιλέστερος τύπος σε όλο σχεδόν το νησί είναι η κιβωτιόσχημη λάρνακα. Ο τύπος του λουτήρα προτιμάται, όμως, στη περιοχή του Λασιθίου και ιδιαίτερα στις περιοχές Σητείας, Αγίου Νικολάου και Μεραμβέλου, σε αναλογίες που φτάνουν το 50% σε σχέση με τις κιβωτιόσχημες. Ενώ, οι μόλις οκτώ λουτήρες στις επαρχίες

¹²⁶ Μαυριγιαννάκη 1973, 193.

Πεδιάδας, Πυργιώτισσας και Τεμένους σε σχέση με τις περίπου 200 του νομού δείχνουν ξεκάθαρα ότι ο τύπος αυτός δεν είναι δημοφιλής στα μέρη αυτά, όπως συμβαίνει και σε όλη τη δυτική Κρήτη, με μία εξαίρεση. Απουσιάζει δε από την περιοχή του νομού Ρεθύμνου και Χανίων εκτός από τη μια εξαίρεση (ΑΚ 1).

Η μικρότερη μονάδα παραγωγής λαρνάκων είναι ο ή οι τεχνίτες που απαρτίζουν ένα εργαστήριο. Ως «εργαστήριο» ορίζεται και το σύνολο των λαρνάκων που εμφανίζουν κατασκευαστικές και διακοσμητικές αναλογίες, στο πλαίσιο, κυρίως, μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής. Ο ορισμός προϋποθέτει ότι η κατασκευή και η διακόσμηση μιας λάρνακας γίνονται από το ίδιο ή συνεργαζόμενα πρόσωπα. Οι τεχνίτες, όμως, συχνά κάλυπταν μεγάλες αποστάσεις για να ανταπαξέλθουν στις παραγγελίες και τη ζήτηση σε αυτό το ιδιαίτερο ταφικό σκεύος. Η ιδέα των τεχνιτών που περιοδεύουν ανήκει στον Rutkowski (1966), και διευρύνθηκε με τον εντοπισμό πολλών τέτοιων εργαστηρίων από την Κάντα (1980) και τις Τσιποπούλου και Vagnetti (1995 και 1997).

Η παραγωγή του εκάστοτε εργαστηρίου υπόκειται στους αισθητικούς και κοινωνικούς κανόνες που έχει επιβάλει η τοπική παράδοση. Τοπική παράδοση είναι μια ευρύτερη έννοια που εγκολπώνει τη διαχρονική παράλληλη δράση πολλών εργαστηρίων με κάποια γενικότερα κοινά χαρακτηριστικά. Στο νομό Ρεθύμνου, για παράδειγμα, ιδιαίτερα στο βόρειο τμήμα του, δραστηριοποιούνται, ανάμεσα στα άλλα, και τρία εργαστήρια που είναι πιστά σε μια παράδοση, από την ΥΜ ΙΙΑ1 μέχρι το τέλος της ΙΙΒ: τα εργαστήρια του Σταυρωμένου και του Μαρουλά και εκείνου που παρήγαγε μερικές λάρνακες, σήμερα στο Μουσείο Ρεθύμνου¹²⁷. Κάθε ένα διακρίνεται από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα που αποδίδονται σε ένα «χέρι», όλες όμως οι λάρνακες διατηρούν τα στοιχεία που επιβάλλονται από την παράδοση. Δεν υπάρχουν λουτηροειδείς λάρνακες, τα σώματα και τα καλύμματα δε φέρουν λαβές, αλλά χρησιμοποιούν οπές για τα δεσίματα κ.λ. Όταν εμφανίζεται ένα στοιχείο ξένο προς την τοπική παράδοση, τότε υποπτευόμαστε ότι ο τεχνίτης καινοτόμησε για αισθητικούς, πρακτικούς ή άλλους λόγους, ότι ταξιδεύοντας ήρθε σε επαφή με καινούρια τοπικά στοιχεία με τα οποία πειραματίστηκε κ.λ.

Ως προς τους τάφους, το ταφικό περιβάλλον, τον αριθμό των λαρνάκων και τον προσανατολισμό των λαρνάκων, είδαμε ότι οι λάρνακες τοποθετούνται κυρίως σε

¹²⁷ Kanta 1980, 293.

θαλαμοειδείς τάφους, λαξευμένους στο μαλακό βράχο, αλλά και σε θολωτούς, οι οποίοι αριθμητικά είναι λιγότεροι από τους θαλαμοειδείς. Οι τάφοι μπορεί να περιέχουν από μια μέχρι οκτώ λάρνακες, πολλές φορές και των δύο τύπων.

Ο προσανατολισμός των λαρνάκων μέσα στο θάλαμο μπορεί να διαφέρει όχι μόνο από περιοχή σε περιοχή ή από τάφο σε τάφο σε ένα νεκροταφείο, αλλά ακόμα και στο εσωτερικό του ίδιου του τάφου και φαίνεται, επομένως, τυχαίος. Στην καλύτερη περίπτωση, υπαγορεύεται από το πρακτικό μυαλό των οικείων των νεκρών που θα έπρεπε μετά από κάποιο διάστημα να ανοίξουν ξανά έναν τάφο και να βρουν χώρο για να τοποθετήσουν περισσότερες λάρνακες.

Οι τάφοι ξαναανοίγονται, καινούριες λάρνακες εισάγονται, παλιές ξαναχρησιμοποιούνται αφού αφαιρεθούν τα παλιά οστά και κτερίσματα και τοποθετηθούν σε άλλο σημείο του τάφου. Αυτό δείχνει ότι η κατασκευή και η διακόσμηση της λάρνακας σχετίζονταν ίσως με τον πρώτο και όχι με τους επόμενους νεκρούς που είχε φιλοξενήσει. Η λάξευση ενός νέου τάφου, θαλαμοειδή ή θολωτού, η κατασκευή μιας νέας λάρνακας, ακόμα και η μεταφορά της από το σημείο της κατασκευής μέχρι τον τάφο προϋποθέτουν, μεγάλη οργάνωση και επένδυση από τους οικείους και την κοινότητα του νεκρού, όσο βέβαια και από εξειδικευμένους τεχνίτες. Η δευτερογενής χρήση τάφου και λάρνακας ίσως επιτρέπει σε ανθρώπους χαμηλότερης οικονομικής θέσης να έχουν μια «αξιοπρεπή» ταφή.

Ως προς τα κατασκευαστικά χαρακτηριστικά των λαρνάκων και των δύο τύπων, κάθε περιοχή του νησιού διακρίνεται για την ιδιαίτερη παράδοσή της, που αντανάκλαται στην κατασκευή, στη διακόσμηση και ενδεχομένως και στην κτέριση. Στο Ρέθυμνο η παράδοση θέλει την απουσία λαβών από το σώμα και το κάλυμμα της λάρνακας: η πρόσδεση των δύο γίνεται με σκοινιά που περνάνε από κατάλληλα διανοιγμένες οπές. Στην ευρύτερη περιοχή του Ρεθύμνου, και πάλι, δεν υπάρχουν λουτήρες. Ενώ περιορισμένη παράδοση στην επαρχία Τεμένους δημιουργεί επίπεδα καλύμματα για τις λάρνακες. Στο νομό Λασιθίου υπάρχει σαφής προτίμηση στους λουτήρες και όχι στις κιβωτιόσχημες λάρνακες, όπως επίσης στα σαμαρωτά καλύμματα και όχι στα αμφικλινή. Στις επαρχίες Μεραμβέλλου, Αγίου Νικολάου και Σητείας η διάταξη των λαβών είναι δεδομένη, το ίδιο και στην επαρχία Τεμένους. Οι μορφολογικοί σταθερότυποι που ανιχνεύσαμε με εργαλείο τη βάση δεδομένων, σε συνδυασμό με εικονιστικούς σταθερότυπους μπορούν να βοηθήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τις τοπικές παραδόσεις, τα εργαστήρια και για τη δράση των

περιοδεούντων τεχνιτών, τις αποστάσεις που διένυαν και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των εργαστηρίων.

Η συνήθης γραπτή και η σπανιότερη πλαστική διακόσμηση στις λάρνακες παραπέμπει σε συμβολισμούς γύρω από το θάνατο και το ταξίδι του νεκρού. Διακρίνονται, όμως, διαφορές στις επιλογές θεμάτων που κοσμούν τους δύο τύπους. Γιατί η κιβωτιόσχημη λάρνακα φέρει τόσες παραστάσεις και διακοσμητικά στοιχεία φορτισμένα με θρησκευτικούς συμβολισμούς, ενώ η λουτηροειδής επιμένει στην επιλογή κυρίως θαλάσσιων ή αφηρημένων γεωμετρικών θεμάτων, με λίγες παραστάσεις στις οποίες θα μπορούσαν να αποδοθούν συμβολικές προεκτάσεις;

Ασάμινθοι ή λουτήρες έχουν εντοπιστεί σε οικιστικά περιβάλλοντα, όπως στο ανάκτορο της Κνωσού. Κιβωτιόσχημα, όμως, σκεύη, όμοια των λαρνάκων, όπως κιβωτίδια δεν έχει βρεθεί σε μη ταφικά περιβάλλοντα, αν και έχουν ακουστεί απόψεις για τη χρήση τους και ως αποθηκευτικών μέσων, που μάλλον είναι εντελώς αβάσιμες. Υπάρχουν κιβώτια μικρού μεγέθους, όπως αυτό που βρέθηκε στο Καστέλλι Πεδιάδας¹²⁸, αλλά τόσο το σχήμα όσο και στοιχεία της διακόσμησής τους δεν επιτρέπουν την υπόθεση ότι θα μπορούσαν να απομακρυνθούν από τον οικισμό για να μεταφερθούν σε τάφο με σκοπό να φιλοξενήσουν ταφή, έστω και παιδική. Οι κιβωτιόσχημες λάρνακες πρέπει λοιπόν να αντιμετωπίζονται ως κατεξοχήν ταφικά αντικείμενα, σε αντίθεση με τις λουτηροειδείς, που ενδεχομένως αρχικά κατασκευάστηκαν για οικιακή χρήση, και σε αυτήν την περίπτωση είναι αναγκαίος ένας διαχωρισμός ανάμεσα στο λουτήρα και τη λουτηροειδή λάρνακα.

Είδαμε ότι οι λουτήρες/λουτηροειδείς λάρνακες είναι ένα πολύ συντηρητικό στην εξέλιξή του αντικείμενο. Δεν είναι ξεκάθαρο αν είχε κατασκευαστεί με σκοπό να βρεθεί στο νεκροταφείο. Πληροφορίες για τις οπές στον πυθμένα των λουτήρων είναι σπάνιες, θα ήταν ενδιαφέρον όμως να γνωρίζαμε ότι μερικοί είχαν παραπάνω από μια οπή: ως λουτήρες δε θα τις χρειαζόνταν, ως ταφικά σκεύη όμως σίγουρα, για την απορροή των υγρών του νεκρού. Η λάρνακα AK 86 από τη Γρα Λυγιά Λασιθίου έχει το σχήμα λουτήρα αλλά είναι η μόνη που σαφώς κατασκευάστηκε ως ταφικό σκεύος, γιατί δανείζεται ένα χαρακτηριστικό από τις κιβωτιόσχημες λάρνακες, το κάλυμμα. Όσο για τη διακόσμηση, είναι μάλλον λογική η επιλογή θαλάσσιων όντων μέσα και

¹²⁸ Rethemiotakis G., 1997.

έξω, που τονίζονται από κυματοειδείς γραμμές για να δημιουργήσουν ακριβώς την εντύπωση των νερών της θάλασσας, όταν τονίζεται η χρήση ως ασάμινθου.

Ο παραγωγή ακόσμητων λαρνάκων, την εποχή της ακμής τους στην ΥΜ ΙΙΑ2 αλλά κυρίως στην ΥΜ ΙΙΒ, και σε περιορισμένη γεωγραφική έκταση, δηλ. γύρω από την Κνωσό και δη στα μεγάλα κνωσιακά νεκροταφεία, οδηγεί στην υπόθεση ότι ίσως οφείλεται στη μεγάλη τους ζήτηση. Οι λάρνακες αυτές δεν αποτελούν μια τοπική παράδοση, αλλά όπως είδαμε ακολουθούν τις διαφορετικές παραδόσεις των κατασκευαστών της περιοχής. Για παράδειγμα, στο Κλήμα στον ίδιο τάφο υπάρχουν ακόσμητες μαζί με κοσμημένες λάρνακες που ακολουθούν την ίδια ιδιαίτερη και σπάνια παράδοση, των επίπεδων καλυμμάτων, και της στήριξής τους σε πλακοειδείς λίθους. Στους τάφους από το Μετόχι Καλού οι λάρνακες έχουν κυρίως σαμαρωτά καλύμματα, ενώ τρεις από αυτές -η μια κοσμημένη- διατηρούν ένα σπάνιο για τον κιβωτιόσημο τύπο χαρακτηριστικό, δηλαδή δεν έχουν πόδια. Κάποιος λόγος υπαγορεύει, επομένως, μια εντατική παραγωγή ακόσμητων λαρνάκων, ίσως απλώς η μεγάλη ζήτηση σε ένα πολυπληθές κέντρο, όπως η Κνωσός, και η ανάγκη των εργαστηρίων να προλάβουν όχι μόνο επείγοντα περιστατικά, αλλά και την ίδια τη καθημερινότητα.

Μια δεύτερη υπόθεση, όχι εντελώς αβάσιμη, είναι ότι οι λάρνακες που σήμερα ταξινομούμε ως ακόσμητες, ήταν στο παρελθόν διακοσμημένες, αλλά πιθανόν μετά το ψήσιμο, με φθαρτές και εξίτηλες χρωστικές ουσίες. Η παρατήρηση του Γ. Ρεθεμιωτάκη, πάνω σε παλαιότερη άποψη του Γ. Μυλωνά, ότι «οι κυματοειδείς γραμμές αναπαριστούν την πιθανή συνήθεια της ανάρτησης ταινιών ή πλοκάμων μαλλιών από τις λαβές»¹²⁹ οδηγεί στην πιθανότητα οι λάρνακες να κοσμούνται και με άλλους τρόπους πέραν της εικονιστικής ή γραπτής διακόσμησης. Το πολύ συχνό μοτίβο των τριπλών και σπανιότερα μονών, διπλών ή τετραπλών κυματοειδών γραμμών που κοσμεί κατά κύριο λόγο τις παραστάδες των λαρνάκων, αλλά και τα φατνώματα των κιβωτίων, ενδεχομένως να αποτελεί εικονιστική αποτύπωση μιας τελετουργικής πρακτικής, αυτή της προσφορά πλοκάμων από τους συγγενείς στο νεκρό. Θυμίζουμε την παράσταση της πιο γνωστής και πληρέστερης νεκρικής παράστασης στη μινωική τέχνη, εκείνης στη λάρνακα της Αγίας Τριάδας και δη στη μια μακρά πλευρά, δηλαδή πομπή με τις προσφορές στο νεκρό. Παρατηρώντας τις

¹²⁹ Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη, Ρεθεμιωτάκης, 1978, 90, σημ. 202.

μορφές μια προς μια, γυναίκες και άνδρες (Πίν. 37), βλέπουμε ότι περίπου από το ύψος του στήθους ή του αγκώνα τους, προεξέχουν συστήματα τριπλών κυματοειδών ταινιών ενωμένων στο άκρο. Δεν πρόκειται για τα μαλλιά των μορφών, αφού έχουν βαθύ καστανέρυθρο χρώμα. Η πρώτη μορφή από τα αριστερά είναι πιο κινητική σε σχέση με τις άλλες, καθώς αδειάζει την προσφορά της, έχει μόνο ένα τέτοιο σύστημα κυματοειδών ταινιών προφανώς όχι εκ παραδρομής ή έλλειψης χώρου, αφού όλα στη λάρνακα έχουν γίνει με πρόγραμμα από έναν καλλιτέχνη ικανότατο να αποδώσει και την ελάχιστη λεπτομέρεια. Ίσως αυτές οι κυματοειδείς γραμμές να είναι πλόκαμοι και να είναι μέρος της προσφοράς στο νεκρό. Στη δεύτερη μακρά πλευρά της σαρκοφάγου, στην παράσταση με τη θυσία ταύρου, οι μορφές δεν φέρουν τέτοιες ταινίες, ίσως γιατί πρόκειται για το επόμενο στάδιο της διαδικασίας, μετά τις προσφορές.

Σε πολλές λάρνακες, το εικονιστικό θέμα των κυματοειδών ταινιών αναπτύσσεται παράλληλα από άκρη σε άκρη των παραστάδων. Σε ορισμένες όμως, όπως στη λάρνακα από τον Άγιο Σύλλα (AK 166) ή εκείνη από τα Πρεβελιανά-θέση Ανεμόμυλος (AK 135), οι κυματοειδείς ενώνονται σχηματίζοντας ακμή, ακριβώς όπως στην παράσταση της Αγίας Τριάδας. Στη λάρνακα από τον τάφο Η του Κατσαμπά (AK 182) οι κυματοειδείς φύονται από τις οπές των λαβών και δίνουν την εντύπωση ότι έχει περαστεί ένα σκοινί από τις λαβές.

Θα μπορούσε, επομένως, να υποστηριχθεί ότι οι κυματοειδείς ταινίες είναι η σχηματοποιημένη ή συμβολική απόδοση ενός φθαρτού κτερίσματος, ίσως σκοινιού, ή πλοχμού ή πλεξούδας μαλλιών, συμβολισμός που πιθανόν βασίζεται σε μια ταφική πρακτική γνωστή ακόμα και στα νεότερα χρόνια στον ελλαδικό χώρο αυτή της αφιέρωσης πλεξούδας μαλλιών της γυναίκας. Οι ακόσμητες λάρνακες ή αυτές που δε σώζουν γραπτή διακόσμηση, θα μπορούσαν να στολίζονται με φθαρτά υλικά, για παράδειγμα με άνθη. Στον Τάφο 10 των Αρμένων η λάρνακα AK 41 αναπαριστά πομπή ταύρων ανάμεσα σε σχηματοποιημένα ιερά κέρατα. Ένα από αυτά τα ζώα που οδηγείται πιθανά στη θυσία, φέρει άνθη σε όλο το σώμα. Λουλούδια θα μπορούσαν να προσφέρονται στους νεκρούς ή να στολίζουν τα ταφικά σκεύη, χωρίς να στερεώνονται στην επιφάνειά τους, περίπου όπως γίνεται και στη σύγχρονη εποχή στις περισσότερες περιοχές του πλανήτη.

Ως προς τα κτερίσματα των ταφών σε λάρνακες, που αποτελούν το αντικείμενο της τελευταίας ενότητας στα ερωτήματα της βάσης, αυτά διαφέρουν ανάλογα με το αν βρέθηκαν μέσα ή έξω από αυτές. Μέσα τοποθετούνται μικρά αγγεία, κυρίως

προχυτικά και πόσης, ενώ έξω υπάρχουν και μεγαλύτερα, όπως κρατήρες ή μεγάλοι ψευδόστομοι αμφορείς. Συχνά είναι και τα αγγεία που δείχνουν ιδιαίτερες δράσεις των συγγενών των νεκρών, όπως τα ρυτά και τα θυμιατήρια. Μεταλλικά αντικείμενα βρέθηκαν μέσα και έξω από τις λάρνακες και είναι κυρίως κοσμήματα, αλλά και όπλα και εργαλεία. Τα κοσμήματα έγινε δυνατό να διακριθούν ανάλογα με το φύλο του νεκρού. Έτσι, για τους άνδρες προτιμώνται κυρίως τα περιβραχιόνια και τα δακτυλίδια, ενώ για τις γυναίκες, επιπλέον τα περιδέραια και οι σφηκωτήρες. Τα κάτοπτρα συνοδεύουν κατά κανόνα γυναικείες ταφές, με εξαίρεση την ανδρική ταφή στο Μόγλο. Τέλος, ανδρικές ταφές κτερίζονται με μαχαίρια, ξυρούς και λόγχες, ενώ σφονδύλια υπάρχουν μόνο σε γυναικείες. Αναφέρεται ακόμα περίπτωση εύρεσης θηλάστρου σε παιδική ταφή. Αυτά τα συμπεράσματα βγήκαν μέσα από ένα πολύ μικρό δείγμα ταφών των οποίων τα οστά έχουν μελετηθεί λιγότερο ή περισσότερο. Για μελλοντική έρευνα είναι αναγκαίο να γίνουν περισσότερες αναλύσεις του σκελετικού υλικού από τους τάφους που μελετήθηκαν. Μόνον έτσι θα σχηματιστεί μια πληρέστερη εικόνα για τους ανθρώπους που τάφηκαν στις ΥΜ ΙΙΙ κιβωτιόσχημες και λουτηροειδείς λάρνακες.

Βιβλιογραφία

- Αλεξίου Στ., 1954. Υστερομινωικός τάφος Παχυάμμου, *KX* 8, 19-86.
- Αλεξίου Στ., 1958. Η μινωική θεά μεθ' υψωμένων χειρών, *KX* 12, 179-299.
- Αλεξίου Στ., 1960. Χρονικά. Δυτική Κρήτη. Β' Νομός Ρεθύμνης, *ΑΔ* 16, Κείμενον, 271-272.
- Αλεξίου Στ., 1963α. Αρχαιότητες και μνημεία Κρήτης, *ΑΔ* 18, Β2, 309-316.
- Αλεξίου Στ., 1963β. Η αρχαιολογική κίνηση εν Κρήτη κατά το έτος 1962, *KX* 17, 394-401.
- Αλεξίου Στ., 1963γ. Ανασκαφή Κατσαμπά, *ΠΑΕ* 1963, 189-202.
- Αλεξίου Στ., 1964. Αρχαιότητες και μνημεία Κεντρικής και Ανατολικής Κρήτης, *ΑΔ* 19, Χρονικά, 446.
- Αλεξίου Στ., 1967. *Υστερομινωικοί τάφοι λιμένος Κνωσού (Κατσαμπά)*, Αθήνα.
- Αλεξίου Στ., 1968. Σπηλαιώδεις Τάφοι Πόρου Ηρακλείου, *ΑΑΑ* 1, 250-255.
- Αλεξίου Στ., 1970α. Εις νέος τάφος παρά τον λιμένα Κνωσού, *ΑΕ*, 1-12.
- Αλεξίου Στ., 1970β. Μικραί ανασκαφαί και περισυλλογή αρχαίων εις Κρήτην, *ΠΑΕ* 1970, 252-255.
- Αλεξίου Στ., 1971α. Οι αρχαιότητες της Κρήτης κατά το 1970, *KX* 23, 494-499.
- Αλεξίου Στ., 1971β. Αρχαιότητες και μνημεία κεντρικής και ανατολικής Κρήτης, *ΑΔ* 26, Β2, 491-493.
- Αλεξίου Στ., 1972α. Λάρνακες και αγγεία εκ τάφου παρά το Γάζι Ηρακλείου, *ΑΕ*, 86-98.
- Αλεξίου Στ., 1972β. Αρχαιότητες και μνημεία κεντρικής και ανατολικής Κρήτης, *ΑΔ* 27, Β2, 619-624.
- Αλεξίου Στ., 1973α. Νέα παράστασις πλοίου επί μινωικής λάρνακας, *Πεπραγμένα Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, 3-12.
- Αλεξίου Στ., 1973β. Οι αρχαιότητες του Ηρακλείου κατά το 1973, *KX* 25, 467-478.
- Αλεξίου Στ., *χ.χ.* *Μινωικός Πολιτισμός*, Ηράκλειο.
- Ανδρεαδάκη-Βλαζάκη Μ., 1983. Αγγελιανά Μυλοποτάμου, *ΑΔ* 38, Β2, 370-371.
- Andreadaki-Vlasaki M., 1997. La nécropole du MR III de la ville de La Canée, στο Driessen J.-A. Farnoux (επιμ.). *La Crète Mycénienne. Actes de La Table Ronde Internationale organisée par l' École Française d' Athènes (26-28 Mars 1991)*. *BCH Suppl.* 30. Paris.

- Ανδρικού Ε., 1991. *Η ΥΜ ΙΙΙ εγκατάσταση στις Αρχάνες* (αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή), Αθήνα.
- Αποστολάκου Β., 1998. Υστερομινωικοί τάφοι ΙΙΙ στη Γρά Λυγιά Ιεράπετρας, *ΑΔ* 53, Α Μελέτες, 25-88.
- Banti L., 1930-31. La grande tomba a tholos di Haghia Triada, *ASAtene* 13-14, 155-251.
- Βασιλάκης Α., 1983. Κλήμα Πυργιώτισσας, *ΑΔ* 38, Β2, 354-355.
- Βασιλάκης Α., 1992. *Μινωική Κρήτη*, Ηράκλειο.
- Baxevani K., 1995. A minoan larnax from Pigi Rethymnou with religious and funerary iconography, στο Morris C. (ed.), *Klados. Essays in honour of J.N.Coldstream*, London, 15-33.
- Betancourt Ph. P., 1985. *Η ιστορία της Μινωικής κεραμικής*. Αθήνα.
- Blackman D.J., Branigan K., 1975. An archaeological survey of the south coast of Crete between Ayiofarango and Chrisostomos, *BSA* 70, 17-36.
- Blackman D.J., Branigan K., 1977. An archaeological survey of the lower catchment of the Ayiofarango valley, *BSA* 72, 13-80.
- Bosanquet R.C., 1901-1902. Excavations at Palaikastro I, *BSA* 8, 286-316.
- Bosanquet R.C., R.M. Dawkins, 1923. *The Unpublished Objects from the Palaikastro excavations 1902-1906. Part I*. London.
- Boyd-Hawes H., 1908. *Gournia, Vasiliki and other Prehistoric Sites on the Isthmus of Ierapetra, Crete*. Philadelphia.
- Cadogan G., 1967. Late Minoan IIIC pottery from the Kephala tholos tomb near Knossos, *BSA* 62, 257-266.
- Carter H., and A.C. Mace 1977. *The Discovery of the Tomb of Tutankhamen*. New York.
- Coldstream J.N., 1963. Five tombs at Knossos, *BSA* 58, 30-43.
- Coldstream J.N., 2000. Knossos: Minoan larnakes found in Early Iron Age Contexts, *Πεπραγμένα Η' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Ηράκλειο 9-14 Σεπτεμβρίου 1996, Ηράκλειο, Α1, 271-282.
- Coldstream J.N., H.W.Catling 1996. *Early Greek Tombs*. *BSA Suppl. Vol. 28*. London.
- Currelly C.T., 1903-4. Excavations at Palaikastro, The Larnax Burials, *BSA* 10, 227-231.
- Δαβάρας Κ., 1964. Χρονικά. *ΑΔ* 19, Β3, 441-442.

- Δαβάρας Κ., 1968. Ανασκαφή θολωτού τάφου Μάλεμε, *ΠΑΕ* 1968, 185-188.
- Davaras C., 1976α. *A Guide to Cretan Antiquities*. New Jersey.
- Δαβάρας Κ., 1976β. Αρχαιότητες και μνημεία ανατολικής Κρήτης. Μουσεία και αρχαιολογικές συλλογές, *ΑΔ* 31, Β2, 373.
- Δαβάρας Κ., 1979. Ανατολική Κρήτη – Τυχαία ευρήματα, *ΑΔ* 34, Β2, 410.
- Δαβάρας Κ., 1980. Μίλατος, *ΑΔ* 35, Β2, 521-523.
- Δαβάρας Κ., χ.χ. *Μουσείον Αγίου Νικολάου*.
- Dawkins R.M., 1904-5. Excavations at Palaikastro, A Larnax Burial, *BSA* 11, 290-292.
- Δ. Δημητράκος. *Μέγα Λεξικόν όλης της Ελληνικής Γλώσσης*, Αθήνα.
- Δημοπούλου Ν., 1994α. Πόρος Ηρακλείου-Οδός Ποσειδώνος, *ΑΔ* 49, Β2 Χρονικά, 707-709.
- Δημοπούλου Ν., 1994β. Καρνάρι Τεμένους, *ΑΔ* 49, Β2 Χρονικά, 710-711.
- Δημοπούλου Ν., 2005. *Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου*. Αθήνα.
- Δημοπούλου-Ρεθεμιωτάκη Ν., Ρεθεμιωτάκης Γ., 1978. Υστερομινωικό νεκροταφείο στο Μετόχι Καλού Ηρακλείου, *ΑΔ* 33, 40-109.
- Dickinson O., 1983. Cist graves and chamber tombs, *BSA* 78, 55-67.
- Evans Sir A., 1906. *The Prehistoric Tombs at Knossos*. London.
- Evans Sir A., 1921-1936. *The Palace of Minos at Knossos, I-IV*, London.
- Forsdyke E.J., 1926-7. The Mavro Spelio Cemetery at Knossos, *BSA* 28, 243-296.
- Gavrilakis I., 1994. Une tombe du MR IIIB dans la region de Réthymnon, στο Rocchetti L. (ed.), *Sybrita. La valle di Amari fra Bronzo e Ferro, IG XCVI*, Roma, 31-60.
- Godart L., Y. Tzedakis, 1992. *Témoignages Archéologiques et Epigraphiques en Crète Occidentale du Neolithique au Minoen Récent IIIB*. IG XLIII Roma.
- Godart L., Y. Tzedakis, 1994. Les Nécropoles d' Apodoulou et d' Armenoi au MR IIIB, στο Rocchetti L. (επιμ.) *Sybrita La Valle di Amari fra Bronzo e Ferro, Inculabula Graeca XCVI*. Roma.
- Hägg R., Sieurin F., 1982. On the origin of the wooden coffin in Late Bronze Age Greece, *BSA* 77, 177-186.
- Haggis D.C., 1996. Excavations at Kalo Khorio, East Crete, *AJA* 100, 645-681.
- Haws C.H., 1904-5. Excavations at Palaikastro, Larnax Burials at Sarandari, *BSA* 11, 233-297.

- Hatzidakis J., 1921. *Tylissos á l' époque minoenne suivi d' une note sur les larnax de Tylissos*. Étude de Préhistoire Crétoise. Paris.
- Hood M.S.F., 1956. Another warrior grave at Ayios Ioannis near Knossos, *BSA* 51, 81-99.
- Hood M.S.F., 1958-9a. A minoan shaft-grave on the slopes opposite the Temple tomb, *BSA* 53-54, 281-282.
- Hood M.S.F., 1958-9b. A minoan Shaft-grave in the bank with Hogarth's Tombs, *BSA* 53-54, 283-4.
- Hood M.S.F., 1960a. Χρονικά (Κνωσός, τάφος απέναντι από Temple Tomb), *ΑΔ* 16, 265-6.
- Hood M.S.F., 1960b. Tholos Tombs of the Aegean, *Antiquity* 34, 166-176.
- Hood M.S.F., Coldstream J.N., 1968. A Late Minoan Tomb at Ayios Ioannis near Knossos, *BSA* 63, 205-218.
- Hood M.S.F., G. Huxley, N. Sandars, 1958-9. A Minoan cemetery on Upper Gypsades, *BSA* 53-54, 194-269.
- Hood M.S.F., P. de Jong, 1952. Late Minoan Warrior Graves from Ayios Ioannis and the New Hospital Site near Knossos, *BSA* 47, 243-277.
- Hood M.S.F., Smyth D., 1981. *An archaeological survey of the Knossos area*, London.
- Hutchinson R.N., 1956a. A Tholos Tomb on the Kephala, *BSA* 51, 74-80.
- Hutchinson R.N., 1956b. A Late Minoan Tomb at Knossos, *BSA* 51, 68-73.
- Immerwahr S., 1990. *Aegean painting in the Bronze Age*, Pennsylvania.
- Ιστορία Ελληνικού Έθνους*, 1970. Τόμος Α', Εκδοτική Αθηνών.
- Joly R., 1928. Deux larnakes trouvés à Malia, *BCH* 52, 148-157.
- Joubin A., 1892. Urnes funéraires cretoises, *BCH* 16, 295-298.
- Καλλιτσάκη X., 1995. Επιτύμβιες στήλες από τις Αρχάνες, *Πεπραγμένα Ζ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, 409-416.
- Καλλιτσάκη X., 1997. The Mycenaean burial enclosure in Phourni, Archanes, στο Driessen J., Farnoux A. (eds.), *La Crète Mycénienne, Actes de la Table Ronde Internationale organisée par l' École Française d' Athènes (26-28 mars 1991)*, *BCH Suppl.* 30, Paris, 213-228.
- Κάντα Α., 1973. Υστερομινωική σαρκοφάγος από το χωρίον Μαρουλάς Ρεθύμνου, *ΑΑΑ* VI, 315-323.

- Kanta A., 1980. *The Late Minoan III period in Crete. A survey of sites, pottery and their distribution*, SIMA 58, Goeteborg.
- Καρέτσου Α., 1975. Περισυλλογή αρχαίων στην κεντρική Κρήτη, *ΠΑΕ* 1975 Β', 522-526.
- Καρέτσου Α., 1978. Ανασκαφικές εργασίες, *ΑΔ* 33, Β2, 352-359.
- Laffineur R. (ed.), 1987. *Thanatos. Les coutumes funéraires en Égée à l' Age du Bronze, Actes du Colloque de Liège (21-23 Avril 1986)*, *Aegaeum* 1, Liège.
- Laffineur R., Betancourt P. (eds.), 1997. *TEXNH. Craftsmen, Craftswomen and Craftsmanship in the Aegean Bronze Age. Proceedings of the 6th International Aegean Conference*, *Aegaeum* 16, Liège.
- Laffineur R., Crowley J. (eds.), 1992. *EIKΩN. Aegean Bronze Age Iconography: Shaping a Methodology. Proceedings of the 4th International Aegean Conference, University of Tasmania, Hobart, Australia 6-9/4-1992*, *Aegaeum* 8, Liège.
- Laviosa C., 1970. La Tomba Tardo-Minoica di Goudies presso Mires, *KX* 22, 99-118.
- Λεμπέση Α., 1967. Ανασκαφή τάφων εις Πόρον Ηρακλείου, *ΠΑΕ* 1967, 195-209.
- Λεμπέση Αγγ., 1973-4. Χρονικά, *ΑΔ* 29, Β3, 885-887.
- Levi D., 1961-2. La tomba a tholos di Kamilari presso a Festos, *ASAtene* 39-40, 7-148.
- Long Ch., 1974. *The Ayia Triadha sarcophagus. A study of Late Minoan and Mycenaean Funerary Practices and Beliefs*. SIMA 41, Goeteborg.
- Marinatos N., 1993. *Minoan Religion. Ritual Image and Symbol*, Columbia.
- Marinatos N., 1997. Minoan and Mycenaean larnakes: a comparison, στο Driessen J., Farnoux A. (eds.), *La Crète Mycénienne, Actes de la Table Ronde Internationale organisée par l' École Française d' Athènes (26-28 mars 1991)*, *BCH Suppl.* 30, 281-292 Paris.
- Μαρινάτος Σπ., 1930-31. Δύο πρόιμοι μινωικοί τάφοι εκ Βορού Μεσαράς, *ΑΔ* 13, 137-170.
- Μαρινάτος Σπ., 1933-1935. Ενάτη και δεκάτη αρχαιολογική περιφέρεια Κρήτης, *ΑΔ* 15, Παράρτημα, 49-83.
- Μαρκουλάκη Στ., 1983. Παγκαλοχώρι, *ΑΔ* 38, Β2, 371-374.
- Markoulaki Stavroula et Katérina Baxevani 1997. Une tombe à chambre du MR IIIA à Pangalochori, Rethymnon. Στο J. Driessen et A. Farnoux (eds.), *La Crète*

- Myceniennne, Actes de la Table Ronde Internationale organisée par l' École française d' Athènes, 26-28 Mars 1991, BCH suppl. 30, 293-5.*
- Mavriyannaki C., 1972. *Recherches sur les Larnakes Minoennes de la Crète Occidentale*, IG LIV, Roma.
- Μαυριγιαννάκη Κ., 1973. Το πρόβλημα της σπανιότητας ταφικών μινωικών λαρνάκων εις τον νομόν Χανίων, *Πεπραγμένα Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, 191-194.
- Μαυριγιαννάκη Κ., 1974. Ευρήματα της ΥΜ ΙΙΙ περιόδου εκ Λιγορτύνου Μονοφατσίου εις το Μουσείον του Λούβρου, *ΑΕ* 1974, 45-56.
- Μαυριγιαννάκη Κ., 1975. Το νεκροταφείο Ατσιπάδων Αγίου Βασιλείου Ρεθύμνης, *ΑΕ* 1975, 41-58.
- Μερούσης Ν. Ι., 2000. *Οι εικονογραφικοί κύκλοι των ΥΜ ΙΙΙ λαρνάκων. Οι διαστάσεις της εικονογραφίας στα πλαίσια των ταφικών πρακτικών*. Διδακτορική Διατριβή Αριστοτελείου Πανεπιστημίου. Θεσσαλονίκη.
- Μιχαηλίδου – Παππά Α., 1972. Κρητική Λάρνακα στο Μουσείο Θεσσαλονίκης, *ΚΧ* 24, 325-359.
- Morgan L., 1987. A minoan larnax from Knossos, *BSA* 82, 171-200.
- Morris C. (ed.), 1995. Fishy tales from Knossos. A minoan larnax and vase-painter, στο Morris C. (ed.), *Essays in Honour of J.N.Coldstream*, London.
- Muhly Π., 1992. *Μινωικός Λαξευτός Τάφος στον Πόρο Ηρακλείου (Ανασκαφής 1967)*, Αθήνα.
- Μυλωνάς Γ., (επιμ.) 1985. Αρχάνες, *Έργον*, 76-78.
- Nilsson M., 1950. *The Minoan-Mycenean Religion*, Lund.
- Νινιού-Κινδελή Β., 1983. Οικόπεδο Α. Σαγανάκη, *ΑΔ* 38, Β2, 360.
- Nowicki K., 1990. The West Siteia mountains at the turn of the Bronze and Iron Ages. *Aegaeum* 6, 165-172.
- Ξανθουδίδης Στ., 1904. Εκ Κρήτης. Α. Ο τάφος Αρτσά και αι πήλιναι λάρνακαι. Β. Οι τάφοι των Μουλιανών, *ΑΕ* 1904, 1-55.
- Ξανθουδίδης Σ., 1916. Μυκηναϊκός τάφος Δαμανίων, *ΑΔ* 2, 171-178.
- Ξανθουδίδης Στ., 1920-21α. Γραπτή λουτηροειδής λάρναξ Μιλάτου, *ΑΔ* 6, Παράρτημα 1920-1921, 156-157.
- Ξανθουδίδης Στ., 1920-21β. Λαξευτός μυκηναϊκός τάφος Επισκοπής Ιεραπέτρας, *ΑΔ* 6, 157-162.
- Ορλάνδος Α., (επιμ.) 1974. Κρήτη. Αρχάνες, *Έργον*, 111-118.

- Orsi F., 1890. Urne funebri cretesi dipinte su vasi allo stile di Micene, *MonAnt* I, 201-230.
- Παπαδοπούλου Ε., 1996. Μυκηναϊκά έθιμα ταφής στο μινωικό πολιτισμό: ταφικές στήλες από το ΥΜ νεκροταφείο Αρμένων Ρεθύμνης, σε *Atti e Memorie del Secondo Congresso Internazionale di Micenologia*, De Miro E., Godart L., Sacconi A. (eds.), Roma – Napoli 14-20 Ottobre 1991, IG XLVIII, Roma 1471-8.
- Παπαδοπούλου, υπό δημοσίευση. Πεπραγμένα του Θ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου.
- Παπαποστόλου Ι., 1974. Περισυλλογή αρχαίων εις Δυτικήν Κρήτην, *ΠΑΕ* 247-256.
- Pini I., 1968. Beiträge zur minoischen Gräberkunde, Wiesbaden.
- Πλάτων Ν., 1947. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά τα έτη 1941-1947, *KX* 1, 631-640.
- Πλάτων Ν., 1949. Ο τάφος του Σταφύλου και ο μινωικός αποικισμός της Πεπαρήθου, *KX* 3, 534.
- Πλάτων Ν., 1951. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά το έτος 1951, *KX* 5, 438-449.
- Πλάτων Ν., 1952α. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά το έτος 1952, *KX* 6, 471-481.
- Πλάτων Ν., 1952β. Ανασκαφή ΥΜ ΙΙΙ λαξευτών τάφων εις την περιοχή Επισκοπής και Σταμνίων Πεδιάδος Ηρακλείου, *ΠΑΕ* 619-624.
- Πλάτων Ν., 1953α. Ανασκαφαί εις την περιοχήν Σητείας, *ΠΑΕ* 1953, 288-297.
- Πλάτων Ν., 1953β. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά το έτος 1953, *KX* 7, 479-492.
- Πλάτων Ν., 1954. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά το έτος 1954, *KX* 8, 506-517.
- Πλάτων Ν., 1957. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά το έτος 1957, *KX* 11, 326-340.
- Πλάτων Ν., 1958. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά το έτος 1958, *KX* 12, 459-483.
- Πλάτων Ν., 1959. Η αρχαιολογική κίνησις εν Κρήτη κατά το έτος 1959, *KX* 13, 359-393.
- Πλάτων Ν., 1967. Ανασκαφή Ζάκρου, *ΠΑΕ* 162-194.

- Porpham M.R., 1973. Sellopoulo Tomb 4. Some aspects of the finds, *Πεπραγμένα Γ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, 268-273.
- Porpham M.R., 1980. A Late Minoan tomb on Lower Gypsadhes, *BSA* 75, 169-173.
- Porpham M.R. et al., 1974. Sellopoulo tombs 3 and 4, two late Minoan graves, near Knossos, *BSA* 69, 195-257.
- Προκοπίου Ν., Godart L., Τζιγκουνάκη Α., 1990. ΥΜ θολωτός τάφος Σάτας Αμαρίου Ρεθύμνης, *Πεπραγμένα ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, 185-205.
- Πωλογιώργη Μ., 1981. Δύο ταφές της ΥΜ ΙΙΙ περιόδου στο χωριό Βολιώνες επαρχίας Αμαρίου, *ΑΔ* 36, Μελέτες, 82-105.
- Πωλογιώργη Μ., 1987. Αρχαιότητες στην περιοχή του χωριού Αποδούλου Αμαρίου Ρεθύμνου, *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici XXVI, Incunabula Graeca LXXXV*, Roma.
- Πωλογιώργη Μ., 1990. Παρατηρήσεις στην παράσταση μορφής με υψωμένα χέρια σε ΥΜ ΙΙΙ λάρνακα από το Αποδούλου, επαρχίας Αμαρίου, *Πεπραγμένα ΣΤ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, 207-232.
- Ραγκαβής Α. Ρ., 1996 (αναστατική έκδοση). *Λεξικόν της Ελληνικής Αρχαιολογίας*, Αθήνα.
- Ρεθεμιωτάκης Γ., 1979. Λάρνακες και αγγεία από το Καβροχώρι Ηρακλείου, *ΑΔ* 34, 228-258.
- Ρεθεμιωτάκης Γ., 1987. ΥΜ θαλαμωτός τάφος στο Κυπαρίσσι Ηρακλείου, *Ειλαπίνη*, Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Ν. Πλάτωνα, Ηράκλειο, 235-243.
- Ρεθεμιωτάκης Γ., 1995. Μινωική λάρνακα από το Κλήμα Μεσαράς, *ΑΕ* 134, 163-183.
- Rethemiotakis G., 1997. A Chest-shaped vessel and other LM IIIc pottery from Kastelli Pediada, στο J. Driessen et A. Farnoux (eds.), *La Crète Mycénienne, Actes de la Table Ronde Internationale organisée par l' École française d' Athènes, 26-28 Mars 1991, BCH suppl. 30*, pp. 406-421.
- Rutkowski B., 1964. Τα κιβώτια στην κρητομυκηναϊκή εποχή, *ΚΧ* ΙΗ, 269-278.
- Rutkowski B., 1966. *Larnaksy egejskie*, Waraw-Wroklaw, Crakow.
- Rutkowski B., 1968α. The origin of the Minoan coffin, *BSA* 63, 219-227.
- Rutkowski B., 1968β. Από την ιστορία των κρητικών λαρνακών, *Πεπραγμένα του Β' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Τόμος Α, Αθήνα, 234-237.
- Σακελλαράκης Ι., 1965. Υστερομινωικό κενοτάφιο στις Αρχάνες, *ΑΔ* 20, 110-118.
- Σακελλαράκης Ι., 1966α. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 174-184.

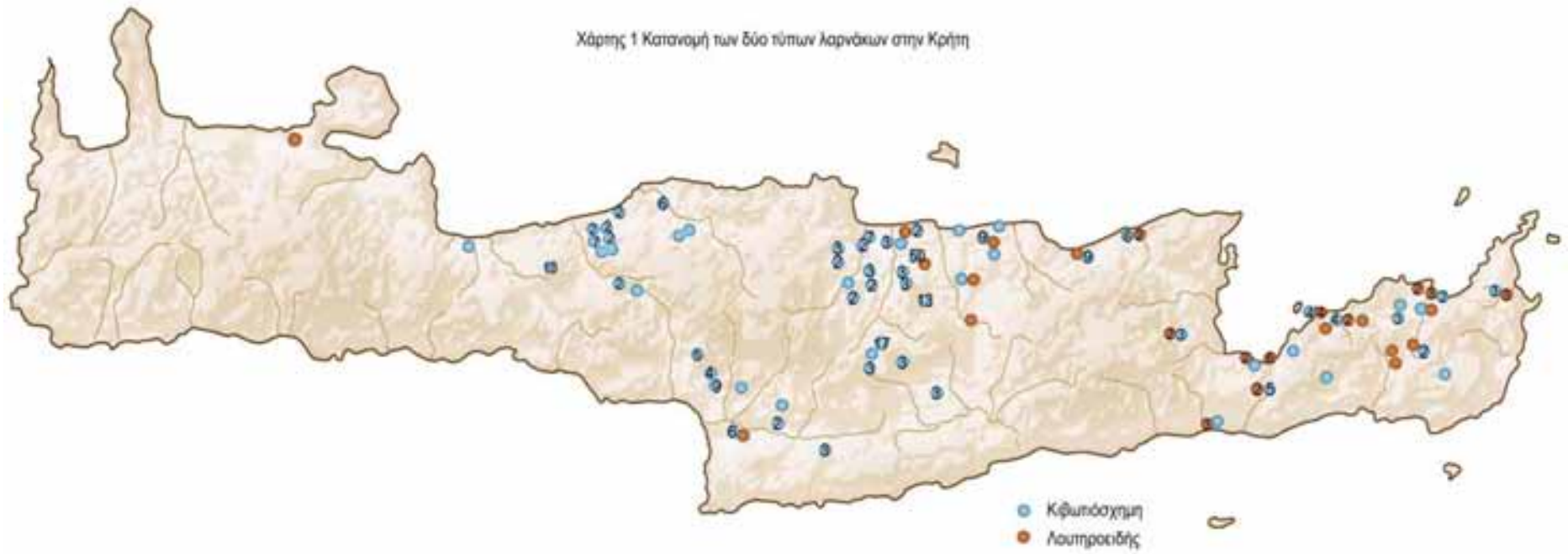
- Σακελλαράκης Γ., 1966β. Χρονικά, *ΑΔ* 21, Β2, 411-419.
- Σακελλαράκης Ι., 1967. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 151-161.
- Σακελλαράκης Ι., 1972α. Μυκηναϊκός ταφικός περίβολος εις Κρήτην, *ΑΑΑ* 5, 399-419.
- Σακελλαράκης Ι., 1972β. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 310-353.
- Σακελλαράκης Ι., 1973. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 167-187.
- Σακελλαράκης Ι., 1975. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 255-321.
- Σακελλαράκης Ι., Έ. Σακελλαράκη 1976. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 342-399
- Σακελλαράκης Ι., Έ. Σακελλαράκη 1977. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 459-482.
- Σακελλαράκης Ι., Έ. Σακελλαράκη 1978. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 309-322.
- Σακελλαράκης Ι., Έ. Σακελλαράκη 1980. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 388-401.
- Σακελλαράκης Ι., Έ. Σακελλαράκη 1982. Ανασκαφή Αρχανών, *ΠΑΕ*, 467-502.
- Σακελλαράκη Ε. και Γ., 1986-88. Ανασκαφή Αρχανών, *ΑΕ* 130, 169-218.
- Σακελλαράκης Γ. και Ε. Σακελλαράκη, 1991. *Αρχάνες*, Αθήνα.
- Σακελλαράκης Γ., και Σακελλαράκη Ε., 1997. *Αρχάνες. Μια νέα ματιά στη μινωική Κρήτη*, Αθήνα.
- Sakellarakis J., E. Sakellarakis, 1992b. Mycenaean Archanes, στο de Miro E., L. Godart, A. Sacconi (eds.), *Atti e Memorie del Secondo Congresso Internazionale di Micenologia, Roma-Napoli, 14-20 ottobre 1991, Incunabula Graeca XCVIII, 3*. Roma.
- Sapouna-Sakellaraki E., 1990. Archanès à l' époque mycénienne, *BCH* 110, 1990, 67-102.
- Savignoni L., 1904. Scavi e scoperte nella necropoli di Phaestos, *MonAnt* 14, 501-666.
- Seager R., 1916. *The Cemetery of Pachyammos, Crete*, Philadelphia.
- Silverman J.S., 1978. *The Gournia Collection in the University Museum. A Study in East Crete Pottery*. Ann Arbor.
- Smee M.H., 1966. A Late Minoan tomb at Palaikastro, *BSA* 66, 157-162.
- Soles J., C. Davaras, 1996. Excavations at Mochlos, 1992-1993, *Hesperia* 65, 175-230.
- Σπυρόπουλος Θ. Γ., 1969. Ανασκαφή μυκηναϊκών νεκροταφείων Τανάγρας, *ΠΑΕ* (1969) 5-15
- Σπυρόπουλος Θ. Γ., 1969. Το μυκηναϊκόν νεκροταφείον της Τανάγρας, *ΑΑΑ* 2, 20-25.

- Σπυρόπουλος Θ. Γ., 1970. Ανασκαφή μυκηναϊκών νεκροταφείων Τανάγρας, *ΠΑΕ* (1970) 29-36.
- Σπυρόπουλος Θ. Γ., 1970. Ανασκαφή εις το μυκηναϊκόν νεκροταφείον της Τανάγρας, *ΑΑΑ* 3, 184 - 197
- Σπυρόπουλος Θ. Γ., 1971. Ανασκαφή μυκηναϊκής Τανάγρας, *ΠΑΕ* (1971) 7-14
- Spyropoulos Th., 1972. Mycenaean Tanagra: Terracotta Sarcophagi, *Archaeology* 25, 206-9.
- Σπυρόπουλος Θ. Γ. Ανασκαφή μυκηναϊκής Τανάγρας, *ΠΑΕ* (1974) 9-33, (1975) 415-427, (1976) 61-68, (1977) 25-31, (1979) 27-36, (1980) 50-60, 137 (1981) 96-117, 138 (1982) 109-122, 139 (1983) 102-108, 140 (1984) 143-145
- Svarth D., 1998. *Egyptisk Møbelkunst fra Faraotiden. Egyptian Furniture-Making in the Age of the Pharaohs*, Skippershoved.
- Τζεδάκις Γ., 1969. Ανασκαφή εις Πηγήν Ρεθύμνης, *ΑΔ* 24, Β2, 435-436.
- Τζεδάκις Γ., 1970. Ανασκαφή εις Αρμένους Ρεθύμνης, *ΑΔ* 25, Χρονικά, 476-477.
- Τζεδάκις Γ., 1971α. Ανασκαφή εις Αρμένους Ρεθύμνης, *ΑΔ* 26, Χρονικά, 513-516.
- Τζεδάκις Γ., 1971β. Λάρνακες Υστερομινωικού νεκροταφείου Αρμένων Ρεθύμνης, *ΑΑΑ* 4, 216-221.
- Τζεδάκις Γ., 1980. Αρμένιοι, *ΑΔ* 35, Β2, 512-517.
- Τζεδάκις Γ., 1981. Φυλακή Αποκορώνου, *ΑΔ* 36, Β2, 398-399.
- Τουλούπα Ε., 1968. Πήλιναι κρητικάι λάρνακες εν τω Εθνικώ Μουσείω, *ΑΑΑ* Α1, 54-57.
- Treuil R. et al., (1989) 1996. *Οι πολιτισμοί του Αιγαίου*. Αθήνα.
- Tsipopoulou M., Vagnetti L., 1995. Ipotesi su un'officina per la produzione di larnakes nella regione di Siteia, στο Tsipopoulou M., Vagnetti L. (eds.), *Achladia. Scavi e Ricerche della Missione Greco-Italiana in Creta Orientale (1991-1993)*, IG XCVII, Roma.
- Tsipopoulou M., Vagnetti L., 1997. Workshop attributions for some LM III east cretan larnakes, στο Laffineur R., Betancourt P. (eds.), *TEXNH, Craftsmen, Craftswomen and Craftsmanship in the Aegean Bronze Age. Proceedings of the 6th International Aegean Conference, Aegeum* 16, Liège, 473-479.
- Tzedakis Y., 1996. La Nécropole d' Armenoi, στο de Miro E., L. Godart, A. Sacconi (eds.), *Atti e Memorie del Secondo Congresso Internazionale de Micenologia, Roma-Napoli 14-20 ottobre 1991, III., Incunabula Graeca XCVIII*, 3, Roma.

- Van Effentere H., 1945-1963. *Fouilles exécutées à Malia: Exploration de nécropoles I*, Études Crétoises 13, Fasc. 2. Paris.
- Van Effentere H., 1948. *Mirabello, Nécropoles*, Études Crétoises VIII. Paris.
- Van Effentere H., 1980. *Le Palais de Mallia et la Cité Minoenne. Etude de la Synthèse*. IG LXXVI. Roma
- Van Effentere H., M. Van Effenterre, 1963. *Fouilles Exécutées à Malia: Étude du site et exploration des nécropoles*, Paris.
- Vermeule E., 1965. Painted Mycenaean Larnakes, *JHS* 85, 123-148.
- Watrous V., 1991. The Origin and Iconography of the Late Minoan Painted Larnax, *Hesperia* 60, 285-307.
- Χατζιδάκις Ι., 1918. Μινωικοί τάφοι εν Κρήτη, *ΑΔ* 4, 45-87.

Χ Α Ρ Τ Ε Σ

Χάρτης 1 Κατανομή των δύο τύπων λαρνάκιων στην Κρήτη

Χάρτης 2. Καλύμματα κβιτιπόσχημων λαρνάκων

Χάρτης 3. Ακόσμητες λάρνακες

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ

2. Κουμπές

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

3. Άδελε, θέση Νταμουρού

4. Άδελε, θέση Νταμουρού

5. Μαρουλάς, αγρός Ι.Ε. Παπαδάκη

6. Μαρουλάς

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

7. Μαρουλάς

8. Μαρουλάς

9. Μαρουλάς

10. Μαρουλάς

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

14. Μονή Αρσανίου

16. Πηγή, θέση Γραμβέλλα

16. Πηγή, θέση Γραμβέλλα, λεπτομέρειες

17. Σταυρωμένος

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

18. Σταυρωμένος

20. Αποδούλου, θέση Σωπατάκια

20. Αποδούλου, θέση Σωπατάκια

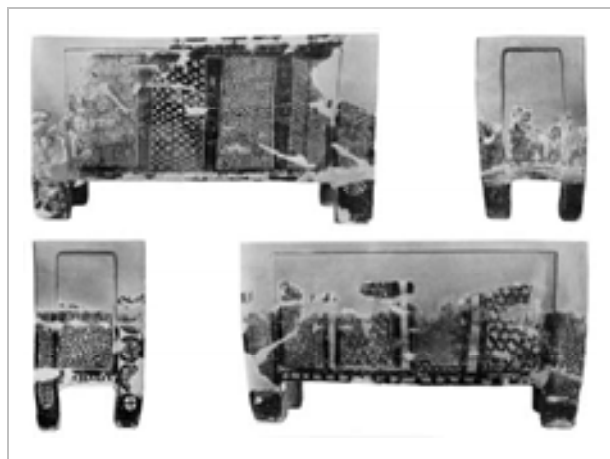

23. Αποδούλου, θέση «στου Φράγκου το Λουρί»

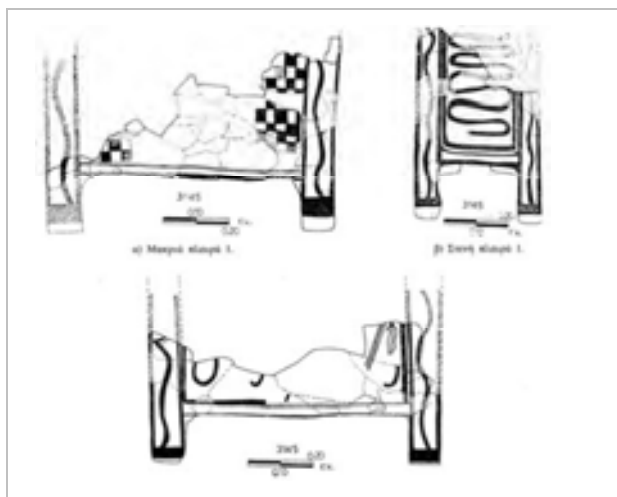
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

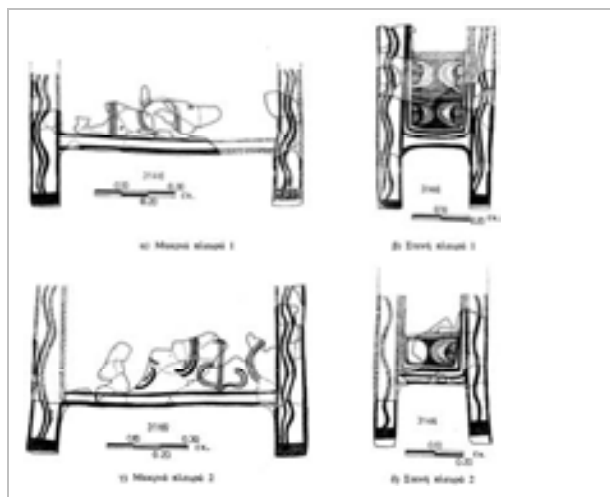
24. Αποδούλου, θέση «στου Φράγκου το Λουρί»

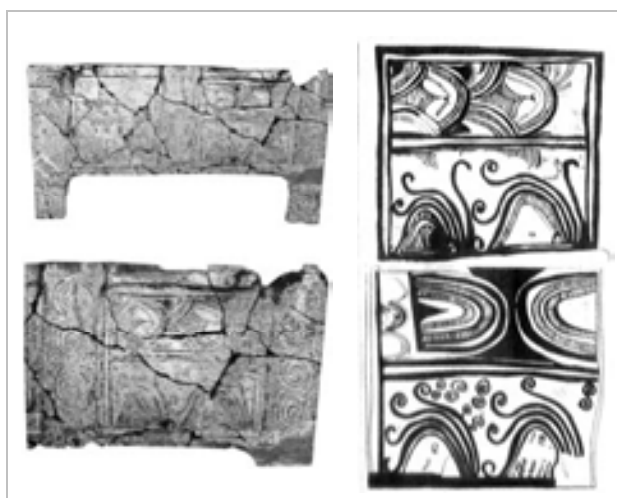
25. Άγιοι Απόστολοι

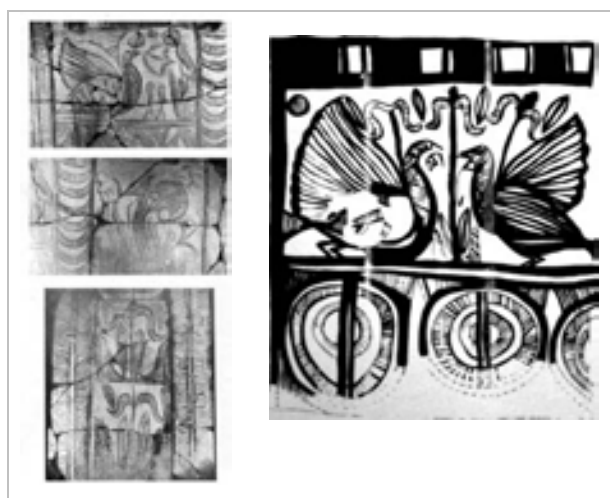
26. Βολιώνες ή Μετόχι

27. Βολιώνες ή Μετόχι

28. Σάτα, λάρνακα 1

29. Σάτα, λάρνακα 2

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

41. Αρμένιοι, τάφος 10

42. Αρμένιοι, τάφος 10

42. Αρμένιοι, τάφος 10

43. Αρμένιοι, τάφος 11

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

44. Αρμένιοι, τάφος 11

45. Αρμένιοι, τάφος 24, λάρνακα 1

46. Αρμένιοι, τάφος 24, λάρνακα 2

47. Αρμένιοι, τάφος 55

ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

(εκτός καταλόγου) Αρμένιοι, τάφος 108

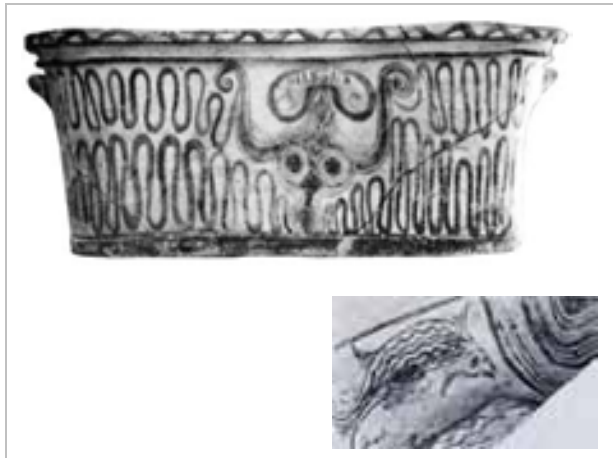

49. Αρμένιοι, τάφος 139

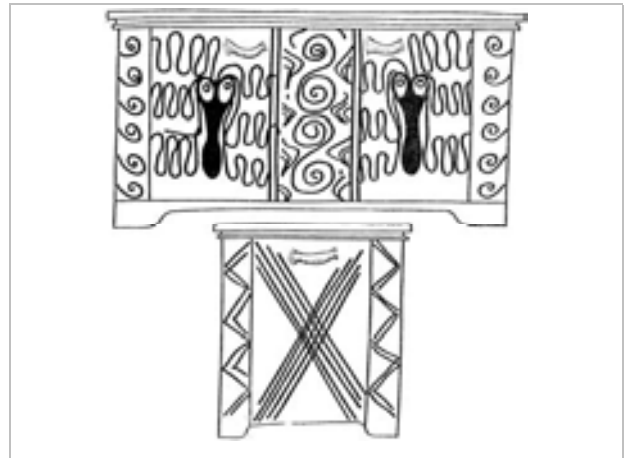

(εκτός καταλόγου) Αρμένιοι, τάφος 118

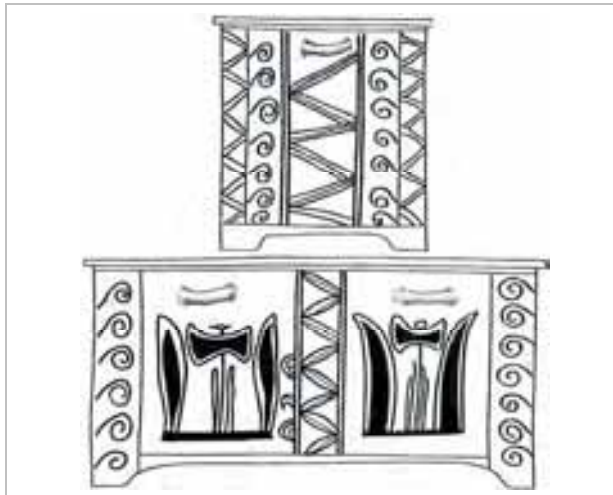
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

50. Τουρτούλοι –Άγιος Γεώργιος

57. Αχλάδια, θέση Πλατύσκινος, λάρνακα Α

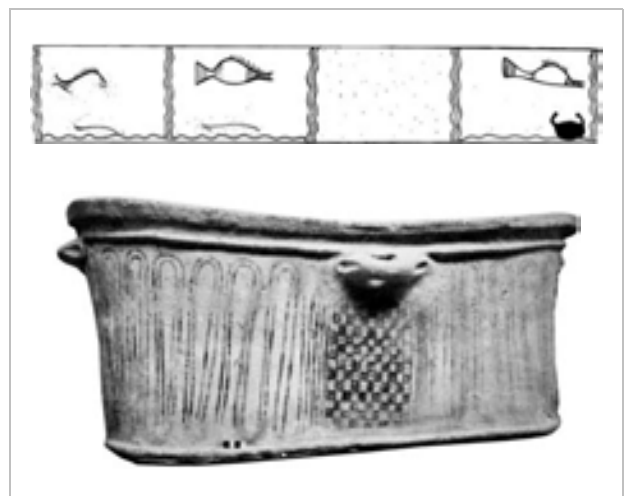
58. Αχλάδια, θέση Πλατύσκινος, λάρνακα Β

61. Κιμουριώτης Χαμαιζίου

63. Κουτσουλιανό Ζήρου

64. Μουλιανά, θέση Σελλάδες

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

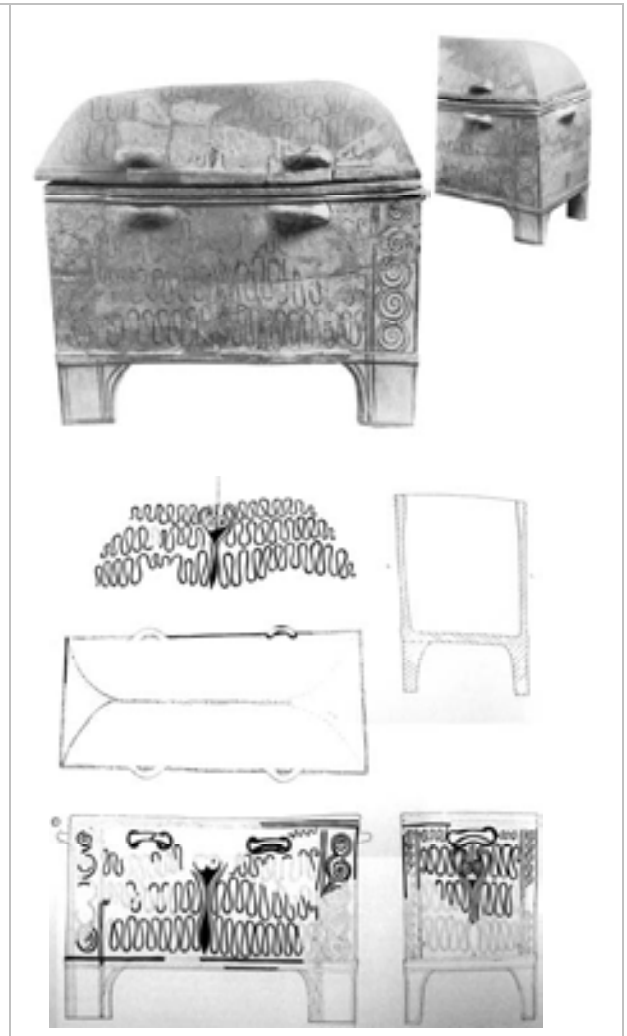
67. Παλαίκαστρο

72. Παλαίκαστρο

75. Πετράς Σητείας

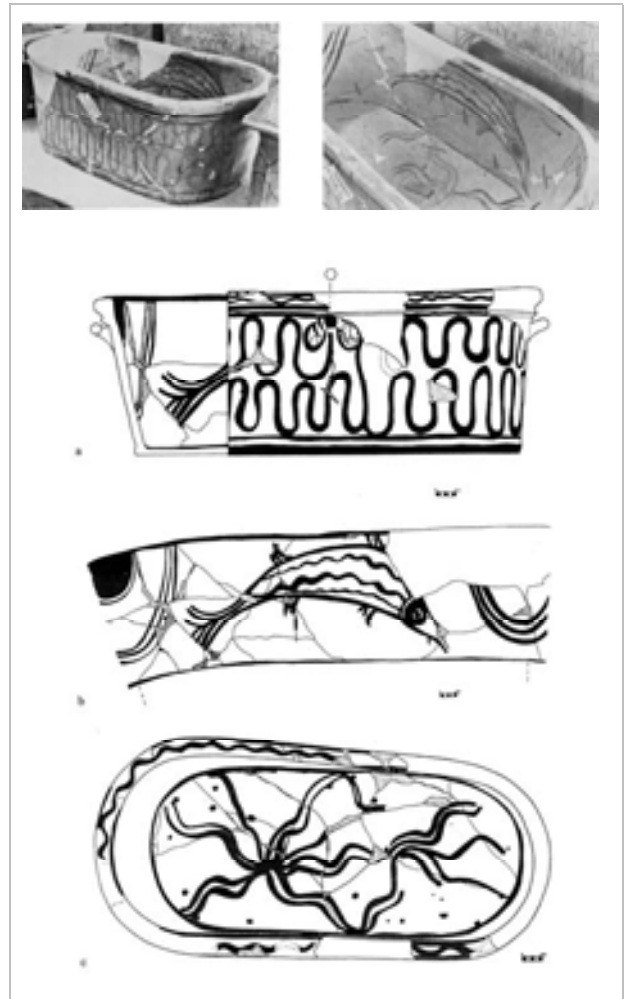

73. Πετράς Σητείας

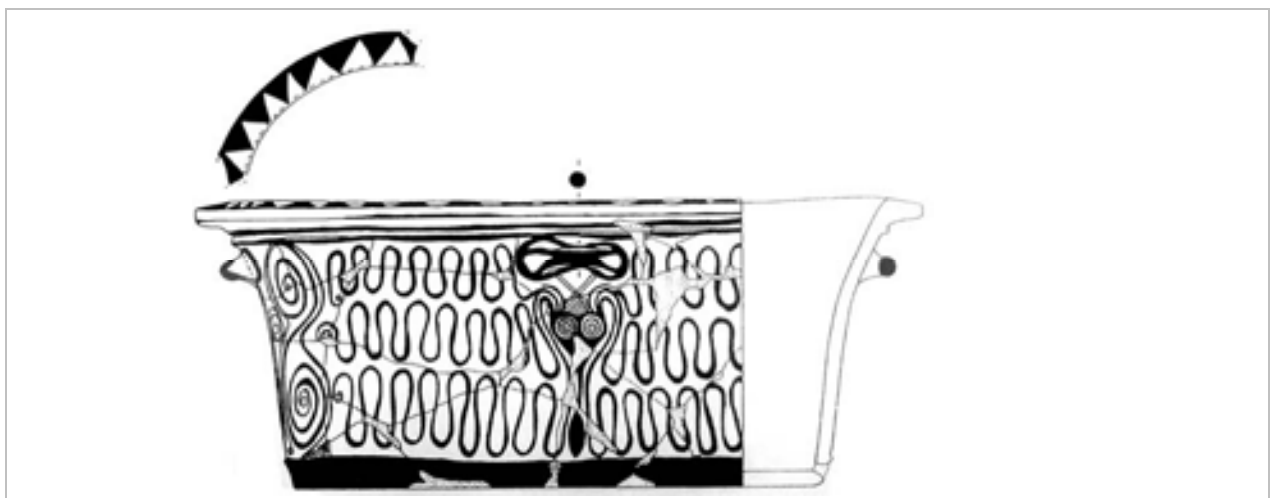
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

76. Πετράς, θέση Παπούρες

78. Πισκοκέφαλο

83. Σητεία

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

83. Σητεία

86. Γρα Λυγιά, τάφος Ι

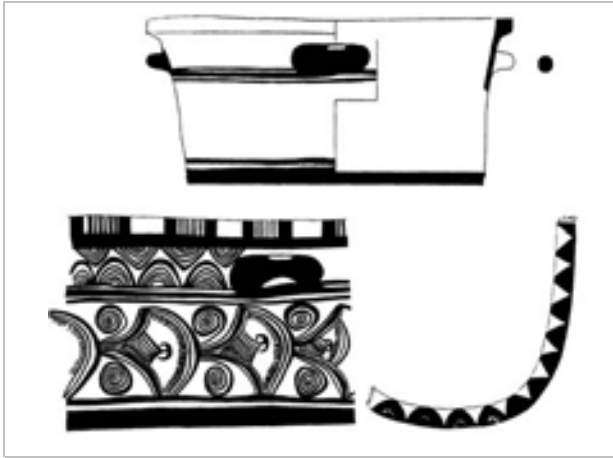

87. Γρα Λυγιά, τάφος Ι

88. Γρα Λυγιά, τάφος Ι

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

89. Γρα Λυγιά, τάφος II

93. Επισκοπή

94. Επισκοπή

95. Επισκοπή

98. Επισκοπή

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

98. Επισκοπή

104. Κριτσά, λάρνακα Α

105. Κριτσά, λάρνακα Β

106. Μίλατος, τάφος 1

108. Μίλατος

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

109. Μίλατος, θαλαμοειδής τάφος 5

110. Μίλατος, θαλαμοειδής τάφος 3

118. Μόχλος, τάφος 10

122. Παχυάμμος, θέση Αλατσομούρι

123. Παχυάμμος

124. Παχυάμμος, θέση Αλατσομούρι

ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

125. Παχάμμος, θέση Αλατσομούρι

125. Παχάμμος, θέση Αλατσομούρι

126. Παχάμμος, θέση Αλατσομούρι

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

128. Άγιος Θωμάς

132. Λιγόρτυνος

135. Πρεβελιανά, θέση Ανεμόμυλος

138. Άγιος Μύρων

139. Άγιος Μύρων

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

141. Αθάναιοι

143. Γάζι, θέση Σκαφιδάρα

144. Γάζι, θέση Σκαφιδάρα

145. Γάζι, θέση Σκαφιδάρα

146. Γάζι, θέση Σκαφιδάρα

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

146. Γάζι, θέση Σκαφιδάρá

147. Γάζι, θέση Σκαφιδάρá

147. Γάζι, θέση Σκαφιδάρá

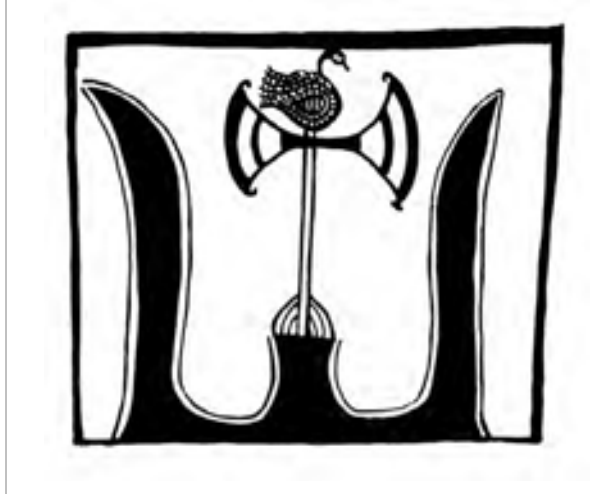

148. Γάζι, θέση Σκαφιδάρá

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

149. Γάζι, θέση Σκαφιδάρα

151. Γιοφυράκια

153. Καβροχώρι

154. Καβροχώρι

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

154. Καβροχώρι

158. Τύλισος

159. Τύλισος

160. Τύλισος

161. Σταυράκια

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

162. Σταυράκια

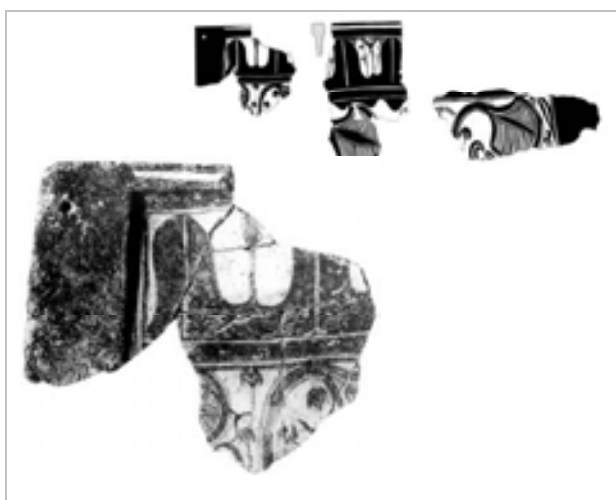
164. Άγιος Σύλλας

165. Άγιος Σύλλας-Άγιος Βλάσις

166. Άγιος Σύλλας-Άγιος Βλάσις

167. Αρχάνες, θολωτός τάφος Α

168. Αρχάνες, θολωτός τάφος Α, πλευρικό δωμάτιο

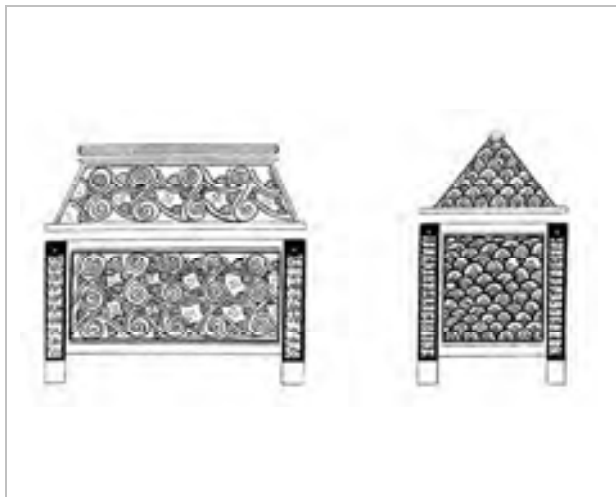
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

169. Φουρνί, κτήμα Μπιμπτάκη

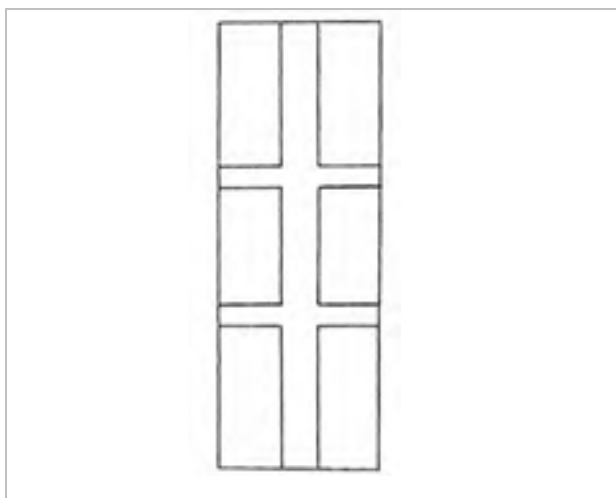
172. Αρχάνες, μυκηναϊκός περίβολος, λάκκος 3

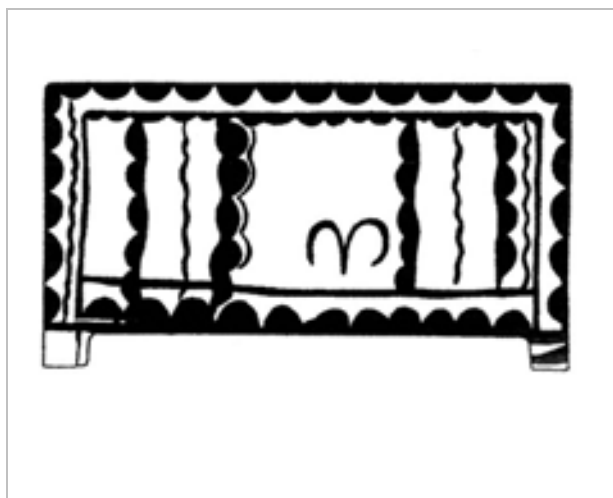
173. Αρχάνες, μυκηναϊκός περίβολος, λάκκος 4

174. Αρχάνες, μυκηναϊκός περίβολος, λάκκος 5

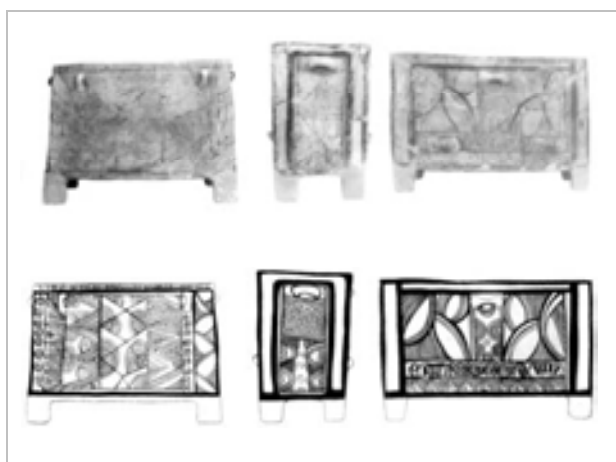

175. Αρχάνες, μυκηναϊκός περίβολος, λάκκος 6

176. Αρχάνες, θέση Καρνάρι

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

177. Αρχάνες, θέση Καρνάρι

179. Αρχάνες, θέση Οντάδες

180. Κατσαμπάς

181. Κατσαμπάς, τάφος Η

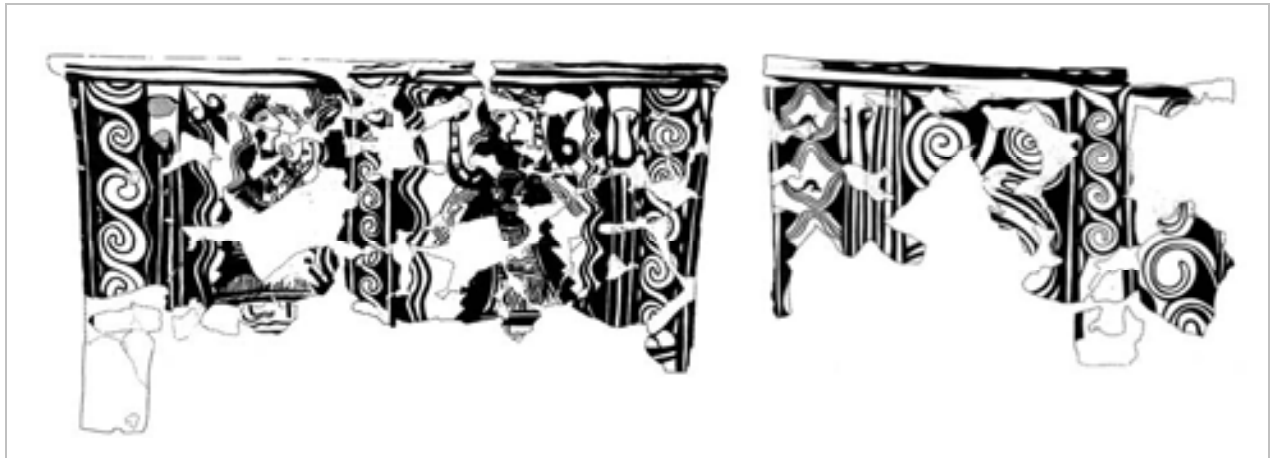

182. Κατσαμπάς, τάφος Η

183. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 75, 294.

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

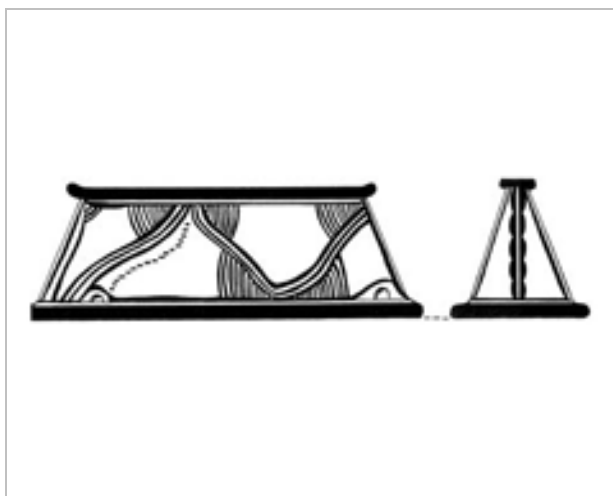
183. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο, τάφοι 107, 75, 294.

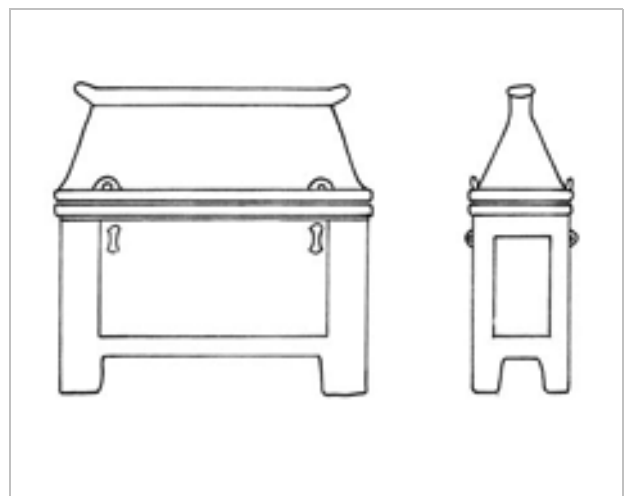
185. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος Q

186. Κνωσός, Βόρειο Νεκροταφείο, τάφος 85

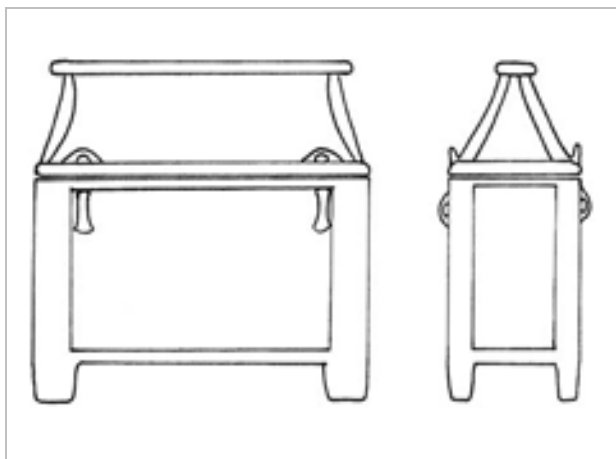

188. Κνωσός, Κάτω Γυψάδες, λάρνακα I

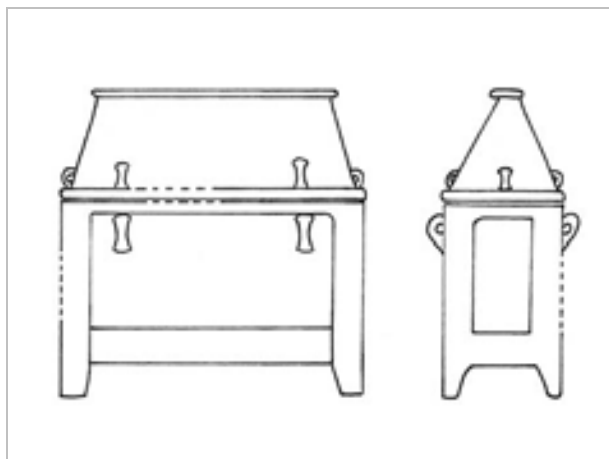

190. Κνωσός, Κάτω Γυψάδες, λάρνακα III

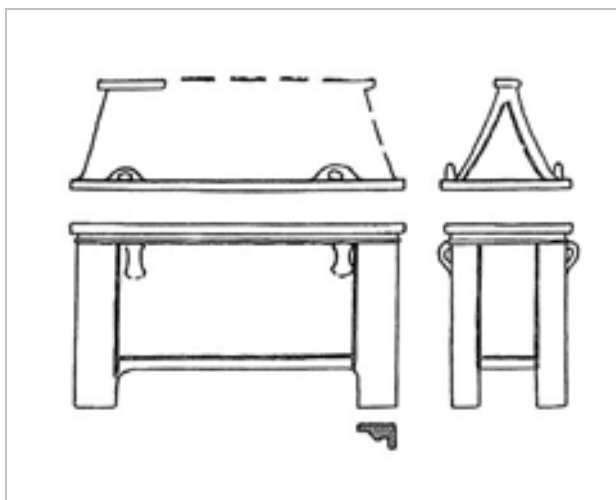
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

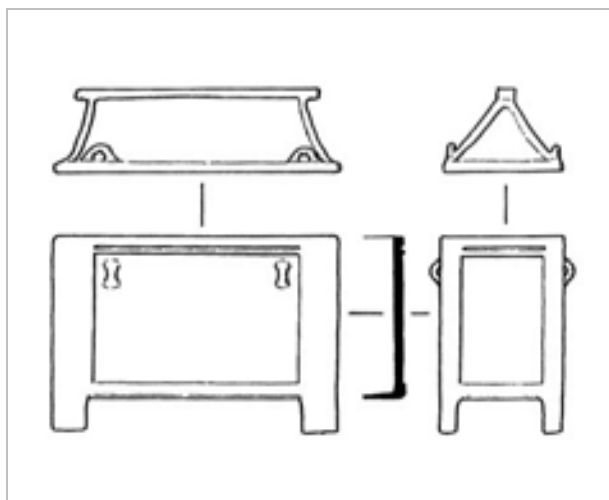
191. Κνωσός, Κάτω Γυψάδες, λάρνακα IV

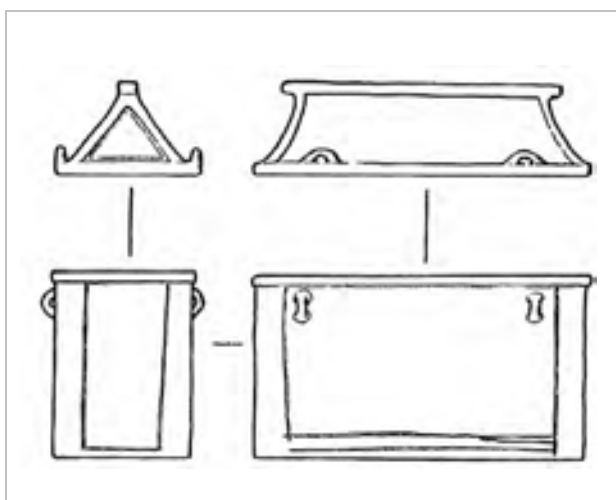
192. Κνωσός, Κάτω Γυψάδες, λάρνακα V

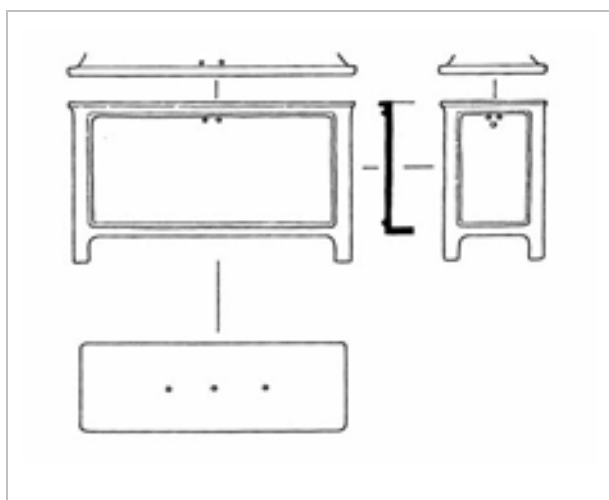
193. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος IV

194. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος VI, λάρνακα I

195. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος VI, λάρνακα II

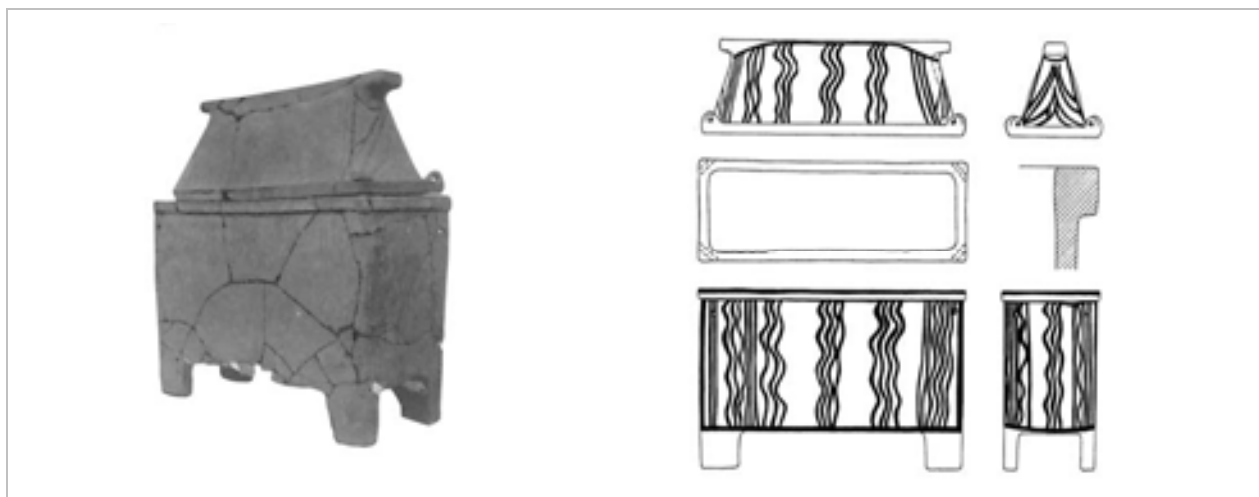

196. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος VI, λάρνακα III

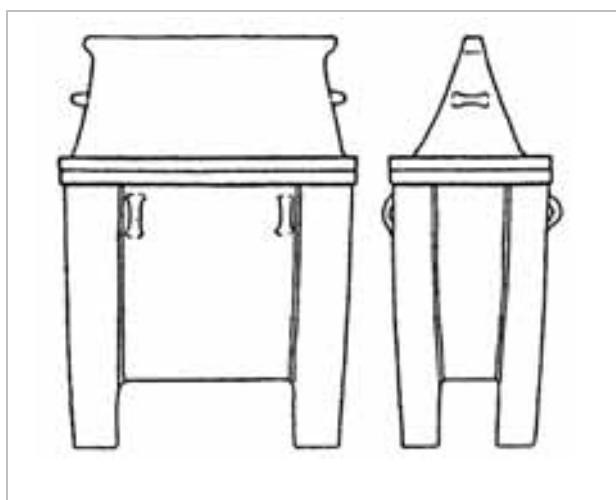
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

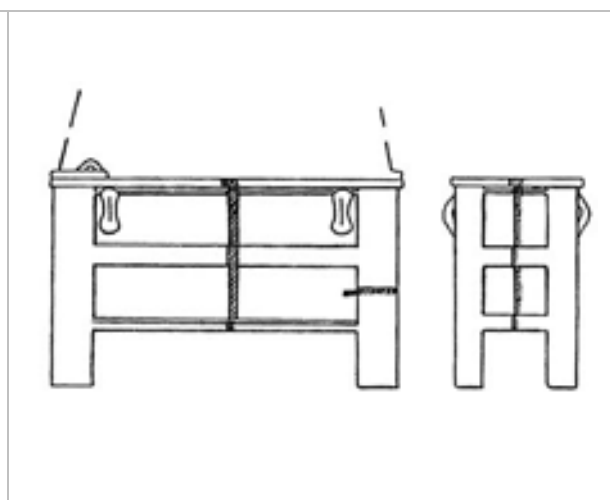
197. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος VI, λάρνακα IV

198. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος VII

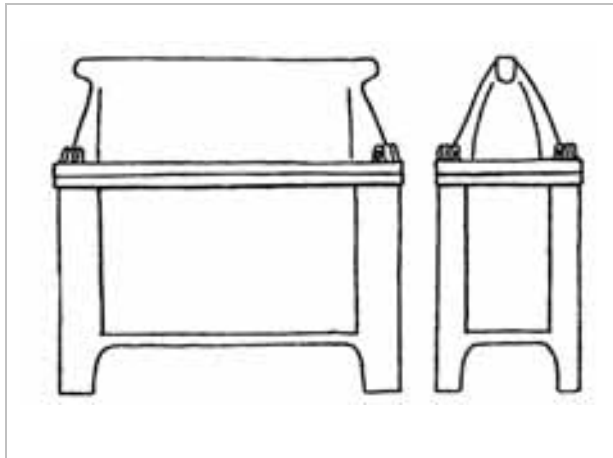

199. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος IX

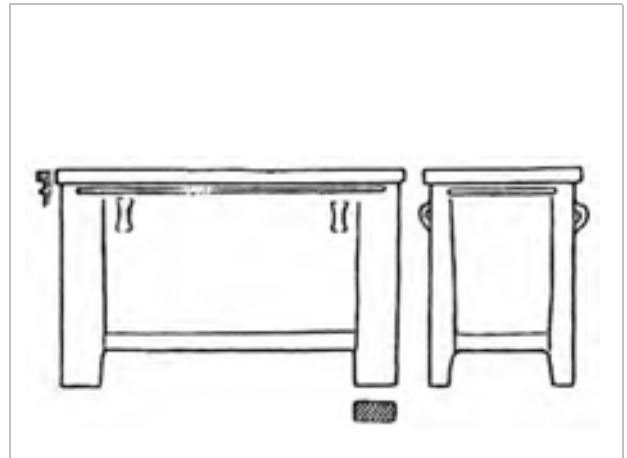

200. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος X

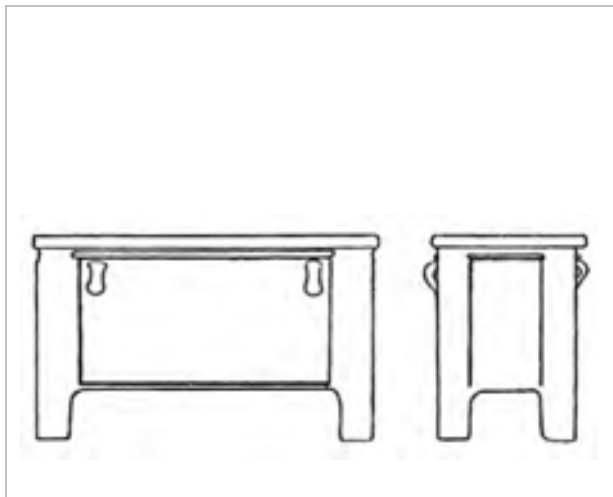
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

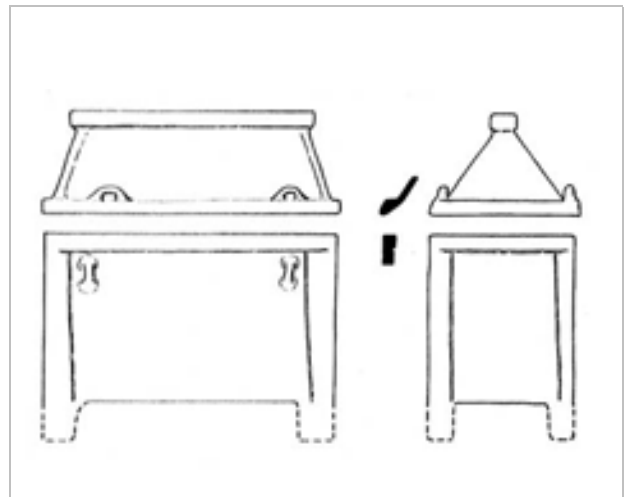
201. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος XI, λάρνακα I

202. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος XI, λάρνακα II

203. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος XII, λάρνακα I

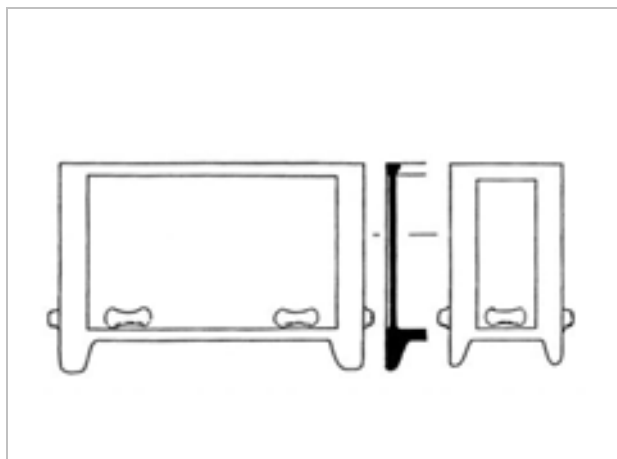

204. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος XII, λάρνακα II

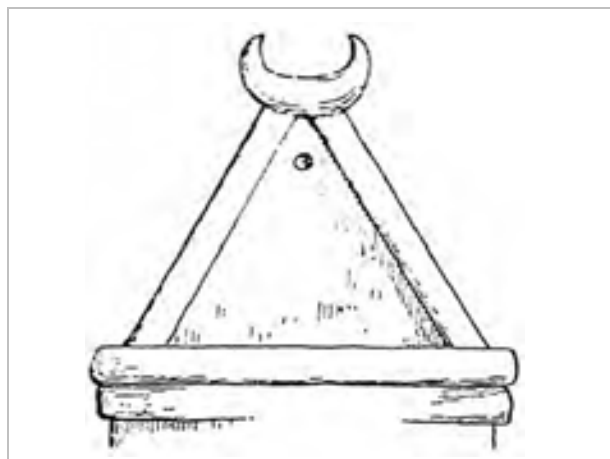

205. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος XIII

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

208. Κνωσός, Άνω Γυψάδες, τάφος XVI

216. Ζαφέρ Παπούρα, τάφος 34

234. Ζαφέρ Παπούρα

238. Μαύρο Σπήλιο, τάφος XI

251. Μασταμπάς

255. Μετόχι Καλού, τάφος I, λάρνακα I4.

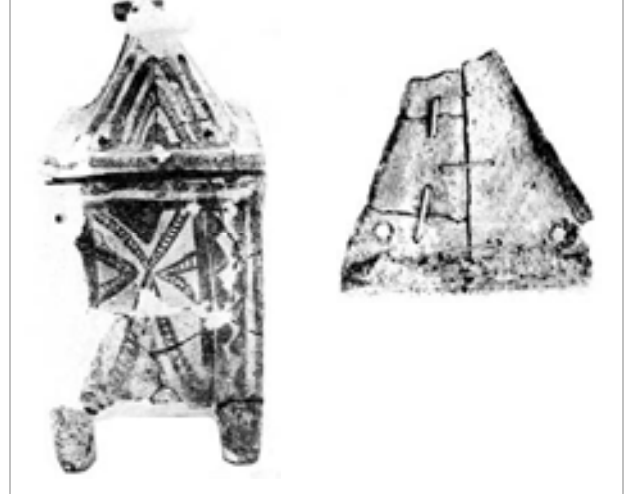
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

259. Μετόχι Καλού, τάφος IV, λάρνακα IV1

264. Μετόχι Καλού, τάφος V, λάρνακα V1, λεπτομέρεια

262. Μετόχι Καλού, τάφος IV, λάρνακα IV4

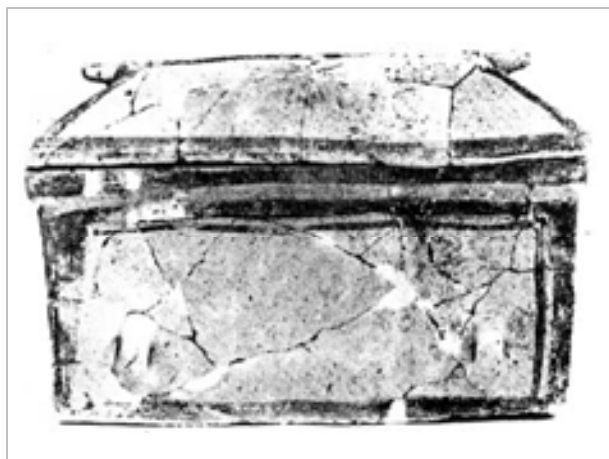

264. Μετόχι Καλού, τάφος V, λάρνακα V1

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

266. Μετόχι Καλού, τάφος V, λάρνακα V7

268. Μετόχι Καλού, τάφος V, λάρνακα V13

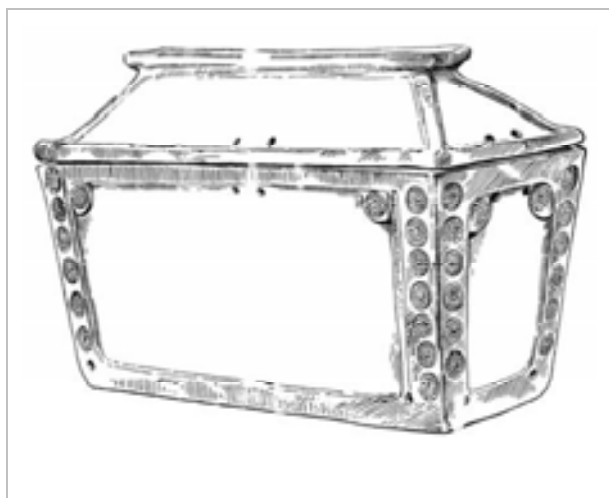
269. Φοινικιά, λάρνακα 1

270. Φοινικιά, λάρνακα 2

271. Φοινικιά, λάρνακα 3

273. Αρτσάς, λάρνακα Β

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

274. Βαθειανός Κάμπος

276. Γούβες, θέση Συκιά

279. Γούρνες, τάφος 2, λάρνακα 2

280. Γούρνες, τάφος 2, λάρνακα 3

281. Γούρνες, τάφος 3

287. Επισκοπή, θέση Άγιος Απόστολος

289. Κασανοί

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

290. Μάλια, θέση Άζυμο

291 και 292. Μάλια, θέση Άζυμο

293. Μάλια, θέση Αγία Πελαγία

294. Μάλια, θέση Αγία Πελαγία

295. Μάλια, θέση Άγιος Δημήτριος

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

296. Μάλια, θέση Κόκκινος Πύργος

296. Μάλια, θέση Κόκκινος Πύργος, λεπτομέρεια

297. Μάλια, θέση Κόκκινος Πύργος

298. Μάλια, Νεκρ. Pierres Meulieres, λάκκος 8

300. Σκοτεινό

301. Τζιγκούνας

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

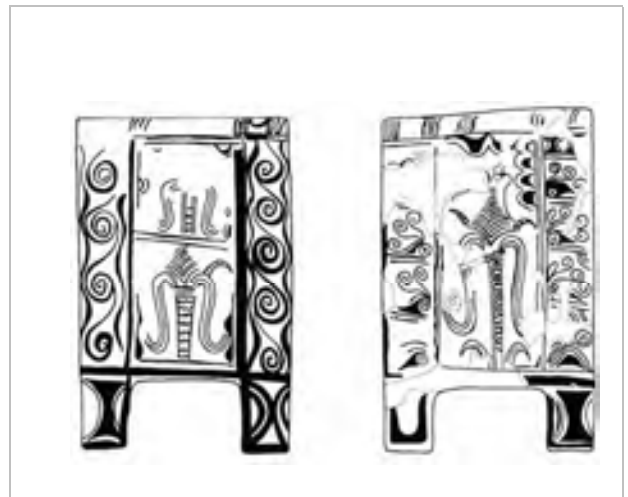
302. Βασιλικά Ανώγεια, λάρνακα 1

305. Γουδιές Μοιρών, λάρνακα 1

306. Γουδιές Μοιρών, λάρνακα 2

316. Κλήμα, τάφος 2, λάρνακα ii

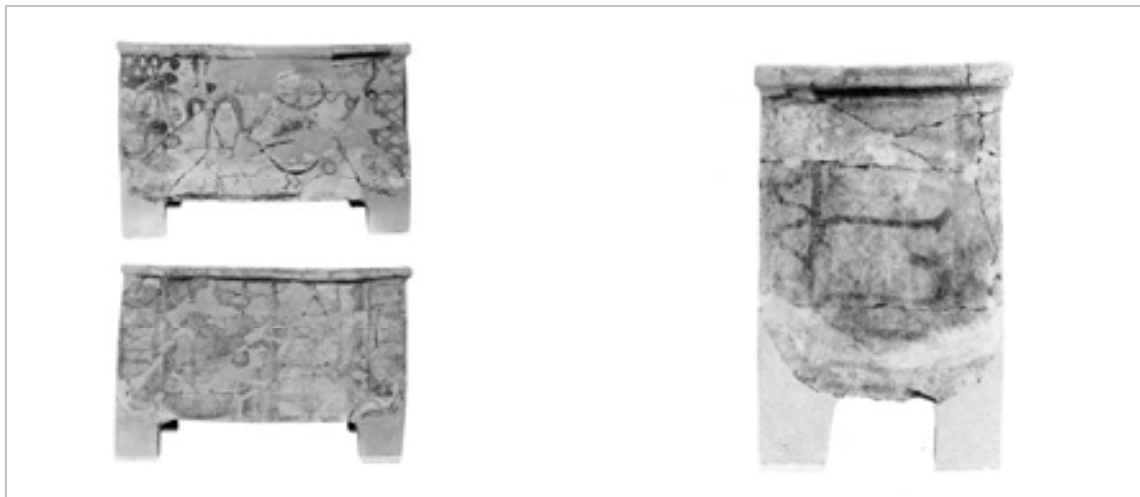

316. Κλήμα, τάφος 2, λάρνακα II

ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

317. Κλήμα, τάφος 2, λάρνακα III

318. Κλήμα, τάφος 2, λάρνακα IV

320. Φαιστός, Tombe dei Nobili

321. Φαιστός, θέση Καλύβια

322. Φαιστός, θέση Καλύβια

Παράσταση προσφορών της σαρκοφάγου της Αγίας Τριάδας